

การศึกษาผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์
ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟและเรกจิโอเอมีเลีย

ปริญญาานิพนธ์

ของ

จารุทัศน์ วงศ์ข้าหลวง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา

ตุลาคม 2551

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การศึกษาผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์
ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟและเรกจิโอเอมีเลีย

ปริญญาานิพนธ์

ของ

จารุทัศน์ วงศ์ข้าหลวง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา

ตุลาคม 2551

การศึกษาผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์
ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟและเรกจิโอเอมีเลีย

บทคัดย่อ

ของ

จารุทัศน์ วงศ์ข้าหลวง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา

ตุลาคม 2551

จารุทัศน์ วงศ์ข้าหลวง. (2551). การศึกษาผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัด
ประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟและเรกจิโอเอมิเลีย. ปริญญาโท กศ.ม.
(ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการ
ควบคุม: ผู้ช่วยศาสตราจารย์นนท์ ทิพนานนท์, รองศาสตราจารย์ ดร. กุลยา ตันติผลาชีวะ.

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลงานศิลปะของเด็กปฐมวัยอายุ 5-6 ปี ที่ได้รับการจัด
ประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟและเรกจิโอเอมิเลีย ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ
ผลงานศิลปะของนักเรียนอายุ 5-6 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา
2551 แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ จำนวน 197 ชิ้น และแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย จำนวน 328 ชิ้น
รวมทั้งสิ้น 525 ชิ้น ซึ่งทั้งสองโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนต้นแบบที่ใช้แนวคิดกรรมการเรียนรู้ของสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อให้ได้กลุ่ม
ประชากรที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า

1. ผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ
และแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย ส่วนใหญ่อยู่ที่ผลงานวาดภาพระบายสี ร้อยละ 84.27 และ ร้อยละ
62.80 ตามลำดับ ส่วนผลงานศิลปะสื่อประสม พบว่าแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ ไม่มีผลงานศิลปะสื่อ
ประสม แต่แนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลียมีผลงานสื่อประสม ร้อยละ 23.48

2. ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา
วอลดอร์ฟและแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย ทั้งสองแนวศึกษามีการใช้สีตามจินตนาการ ร้อยละ
100 และผลงานแสดงถึงทักษะทางความคิดสร้างสรรค์ ร้อยละ 100 สำหรับผลงานที่มีลักษณะการ
ถ่ายทอดตามพัฒนาการศิลปะมากกว่าร้อยละ 70 ขึ้นไป ได้แก่ แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ เป็นการจ
วางภาพสิ่งสำคัญอยู่กลางหน้ากระดาษ ร้อยละ 92.77 มีการใช้รูปร่างหรือรูปทรงอิสระ ร้อยละ 100
ตามลำดับ แนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย มีการวาดภาพสิ่งที่เด็กเห็น สิ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งรอบตัว ร้อย
ละ 70.39 ผลงานแสดงถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ในภาพ ร้อยละ 88.83 มีการวาดภาพด้านหน้า
ของสิ่งต่างๆ ร้อยละ 79.13 มีการจัดวางภาพสิ่งสำคัญอยู่กลางหน้ากระดาษ ร้อยละ 88.83 มีการ
ระบายสีอยู่ในขอบเขตรูปร่าง ร้อยละ 83.00

3. ผลงานปั้นของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟและ
แนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย ทั้งสองแนวศึกษามีการใช้รูปทรงอิสระในผลงาน ผลงานแสดงออกได้
ตรงตามที่ได้ต้องการ และผลงานมีลักษณะเฉพาะตนร้อยละ 100 ส่วนแนวการศึกษาวอลดอร์ฟเป็น
ผลงานที่แสดงให้เห็นความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อร้อยละ 100 แนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลียเป็น
ผลงานที่ปั้นเรื่องราวอย่างมีความหมายร้อยละ 100 มีการปั้นส่วนประกอบเพิ่มเติมลงบนโครงสร้างหลัก

ร้อยละ100 มีการใส่รายละเอียดย่อยในผลงานร้อยละ 100 และผลงานแสดงให้เห็นความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อมือ ร้อยละ 73.34

4. ผลงานศิลปะประสมของเด็กอายุ 5- 6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา เรกจิโอเอมิเลีย มีการใช้วัสดุหลากหลายในการทำงาน ร้อยละ 64.94 และมีการผสมผสานสื่อต่างๆให้เกิดเป็นผลงานที่มีเอกภาพ ร้อยละ 58.44 ส่วนแนวการศึกษาวอลดอร์ฟไม่มีการทำผลงานศิลปะประสม

A STUDY OF 5-6 YEARS OLD CHILDREN'S ART THROUGH
WALDORF EDUCATION AND REGGIO EMILIA APPROACH

AN ABSTRACT

BY

JARUTUS WONGSKHALUANG

Presented in partial fulfillment of the requirements
For the Master of Education Degree in Arts Education
at Srinakharinwirot University

October 20

Jarutus Wongsakhaluang. (2008). *A Study of 5 - 6 years old Children's Art through Waldorf Education and Reggio Emilia Approach*. Master thesis, M.Ed. (Art Education).

Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Assist. Prof. Nontapat Thinanont, Assoc. Prof. Dr. Kunlaya Tantipalacheewa.

The purposes of this study were to study 5-6 year-old student's performance of arts of who were experienced as Waldorf Education and Reggio Emilia Approach.

The subject of this study was the performance of arts of 5-6 year-old student as preschool 3, semester 1, Year 2008 following by Waldorf Education and of 197 items and Reggio Emilia Approach of 328 items, totally 525 items. These both were original school which used innovative learning under National Education Commission. The method was by purposive sampling for find out the subject group exact with the purposes of this study. The results of this study as follows:

1. 5-6 year-old student's performance of arts who was experienced as Waldorf Education and Reggio Emilia Approach. Its majority was being painting performance at 84.27% and 62.80% and also found that Waldorf Education had no performance of mixture media. Reggio Emilia Approach, however, had performance of mixture media of 23.48%.

2. 5-6 year-old student's performance of painting arts who was experienced following by Waldorf Education and Reggio Emilia Approach. These both used color upon imagine of 100.00% and the performance that expressed on creative skills of 100%. In order to the performance that expressed on the development of arts at 70% or more, Waldorf Education which consisted of significantly picture laying the center of paper down of 92.77%, free shape of 100%, respectively. Reggio Emilia Approach with painting visualization for children, relating things with their own surroundings at 70.39%. The performance expressed on the relationships in those pictures at 88.83%, painting front at 79.13%, lay the center of paper down at 88.83%, painting in the shape line at 83.00%.

3. 5-6 year-old student's performance that was experienced by Waldorf Education and Reggio Emilia Approach. These both used free-shape in this performance that expressed on exactly with children's demand and individual performance of 100%.

Waldorf Education was the performance that was expressed on capacity for hand muscle's usage at 100%. For Reggio Emilia Approach was the performance that was sculpted as significantly of 100%, additional mixture sculpture on main structure of 100%, adding more details in the work of 100% and the performance also expressed on capacity of hand muscle's usage of 73.34%.

4. 5-6 year-old student's performance that was experienced by Reggio Emilia Approach, which used variety of materials in work at 64.94% and mixing other medias to be becoming unity at 58.44% and for Waldorf Education had no mixture arts performance.

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยผู้วิจัยได้รับความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์นันทภัท ทินานนท์ ประธานกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. กุลยา ตันติผลาชีวะ กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ท่านทั้งสองได้สละเวลาอันมีค่าเพื่อให้คำปรึกษาแนะนำในการจัด ปริญญานิพนธ์นี้ทุกขั้นตอนและท่านทั้งสองยังเป็นแบบฉบับของอาจารย์ที่ทุ่มเทให้กับศิษย์และงานด้าน วิชาการอย่างไม่เหน็ดเหนื่อย ประการสำคัญท่านมีเมตตาให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดระยะเวลาในการทำ ปริญญานิพนธ์จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี พร้อมกันนี้ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์พทุทธิ ศุภเศรษฐศิริ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อำไพ ตีรณसार กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม ที่กรุณาให้คำแนะนำในการทำ ปริญญานิพนธ์นี้ให้มีความสมบูรณ์ขึ้น

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ผดุง พรหมมูล อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ที่ กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัยและให้คำแนะนำเกี่ยวกับศิลปะเด็ก และขอกราบขอบพระคุณเป็นพิเศษสำหรับ รองศาสตราจารย์ เกริก ยืนพันธ์ุ ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ทั้งยังเป็นครูผู้เป็นต้นแบบ เป็นแรงบันดาลใจ เป็นกำลังใจในการเรียน การทำงานและการดำเนินชีวิตของผู้วิจัยเสมอมาตลอดเวลา 10 ปีที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒแห่งนี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านที่ให้ความรู้ทางวิชาการและทักษะชีวิตแก่ผู้วิจัยในขณะศึกษา ตามหลักสูตรศิลปศึกษา ซึ่งทำให้ผู้วิจัยทราบว่าการศึกษาระดับมหาบัณฑิตของผู้วิจัยนั้นมีได้สิ้นสุดลง เพียงการทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จลงได้ หากผู้วิจัยได้ซึมซับเอากระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้อง ปรากฏขึ้นในระยะเวลาที่ศึกษาระดับมหาบัณฑิตที่ผ่านมาให้กลายเป็นการเรียนรู้ที่ต้องดำเนินต่อไป อย่างไม่มีที่สิ้นสุดและจะต้องนำเอาความรู้แนวคิดต่าง ๆ นั้นไปยังประโยชน์ให้เกิดแก่ผู้อื่นต่อไป

รวมทั้งขอขอบคุณ คุณครูอภิสิทธิ์ จรัสขวนะเพท อาจารย์ใหญ่โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก และ คุณครูเกษณี วัฒนสมบัติ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนอนุบาลมณีรัตน์ พร้อมทั้งคุณครูและนักเรียนของ โรงเรียนทั้งสองที่กรุณาอำนวยความสะดวกและให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลวิจัยเป็นอย่างดีเยี่ยม

ท้ายที่สุดขอขอบพระคุณคุณพ่อ แม่ และครอบครัววงศ์ข้าหลวงทุกท่านที่สนับสนุนการศึกษา ระดับมหาบัณฑิตของผู้วิจัย ขอขอบคุณเพื่อนศิลปศึกษาและมิตรสหายทุกคนที่ให้ความช่วยเหลือ อย่างดีเมื่อผู้วิจัยต้องการความช่วยเหลือ ทั้งยังให้กำลังใจที่ดีเยี่ยมตลอดระยะเวลาที่ศึกษาและทำงาน วิจัยจนสำเร็จราบรื่น

จารุทัศน์ วงศ์ข้าหลวง

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	5
ความสำคัญของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
ประชากรที่ใช้ในการวิจัย.....	5
ตัวแปรที่ศึกษา.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
เด็กปฐมวัย.....	8
ความหมายของเด็กปฐมวัย.....	8
จุดประสงค์ของการสอนระดับปฐมวัย.....	8
หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.2546.....	8
การสอนศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย.....	9
ความหมายของการสอนศิลปะ.....	9
ความสำคัญของการสอนศิลปะ.....	10
ความมุ่งหมายในการสอนศิลปะระดับปฐมวัย.....	13
คุณค่าของการสอนศิลปะระดับปฐมวัย.....	14
พัฒนาการทางศิลปะของเด็กปฐมวัย.....	18
การสอนศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย.....	24
กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย.....	30
การประเมินผลงานศิลปะเด็ก.....	36
แนวการศึกษาออลดอร์ฟ.....	46
ความเป็นมาของแนวคิด.....	47
ทฤษฎีและแนวคิดที่นำมาใช้.....	47
หลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้.....	48

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
วิธีการจัดการเรียนการสอน.....	50
การจัดสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้.....	51
บทบาทของผู้ปกครอง.....	52
บทบาทของครู.....	52
การจัดกิจกรรมศิลปะตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟ.....	52
แนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย.....	58
ความเป็นมาของแนวคิด.....	59
ทฤษฎีและแนวคิดที่นำมาใช้.....	60
หลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้.....	62
วิธีการจัดการเรียนการสอน.....	66
การจัดสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้.....	68
บทบาทของผู้ปกครอง.....	69
บทบาทของครู.....	70
การจัดกิจกรรมศิลปะตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย.....	72
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	75
งานวิจัยในประเทศ.....	75
งานวิจัยในต่างประเทศ.....	80
3 วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	83
การกำหนดประชากร.....	83
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	83
การสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือ.....	83
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	84
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	85

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	87
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	87
5 สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะ.....	104
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	104
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	104
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	105
สรุปผลการวิจัย.....	106
อภิปรายผล.....	106
ข้อเสนอแนะ.....	114
บรรณานุกรม.....	114
ภาคผนวก.....	123
ภาคผนวก ก. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	124
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	128

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 ประเภทผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5- 6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาชาวอลดอร์ฟและแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย.....	87
2 เปรียบเทียบผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กอายุ 5- 6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาชาวอลดอร์ฟและแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย	91
3 เปรียบเทียบผลงานปั้นของเด็กอายุ 5- 6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาชาวอลดอร์ฟและแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย	98
4 ผลงานศิลปะสื่อประสมของเด็กอายุ 5- 6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย	102

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา วอลดอร์ฟ	88
2 ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา เรกจิโอเอมิเลีย	88
3 ผลงานปั้นของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ.....	89
4 ผลงานปั้นของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย	89
5 ผลงานศิลปะสื่อประสมของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา เรกจิโอเอมิเลีย.....	90
6 ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา วอลดอร์ฟที่แสดงให้เห็นถึงการจัดวางภาพสิ่งสำคัญอยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ.....	92
7 ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา เรกจิโอเอมิเลียที่แสดงให้เห็นถึงการจัดวางภาพสิ่งสำคัญอยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ	92
8 ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา วอลดอร์ฟที่แสดงให้เห็นถึงการใช้สีตามจินตนาการ.....	93
9 ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา เรกจิโอเอมิเลียที่แสดงให้เห็นถึงการใช้สีตามจินตนาการ	93
10 ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา วอลดอร์ฟที่เป็นการวาดภาพสิ่งที่เด็กเห็นและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งรอบตัว	94
11 ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา เรกจิโอเอมิเลียที่เป็นการวาดภาพสิ่งที่เด็กเห็นและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งรอบตัว	94
12 ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา วอลดอร์ฟที่แสดงให้เห็นถึงการวาดภาพเฉพาะด้านหน้า.....	95
13 ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา เรกจิโอเอมิเลียที่แสดงให้เห็นถึงการวาดภาพเฉพาะด้านหน้า	95
14 ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา วอลดอร์ฟที่แสดงให้เห็นถึงการระบายสีอยู่ในขอบเขตรูปร่าง	96

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
15 ผลงานวาดภาพพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา เรกจิโอเอมิเลียที่แสดงให้เห็นถึงการระบายสีอยู่ในขอบเขตรูปร่าง.....	96
16 ผลงานวาดภาพพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา วอลดอร์ฟที่แสดงให้เห็นถึงการวาดภาพโดยใช้รูปร่างอิสระ	97
17 ผลงานวาดภาพพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา เรกจิโอเอมิเลียที่แสดงให้เห็นถึงการวาดภาพโดยใช้รูปร่างอิสระ	97
18 ผลงานปั้นของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟที่แสดง ให้เห็นถึงการปั้นโดยใช้รูปทรงอิสระ.....	99
19 ผลงานปั้นของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย ที่แสดงให้เห็นถึงการปั้นโดยใช้รูปทรงอิสระ.....	99
20 ผลงานปั้นของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ ที่แสดงให้เห็นถึงการปั้นอย่างมีความหมาย	100
21 ผลงานปั้นของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย ที่แสดงให้เห็นถึงการปั้นอย่างมีความหมาย.....	100
22 ผลงานปั้นของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ ที่แสดงให้เห็นถึงการปั้นส่วนประกอบเพิ่มเติมลงบนโครงสร้างหลัก	101
23 ผลงานปั้นของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย ที่แสดงให้เห็นถึงการปั้นส่วนประกอบเพิ่มเติมลงบนโครงสร้างหลัก.....	101
24 ผลงานศิลปะสื่อประสมของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา เรกจิโอเอมิเลียที่มีการใช้วัสดุหลากหลายในการทำงาน.....	103
25 ผลงานศิลปะสื่อประสมของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา เรกจิโอเอมิเลียที่มีการผสมผสานสื่อต่างๆให้เกิดเป็นผลงานที่มีเอกภาพ	103

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

เด็กปฐมวัยนับเป็นวัยสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากเป็นวัยแห่งการเริ่มต้นเรียนรู้และมีการพัฒนาในทุกๆด้าน ประสบการณ์ที่เด็กได้รับในช่วงนี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาการขั้นต่อไป (กรมวิชาการ. 2540 : 3) การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัย หรืออนุบาลที่มีอายุระหว่าง 3-6 ปี จึงต้องมีการพัฒนาเด็กครบทุกด้านทั้งร่างกายอารมณ์ สังคมและสติปัญญา (รัตนา ศิริพานิช. 2523 : 6) โดยเฉพาะการให้เด็กได้สำรวจ มีความสนใจ มีความสงสัย และมีความกระตือรือร้นใคร่รู้สิ่งต่างๆรอบตัว จึงจัดเป็นคุณสมบัติประจำวัยของเด็กโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยยะ 3-6 ปี หากได้รับการสนับสนุนอย่างถูกวิธีแล้วคุณสมบัติเหล่านี้จะได้รับการพัฒนาและติดตัวเด็กต่อไป เพราะเมื่อเด็กได้ใช้ประสาทสัมผัสรับรู้ความรู้สึกมากกว่าการมองดูเฉยๆ เด็กจะได้เรียนรู้ว่าตนเองสามารถทำสิ่งหรือสถานการณ์ต่างๆให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ซึ่งจะเป็นพฤติกรรมที่จะนำเด็กไปสู่การแก้ปัญหา สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของเด็กในการรวบรวมความคิดและเหตุผลให้สัมพันธ์กันในรูปแบบใหม่ เพื่อก่อให้เกิดประสบการณ์ใหม่ๆในด้านสร้างสรรค์ (กรมวิชาการ. 2546 : 47-57)

จึงอาจกล่าวได้ว่าการจัดการศึกษาปฐมวัยเป็นรากฐานสำคัญของคน เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้เด็กเติบโตอย่างมีคุณภาพ โดยมุ่งส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมดีงามให้กับเด็ก ผ่านประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้ที่มีความหมาย ซึ่งในปี พ.ศ. 2546 ได้มีการประกาศหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยเพื่อเป็นแนวทางให้โรงเรียนอนุบาลหรือสถานดูแลเด็กได้จัดการศึกษาอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานของหลักสูตร จึงได้มีการประกาศหลักสูตรการศึกษาเฉพาะแต่ละแห่งที่เหมาะสมกับการพัฒนาและการจัดการศึกษาและแก่เด็กปฐมวัยในสถานศึกษานั้นๆให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น (สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ. 2546 : 1) นอกจากนี้การจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัยก็ถือเป็นมิติหนึ่งของศาสตร์ทางการศึกษาที่มีการปรับเปลี่ยนและพัฒนามาจากแนวคิดของผู้ศึกษาและเข้าใจในธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็กซึ่งมีความคิดใหม่เกิดขึ้นและมีหลายแนวคิดที่สอดคล้องกับการพัฒนาเด็กที่มีมาแต่เดิม การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ นั้นเกิดจากอิทธิพลทางสังคม ทำให้มีการแสวงหาแนวคิดและสร้างองค์ความรู้ใหม่หรือนวัตกรรมการศึกษาขึ้นรวมทั้งนำไปปฏิบัติเพื่อติดตามผล มีรายงานการวิจัยเผยแพร่กันในแวดวงการศึกษาปฐมวัย กระตุ้นให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาด้านต่างๆมากขึ้น เพราะการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยมีลักษณะเฉพาะตัวและจำเป็นต้อง

เรียนรู้ผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย การส่งเสริมศักยภาพของเด็กโดยเน้นการสร้างองค์ความรู้ และการรับรู้ที่ต่างกัน ผลการเรียนรู้จากการสร้างองค์ความรู้เป็นการสร้างการเรียนรู้ที่แท้จริงนำไปสู่การศึกษาที่แท้จริงอันจะนำไปสู่การศึกษาที่ช่วยให้เด็กเป็นคนเก่ง ดี มีความสุข (ภรณ์ คุรุรัตน์. 2542 : 2-3) โดยมีจุดประสงค์ของการศึกษาที่เน้นการดูแลควบคู่ไปกับการให้การศึกษา เป็นบริการการดูแลและเลี้ยงดูเด็กให้เป็นไปอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการ พร้อมกันนั้นยังเป็นการให้การศึกษาเพื่อส่งเสริมการปรับตัวเข้ากับสังคม เพื่อทักษะทางปัญญา และพัฒนาการทุกด้านให้กับเด็ก รวมถึงการช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสและการให้การศึกษาแก่ผู้ปกครองเพื่อการเลี้ยงดูที่ดี (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2545 : 6) และในปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ให้ความสำคัญกับนวัตกรรมการศึกษาของเด็กปฐมวัย เพราะถือว่าเป็นรากฐานสำคัญที่สุดและเพื่อพัฒนาการศึกษาปฐมวัยให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษาโดยพัฒนาการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการพัฒนาขีดความสามารถของผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ ปรับให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ปรับบทบาทครูจากผู้ถ่ายทอดมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (ภรณ์ คุรุรัตน์. 2542 : 1) ดังนั้นการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กจึงมิใช่การจัดการวิชาการแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องครอบคลุมศาสตร์ต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาเด็กที่ตัวตนของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง การสร้างมนุษย์ต้องเป็นอย่างกว้างขวางลุ่มลึกทั้งรูปธรรมและนามธรรม โดยไม่มองข้ามวิชาการทางสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ ศาสนศาสตร์ พลศึกษา อันเป็นวิชาที่จะช่วย “เติมความเป็นมนุษย์ให้เต็ม” (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2526 : 20)

จึงกล่าวได้ว่าศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัยที่เป็นวัยแห่งการเริ่มต้นของชีวิตมีส่วนช่วยในการเรียนรู้ และเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคนได้ดีในระดับหนึ่ง แม้ว่าเด็กจะยังไม่สามารถอ่านหนังสือหรือพูดได้ก็ตาม แต่เด็กสามารถบอกเล่าความรู้สึกนึกคิด สะท้อนปัญหาที่มีอยู่ในใจให้ผู้ใหญ่รับรู้ได้อย่างละเอียดโดยผ่านการแสดงออกทางศิลปะ เนื่องจากเด็กในช่วงวัยแรกเกิด ถึง 6 ปีเป็นวัยที่สำคัญในการเสริมพัฒนาการทุกด้าน เด็กจะแสดงออกพัฒนาการด้านต่างๆ โดยผ่านศิลปะเป็นหลัก นอกจากนี้ศิลปะยังช่วยเสริมประสิทธิภาพในการรับรู้ ความคิด และความรู้สึก เนื่องจากขณะที่เด็กทำกิจกรรมศิลปะย่อมเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์รูปทรง รูปร่าง แม้ว่าในช่วงแรกจะเป็นการสื่อสารเฉพาะตัวในเชิงสัญลักษณ์ซึ่งเป็นการกระตุ้นการรับรู้ให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น เด็กได้เรียนรู้ถึงรูปทรง รูปร่าง มวล ปริมาตร รวมทั้งพื้นผิวของสิ่งต่างๆ ตามวิธีการศิลปะ ทั้งยังต้องอาศัยการจัดกระบวนการความคิดที่รวดเร็วและต่อเนื่อง (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2526 : 21) นับได้ว่าศิลปะเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับเด็ก ทำให้เด็กมีความเจริญเติบโตอย่างสมดุลทุกด้าน ช่วยส่งเสริมให้เป็นกลายเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสามารถในการทำงานตามอาชีพต่างๆตามความถนัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546 ยังได้จัดให้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมสำคัญกิจกรรมหนึ่งที่ต้องมีในการจัดประสบการณ์ประจำวันเนื่องจากกิจกรรมนี้ช่วยให้เด็กสามารถแสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ ได้แก่ การวาดภาพระบายสี การปั้น การฉีก ตัดปะ การพิมพ์ภาพ การร้อย การประดิษฐ์ โดยมีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีความริเริ่มสร้างสรรค์ สนุกสนานเพลิดเพลิน ส่งเสริมกล้ามเนื้อมือ และพัฒนาการประสานสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อและสายตา ฝึกการสังเกต การแสดงออกอย่างมั่นใจ ความรับผิดชอบ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 58)

ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาทางเลือก (Alternative Education) ซึ่งประเวศ วสี (2541 : 6) ให้ความเห็นว่าการจัดการศึกษาทางเลือกขณะนี้ มีลักษณะสอดคล้องกับกับแนวคิดการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย เป็นที่มาอันเกี่ยวเนื่องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบัน เพราะการศึกษาที่แท้จริงควรเป็นวิถีชีวิตของคนและทุกส่วนของสังคมควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติที่มีการนำเอานวัตกรรมการศึกษาของตะวันตกมาศึกษา พัฒนาประยุกต์ให้เหมาะกับบริบทสังคมไทย พบว่ามี 5 แนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมไทยได้ ได้แก่ แนวคิดไฮสโคป (Hi/Scope Program) แนวคิดมอนเตสซอรี (Montessori) แนวคิดเรกจิโอเอมิเลีย (Reggio Emilia Approach) แนวคิดวอลดอร์ฟ (Waldorf) และแนวคิดการเรียนรู้ภาษาอย่างธรรมชาติแบบองค์รวม (Whole Language) โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ทำการคัดเลือกโรงเรียนอนุบาลต้นแบบที่ใช้นวัตกรรมดังกล่าวในบริบทสังคมไทยได้อย่างประสบความสำเร็จจำนวน 5 โรงเรียน เมื่อปีพ.ศ. 2543 และโรงเรียนก็ยังคงดำเนินการสอนตามแนวคิดต่างๆเป็นต้นแบบมาจนถึงปัจจุบัน และยังคงได้รับการยอมรับว่าการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยใช้แนวคิดทั้ง 5 แนวคิดนี้เป็นพื้นฐานในการสร้างนวัตกรรมที่ส่งเสริมการศึกษาระดับปฐมวัยของไทย

จากการรูปแบบดังกล่าว หากกล่าวเฉพาะรูปแบบการศึกษาปฐมวัยที่มีแนวคิดในการนำศิลปะเข้ามามีบทบาทในกระบวนการจัดการเรียนรู้ พบว่ามี 2 รูปแบบ คือ แนวการสอนวอลดอร์ฟ และ แนวการสอนเรกจิโอเอมิเลีย

การจัดประสบการณ์ตามแนวการสอนวอลดอร์ฟ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้พัฒนาการของเด็กแต่ละขั้นตอนให้เต็มไปด้วยประสบการณ์และมีความสุขสนุกสนาน มุ่งส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ (creativity) การคิดอย่างอิสระ (free-thinking) มีหัวใจหลักคือ พัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม (the whole child) มีองค์ประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ การลงมือปฏิบัติ (hands) ความรู้สึก (heart) และความนึกคิด(head) โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนบรรลุศักยภาพสูงสุดที่ตนมี ซึ่งศิลปะจะ

เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาความรู้สึกและจิตใจ (heart) เด็กจะแสดงออกในเรื่องของการเรียนรู้ใน ความงามและสุนทรียภาพส่วนบุคคล

ส่วนการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลียเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัด ประสบการณ์เรียนรู้ของเด็กปฐมวัยที่พัฒนาจากความเชื่อที่ว่า การเรียนการสอนนั้นไม่ใช่การถ่ายโอน ความรู้จากผู้สอนสู่ผู้เรียนเท่านั้น การสอนเด็กปฐมวัยจึงไม่ใช่การมองว่าเด็กเป็นแก้วที่ว่างเปล่าที่ครู จะเทน้ำตามความต้องการของครูไปสู่เด็ก แต่การเรียนรู้ของเด็กและการสอนของครูเป็นการ ผสมผสานของวัตถุดิบจากแก้วทั้งสองใบรวมกัน การเรียนรู้ย่อมมีประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเด็ก ได้เรียนรู้ในสิ่งที่ตนสนใจหรือเป็นสิ่งที่น่าสนใจสำหรับเด็ก และบทบาทของครูจะต้องส่งเสริมและ สนับสนุนให้เด็กได้เรียนรู้ในสิ่งที่สนใจได้อย่างเต็มศักยภาพของเด็ก ครูจะต้องมีความรู้ความเข้าใจว่า เด็กมีวิธีการเรียนรู้ได้อย่างไรและเด็กมีความสามารถในการสื่อออกมาถึงความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่รู้ ด้วยวิธีใด การจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลียจึงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่สนองต่อ ความอยากรู้อยากเห็นและแรงจูงใจภายในของเด็กในการเรียนรู้ภายใต้การจัดสิ่งแวดล้อมและกิจกรรม ที่เหมาะสมกับการพัฒนาเด็กแต่ละคน (ธิดา พิทักษ์สินสุข และ สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์. 2543 : 1) โดยมีศิลปะเป็นหนทางสื่อความหมายให้ผู้อื่นสามารถเข้าใจกระบวนการคิด ตลอดจนจินตภาพของเด็กต่อ สิ่งแวดล้อมที่เด็กรับรู้ การแสดงออกทางศิลปะของเด็กที่ผ่านสื่อกลางอย่างหลากหลายเรียกว่าเป็น “ร้อยภาษา” (The Hundred Language of Children) ผลงานของเด็กจะสื่อออกมาด้วยวิธีต่างๆ เช่น การวาด ระบายสี การประดิษฐ์ศิลปะและวัสดุต่างๆ ทั้งสองมิติและสามมิติ สะท้อนกระบวนการ คิด การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ของเด็กๆ (ภรณ์ี คุรุรัตน์. 2542 : 71-72)

แนวการศึกษาทั้งสองนี้ให้ความสำคัญกับคุณค่าของงานศิลปะในการเรียนการสอน สอดคล้องกับหลักการศิลปศึกษาที่ว่า ศิลปะเป็นกิจกรรมที่แสดงออกถึงสัญลักษณ์ที่สามารถถ่ายทอด และสื่อความหมายได้ง่าย เป็นภาษาสากลที่ทั้งเด็กและผู้ใหญ่สามารถเข้าใจได้แจ่มชัด (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2526 : 18) และทั้งสองแนวศึกษามีแนวคิดและวิธีการในการนำศิลปะมาใช้ พัฒนาเด็กปฐมวัยที่แตกต่างกัน

ดังนั้นในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นครูศิลปะระดับปฐมวัยที่อยู่ท่ามกลางกระแสแห่งการปฏิรูป การศึกษา จึงต้องการศึกษาผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนว การศึกษาที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟและเรกจิโอเอมีเลีย” ซึ่งผลของการศึกษาจะ ทำให้ทราบถึงการแสดงออกในผลงานศิลปะของเด็กปฐมวัยโดยผ่านกิจกรรมตามแนวการศึกษาที่ทั้ง สองโรงเรียนนำมาใช้ในสังคมไทย

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลงานศิลปะของเด็กปฐมวัยอายุ 5-6 ปี ที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวทางการศึกษาออลดอร์ฟและแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย

ความสำคัญของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานการจัดการเรียนการสอนด้านศิลปะศึกษาระดับปฐมวัยในด้านผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวทางการศึกษาออลดอร์ฟและเรกจิโอเอมีเลีย ซึ่งเป็นประโยชน์แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในการปรับปรุงการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยในกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ได้อย่างเหมาะสม

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผลงานศิลปะจำนวน 197 ชิ้น ของนักเรียนอายุ 5-6 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก (แนวทางการศึกษาออลดอร์ฟ) และผลงานศิลปะจำนวน 328 ชิ้นของนักเรียนอายุ 5-6 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 โรงเรียนอนุบาลมณีรัตน์ (แนวทางการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย) รวมทั้งสิ้น 525 ชิ้น ทั้งสองโรงเรียนเป็นโรงเรียนต้นแบบที่ใช้แนวคิดกรรมการเรียนรู้ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มประชากรที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรต้น ได้แก่ การจัดประสบการณ์ตามแนวคิดออลดอร์ฟและเรกจิโอเอมีเลีย
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5-6 ปี

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **ผลงานศิลปะของเด็ก** หมายถึง ผลงานจากการเรียนการสอนที่ใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ทุกรูปแบบที่เด็กสร้างสรรค์ขึ้นในระหว่างการเรียนรู้ของเด็กตามแนวทางการศึกษาออลดอร์ฟและแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย ประกอบด้วย ผลงานภาพวาดระบายสี ผลงานปั้น และผลงานสื่อประสม ตามความหมายดังนี้

1.1 ผลงานวาดภาพระบายสี หมายถึง งานวาดลายเส้นของเด็กแล้วระบายสี และรวมถึงงานระบายสีที่ไม่มีการวาดเส้นด้วยซึ่งอาจจะเป็นดินสอสี สีน้ำ สีเทียน สีชอล์ก ที่กำหนด โดยครู หรือตัวเด็กเอง

1.2 ผลงานปั้น หมายถึง งานปั้นของเด็กที่ใช้วัสดุขี้ผึ้ง ดินเหนียว โดยมีการแสดง ให้เห็นถึงความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อมือ ผลงานมีความหมายและสื่อได้ตรงตามที่ต้องการ

1.3 ผลงานศิลปะประสม หมายถึง ผลงานที่เด็กทำขึ้นโดยใช้วัสดุและ วิธีการที่หลากหลาย เช่น ใช้ดิน กระดาษ เศษวัสดุ ใช้ดินสอสี สีน้ำ สีเทียน สีโปสเตอร์ ใช้ วิธีการปั้น ภาพพิมพ์ วาดภาพระบายสี ประติมากรรม ซึ่งมีการผสมผสานวัสดุหลายชนิดและวิธีการ หลายแบบในผลงานชิ้นเดียวโดยที่ผลงานนั้นมีเอกภาพและสามารถถ่ายทอดความคิดและจินตนาการ ของเด็ก

2. การจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟ หมายถึง การศึกษาปฐมวัย แนวมนุษยปรัชญาที่ก่อตั้งโดย รูดอร์ฟ สไตเนอร์ (Rudolf Steiner) การเรียนการสอนมุ่งพัฒนาเด็ก อย่างเป็นองค์รวมโดยเรียนรู้ตามธรรมชาติของเด็กอย่างอิสระ กิจกรรมศิลปะเป็นงานเสรีตามความ สนใจของเด็ก

3. การจัดประสบการณ์ตามแนวคิดเรกจิโอเอมิเลีย หมายถึง การจัดการศึกษา ปฐมวัย ตามแนวคิดของลอริส มาลากูซซี่ (Loris Malaguzzi) ดำเนินการสอนจากหัวข้อโครงการที่ เด็กและครูกิดร่วมกัน และศึกษาอย่างลุ่มลึกในเรื่องนั้น โดยใช้กิจกรรมศิลปะเป็นสื่อแสดงความคิด และสื่อสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้

4. เด็กอายุ 5-6 ปี หมายถึง เด็กที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 ของโรงเรียนที่จัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟ หรือ แนวการศึกษา เรกจิโอเอมิเลีย

5. หลักการศิลปศึกษา หมายถึง เกณฑ์การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาระดับ ปฐมวัย ประกอบด้วยวิธีและขั้นตอนการปฏิบัติด้านศิลปศึกษาเกี่ยวกับการวาดภาพระบายสี งานปั้น งานศิลปะประสม ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเสนอหัวข้อต่อไปนี้

1. เด็กปฐมวัย
 - 1.1 ความหมายของเด็กปฐมวัย
 - 1,2 จุดประสงค์ของการสอนระดับปฐมวัย
 - 1.3 หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546
2. การสอนศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย
 - 2.1 ความหมายของการสอนศิลปะ
 - 2.2 ความสำคัญของการสอนศิลปะระดับปฐมวัย
 - 2.3 ความมุ่งหมายในการสอนศิลปะระดับปฐมวัย
 - 2.4 คุณค่าของการสอนศิลปะระดับปฐมวัย
 - 2.5 พัฒนาการทางศิลปะของเด็กปฐมวัย
 - 2.6 การสอนศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย
 - 2.7 กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย
 - 2.8 การประเมินผลงานศิลปะของเด็ก
3. แนวการศึกษาออลดอร์ฟ (Waldorf Education)
4. แนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย (Reggio Emilia Approach)
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เด็กปฐมวัย

1.1 ความหมายของเด็กปฐมวัย

เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่อยู่ในศูนย์โภชนาการ หรือ สถาบันเลี้ยงเด็กกลางวัน หรือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หรือที่เรียกว่าศูนย์เด็กเล็กก่อนวัยเรียนที่ตั้งขึ้นเพื่ออบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนที่จะเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 หรือหมายถึงเด็กที่เรียนในชั้นอนุบาล 1-2 ในโรงเรียนอนุบาลของรัฐบาลและของเอกชน รวมทั้งเด็กที่เรียนชั้นอนุบาล 1 และ 2 ในโรงเรียนที่เปิดสอนชั้นอนุบาลปีที่ 1 และ 2 หรือชั้นเด็กเล็กที่เป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียนซึ่งทั่วไปเด็กจะมีอายุประมาณ 3-6 ปี (เยาวพา เดชะคุปต์.

2542 : 7)

เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กอายุตั้งแต่แรกเกิด ถึง 6 ปี ในประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดให้เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กอายุแรกเกิดถึง 8 ปี ซึ่งช่วยลดปัญหารอยต่อระหว่างอนุบาลกับประถมศึกษาได้

1.2 จุดประสงค์ของการสอนระดับปฐมวัย

การศึกษาปฐมวัยเป็นการจัดการศึกษาที่จัดให้แก่เด็กปฐมวัย ลักษณะของการจัดการศึกษาเน้นการดูแลควบคู่ไปกับการให้การศึกษา เป็นบริการการดูแลและเลี้ยงดูเด็กให้เป็นไปอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการ พร้อมกันนั้นยังเป็นการให้การศึกษาเพื่อส่งเสริมการปรับตัวเข้ากับสังคม เพื่อทักษะทางปัญญา และพัฒนาการทุกด้านให้กับเด็ก รวมถึงการช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสและให้การศึกษาแก่ผู้ปกครองเพื่อการดูแลเด็กที่ดี ซึ่งการสอนเด็กปฐมวัยนั้นไม่สอนแบบให้ข้อมูลหรือบรรจุสิ่งที่ผู้ใหญ่คิดว่าเด็กต้องรู้ลงในสมองเด็ก แต่เป็นการสร้างสรรค์ให้เด็กเรียนรู้โดยผ่านกิจกรรมที่ทำท่าย กระตุ้นให้เด็กคิดและค้นพบด้วยตนเอง จุดประสงค์ของการสอนปฐมวัยจึงอยู่ที่การส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของเด็ก ส่งเสริมพัฒนาการด้านจิตนิยมและส่งเสริมพุทธิปัญญา (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2545 : 34-35)

ดังนั้นการให้การศึกษาแก่เด็กปฐมวัยจึงมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการเลี้ยงดู ซึ่งในการเรียนระดับอนุบาลย่อมให้ความสำคัญกับกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาศักยภาพตามวัยของเด็กอย่างเต็มที่ครบถ้วนทุกด้าน

1.3 หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย มีความสำคัญกับการจัดกิจกรรม หรือการจัดการศึกษาปฐมวัยอย่างมาก เนื่องจากหลักสูตรได้นำปรัชญาการศึกษาปฐมวัยสู่การปฏิบัติซึ่งผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัยควรมีความรู้และนำไปใช้ประโยชน์เพื่อบรรลุจุดหมายของหลักสูตรที่ต้องการให้เด็กปฐมวัยได้พัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลทั้งร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ซึ่งหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546 มีสาระสำคัญ ดังนี้

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยมุ่งให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคลทั้ง ร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา เมื่อเด็กจบการศึกษาปฐมวัย เด็กจะบรรลุตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กำหนดไว้ ได้แก่ ร่างกายเจริญเติบโตสมวัยและมีสุขนิสัยที่ดี กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้งานได้คล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน มีสุขภาพจิตดี มีความสุข มีคุณธรรม จริยธรรมและมีจิตใจดีงาม ชื่นชมกับการแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว รักการออกกำลังกาย ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมตามวัย รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม มีวัฒนธรรมและความเป็นไทย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ใช้ภาษาสื่อสารได้อย่างเหมาะสมกับวัย มีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้และมีทักษะในการแสวงหาความรู้(กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 9)

2. การสอนศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย

2.1 ความหมายของการสอนศิลปะ

ศิลปะศึกษาเป็นวิชาที่ว่าด้วยการศึกษาอย่างมีระบบของการสร้างสรรค์งานศิลปะของมนุษย์ซึ่งมีกระบวนการสร้างสรรค์หลายวิธีการขึ้นอยู่กับลักษณะและประเภทงานที่สร้างสรรค์และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของผู้สร้างเป็นสำคัญ เป็นการฝึกการทำงานด้านศิลปะให้มีนิสัยรักงานศิลปะ ชាប់ซึ่งในคุณค่าของศิลปะที่ศิลปินในอดีตสร้างสรรค์ไว้และเป็นพื้นฐานในระดับสูงต่อไป (เกสร ธิติจาวี. 2543 : 2)

ศิลปะศึกษา หมายถึง การจัดประสบการณ์ทางศิลปะซึ่งอาจเป็นรูปของกิจกรรมต่างๆได้แก่ ผู้เรียนตามสภาพแวดล้อมและเอกัตภาพของแต่ละบุคคลเพื่อให้เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม (วินัย โสมดี. มปป. : 38)

นที เกกิงศรี (2548 : 2) กล่าวว่า ศิลปะศึกษา คือศาสตร์ที่มุ่งเป้าหมายไปที่กระบวนการเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ (The Creative Process) การแสดงออก (The Self-expression) และการรับรู้เกี่ยวกับความงาม (Aesthetic Awareness)

อุบล ตู่จินดา (2532 : 5) กล่าวว่า ศิลปะศึกษา คือ การศึกษาเรื่องราวของการสร้างงานศิลปะซึ่งอาจเป็นทั้งการสร้างงานศิลปะของผู้อื่น ส่วนศิลปะศึกษา (Art Education) คือการสอนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติเกี่ยวกับศิลปะที่จัดขึ้นในโรงเรียน

ดังนั้น ศิลปะศึกษา (Art Education) จึงเป็นการศึกษาการสร้างงานศิลปะอย่างเป็นกระบวนการ โดยมีเป้าหมายที่กระบวนการความคิดสร้างสรรค์ การแสดงออก และการรับรู้เกี่ยวกับ

ความงาม สร้างสรรค์ศิลปะโดยเลือกการแสดงออกที่หลากหลาย ให้ความสำคัญกับการแสดงออก จากสภาพการรู้คิดและจินตภาพเพื่อสะท้อนสุนทรียะ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม

2.2 ความสำคัญของการสอนศิลปะระดับปฐมวัย

การสอนศิลปะเป็นสิ่งจำเป็นในการปูพื้นฐานและเป็นสิ่งสำคัญทางการศึกษา เป็น องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการศึกษา นักวิชาการในประเทศที่เจริญทุกประเทศเห็นความสำคัญ ของวิชาศิลปะว่าเป็นการศึกษาอันทำให้เกิดความเจริญเติบโต พัฒนาคุณภาพรวมทั้งเกี่ยวกับกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมของเด็ก ศิลปะศึกษาสามารถพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กได้ซึ่งเป็นหน้าที่อัน สำคัญอย่างหนึ่งของการศึกษา (ลลิตพรธน ทองงาม. 2540 : 10-11) และในปัจจุบันก็เกิดความเชื่อ และแนวคิดว่า ศิลปะเป็นองค์ประกอบหนึ่งของกระบวนการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาด้าน ศิลปะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับวัยแห่งการเรียนรู้ทั้งยังต้องตอบสนองความต้องการสำหรับผู้เรียนทุกคน และต้องทั่วถึงโดยเฉพาะการศึกษาด้านความรู้ความเข้าใจพื้นฐานทางศิลปะที่ไม่ได้มุ่งหวังทักษะทาง ศิลปะของเด็กที่มีพรสวรรค์เท่านั้น

การสอนศิลปะในโรงเรียนต้องเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ ครูต้องตระหนัก ว่าทำอย่างไรเมื่อสอนศิลปะแล้วเด็กจะเกิดกระบวนการคิดสร้างสรรค์ แสดงออกแล้วนำไปใช้ให้เกิด ประโยชน์ได้ การขีดเขียนของเด็กแต่ละคนบ่งบอกความหมายที่อยู่เบื้องหลังไว้ ฝึกฝนสมาธิผ่านการ คัดกรองขนาดขอบเขตเรื่องราว เมื่อครูเข้าไปมีส่วนร่วมเสริมสร้างทักษะเด็กก็จะโตขึ้นเป็นนักวิจารณ์ ศิลป์ คือ เป็นผู้สร้างสรรค์ศิลปะที่เน้นคุณค่าความงามไปประกอบอาชีพได้ สามารถเชื่อมโยง สุนทรียะเข้ากับศาสตร์อื่นๆได้ลงตัว เป็นที่น่าสังเกตว่า โรงเรียนสอนเด็กอนุบาลส่วนใหญ่มักจะสอน เกี่ยวกับตัวเด็ก ครอบครัว สังคม สิ่งแวดล้อมและความรับผิดชอบของเด็ก แต่เรื่องราวเกี่ยวกับความ เข้าใจในเรื่องศิลปะยังมีน้อย การทำกิจกรรมศิลปะถูกจัดเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมแต่ละวัน และเป็น การทำตามรูปแบบที่เด็กคุ้นเคย ทั้งในที่เป็นจริง กิจกรรมศิลปะชั้นเด็กเล็กเป็นเสมือนจิตวิทยา พัฒนาการทางศิลปะที่ส่งเสริมพัฒนาการทั้งภายใน ภายนอกให้สมดุลกัน (นที เกกิงศรี. 2548 : 3-4)

ศิลปะจึงถือเป็นพื้นฐานทางการศึกษาที่ช่วยพัฒนาเด็กเป็นรายบุคคลซึ่งควรเริ่มตั้งแต่เด็กเล็ก การสอนศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัยนั้นมุ่งเน้นถึงพัฒนาการด้านต่างๆของเด็กมากกว่าผลงาน ดังจะเห็น ว่ากิจกรรมต่างๆทางศิลปะเป็นการฝึกกล้ามเนื้อให้แข็งแรงและสัมพันธ์กับตา เช่น การปั้นแป้ง วาดรูป ระบายสี และกิจกรรมอื่นๆ เด็กได้ใช้ส่วนต่างๆของร่างกาย เช่น นิ้วมือ แขน ไหล่ ช่วยทำให้ เด็กเกิดการพัฒนาทางด้านร่างกาย เป็นการเตรียมความพร้อมในการใช้กล้ามเนื้อใหญ่เล็กเป็นอย่างดี ทำให้เด็กสามารถหยิบจับสิ่งต่างๆได้ อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ของเด็กต่อไป เช่น การวาดรูประบายสีที่ ช่วยในการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา เด็กจะรู้จักสี เส้น รูปทรง พื้นผิว ขนาดที่จะต้องพบใน ชีวิตประจำวัน การให้เด็กเล่าเรื่องจากภาพที่เขาวาดจะเป็นการฝึกพูดใช้ภาพในการสื่อสาร แสดง

จินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ ลวดลายและเส้นสัญลักษณ์ต่างๆในภาพประกอบด้วยเส้น พื้นฐานที่นำไปสู่การเขียนตัวเลข ตัวหนังสือทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยไม่จำเป็นต้องทำแบบฝึกหัดคัดลายมือ เพราะในการวาดภาพของเด็กจะประกอบด้วยเส้นเหล่านี้อยู่แล้ว เพียงแต่ให้เด็กวาดภาพมากๆ นอกจากเด็กจะสนุกสนานเพลิดเพลินแล้วยังทำให้กล้ามเนื้อแข็งแรงและสามารถควบคุมมือในการจับดินสอและเขียนหนังสือได้ดีที่สุดในที่สุด (สิริพรรณ ตันศิริตันไพศาล, 2545 : 136)

นอกจากนี้ศิลปะยังเป็นแนวทางที่ช่วยให้เด็กได้แสดงความสามารถและความรู้สึกนึกคิดของตนออกมาในด้านภาพหรือสิ่งของที่สามารถมองเห็นได้ เด็กจึงนำศิลปะมาใช้ในการอธิบายสิ่งที่เขาทำ เห็น รู้สึก และคิด การจัดประสบการณ์ทางศิลปะให้กับเด็กจะช่วยให้เด็กมีโอกาสค้นคว้า ทดลอง สื่อสารความรู้สึกของตนเองให้ผู้อื่นรับรู้ ได้พัฒนาความสามารถในการคิด การใช้จินตนาการ การสังเกตและเพิ่มพูนความรู้ที่มีต่อตนเองและผู้อื่น พัฒนาความเชื่อมั่นเกี่ยวกับตนเองในการเลือกใช้วัสดุต่างๆ ส่งเสริมให้เด็กพัฒนากล้ามเนื้อ ความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา และเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสี รูปร่าง และมีโอกาสพัฒนาทักษะพื้นฐานในการอ่าน พัฒนาทักษะทางสังคมจากการแบ่งปันอุปกรณ์ที่ใช้ แบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลทำความสะอาด (เยาวพา เดชะคุปต์, 2526 : 136)

ดังนั้นการจัดกิจกรรมศิลปะจึงเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสนใจ ความสามารถและสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัยเป็นอย่างยิ่ง เพราะไม่เพียงแต่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อตา และผ่อนคลายความเครียดเท่านั้น แต่ยังเป็นส่งเสริมความคิดอิสระ ความคิดจินตนาการ ฝึกการรู้จักทำงานด้วยตนเอง และฝึกแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ทั้งความคิดและการกระทำซึ่งถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานศิลปะและนำไปสู่การเรียนรู้ เขียนอ่านอย่างสร้างสรรค์ต่อไป (ภรณ์ คุรุรัตน์, 2535 : 68)

ผดุง พรหมมูล (2524 : 3-4) มีทัศนะว่า ศิลปะช่วยในการเรียนรู้ของเด็กและการถ่ายทอดเรื่องราวของเด็ก การวาดภาพเป็นการส่งเสริมการแสดงออกและความคิดสร้างสรรค์ของเด็กได้เป็นอย่างดี เพราะทำให้เขาสังเกตและมีความเข้าใจ จึงสะท้อนออกมาเป็นภาพเขียนได้

ดังนั้นหัวใจของการสอนศิลปะอยู่ที่ความคิดสร้างสรรค์ ศิลปะต้องมุ่งให้ผู้เรียนได้คิด แสดงออกสิ่งใหม่ที่ดีกว่าเดิมตามแนวคิดของตนเอง การเรียนศิลปะช่วยให้เด็กแสดงออกอย่างมีคุณค่าซึ่งครูศิลปะต้องมีวิธีสอนที่ถูกต้องจึงจะเกิดประโยชน์กับเด็กมากที่สุด (วินัย โสมดี, มปป. : 39)

นอกจากความสำคัญในการพัฒนาร่างกายและอารมณ์ ศิลปะยังมีความสำคัญในการพัฒนาลักษณะนิสัยของเด็กปฐมวัยด้วย วิรุณ ตั้งเจริญ (2538 : 241-244) กล่าวถึงการนำศิลปะมาใช้ใน

การศึกษาและช่วยให้เด็กเกิดลักษณะนิสัยต่างๆ ได้แก่ ด้านการแสดงออกเป็นกระบวนการตัดสินใจ และเสนอความคิด ด้านศิลปะทำให้เกิดการสะสมไปสู่ความคิดคำนึง ด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านสุนทรียภาพ สร้างการรับรู้และซาบซึ้งคุณค่าของสรรพสิ่งรอบตัว ด้านความประณีตที่มาจาก การสังเกตและความเรียบร้อย ด้านการทำงานด้วยศิลปะจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการทำงานและเกิด ผลิตผลจากงาน ด้านการทำงานร่วมกันจากการสนทนากับผู้ร่วมงาน การอิงความคิดและใช้อุปกรณ์ ร่วมกัน

ดังนั้นนักวิชาการศิลปะศึกษาจึงไม่ได้เห็นศิลปะเป็นเพียงสื่อหรือเครื่องมือในการเรียนเท่านั้น แต่ศิลปะมีความสำคัญต่อการเรียนเพราะเป็นตัวช่วยในการสร้างสรรค์บุคลิกภาพและลักษณะนิสัย ให้แก่เด็กได้ เหมือนเป็นการสร้างสรรค์คนที่มีคุณค่าให้สังคม แม้ว่าหลักสูตรจะมีได้มุ่งเน้นเอา ประโยชน์จากศิลปะเท่าใดก็ตามแต่การเรียนการสอนศิลปะนั้นเข้าไปปะปนอยู่ด้วยเสมอ ไม่ว่าจะเป็น สื่อการสอน การจัดบรรยากาศในห้องเรียน สภาพห้องเรียน ครูต้องใช้ความรู้ทางศิลปะสร้างสรรค์ ทั้งนั้น ทั้งความสวยงามด้วยสี สัน รูปร่าง รูปทรง ล้วนเป็นแรงจูงใจส่วนหนึ่งในการเรียนรู้ กระตุ้นให้ เกิดความกระตือรือร้น ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ง่ายขึ้น แสดงออกเป็นรูปธรรมที่เข้าใจง่ายและจำได้นานกว่าฟัง หรืออ่าน ทั้งปลูกฝังในการรักสวยงาม มีรสนิยมที่ดี ชื่นชมสุนทรียะ (สันติ คุณประเสริฐ, 2535 : 2-3)

ศิลปะจึงมีความสำคัญมากสำหรับการเรียนแบบการกระทำ อันเป็นการเรียนจากการลงมือ ทำงานซึ่งต้องมีการวางแผน การดำเนินงาน การแก้ปัญหา เรียนรู้การสังเกต ใช้วิจารณญาณของ ตนเองตัดสินใจว่าสิ่งใดดีงาม รู้จักแยกแยะประเภทของงาน ดิชมงานได้ถูกต้อง ทั้งช่วยจรรโลงใจให้เกิด ความรู้สึกชื่นบาน ช่วยให้เกิดความองอกงามทางอารมณ์ของเด็กพัฒนาการไปโดยสมบูรณ์ ซึ่งเหล่านี้ สอดคล้องกับปลายทางของการศึกษา (ประเทิน มหาพันธ์, 2547 : 58-59)

ในทัศนะของนักวิชาการ ศิลปะมีความสำคัญอย่างมากและสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษา ปฐมวัย พ.ศ. 2546 ที่กำหนดให้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์บรรจุอยู่ในกลุ่มกิจกรรมเสรีและเป็น กิจกรรมสร้างสรรค์ที่เด็กจะต้องทำทุกวันในกิจกรรมประจำวัน จัดวันละ 3-5 กิจกรรม ให้เด็กเลือกทำ ตามความสนใจ เพราะเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้เด็กแสดงออกด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์และจินตนาการ เช่น การเขียนภาพ การปั้น การฉีก การตัดปะ การพิมพ์ภาพ การร้อย การประดิษฐ์ หรือวิธีอื่นที่เด็กได้คิดสร้างสรรค์เหมาะกับพัฒนาการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547 : 58-59)

การสอนศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัยจึงมีความสำคัญทั้งในแง่ของการให้การศึกษาและในแง่ของ การพัฒนาเด็กให้เต็มศักยภาพตามความเหมาะสมของวัย คือ ส่งเสริมพัฒนาการเด็กทั้งด้านร่างกาย ได้แก่ การพัฒนากล้ามเนื้อและความแข็งแรง ด้านอารมณ์ คือ ช่วยให้เกิดมีอารมณ์สมวัย ช่วยผ่อนคลาย

คลายความกดดันและความคับข้องใจต่างๆและมีลักษณะที่ดี ด้านสังคมคือช่วยให้เด็กมีระเบียบวินัย และมีทักษะในการอยู่ร่วมกัน การทำงานร่วมกัน รวมทั้งทักษะชีวิตต่างๆ ด้านสติปัญญาคือ ช่วยให้เด็กพัฒนาทักษะการคิด ความเข้าใจในมิติสัมพันธ์ รู้จักสิ่งต่างๆรอบตัว เรียนรู้จากการลงมือทำ รวมทั้งมีความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งต้องส่งเสริมให้เด็กเริ่มเรียนรู้สิ่งเหล่านี้ตั้งแต่ช่วงปฐมวัย

จึงสรุปได้ว่ากิจกรรมศิลปะมีความสำคัญต่อเด็กอย่างมาก ทั้งเป็นพื้นฐานการศึกษา สร้างเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน ปลูกฝังคุณลักษณะนิสัยที่ดี จึงมีความสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546

2.3 ความมุ่งหมายในการสอนศิลปะระดับปฐมวัย

การสอนศิลปะในระดับปฐมวัยเป็นการอบรมเบื้องต้น มิได้มุ่งหมายให้เด็กวาดรูปเก่ง แต่เพื่อปลูกฝังให้เด็กมีนิสัยอันดีงามและมีความพร้อมในการศึกษาระดับต่อไป โดยมีความมุ่งหมายเพื่อฝึกและเตรียมความพร้อมด้านต่างๆให้เด็กรู้จักใช้ประสาทสัมผัสให้สัมพันธ์กันได้อย่างเหมาะสมเพื่อส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักสังเกต การมีไหวพริบหรือสามารถแสดงออกตามความถนัด ความสามารถของแต่ละคนและชื่นชมต่อสิ่งสวยงามต่างๆเพื่อปลูกฝังค่านิยม เจตคติและคุณสมบัติที่ดีทางศิลปะและวัฒนธรรมไทย เพื่อพัฒนาทางกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญาและบุคลิกภาพ เพื่อให้เด็กเริ่มรู้จักการใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆในการทำงานศิลปะ รู้จักเก็บรักษาและทำความสะอาดอย่างถูกต้อง เพื่อให้เด็กรู้จักทำงานเป็นกลุ่ม เป็นคนมีระเบียบ ประณีต เพื่อให้เด็กมีโอกาสแสดงออกอย่างอิสระ สนุกสนานเพลิดเพลินและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ นำไปใช้ให้สัมพันธ์กับประสบการณ์ด้านอื่นๆ (สิริพรรณ ตันติรัตน์ไพศาล, 2545 : 31-32) สอดคล้องกับกุลยา ตันติผลาชีวะ (2547 : 187-188) ที่กล่าวว่า การสอนศิลปะนั้นมีความมุ่งหมายให้เด็กแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ตามความพอใจ ความมั่นใจ ความตั้งใจเพราะศิลปะเป็นภาษาที่เด็กเชื่อได้อย่างจริงใจว่าจะบอกสิ่งที่เขาต้องการให้คนอื่นเข้าใจได้ เด็กเล็กๆที่ยังเขียนหนังสือไม่ได้ แต่จะแสดงออกโดยการวาดภาพสิ่งที่ต้องการได้ แม้ภาพนั้นไม่ชัดเจนเป็นเพียงรูปหยาบๆหรือเส้นสีไม่เป็นระเบียบ แต่ผลที่ได้ทำให้คนอื่น โดยเฉพาะเด็กด้วยกันเข้าใจว่าภาพนั้นหมายถึงอะไร การแสดงออกทางศิลปะนั้นเป็นการแปลความหมายของสิ่งต่างๆที่ได้พบเห็นตามทัศนะของเด็กโดยไม่ได้คิดว่าศิลปะเป็นเรื่องยากที่จะต้องใช้เวลาเรียนนานเป็นแรมปี แต่รู้สึกราวอยากเรียน อยากทำในแบบของเขาเอง เด็กจึงอยากแสดงออกทางความคิด ความเห็น อารมณ์ ความรู้สึก ต้องการวาดภาพ ระบายสี ปั้น และสร้างสรรค์อื่นๆที่ช่วยให้เด็กแสดงออกได้ นอกจากนี้กิจกรรมศิลปะยังเป็นกิจกรรมแรกที่มีการนำมาใช้เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ด้วยการมอบหมายงานให้เด็กทำงานศิลปะตามแนวคิดของตนเอง การนำศิลปะมาใช้ในทางการศึกษานั้นมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาเด็กด้านต่างๆทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและ

สติปัญญา การให้เด็กทำกิจกรรมศิลปะไม่ได้หมายถึงการเตรียมตัวให้เด็กเป็นศิลปินหรือจิตรกร ศิลปะช่วยในการประสานกลไกรับรู้การใช้มือและตาให้สัมพันธ์กันและมีความมุงหมายทางพุทธิปัญญา

สตยา สายเชื้อ (2541 : 39-40) กล่าวถึงความมุ่งหมายของการสอนศิลปะระดับปฐมวัยว่า การสอนศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัยนั้นเปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกอย่างอิสระ เสริมสร้างความฉับไวในการรับรู้ ซึ่งควรส่งเสริมให้เด็กแสดงออกอย่างอิสระตามความพอใจ ส่งเสริมและปลูกฝังประสาทสัมผัส ทักษะด้านการเห็น ความคิดสร้างสรรค์ ความรักสวยรักงามและมองความงามตามธรรมชาติ เพื่อให้เด็กเกิดความคิดคำนึงว่าสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาตินั้นมีความสวยงาม ทั้งยังควรแนะนำให้เด็กรู้จักสังเกตและพิจารณาสิ่งต่างๆในด้านศิลปะ รู้จักใช้อวัยวะส่วนต่างๆของร่างกายให้แข็งแรง มีความพร้อมของกล้ามเนื้อมือและตา รู้จักใช้เครื่องมือในการสอน รู้จักสีและฝึกทักษะในการแสดงออกทางศิลปะ รู้จักการทำงานที่เป็นระเบียบ รู้จักรักษาความสะอาดและมีระเบียบวินัย

จึงสรุปได้ว่า การสอนศิลปะนั้นมิได้มีความมุ่งหมายให้เด็กวาดรูปสวยหรือเป็นศิลปิน ไม่ได้มุ่งเน้นที่ผลงานของเด็ก แต่ให้ความสำคัญกับกระบวนการมากกว่า มีความมุ่งหมายในการพัฒนาเด็กครบทุกด้านทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา

2.4 คุณค่าของการสอนศิลปะระดับปฐมวัย

ลลิตพรรณ ทองงาม (2540 : 15-24) กล่าวว่า ศิลปะมีคุณค่าในการพัฒนาเด็กทุกด้าน เนื่องจากศิลปะช่วยพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็ก ทำให้เด็กมีอารมณ์ดีขึ้น ศิลปะช่วยพัฒนาการทางด้านสติปัญญา ดูได้จากกรู้อักตนเองและสภาพแวดล้อม ความรู้ต่างๆที่เด็กนำมาใช้ขณะวาดรูปจะชี้ให้เห็นระดับสติปัญญาของเด็ก ศิลปะยังช่วยในการพัฒนาด้านร่างกาย ช่วยพัฒนาการด้านการรับรู้ ช่วยพัฒนาด้านสังคม เพราะงานศิลปะสะท้อนตัวเองและบุคคลรอบข้าง เด็กจะเริ่มวาดคนแทนที่ที่ขีดเขียนสะเปะสะปะ ศิลปะช่วยพัฒนาด้านสุนทรีย์ และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

ในด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัย เบญจา แสงมลิ (2545 : 62-63) กล่าวว่า ศิลปะเป็นสิ่งแสดงออกในสิ่งที่เด็กทำ เห็น รู้สึก คิด กิจกรรมศิลปะให้โอกาสเด็กสำรวจ ทดลอง แสดงความคิด ความรู้สึก เกี่ยวกับตัวเด็ก สิ่งแวดล้อมรอบตัว ความสามารถในการจินตนาการ สังเกต และความรู้สึกที่มีต่อตนเอง และผู้อื่นมากขึ้น เพราะขณะที่เด็กทำงานกับวัสดุต่างๆ เด็กมีความรับผิดชอบในการเลือกและกำหนดรูปร่างในการตัดสินใจ การควบคุมประสบการณ์ที่เป็นผลสำเร็จจะสร้างความเชื่อมั่นตนเอง เด็กอาจแสดงความรู้สึกที่ไม่เป็นที่ยอมรับออกมาทางศิลปะ เด็กสามารถเรียนรู้ที่จะควบคุมอารมณ์ ความรู้สึก กิริยามารยาท ถ้าเด็กมีปัญหาด้านการพูด ความรู้สึกรุนแรงก็สามารถระบายออกมาทางศิลปะโดยไม่กระทบกระเทือนผู้อื่น การช่วยเหลือให้เด็กเปลี่ยนแปลงความรู้สึกแบบสร้างสรรค์เป็นการแสดงออกของเด็กที่นำมาใช้ประโยชน์ต่อชีวิตได้ ซึ่งการเสนอแบบแผนหรือตัวอย่างให้เด็กลอกเลียนแบบเป็นการแสดงออกทางศิลปะอย่างอิสระ ช่วยให้ครูเห็นปัญหาของเด็ก

อย่างกระจ่างแจ้ง ช่วยแก้ปัญหาทางอารมณ์ของเด็กได้ ทั้งกิจกรรมศิลปะยังสามารถส่งเสริมการเจริญเติบโตทางสังคม ทำให้เด็กรู้จักแบ่งปันเครื่องมือเครื่องใช้ ความคิดเห็น การตัดสินใจ การยอมรับ เรียนรู้สิทธิ ความเป็นเจ้าของ ข้อคิดเห็น ความรู้สึกของผู้อื่น เด็กจะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เรียนรู้การเป็นผู้นำ ผู้ตาม เรียนรู้ความสำคัญของการร่วมมือกันดูแลควบคุมตนเอง นอกจากนี้ยังช่วยเสริมสร้างความเจริญเติบโตทางสติปัญญา เริ่มจากการชิมชั่งงานจากวิธีการทำ เรียนรู้คำพูดที่เหมาะสมเพื่อพูดอธิบายเกี่ยวกับสิ่งที่เด็กทำให้ผู้อื่นเข้าใจ ความคิดรวบยอดพัฒนาขึ้นเมื่อเด็กสำรวจคุณลักษณะของวัสดุ เรียนรู้คำใหม่ๆ ซึ่งยิ่งมากเท่าไรยิ่งเสริมความสามารถ รวมไปถึงความเจริญเติบโตทางร่างกาย การประสานสัมพันธ์มือกับตา การควบคุมกล้ามเนื้อที่มีผลต่อการเขียน ลายมือ การเลือกรูปทรง การเลือกสี และพิจารณาขนาด

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2547 : 189) กล่าวว่า ในความเป็นเด็ก เด็กทุกคนต้องการแสดงออกทางความรู้สึก ความคิด ต้องการบอก ต้องการพูด ต้องการเขียนเพื่อถ่ายทอดความรู้และความรู้สึกของตน วิธีการของเด็กทำได้ด้วยการถ่ายทอดจินตนาการลงมาในงานศิลปะ ครูสามารถอ่านบุคลิกศักยภาพของพัฒนาการเด็กได้จากภาพที่เด็กแสดงออกหรืองานศิลปะที่เด็กทำ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติสรุปประโยชน์ของการจัดกิจกรรมศิลปะไว้ว่า ศิลปะช่วยให้เด็กสามารถแสดงออกได้อย่างอิสระ ส่งเสริมศักยภาพในการทำงาน ในขณะเดียวกันก็สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของตนเองกับเพื่อนๆ ได้ ศิลปะช่วยให้เด็กมีสุนทรียภาพต่อสิ่งแวดล้อม รู้จักชื่นชมและมีทัศนคติต่อสิ่งต่างๆ ส่งเสริมให้รู้จักสังเกต ศิลปะช่วยให้เด็กเกิดความพอใจ สนุกสนาน การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน เป็นโอกาสที่เด็กได้แสดงออกซึ่งความคิดของเด็กและเป็นพัฒนาการทางภาษาด้วย

อุบล ตูจินดา (2532 : 17-19) กล่าวว่า การแสดงออกทางศิลปะเป็นการส่งเสริมให้เด็กรู้จักเลือกสรรและสร้างสรรค์งานด้วยวัสดุต่างๆ เป็นการเสนอความรู้สึก ความประทับใจให้กับตนเอง ในขณะที่ปฏิบัติงาน สร้างความรู้สึกภาคภูมิใจที่สามารถสร้างงานให้สำเร็จลงได้และเป็นการสร้างความรู้สึกชื่นชมต่อผลงานศิลปะ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นผลงานจากการแสดงออกทางศิลปะ ได้แก่

1. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงการเจริญเติบโต จากการค้นคว้าของนักวิจัยพบว่า เด็กจะเริ่มแสดงออกทางศิลปะตั้งแต่วัยอายุ 2 ขวบ ด้วยการขีดเส้นที่ไม่เป็นระเบียบยุ่งเหยิง ต่อมาจะค่อยๆ พัฒนาการควบคุมเส้นให้เป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้น เด็กจะเริ่มบอกว่าตนเขียนภาพอะไรแต่การที่บอกนั้นไม่ได้หมายความว่ารูปร่างนั้นคล้ายกับความจริง รูปร่างอาจขยุกขยิกดั้งเดิม แต่การเปลี่ยนแปลงนี้หมายความว่าเด็กเริ่มรู้จักคิด จินตนาการ ต่อมาภาพเขียนก็จะเริ่มพัฒนาจากรูปแบบนั้นไปสู่รูปแบบที่เลียนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น รูปทรงของการเปลี่ยนแปลงทางศิลปะนั้นเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงหรือการเติบโตทางร่างกาย การรับรู้ จิตใจและการแสดงออก การที่ได้ศึกษาและเข้าใจ

การเจริญเติบโตระดับต่างๆของเด็กจึงมีคุณค่าต่อความเข้าใจ การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย และวุฒิภาวะของเด็ก

2. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะ เมื่อเด็กหลายคนมองสิ่งแวดล้อมรอบตัวจะรับรู้หรือมีความรู้สึกตอบรับแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจของแต่ละคน เช่น บางคนสนใจต้นไม้ ดอกไม้ คน สัตว์ นี่คือนิสัยใจทางศิลปะที่จะนำความรู้สึกนึกคิดหรือความรู้สึกที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ผสมผสานกับการเรียนรู้ ประสบการณ์ที่ต่างกันมาสร้างงานศิลปะ ด้วยวิธีการและวัสดุต่างๆ ผลงานของเด็กแต่ละคนจึงมีลักษณะเด่นเฉพาะตัวที่สะท้อนบุคลิกลักษณะอย่างเด่นชัด

3. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงการสื่อสาร ในขณะที่เด็กสามารถวาดภาพตามพัฒนาการแต่ละขั้นนั้น รูปแบบยุ่งเหยิงที่ใช้แทนคน สัตว์ต่างๆ เด็กได้สร้างสัญลักษณ์ที่มีความหมายเฉพาะตัวของตัวเอง

4. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึก ครูอาจมีเป้าหมายกว้างๆเพื่อเปิดโอกาสให้เด็กแสวงหาหนทางเฉพาะตนเพื่อนำสู่เป้าหมายข้างหน้า และวิธีการนี้จะทำให้เด็กได้แสดงออกทางอารมณ์อย่างชัดเจน เช่น การวาดภาพตนเองใหญ่กว่าบ้าน เป็นการแสดงความรู้สึกออกมาคล้ายกับการเล่าเรื่องที่เก็บอยู่ภายในจึงช่วยให้เด็กได้ระบายสิ่งที่เด็กคิดออกมา ผลงานศิลปะเหล่านี้จะทำให้ครูเข้าใจเด็กด้วย

วิรุณ ตั้งเจริญ (2526 : 22-27) กล่าวว่า สิ่งที่เด็กได้รับจากการแสดงออกทางศิลปะว่า ศิลปะช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพในการรับรู้ ในขณะที่เด็กเขียนภาพหรือปั้น รูปทรงเหล่านั้นจะกระตุ้นให้เด็กรับรู้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น การรับรู้สิ่งแวดล้อมของเด็กจะไม่ใช่ไปอย่างเลื่อนลอย เพราะเวลาเด็กทำงานศิลปะเด็กจะมองสิ่งแวดล้อมอย่างจดจ่อ สังเกต พิเคราะห์ วิเคราะห์ และศิลปะยังส่งเสริมประสิทธิภาพด้านการคิด เด็กจะจัดระบบความคิดอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องเพื่อควบคุมการแสดงออกให้เป็นไปอย่างที่เขาคิดคำนึงซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญในการสร้างพื้นฐานทักษะในการแยกแยะสิ่งต่างๆให้กระจ่างชัดและเมื่อเด็กที่มีต่อสิ่งต่างๆให้เป็นไปอย่างกว้างขวาง เป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ขั้นต่อไปด้วย นอกจากนี้ศิลปะยังช่วยเสริมประสิทธิภาพด้านความรู้สึกด้วย เพราะเวลาเด็กทำงานศิลปะ เด็กจะได้แสดงออกทางความรู้สึกและมีโอกาสเผชิญความจริงกับความรู้สึกรอบด้านซึ่งเสนอออกมาในงานศิลปะ

นอกจากนี้ คุณค่าของศิลปะในแง่ของการสร้างเสริมลักษณะนิสัยของเด็กปฐมวัย คือ ศิลปะช่วยเตรียมพื้นฐานสำหรับชีวิตประจำวัน เพราะช่วยจัดสรรประสบการณ์ที่มีผลต่อการเรียนรู้ได้กว้างขวางหลายด้าน คือ ประสบการณ์ในการสำรวจตรวจสอบเกี่ยวกับคน สัตว์ สิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ด้านวัสดุอุปกรณ์ เป็นการย้ำการทดลอง ค้นคว้าและสอบสวนวัสดุอุปกรณ์ เด็กจะได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ทำงานศิลปะเป็นผลดีต่อประสาทสัมผัสและการทำงานต่อไป

ประสบการณ์ทางด้านความรู้สึกสัมผัส เน้นถึงการรับรู้หรือความรู้สึกสัมผัสที่เด็กพึงมีต่อสภาพแวดล้อมรอบตัวซึ่งประสาทสัมผัสที่ดีย่อมช่วยให้การดำรงชีวิตเป็นไปอย่างมีความหมายทั้งรูปกลิ่น เสียง การสัมผัส นอกจากนี้ศิลปะยังช่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัยในด้านการแสดงออก ด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านจินตนาการ ด้านสุนทรียภาพ ด้านความประณีต ด้านการทำงาน ด้านการทำงานร่วมกัน

คุณค่าของศิลปะสามารถสามารถแบ่งได้เป็น 2 ด้าน คือ คุณค่าในทางนิมิต (Positive) ช่วยส่งเสริมความพึงพอใจและเจริญอกงามและพัฒนาการ

1. พัฒนาการด้านร่างกาย เด็กต้องการการเคลื่อนไหวตลอดเวลาเป็นธรรมชาติ การที่เด็กได้ทำงานศิลปะทั้งตัวทำให้เด็กมีความสุขมาก ทั้งยังได้เคลื่อนไหว เติบโต ออกกำลังกาย ฝึกหัดใช้มือ แขน ขา กล้ามเนื้อ ความสัมพันธ์มือและตา ความคิด การรับรู้ และระบบสั่งงานของสมอง

2. พัฒนาการด้านอารมณ์ ในขณะที่เด็กเติบโตขึ้นมาเด็กต้องเรียนรู้อารมณ์ต่างๆและงานศิลปะไม่เคยมีผิดพลาดล้มเหลว มีเสรีภาพ ทำให้เด็กได้ทำสิ่งที่เป็นบุคลิกภาพของตนเองออกมา

3. พัฒนาการด้านสังคม ศิลปะเป็นภาษาหนึ่งที่ใช้สร้างการสื่อสารร่วมกันในสังคมได้ ช่วยสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้เรียนด้วย

4. พัฒนาการด้านสติปัญญา เป็นเครื่องสะท้อนที่แสดงให้เห็นความสามารถของเด็ก ทั้งเหตุผล ความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งย่อหมายถึงการแสดงออกทางสติปัญญาด้วย ครูจึงควรช่วยส่งเสริมให้เด็กรู้จักความแตกต่างของพื้นผิว รูปร่าง สี องค์ประกอบ การออกแบบ โดยศิลปะช่วยให้เกิดการรับรู้ 2 ทาง คือ การรับรู้ทางวัตถุจากสิ่งแวดล้อมต่างๆ เช่น แสง สี เสียง ตำแหน่ง สัดส่วน การเคลื่อนไหว การสัมผัส และการรับรู้ทางความคิดคำนึง จินตนาการ

5. พัฒนาการด้านสุนทรียศาสตร์ เกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึก การรับรู้จากประสาทสัมผัสที่บูรณาการประสบการณ์แล้วแสดงออกมาเป็นผลงาน

6. พัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ คือ การแสดงออกที่อิสระ มีลักษณะเฉพาะตัว เช่นการแก้ปัญหา การดำรงชีวิตของเด็ก

คุณค่าทางนิเสธ (Negative Value) เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับเด็กในสวนที่เด็กทุกคนมีปัญหาและมีการปรับตัวต่างๆในชีวิตประจำวัน ศิลปะจะช่วยให้เด็กปรับตัวได้ดี ส่วนเด็กที่มีปัญหา ช่วยบำบัดในการระบายอารมณ์ที่เคร่งเครียด ความเกลียด ความกลัว ความรู้สึกกังวลใจ ความทุกข์ ศิลปะจะเป็นตัวช่วยระบายอารมณ์เหล่านั้นได้ ทั้งยังเป็นเครื่องกำจัดปมด้อย เด็กจะสามารถแสดงความรู้สึกความต้องการของตนเองออกมาได้ด้วยการระบายสี วาดภาพ ปั้น และทำงานศิลปะอื่นๆ (อุบล ตู้อินดา. 2532 : 19-21)

พีระพงษ์ กุลพิศาล (2545 : 32) กล่าวว่า กิจกรรมวาดภาพของเด็กบ่งบอกถึงพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กเอง คือบอกให้รู้ว่าเด็กมีความตระหนักรู้ในสิ่งแวดล้อมอย่างไร ได้ใช้ความรู้ นั้นมากน้อยเพียงใด และสามารถถ่ายทอดความสัมพันธ์ที่เด็กมีต่อสิ่งแวดล้อมออกมา นักวิชาการทางศิลปะยอมรับกันว่า การวาดภาพของเด็กๆคือการแต่งประโยค แต่ต่างกันตรงที่เป็นประโยคที่ผูกด้วยส่วนประกอบที่มองเห็นได้ (Visual Elements) ได้แก่ เส้น สี พื้นผิว การนำภาพวาดของเด็กมาเปรียบเทียบกับ การแต่งประโยคเพื่อชี้ให้เห็นว่า ภาพของเด็กมีค่าเท่ากับสมุดบันทึกประสบการณ์ของเด็ก ซึ่งเป็นประสบการณ์การรับรู้ทางประสาทสัมผัสที่เด็กได้ระหว่างการเผชิญหน้ากับรูปทรงสีสันต่างๆของวัตถุรอบตัว แล้วถ่ายทอดออกมาอย่างทันทีทันใด มีการสอดแทรกจินตนาการเพิ่มเติมเข้าไปด้วย

จึงกล่าวได้ว่าการสอนศิลปะนั้นมีคุณค่าต่อเด็กอย่างแท้จริง เพียงแต่ครูผู้สอนต้องเข้าใจในความเป็นศิลปะของเด็กคือการได้ทำงานร่วมกันกับพัฒนาการทางด้านความรู้สึกของเด็กโดยที่การทำงานศิลปะเป็นความสุขที่มาจากจินตนาการ การคิดค้นทดลองกับวัสดุแปลกๆเป็นความสุขจากการแสดงออกทางความรู้สึก การรับรู้ของตนเองที่มีต่อโลกภายนอก (นที เกกิงศรี. 2548 : 85) ครูต้องสอนศิลปะตามความรู้ตามธรรมชาติของผู้เรียนซึ่งต้องอาศัยการสัมผัสด้วยประสาทสัมผัสและจินตนาการ ประสบการณ์ศิลปะเป็นสิ่งที่ช่วยให้เด็กเรียนรู้โลกด้วยความรู้สึกของตนเองเพราะเด็กเรียนรู้ผ่านเส้น สี พื้นผิว รูปร่าง รูปทรง ขนาด เป็นการเรียนรู้ที่บริสุทธิ์เป็นธรรมชาติและเป็นตัวของตัวเองมากที่สุด เมื่อครูจัดประสบการณ์ให้เด็กเช่นนี้ เด็กจะได้รับคุณค่าของการเรียนศิลปะอย่างเต็มที่ทุกด้าน

2.5 พัฒนาการทางศิลปะของเด็กปฐมวัย

ศิลปะแสดงถึงพัฒนาการของเด็กในด้านต่างๆทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา เป็นสื่อการเรียนรู้ ในบางระยะศิลปะเป็นสื่อในการแสดงออกและสื่อความหมายโดยใช้ภาพวาด (Graphic Communication)

พีระพงษ์ กุลพิศาล (2546 : 159) กล่าวว่า พัฒนาการทางศิลปะหมายถึงกระบวนการแสดงออกทางศิลปะที่มีลักษณะเฉพาะตัวของเด็ก ซึ่งปรากฏอยู่ในผลงานพัฒนาการจากวัยหนึ่งไปสู่วัยหนึ่งอย่างต่อเนื่อง พัฒนาการดังกล่าวจะดำเนินไปช้าหรือเร็วขึ้นขึ้นอยู่กับพื้นฐานความสนใจและความสามารถทางศิลปะ ประกอบกับสิ่งแวดล้อมและแรงจูงใจของแต่ละบุคคล พัฒนาการทางศิลปะจะมีลักษณะเป็นสากล เด็กทุกชาติจะมีลักษณะการแสดงออกคล้ายๆกัน ยกเว้นกรณีที่พัฒนาการนั้นถูกสกัดกั้นอันเป็นผลให้พัฒนาการนั้นขาดช่วงหรือหยุดไป เด็กอายุ 2-5 ปีช่วงก่อนประถมศึกษาส่วนใหญ่ยังอยู่บ้าน โดยมีพี่เลี้ยงหรือพ่อแม่ดูแล โอกาสที่จะได้รับประสบการณ์ทางศิลปะจึงมีน้อย หาก

พ่อแม่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในศิลปะ ขาดความสนใจในพฤติกรรมทางด้านศิลปะของเด็กด้วยแล้ว จะส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการไปอย่างเชื่องช้า

สตรีส (Strauss. 1978 : 156) กล่าวถึงว่าการเรียนรู้เรื่องเส้นของเด็กเริ่มจากลักษณะของ วงกลมที่ซ้อนกัน บรรจบไปมาแบบที่ปรากฏในระยะแรก เด็กจะเรียนรู้จากเส้นโค้งวนและจะคลี่คลาย วงกลมที่ซ้อนกันจะแยกออกจากกัน เส้นมากมายจะปรากฏขึ้นในช่วงปีที่ 3-4 ลักษณะของเส้นคือ เส้นโค้งวน เส้นตรงที่แผ่เป็นกากบาท เด็กพยายามแสดงถึงการเคลื่อนไหวขยาย มีแรงกระตุ้นในการรับรู้ ช่วง 4-5 ปี เริ่มวาดภาพที่มีความหมาย ภาพที่คุ้นเคยจะปรากฏขึ้น มีแรงในการวาดภาพคนและ ต้นไม้ที่พบทุกวัน เมื่ออายุเข้าปีที่ 6 พัฒนาการส่วนนี้จะเจริญขึ้นเรื่อยๆ

นอกจากนี้ พัฒนาการเฉพาะบุคคล ได้แก่ ลักษณะทางศิลปะที่ปรากฏในงาน ความสามารถในการคิดค้นด้วยตนเอง ความสามารถที่จะอธิบายสิ่งที่สนใจในผลงาน ความตั้งใจในการทำงาน ความสามารถในการแสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความพอใจ ภูมิใจในผลงาน

1. พัฒนาการด้านสังคม ได้แก่ มีความพอใจในลักษณะเฉพาะของบุคคลอื่น ทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้ สามารถประเมินงานของผู้อื่น
2. พัฒนาการทางการสร้างสรรค์ ได้แก่ ชอบทดลองสิ่งใหม่ๆ สนใจกิจกรรมที่ต้องใช้ ความคิดและเทคนิค สนุกสนานกับการเรียนรู้ ทำงานได้ทั้งประเภท 2 – 3 มิติ สามารถแสดงออกได้ ทั้งแบบเหมือนจริงและนามธรรม ชอบทำงานประเภทสร้างสรรค์
3. พัฒนาการทางสุนทรียภาพและทักษะฝีมือ ได้แก่ มีความสามารถในการสร้างรูปทรง มีความสามารถในการสังเกต แก้ปัญหาระหว่างการทำงานได้ มีความสามารถในการทำงานที่มีขั้นตอน ยากๆ มีความสามารถในการเลือกใช้เครื่องมือ นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

หรรษา นิลวิเชียร (2535 : 184) สรุปทักษะทางศิลปะศึกษาของเด็กเล็ก ไว้ว่า โบรแมน (Broman) กล่าวว่า เด็กเล็กก่อนเข้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ต้องสามารถบอกสีพื้นฐานได้ 8 สี ได้แก่ แดง น้ำเงิน เหลือง ส้ม ม่วง น้ำตาล ดำ เด็กต้องสามารถแยกแยะสิ่งของตามลักษณะสีได้ เด็กสามารถใช้กรรไกรตัดกระดาษได้ สามารถลอกแบบสีเหลี่ยม วงกลม รูปไข่ สีเหลี่ยมผืนผ้าและเส้นได้ สามารถทูป ลูกบอล กิ่ง ปับ ปั้น ดินเหนียวได้ สามารถเย็บด้วยเข็มพลาสติกได้ สามารถถักไหมพรมได้ สามารถระบายสีบนขาหยั่งโดยไม่ให้สีหยดหรือหกได้ สามารถทำภาพปะติดได้ สามารถวาดภาพโดยใช้สีเทียนหลายสีได้ สนใจงานฝีมือ แสดงความสนใจและมีคำถามเกี่ยวกับการระบายสี พิมพ์ ปั้นและ ถักทอ ในขณะที่ โรดา เคลล็อก (Rhoda Kellogg) กล่าวว่า เด็กเล็กทั่วโลกวาดสิ่งเดียวกันด้วยวิธี เดียวกัน เมื่ออายุเท่ากัน เส้นขยุกขยิกที่เป็นพื้นฐานของเด็กมีจำนวน 20 เส้น เมื่อเด็กอายุ 2 ขวบจะ วาดเส้นนี้ พอ 3 ขวบวาดเส้นรูปแผนผังหรือแบบแปลนซึ่งมีพื้นฐาน 8 รูปในระยะต่อมาเด็กจะวาด แผนผังเหล่านี้ซ้อนกันเป็นรูป 2 รูป 3 รูปเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แต่เด็กอาจไม่ผ่านขั้นตอนเหล่านี้ทุกคน

โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld. 1987 : 15,37,56-59) กล่าวว่า เด็กมีพัฒนาการทางศิลปะตามวัยและวุฒิภาวะ มีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้ คือ

1. ขั้นขีดเขียน (The Scribbling Stage) อายุระหว่าง 2-4 ปี พัฒนาการช่วงนี้เด็กยังไม่สามารถควบคุมกล้ามเนื้อได้ การเคลื่อนไหวที่แสดงออก เช่น การขีดเขียน ป้าย ละเลงสี เป็นพฤติกรรมพื้นฐานที่จะพัฒนาการเคลื่อนไหวให้มีประสิทธิภาพ โดยมีลักษณะเฉพาะคือ

1.1 ขั้นขีดเขียนอย่างไม่มีระเบียบ (Disordered Scribbling) ผลที่เกิดจากเด็กในช่วงนี้คือไม่สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อได้ การแสดงออกทางศิลปะที่ปรากฏเป็นเพียงลักษณะของเส้นที่เกิดจากการเคลื่อนไหวของแขนโดยมีลักษณะยุ่งเหยิงไม่เป็นระเบียบ การใช้สี ไม่มีการเริ่มต้นใช้สีใดๆ นอกเหนือไปจากความเพลิดเพลิน พฤติกรรมที่แสดงออกในการเคลื่อนไหวทำให้เด็กเพลิดเพลิน

1.2 ขั้นขีดเขียนอย่างมีการควบคุม (Controlled Scribbling) เด็กจะเริ่มบังคับการเคลื่อนไหวของแขนได้ ประสาทตากับมือเริ่มมีความสัมพันธ์กัน การแสดงออกจากเส้นที่เคยยุ่งเหยิงไม่เป็นระเบียบนั้นจะเริ่มพัฒนาเป็นเส้นที่เกิดจากความสามารถในการควบคุมการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อและประสาทตา โดยปรากฏเป็นเส้นโค้ง มีลักษณะวนไปมา ทั้งแนวตั้งและแนวนอน ในบางครั้งจะปรากฏลักษณะการเริ่มต้นขีดเขียนเป็นวงกลมได้ ยังไม่ปรากฏในการจัดพื้นที่ภาพ มีแต่ลักษณะการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อ การใช้สียังไม่มีความหมายใดๆ นอกจากลักษณะของความเพลิดเพลินที่แสดงออก

1.3 การให้ชื่อหรือขีดเขียน (Naming of Scribbling) ในช่วงนี้เด็กเริ่มเคลื่อนไหวมีการสื่อความหมายที่คิดได้ด้วย ส่งเสียงพูดคล้ายกับเป็นการเล่าเรื่องในขณะที่ขีดเขียน มีการตั้งชื่อภาพ ในช่วงนี้เด็กเริ่มเกิดการสะสมพลังทางความคิดที่จะกลายเป็นจินตนาการในที่สุด ผลจากการเจริญเติบโตนี้ทำให้สามารถนำสิ่งที่มองเห็นโดยผ่านกระบวนการทางความคิดและสร้างเป็นภาพขึ้นมา การวาดภาพคนของเด็กมีเพียงความคิดจากการขีดเขียนและตั้งชื่อ การจัดพื้นที่ภาพยังเป็นความนึกคิดที่ยังบริสุทธิ์อยู่ แต่เด็กเริ่มแสดงออกโดยใช้ความคิดโดยเล่าเรื่องอย่างต่อเนื่อง

2. ขั้นก่อนการวาดภาพเป็นเรื่องราว (Preschematic Stage) อายุ 4-7 ปี ลักษณะการเคลื่อนไหวของเด็กเพิ่มความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมยิ่งขึ้นกว่าเดิม รอยขีดเขียนที่ปรากฏจึงทำให้เข้าใจความหมายดังกล่าวชัดเจนยิ่งขึ้น การวาดภาพมีความเกี่ยวกับความคิดและสิ่งแวดล้อม รูปแบบของสัญลักษณ์ที่ปรากฏในภาพจะเปลี่ยนแปลงไป เด็กเริ่มมีการค้นหาขอบเขตที่จำกัดทางความคิดนำไปสู่การเกิดกระบวนการทางความคิดรวบยอดในขั้นต่อไป เด็กเริ่มวาดภาพคนโดยนำสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวมาแทนรูปแบบง่ายๆ เช่น วาดหัวด้วยวงกลม ใช้เส้นตรงแทนแขนขา รายละเอียดของลำตัวและใบหน้ายังไม่ปรากฏชัดเจน การจัดพื้นที่ภาพยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและไม่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่อง

ไม่มีจุดมุ่งหมายแน่นอนในการวางภาพ แต่อาจพบว่ามีการจัดวางสิ่งของอยู่ข้างบนข้างล่าง การใช้สีสะดุดตาไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ใช้สีตามอารมณ์ความรู้สึก ไม่คำนึงถึงความจริง แต่สามารถใช้สีตรงกับความจริงได้หากเด็กมีความประทับใจต่อสิ่งนั้น ยังไม่ปรากฏการออกแบบที่เห็นได้ชัด

3. ขั้นวาดภาพได้เป็นเรื่องราวอย่างสังเขป (The Schematic Stage) อายุ 7-9 ปี เด็กเริ่มพบว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม เริ่มพัฒนาในการนำตนไปสัมพันธ์กับสิ่งรอบตัวและบุคคลอื่นๆ ซึ่งถือว่าเป็นประสบการณ์สำคัญในการสร้างความเกี่ยวพันกับสิ่งต่างๆ ให้ปรากฏออกมาในรูปแบบของการแสดงออกทางศิลปะ โดยใช้เส้นฐาน (Base Line) จัดวางไว้ที่ส่วนล่างของภาพ เส้นนี้มีลักษณะเป็นเส้นตรง เส้นโค้ง มีการจัดวัตถุต่างๆ ตั้งเรียงจากอยู่บนเส้นฐานในลักษณะ 2 มิติ และปรากฏภาพที่สามารถมองเห็นทะลุภายในได้ มีความโปร่งใสคล้ายภาพเอกซเรย์ แสดงว่าเด็กต้องการถ่ายทอดสิ่งที่ตนเห็นตามประสบการณ์จึงแสดงสิ่งต่างๆ ที่ตัวเองคิดว่าควรมีอยู่ในภาพออกมาให้หมดโดยไม่คำนึงถึงเหตุผลและความถูกต้องใดๆ การวาดรูปคนจะมีการแทนส่วนต่างๆ ด้วยเส้นตรง สีเหลี่ยม สามเหลี่ยม ภาพที่วาดจะมีขนาดใหญ่กว่าความจริง การจัดพื้นที่ภาพ เด็กมีความเข้าใจในการจัดวางภาพบนพื้นที่ว่างและบริเวณว่าง (Space) มากขึ้น รู้ว่าส่วนไหนสำคัญ ส่วนไหนเป็นส่วนประกอบ เด็กจะวาดสิ่งต่างๆ ลงบนฐานในลักษณะเส้นตั้งฉาก มีการใช้ขอบกระดาษแทนเส้นฐาน กำหนดขอบกระดาษด้านบนแทนท้องฟ้า ดวงอาทิตย์ แต่ยังไม่สามารถจัดวัตถุต่างๆ ให้สัมพันธ์กันได้ การใช้สี เด็กมีความเข้าใจความสัมพันธ์ต่างๆ ของวัตถุแต่ละประเภท เริ่มใช้สีได้ตรงกับลักษณะของวัตถุนั้นๆ และจะใช้สีตามความเข้าใจเช่นนี้ไปตลอด มีการออกแบบด้วยการวาดซ้ำๆ

ลลิตพรรณ ทองงาม (2539 : 85-103) กล่าวว่าลักษณะการวาดรูปของเด็ก 4-7 ปี จะวาดภาพโดยมีลักษณะดังนี้

1. ลักษณะของการวาดรูป (Drawing Characteristics)
 - ใช้รูปร่างเรขาคณิตในการสื่อความหมายในการวาด
 - พิจารณาจัดวางวัตถุและเริ่มใส่ใจเรื่องขนาดของวัตถุที่วาด
 - ศิลปะเป็นหนทางที่เด็กสื่อความหมายกับตนเองและสื่อสารพูดคุยกับผู้ใหญ่
 - การวาดของเด็กคล้ายกับการพยายามเรียงเรียงสิ่งที่เด็กรู้จักลงในภาพ
 - เด็กสามารถลอกแบบรูปสีเหลี่ยมสามเหลี่ยม
 - เด็กจะวาดสิ่งที่เห็นในสิ่งแวดล้อมและวาดสิ่งที่มีความสำคัญกับเด็ก
 - มีการวาดภาพลักษณะเดิมซ้ำๆ เป็นสัญลักษณ์ (Schema)
 - วาดภาพโดยมีเนื้อหาและรายละเอียด
 - ใช้สีตามความพอใจไม่คำนึงถึงความจริง
 - นำรูปทรงเรขาคณิตต่างๆ มาประกอบเป็นภาพ

- ระบายสีในขอบเขตได้
- ไม่ว่าจะรูปลักษณ์แบบสิ่งใดที่เด็กเห็น ไม่ลอกธรรมชาติ หากเอารูปมาให้ดูก็จะไม่วาดตาม

2. การใช้เนื้อที่ในการวาดรูป (Space Representation)

- รูปที่ได้กวาดจะลอยอยู่รอบๆ หน้ากระดาษ
- ขนาดของวัตถุต่างๆ ในภาพไม่เป็นสัดส่วนกัน
- ขนาดของวัตถุนั้นบางครั้งก็ส่อว่าวาดเหมาะสมกับเนื้อที่มีอยู่
- วาดส่วนสำคัญให้มีขนาดใหญ่เกินความเป็นจริง
- วาดภาพโดยมีเส้นฐานรองรับหรือใช้ขอบกระดาษเป็นฐาน
- มีการใช้พื้นที่ว่างระยะห่างของวัตถุและการจัดวางตำแหน่งที่ยังไม่เหมาะสม

3. การแสดงออกในการวาดรูปคน (Human Figure Representation)

- หัวและขามีวิวัฒนาการจากการขีดเขียน
- รูปคนอยู่ในลักษณะบันทึกนิ้วมือและเท้า
- คนจะหันหน้าเข้าหาผู้ดูและมีใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส
- มีลักษณะเพิ่มรายละเอียดเพิ่มเติม เช่น ลายและลักษณะของเสื้อผ้า

นที เกกิงศรี (2548 : 34) กล่าวว่า พัฒนาการทางศิลปะของเด็กอายุ 5-6 ปีอยู่ในช่วงที่วาดภาพเป็นเรื่องราว การวาดเป็นการบอกเล่าของเด็ก โดยมีลักษณะคือ

1. เด็กจะวาดภาพคนก่อนจะตัดแปลงเป็นสิ่งต่างๆ
2. วาดเรื่องที่ประสบมากับตัว เรื่องที่ได้ฟัง
3. ใช้รูปเรขาคณิตมาประกอบเป็นภาพ
4. มีการกำหนดสัญลักษณ์ซ้ำๆ
5. รู้จักระบายสีในขอบเขตภาพและขอบเขตของกระดาษ
6. มีการจัดวางภาพอยู่บนเส้นฐานหรือใช้ขอบกระดาษเป็นเส้นฐาน

นอกจากนี้วิรุณ ตั้งเจริญ (2526 : 17) ยังกล่าวถึงพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยไว้ว่า ศิลปะเด็กแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ และผลงานศิลปะของเด็กก็เป็นผลมาจากความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ดังนั้นในผลงานศิลปะทุกชิ้นจึงแสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ของเด็กไว้ด้วยเช่นกัน สามารถแบ่งได้เป็น

1. ความคิดสร้างสรรค์ด้านรูปทรง

สิ่งที่เด็กวาดเป็นรูปทรงที่อยู่ในความคิดของเด็กตามความคิดคำนึง เด็กวาดจากการรับรู้และความเข้าใจ ไม่สนใจสิ่งที่ผิดหรือถูก แต่มาจากความพอใจส่วนตัว รูปาร่างรูปทรงที่ปรากฏในผลงานศิลปะจึงเป็นรูปทรงที่สร้างสรรค์ตลอดเวลาเพราะไม่ได้มาจากการเลียนแบบธรรมชาติ

2. ความคิดสร้างสรรค์ด้านการใช้สี

เด็กไม่ได้ใช้ทฤษฎีสี ไม่มีการเปรียบเทียบสี และไม่ได้วางแผน แต่ใช้ประสาทสัมผัสเกี่ยวกับความงามที่สะสมไว้ โดยเลือกสีมาอย่างรวดเร็วและระบายไปทันที ไม่กังวลว่าจะเหมือนกับธรรมชาติหรือไม่ แต่เมื่องานเสร็จก็แสดงถึงความเป็นเอกภาพ และมีการสร้างสรรค์ในการใช้สี

3. ความคิดสร้างสรรค์ด้านการจัดภาพ

การขยายขนาด ลดขนาดของเด็ก เป็นผลจากการแสดงออกถึงสิ่งที่มีความสำคัญมากน้อย และเกี่ยวข้องกับการจัดภาพด้านขนาดของรูปทรง เล็กใหญ่ บริเวณว่างมากและน้อย บนและล่าง เป็นการแก้ปัญหาและใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการจัดภาพแต่ละภาพ

4. ความคิดสร้างสรรค์ด้านจินตนาการ

เนื้อหาหลายอย่างที่เด็กนำมารวมกันไว้ในภาพเดียว บางภาพอาจมีหลายสิ่งที่ไม่น่าจะรวมกันได้แต่เด็กสามารถจัดเอาไว้ในภาพเดียวกันได้ แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ด้านจินตนาการ

ส่วนด้านการปั้น สเซอร์มาเซอร์ (Schirmacher. 1988 : 263-264) กล่าวเกี่ยวกับพัฒนาการทางการปั้นของเด็กปฐมวัย ไว้ว่า

1. อายุ 2 ปี เด็กจะทดลองหาคุณสมบัติของดินเหนียว โดยการใช้ประสาทสัมผัสทางการมองเห็น การดมกลิ่น โดยการนำดินเหนียวดม ชิม ขว้างเล่น เด็กจะไม่สนใจการทำอย่างอื่น นอกจากการใช้ประสาทสัมผัส มักมีคำพูดสั้นๆเกี่ยวกับสิ่งที่ปั้น

2. อายุ 3 ปี เด็กจะทำงานเป็นระบบมากขึ้นโดยมีกระบวนการต่างๆคล้ายเป็นนักวิทยาศาสตร์ มีการเล่นกับดินเหนียวด้วยการม้วน ดึง ฉีกแทงให้เป็นรู ใช้ร่างกายตรวจคุณสมบัติของดินเหนียว

3. อายุ 4 ปี เป็นวัยแห่งการสร้างสรรค์ในการรวบรวมรูปแบบต่างๆของการปั้น จะนำส่วนต่างๆมาต่อกันให้เกิดเป็นรูปร่างใหม่ ชิ้นงานมีความสมบูรณ์มากขึ้นเกิดมาจากกระบวนการมากกว่าการวางแผนอย่างเป็นระบบ ความก้าวหน้าและความตั้งใจในการปั้นจะเป็นลักษณะส่วนบุคคลของแต่ละคน

4. อายุ 5 ปี เริ่มเล่นบนโต๊ะได้ มีการเพิ่มรายละเอียดในผลงานปั้นและรู้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่สัญลักษณ์ไม่สามารถจินตนาการได้ มีลักษณะการปั้นต่อกันมากกว่า 2 ส่วน โดยทำให้เป็นรูปร่างขึ้นเดียวกัน

มาเยสกี (Mayesky. 1988 : 154-159) กล่าวว่า

1. อายุ 1-3 ปีครึ่ง เริ่มปิดดินเหนียวให้ผ่านช่องนิ้วมือ ไม่สามารถควบคุมทิศทางได้ เช่นเดียวกับพัฒนาการการวาดภาพที่อยู่ในขั้นขีดเขียน (Scribbling Stage) ยังไม่สามารถควบคุมกล้ามเนื้อมือได้ดี เล่นดินเหนียวด้วยการทุบ ตี ดึง ฉีก อาจม้วนเป็นเส้นยาวได้ ทำรูปลูกบอลได้

2. อายุ 4-6 ปี สามารถปั้นรูปวงกลมได้ และทำสี่เหลี่ยมได้ ชอบตั้งชื่อผลงาน นำรูปแบบการปั้นต่างๆมาใช้มากขึ้น ชิ้นงานมีความสมบูรณ์ขึ้น คุมกล้ามเนื้อมือและการประสานสัมพันธ์ได้ดี

พีระพงษ์ กุลพิศาล (2531 : 33) กล่าวถึงลักษณะพัฒนาการปั้นของเด็กไว้ดังนี้

1. อายุ 1-3 ปี ทำงานปนเล่น ปั้นด้วยการนวดดินไปมา ไม่สามารถทำให้เป็นรูปร่างที่มองเข้าใจได้ เพราะยังควบคุมกล้ามเนื้อมือและแขนไม่ได้ดี

2. อายุ 3-5 ปี ควบคุมกล้ามเนื้อมือและแขนได้ดีขึ้น และชอบตั้งชื่อสิ่งที่ตนเองปั้น เช่น ปั้นดิน อาจเป็นรูปสัตว์ ปั้นเป็นรูปกระสุน โดยวิธีดึงออกให้เป็นส่วนต่างๆ

จึงสรุปได้ว่าพัฒนาการการวาดภาพและการปั้นจะเป็นไปตามพัฒนาการตามวัยของเด็ก ซึ่งมีระยะของลำดับขั้นที่สอดคล้องกัน

2.6 การสอนศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย

กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็ก เป็นกิจกรรมสำคัญที่เหมาะสมกับความสนใจ ความสามารถและสอดคล้องกับหลักการพัฒนาการของเด็กเป็นอย่างยิ่ง กิจกรรมศิลปะจึงไม่เพียงแต่ส่งเสริมการประสานสัมพันธ์มือกับตา และผ่อนคลายความเครียดเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมความคิดอิสระจินตนาการ ฝึกการทำงานด้วยตนเองทั้งทางความคิดและการกระทำ ถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานศิลปะ พัฒนาสู่การเขียนอ่าน เขียนอย่างสร้างสรรค์ต่อไปในอนาคต การให้เด็กทำงานศิลปะเป็นการสร้างความสมบูรณ์ของชีวิต ครูต้องระลึกไว้เสมอว่ากิจกรรมที่จัดให้เด็กควรต้องไม่มีโครงสร้างบังคับตายตัว พัฒนาความคิดจินตนาการของเด็ก เปิดโอกาสให้เด็กมีอิสระในการค้นคว้า ทดสอบทดลอง มีประสบการณ์ในการรับรู้ (นที เกกิงศรี. 2548 : 71)

ครูต้องจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัยโดยเปิดโอกาสให้เด็กได้สำรวจ ค้นพบทดลองกับสื่ออุปกรณ์ทางศิลปะสร้างสรรค์ซึ่งช่วยให้เกิดการพัฒนาความคิดรวบยอดทางพื้นฐานวิทยาศาสตร์คณิตศาสตร์จากการสังเกตและประเมินภาพ ครูควรแนะนำหรือบอกเด็กเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่ให้ใช้วิธีให้เด็กค้นพบด้วยกระบวนการทางศิลปะด้วยตนเองโดยให้เด็กได้ค้นคว้าอย่างกว้างขวางจากอุปกรณ์ที่หลากหลาย ให้โอกาสเด็กได้ทำงานตามความพอใจและเป็นอิสระ ครูต้องเป็นผู้กระตุ้นจินตนาการของเด็กพร้อมกับการสนับสนุนให้เด็กแสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์โดยหลีกเลี่ยงให้เด็กลอกเลียนหรือวาดภาพระบายสีจากสมุดภาพเพราะเท่ากับเป็นการกักความคิดของเด็ก ซึ่งในการจัดกิจกรรมศิลปะที่มีประสิทธิภาพครูต้องเตรียมกิจกรรม ด้วยการวางแผนกิจกรรมต่างๆ

สำหรับเด็กให้พร้อม ฝึกฝนให้เด็กทำด้วยตนเอง สร้างเสริมทัศนคติที่ดีต่อศิลปะ สร้างเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะและบูรณาการความรู้ที่เกี่ยวข้อง (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2547 : 189-190)

วิรุณ ตั้งเจริญ ผศ2526 : 29) กล่าวว่า การสอนศิลปะในระดับปฐมวัยนั้นเป็นการเตรียมการ สร้างเสริมลักษณะนิสัย มิได้มุ่งที่ผลลัพธ์ของผลงาน การสอนศิลปะเด็กเล็ก ครูต้องมุ่งฝึกประสาทสัมผัส ปลูกฝังความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ส่งเสริมรสนิยมที่ดี รักสวยรักงาม ซาบซึ้งในความไพเราะของดนตรี ปลูกฝังค่านิยม เจตคติ และคุณสมบัติที่ดีของศิลปะ และวัฒนธรรมไทย ส่งเสริมให้เด็กรู้จักแสดงออกตามความถนัดและความสามารถของแต่ละคน พัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ฝึกให้เป็นคนมีระเบียบ ประณีต ซ่างสังเกต เกิดความรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และนำศิลปะไปบูรณาการกับกลุ่มวิชาต่างๆ

นอกจากนี้ พี่ระพงษ์ กุลพิศาล (2546 : 159) กล่าวว่า ประสบการณ์ศิลปะของเด็กวัยนี้ควรเป็นกิจกรรมที่สนุกสนานสอดแทรกความรู้ทางศิลปะบ้างเล็กน้อย เช่น ระบายสีด้วยแปรงหรือพู่กัน ขนาดใหญ่ เขียนรูปด้วยนิ้วมือ เขียนรูปด้วยสีเทียนแท่งใหญ่ ปั้นดินเหนียวหรือดินน้ำมัน ทำโครงสร้างต่างๆ โดยกระตุ้นให้เด็กแสดงออกโดยใช้เรื่องราวจากประสบการณ์ของเด็กและตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้องเสมอ เปิดโอกาสให้เด็กเคลื่อนไหวเต็มที่ขณะทำงาน ทำงานเป็นกลุ่มบางโอกาส ซึ่งวัยนี้มีลักษณะเฉพาะทางศิลปะ เด็กมักจะทำงานปนเล่น ชอบอธิบายงานของตนเองเป็นเรื่องราวตามความรู้สึก การสอนศิลปะวัยนี้ไม่ต้องตั้งเป้าหมายให้เด็กทำงานที่ดูรู้เรื่องหรือเหมือนอะไรสักอย่างพยายามชมเชยไว้จะดีที่สุด ส่วนเนื้อหาความรู้ทางศิลปะ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับสี สีที่เด็กชอบจะเป็นสีแท้ เด็กควรเรียกชื่อสีที่ตนเองชอบให้ได้ เริ่มผสมสีขั้นที่ 2 หรือ ผสมขาวได้บ้าง มีความรู้เกี่ยวกับรูปร่าง รูปทรง เส้น ให้เด็กเรียกชื่อรูปทรงเรขาคณิตโดยใช้ตัวอย่างจริงๆ มีความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือและวัสดุที่ใช้ เด็กควรรู้จักและบอกได้ว่าสิ่งนั้นคืออะไร ใช้ทำอะไร

2.6.1 รูปแบบการสอนศิลปะ

วิธีการสอนศิลปะมีหลายรูปแบบในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนควรใช้ประสบการณ์การสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาและจุดประสงค์ของบทเรียน นวลลลล ทินานนท์ (2542 : 39-40) สรุปรูปแบบการสอนศิลปะไว้ 3 รูปแบบ คือ

วิธีการสอนแบบยึดครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher-centered Method) เป็นวิธีสอนที่เน้นบทบาทของครูเป็นส่วนใหญ่ คือ ครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ วางแผนการสอนควบคุมเนื้อหา จัดกิจกรรมโดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเล็กน้อยหรือไม่มีเลย ส่วนใหญ่ครูจะใช้บรรยายให้เด็กจดเนื้อหาสำคัญหรือให้อ่านหนังสือประกอบ

วิธีการสอนแบบยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Child-centered Method) เป็นวิธีที่เน้นบทบาทของนักเรียน ครูให้นักเรียนเป็นผู้ค้นหาความรู้ด้วยตนเองวางแผนบทเรียน ดำเนินการหา

ความรู้ ครูเป็นเพียงผู้แนะนำไปสู่การค้นคว้า จนนักเรียนค้นพบความรู้ของตนเอง นักเรียนจะมีโอกาสเป็นผู้ค้นคว้าหาความรู้เองทั้งในลักษณะการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล

วิธีการสอนแบบครูและนักเรียนวางแผนร่วมกัน (Teacher – student Planing) ครูและนักเรียนจะร่วมกันจัดบทเรียน วางแผนค้นคว้าหาความรู้ สรุปผลออกมาเป็นความรู้ วิธีการสอนแบบนี้ส่วนใหญ่แล้วจะเน้นการทำงานเป็นหมู่ ถือเอาความเห็นของกลุ่มเป็นหลัก

2.6.2 การเตรียมการสอนศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย

การเตรียมการสอนนั้นครูควรเตรียมกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็ก เปิดโอกาสให้เด็กมีโอกาสทดลอง ค้นคว้า สามารถสื่อสารกับผู้อื่นได้ ได้พัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก สร้างความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา เสริมสร้างสมาธิเรื่องเกี่ยวกับรูปทรง สี ซึ่งเป็นพื้นฐานการเตรียมความพร้อมในการเรียน กิจกรรมสำหรับเด็กควรมีกิจกรรมการปั้น ประติมากรรม การฉีกตัดปะ การระบายสี การวาดภาพด้วยนิ้วมือ การเล่นเกม การวาดภาพด้วยทราย การวาดภาพด้วยฟองสบู่ (เยาหวา เดชะคุปต์. 2525 : 138) รวมทั้งครูต้องมีวิธีสอนที่สามารถดึงดูด กระตุ้นความสนใจ และสนองพัฒนาการด้านต่างๆของเด็ก หาวิธีการเทคนิคใหม่ๆและสอนให้สัมพันธ์กันกับการจัดประสบการณ์ด้านอื่นๆ ใช้กิจกรรมหลายๆอย่างและสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน สิ่งสำคัญคือ การให้เด็กมีความคิดเห็นเป็นอิสระ มีเสรีภาพในการทำงาน เลือกงาน เลือกวัสดุ วิธีการและเทคนิคต่างๆ ด้วยตนเอง ซึ่งประสบการณ์จริง สื่อประกอบการสอน การพูดคุย วัสดุอุปกรณ์ในการทำงานศิลปะคือสิ่งเร้าความสนใจของเด็ก สิ่งเร้าต่างๆมีส่วนช่วยให้เด็กเกิดความคิดรวบยอดในแต่ละเรื่อง เพื่อนำไปถ่ายทอดในการทำงานศิลปะ ครูจึงควรมีการเตรียมงานคือ ตั้งกฎเกณฑ์ในการใช้วัสดุอุปกรณ์ จัดวางวัสดุอุปกรณ์ที่เด็กจำเป็นต้องใช้ให้ครบถ้วนเพียงพอ สะดวก และไม่อันตรายต่อเด็ก จัดวางไว้ในที่ที่เด็กหยิบได้ เตรียมจัดหาอุปกรณ์ในการทดลองทำเองก่อนเพื่อจะได้ถ่ายทอดแก่เด็กโดยไม่ติดขัด การเตรียมผ้าหรือฟองน้ำสำหรับเช็ดไว้เพื่อประอะเปื้อนขณะทำงานด้วย มีการป้องกันความสะอาด เช่น ปูกระดาษหนังสือพิมพ์ที่พื้น ให้เด็กสวมเสื้อกันเปื้อน ทั้งยังต้องมีเวลามากพอในการทำกิจกรรมและมีที่เก็บผลงานเด็กที่ทำเสร็จแล้วด้วย

ในขณะที่เดียวกันครูควรทราบข้อคำนึงในการสอนศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัยด้วยเพื่อจัดการเรียนการสอนได้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด ครูควรเลี่ยงการให้แบบอย่างหรือสมุดระบายสีแก่เด็ก เพราะสิ่งเหล่านี้ทำให้เด็กสูญเสียความคิดสร้างสรรค์เนื่องจากไม่มีแรงกระตุ้นให้ใช้จินตนาการและยังทำลายความมั่นใจของตัวเองอีกด้วย เมื่อเด็กต้องการวาดภาพเด็กจะรู้สึกว่าเขาวาดไม่ได้ ครูต้องช่วยให้เด็กมีความเป็นตัวของตัวเอง ทำให้เด็กรู้ว่าครูมีความจริงใจกับเขา เข้าใจในผลงานของเด็ก ไม่บังคับคาดหวังเอาความหมายจากการวาดภาพของเขา ครูอาจพูดคุยเกี่ยวกับรูปทรงและสีก็ได้ เมื่อใดที่เด็กเล่าเรื่องเกี่ยวกับภาพของเขาครูต้องยินดีรับฟัง ครูต้องไม่แก้ไขหรือทำผลงานของเด็กเสียเอง ครู

เป็นเพียงผู้สังเกตการณ์และช่วยเมื่อเด็กต้องการความช่วยเหลือโดยเฉพาะการใช้อุปกรณ์ต่างๆ ให้คำแนะนำ สาธิตให้ดู เมื่อเด็กใช้เป็นครั้งแรก ครูไม่ควรวิจารณ์ผลงานศิลปะของเด็ก และควรให้ผู้ปกครองเห็นคุณค่าผลงานของเด็ก ช่วยให้เกิดความต้องการสร้างสรรค์งานต่างๆ เพราะผู้ปกครองมีส่วนช่วยให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจได้มาก รวมทั้งขยายประสบการณ์ทางศิลปะเช่นการพาไปทัศนศึกษาไปยังสถานที่ต่างๆ หรือขอเยี่ยมภาควาดเกี่ยวกับศิลปะมาให้เด็กดู (สิริพรรณ ตันตริรัตน์ไพศาล. 2545 : 34-36)

हररषषष ढलवलषषष (2535 : 186) สรุปรูปรูแบบที่สำค้ำญในการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรัเด็กปฐมวัย ไว้ว่าครูต้องเลือกรวงแผนประสบการณ์ สร้างสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม การเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ การจัดประสบการณ์ตามความสามารถของบุคคล การแสดงผลงานและข้อเสนอแนะสำหรัผู้ที่มีปัญหา

ดังนั้นการสอนศิลปะระดับปฐมวัย ครูต้องมีความเข้าใจในการสอนศิลปะว่าเด็กมีพัฒนาการอยู่ขั้นใด ทำสิ่งต่างๆได้มากน้อยเพียงใด สนใจเรื่องใด โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้เป็นผู้ลงมือทำ ไม่บอกหรือแสดงตัวอย่างแก่เด็ก รวมทั้งต้องให้กำลังใจและเข้าใจในผลงานของเด็กด้วย ไม่ควรคาดหวังว่าผลงานของเด็กต้องเป็นอย่งนั้นอย่งนี้ รวมทั้งต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการในการเรียนรู้ของเด็กมากกว่าผลงานที่สำเร็จรูปเพราะในระหว่างทางนั้นเด็กได้พัฒนาตนเองทุกด้าน (สิริพรรณ ตันตริรัตน์ไพศาล. 2545: 39)

การสอนจะดำเนินไปด้วยดีและมีประสิทธิภาพเพียงใดขึ้นอยู่กับการวางแผนและการเตรียมการสอนของครู เริ่มตั้งแต่การศึกษาหลักสูตร การจัดทำแผนการสอน เพื่อให้สอนครอบคลุมและดำเนินการไปตามแผนที่กำหนด ครูต้องบันทึกการสอนแต่ละครั้งโดยกำหนดหัวข้อเรื่อง ตั้งวัตถุประสงค์ จัดลำดับเนื้อหาที่สอนให้ชัดเจนและเป็นขั้นตอนโดยมีสื่อการสอนที่น่าสนใจ สวยงาม ชัดเจน เพื่อช่วยให้เรียนได้ง่ายขึ้นและสนใจที่จะปฏิบัติงานด้วยความสุข (เกสร ธิติจารี . 2543 : 2)

2.6.3 การเตรียมห้องเรียนศิลปะสำหรัเด็กปฐมวัย

ห้องเรียนควรมีอุปกรณ์หรือสิ่งของในห้องเรียนศิลปะที่เหมาะสม เช่น โต๊ะที่เคลื่อนย้ายได้ มีเพียงพอกับจำนวนเด็ก มีบริเวณตากผลงานที่ยังไม่แห้ง มีบริเวณสำหรัทำความสะอาด และมีเสื่อคลุมกันเปื้อนสำหรัเด็ก (ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์กุล. 2532 : 1-6)

สิริพรรณ ตันตริรัตน์ไพศาล (2545 : 40) กล่าวว่า การจัดห้องเรียนศิลปะต้องมีการวางแผนที่ดี บางโรงเรียนต้องมีห้องศิลปะเฉพาะก็ควรมีที่เก็บงาน ตู้ ชั้น ช่องใส่อุปกรณ์ บางโรงเรียนที่ไม่มีห้องศิลปะก็ใช้รถเข็นลากจูงได้เพื่อจะได้นำไปใช้ได้ในพื้นที่ที่ไม่จำกัด ซึ่งในการเตรียมห้องนั้นควรมีอุปกรณ์วัสดุต่างๆหลายชนิด มีดิน กระดาษ ทั้งยังต้องสนองความต้องการของเด็กได้ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำหรัใจให้เด็กทำงานหรือเริ่มต้นงานศิลปะ และการจัดห้องเรียนที่ดีนั้นควรมีความเพียงพอกับ

เด็ก มีความสะดวกในการทำกิจกรรม มีอ่างล้างมือ หรือ อยู่ใกล้ห้องน้ำ อุปกรณ์วางไว้ให้เด็กหยิบได้สะดวก

2.6.4 ลำดับขั้นตอนการสอนศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย

ครูต้องมีการวางแผนจุดมุ่งหมายของการสอน มีการเตรียมก่อนลงมือสอน โดยเตรียมแผนการสอน จุดประสงค์ เนื้อหา ระยะเวลา สื่อการสอน จำนวนเด็ก จำนวนกิจกรรม และสถานที่เตรียมอุปกรณ์การสอน ทดลองและตรวจสอบอุปกรณ์ก่อนลงมือสอนจริง ครูควรหาวิธีการปฏิบัติงานแก่เด็กด้วย และต้องเตรียมพร้อมก่อนการลงมือปฏิบัติงาน เช่น เตรียมเสื่อกันเปื้อน แบ่งจำนวนเด็ก ฝึกระเบียบวินัยในการเข้ารับอุปกรณ์ สับเปลี่ยนหมุนเวียนการทำกิจกรรม ในขณะที่เด็กปฏิบัติงานครูควรดูแลอย่างใกล้ชิด แต่ไม่ต้องเข้าไปช่วยเหลือในการทำงานของเด็ก การช่วยของครูอาจเป็นการเขียนชื่อ ลงวันที่ และเมื่อเด็กปฏิบัติงานเสร็จแล้วครูควรเก็บรักษา และทำความสะอาดอุปกรณ์ให้เรียบร้อยแล้วจึงประเมินผลงานของเด็ก

สัตยา สายเชื้อ (2541 : 42-43) กล่าวว่า ลำดับขั้นตอนและวิธีการสอนศิลปะของเด็กปฐมวัย ครูต้องรู้ประสบการณ์ของเด็กแต่ละคน และทราบว่าเด็กมีความรู้เดิมอย่างไร ครูควรจัดประสบการณ์เกี่ยวกับความรู้นั้นให้เด็กด้วย รวมทั้งต้องจัดสถานการณ์ที่ส่งเสริมความรู้เพื่อให้เด็กได้แสดงออก โดยครูต้องรู้จักกล่าวเสริมให้กำลังใจ และให้เวลาในการทำกิจกรรมนั้นยืดหยุ่นได้ รวมทั้งเปิดโอกาสให้เด็กเลือกทำกิจกรรมตามใจชอบ ให้เด็กได้สร้างสรรค์ก่อนที่จะสอนหลักเกณฑ์ หรือทฤษฎีจนกว่าเด็กจะพร้อมที่จะแก้ไขหรือปรับปรุงภาพของตนเองได้

2.6.5 เทคนิควิธีการสอนศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย

ครูควรต้องสอนจากสิ่งที่รู้ไปหาสิ่งที่ไม่รู้ จากง่ายไปหายาก จากสิ่งมีตัวตนไปหาสิ่งที่ไม่มีความหมาย จากสิ่งที่เห็นไปหาเหตุผล สอนให้เด็กรู้ด้วยการกระทำ สอนด้วยการบอกให้น้อยที่สุด สอนให้รู้โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า สอนให้สนุกน่าสนใจและสอดคล้องกับธรรมชาติของเด็ก

(บำรุง กลัดเจริญ และฉวีวรรณ กินาวงศ์. 2547 : 151-152)

เทคนิคเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในการสอน ที่ทำให้การสอนบรรลุวัตถุประสงค์ และทำให้เด็กสนุกสนานกับการเรียน บางทีคนจะเชื่อว่าครูเป็นฝ่ายสอนโดยให้เด็กเป็นฝ่ายรับจะดี แต่อีกทีคนจะหนึ่งเชื่อในทางตรงกันข้าม คือ ให้เด็กมีโอกาสค้นคว้าทดลองทำจริงด้วยตัวเองมาเรื่อยๆจะส่งผลดีต่อเด็กอย่างลึกซึ้งโดยที่ครูเป็นเพียงผู้อำนวยการความสะดวกหรือกระตุ้นความสนใจให้เด็กแสดงออกมาเท่านั้น (นที เกกิงศรี. 2548 : 61)

ประเด็นหลังสอดคล้องกับทัศนะของ กุลยา ตันติผลาชีวะ (2545 : 37) ที่กล่าวว่า สิ่งที่ครูต้องคำนึงถึงเมื่อต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ได้แก่ ความสนใจของเด็ก ความต้องการจำเป็นของเด็กและความสามารถในการเรียนรู้ตามวัย ซึ่งความสนใจของเด็กนั้นหมายถึงการ

สร้างความสนใจในการเรียนรู้ของเด็กด้วยกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กคิด ได้ลงมือปฏิบัติโดยเฉพาะกิจกรรมที่เป็นประสบการณ์ตรง กิจกรรมต้องมีความหลากหลาย สำหรับความต้องการจำเป็นของเด็กนั้นคือการจัดกิจกรรมที่สนองความต้องการจำเป็นนี้มีลักษณะจูงใจ ให้เด็กได้พูด มีความภูมิใจ ได้เรียนร่วมกันเป็นกลุ่ม ให้ทำงานกับเพื่อนจะช่วยให้เพลิดเพลินกับการเรียน ส่วนความสามารถในการเรียนต้องบูรณาการเป็นหนึ่งเดียวเพราะวัยของเด็กไม่สามารถรับรู้ที่ละเอียดหาได้ ต้องมีการผสมผสานกัน

ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์กุล (2532 : 1-6) กล่าวว่า การเรียนการสอนศิลปะทุกชั้นต้องประกอบด้วยความรู้ 5 ประการ คือ ความรู้ทางประวัติศาสตร์ศิลป์ ความรู้ทางสุนทรียศาสตร์หรือความงาม ความรู้เรื่องกระบวนการหรือเทคนิควิธีการทางศิลปะ ความรู้เรื่องการจัดองค์ประกอบศิลป์ และความรู้เรื่องชีวิตจิตใจ การสอนศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัยยังคงต้องให้ความรู้เหล่านี้เพียงแต่ต้องมีวิธีการสอนที่เหมาะสมกับวัย คือ

1. ต้องสร้างแรงจูงใจให้เด็ก ไม่ว่าจะเป็นการเล่นนิทาน ดูวิดีโอ พาไปดูของจริง ให้เด็กใช้อุปกรณ์แปลกใหม่ การแสดงท่าทางประกอบการสอน สิ่งที่สร้างความสนใจให้เด็กคือ ประสบการณ์จริง มีสื่อประกอบการสอน การพูดคุย และวัสดุอุปกรณ์ในการทำงานศิลปะในระดับปฐมวัยนั้นแยกออกเป็น 5 กิจกรรมใหญ่ๆคือ วาดเส้น ระบายสี ภาพพิมพ์ ประติมากรรมประดิษฐ์ตุ๊กตต่าง

2. การเรียนการสอนที่จะประสบผลสำเร็จนั้น ต้องสอนด้วยความรัก ความเอาใจใส่ในตัวเด็ก เพราะการสอนด้วยความรักสำคัญยิ่งกว่าความรู้หรือความสามารถเพราะถ้าครูสามารถทำให้เด็กเกิดความรักในศิลปะได้แล้ว ความอยากรู้อยากเห็นและอยากแสดงออกก็จะเกิดขึ้น การสอนที่ดีต้องประกอบด้วยวิธีการสอนที่มีความยืดหยุ่นและเปลี่ยนแปลงได้ สิ่งที่คุณต้องคำนึงอยู่ตลอดเวลาคือ จัดกิจกรรมในลักษณะง่ายๆ สร้างบรรยากาศให้เกิดความสนุกสนาน ใช้คำพูดยั่วทำท่าย การจัดกิจกรรมศิลปะที่ดีต้องเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกอย่างอิสระเสรี ไม่ยึดติดอยู่กับผลงานสำเร็จรูปเท่านั้น การเรียนการสอนแบบเรียนปนเล่นเป็นวิธีที่เหมาะสมกับการส่งเสริมคุณสมบัติด้านต่างๆของเด็ก โดยคำนึงถึงกิจกรรมที่มีลักษณะง่ายๆ มีบรรยากาศที่ทำท่าย มีวินัยในตนเอง มีความปลอดภัย และต้องให้เด็กมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์โดยการใช้วิธีต่างๆ เช่น เปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกอย่างเสรี ฝึกหัดให้รู้จักวางแผนและแก้ปัญหา ส่งเสริมให้เด็กแสดงออกหลายรูปแบบโดยคำนึงถึงวิธีการสอนแบบเรียนปนเล่นมาใช้ให้เหมาะสม สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ถึงคุณค่าของความงาม และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (สิริพรรณ ตันติรัตน์ไพศาล. 2545 : 41-42)

การเรียนการสอนศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัยควรมีการบันทึกการสอน โดยครูกำหนดจุดมุ่งหมาย แนวคิด เนื้อหา กิจกรรม สื่อการเรียน การประเมินผลในบันทึกการสอนด้วย (พรภาพรรณ เหลืองสุวรรณ. 2537 : 205)

จึงสรุปได้ว่า เทคนิคเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในการสอน ที่ทำให้การสอนบรรลุวัตถุประสงค์ และทำให้เด็กสนุกสนานกับการเรียน ครูต้องสร้างแรงจูงใจให้เด็ก และต้องสอนด้วยความรัก ความเอาใจใส่ในตัวเด็ก โดยต้องมีการบันทึกการสอน โดยครูกำหนดจุดมุ่งหมาย แนวคิด เนื้อหา กิจกรรม สื่อการเรียน การประเมินผลในบันทึกการสอนด้วย

2.7 กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย

จรัสพิมพ์ วัจนีย์ (2547 : 43) สรุปรูปแบบการจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อสนองความมุ่งหมายในการสอนศิลปะเด็กให้สมบูรณ์ว่า รูปแบบของกิจกรรมนั้นแบ่งได้ 4 กิจกรรม คือ

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเวลาและบริเวณว่าง เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะ 2 มิติ ที่มีลักษณะกินเนื้อที่ในบริเวณว่างรวมไปถึงกิจกรรมที่สามารถเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตำแหน่ง กิจกรรมรูปแบบนี้เป็น การเรียนรู้เกี่ยวกับการรู้จักใช้พื้นที่ภาพ การรู้จักกำหนดบริเวณว่าง การสร้างความสมดุล สร้างลีลา ความเคลื่อนไหว และแรงในการจัดภาพเป็นรูปแบบกิจกรรมที่กระตุ้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้กับเด็กได้อย่างดี อาจออกมาในรูปแบบของงานโครงสร้าง ประติมากรรม การปั้น การแกะสลัก การสร้างหุ่นจำลอง

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส เป็นกิจกรรมที่เน้นในเรื่องของประสาทสัมผัสหลายด้านทั้งประสาทสัมผัสทางตา มือ ความรู้สึก สัมผัสเกี่ยวกับรูปทรง พื้นผิว วัสดุต่างๆ เป็น การเปิดโอกาสให้เด็กได้ค้นคว้าทดลองและปฏิบัติงานด้วยวัสดุที่หลากหลายแตกต่างกัน ทำให้ใช้ประสาทสัมผัสต่างๆตามวิธีการและความเหมาะสมในกรรมวิธีที่แตกต่าง กิจกรรมลักษณะนี้มีส่วนช่วยให้รู้จักเลือกวัสดุที่ต่างกันเพื่อนำมาประกอบกันตามความเหมาะสม รูปแบบกิจกรรมมีในรูปแบบภาพพิมพ์ ถักทอ เขียนภาพด้วยวัสดุต่างๆ หรือ การปะติด

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประดิษฐ์คิดค้น รูปแบบของกิจกรรมเป็นการส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่ต้องอาศัยกระบวนการคิด การสังเคราะห์และแก้ปัญหา ลักษณะของกิจกรรมเป็นการฝึกเลือกใช้อุปกรณ์ รู้จักประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่างๆ เป็นการส่งเสริมการปฏิบัติงานที่ช่วยสร้างความเชื่อมั่นในการแสดงออกทางความคิด รูปแบบของการจัดกิจกรรมสามารถจัดในรูปแบบของการเขียนภาพระบายสี การพับกระดาษ การประดิษฐ์หน้ากาก

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารที่มองเห็น รูปแบบของการจัดกิจกรรมเป็นไปในรูปแบบของกิจกรรมที่รับรู้ด้วยการมองเห็น รูปแบบของการสร้างสรรค์ศิลปะเป็นการสื่อสารที่รับรู้กันทั่วไปเป็นการสื่อสารทั้งรูปแบบ สาระรูปแบบของงานเป็นไปในลักษณะของงานโฆษณาที่มีความเกี่ยวข้องกับการรับรู้ในสังคม

วิรุณ ตั้งเจริญ (2526 : 29-30) กล่าวถึงเนื้อหาที่เด็กควรเรียนในระดับอนุบาล หรือ เนื้อหา
ที่เด็กอายุ 4-6 ปีควรได้รับประสบการณ์ ได้แก่

1. การฝึกสังเกตรูปร่างต่างๆ
2. ให้เด็กสัมผัสและเล่นสิ่งที่มีรูปร่างเหมือนกันและต่างกัน
3. ฝึกสังเกตเส้น สี รูปร่าง พื้นผิว
4. มีการฝึกจัดห้องเรียนให้สวยงาม
5. วาดรูปตามเรื่องราวที่ครูกำหนดให้
6. วาดรูประบายสีตามรูปร่างที่กำหนดให้
7. ใช้วัสดุทางศิลปะได้โดยอิสระ
8. สังเกตการณ์ผสมกันของสีต่างๆ
9. ฝึกทดลองใช้สีต่างๆหลากหลายชนิดและหลายวิธีการ
10. มีการทดลองผสมสีแม่สี
11. ให้เด็กปั้นแล้วเล่าเรื่องราวที่ปั้น
12. ปั้นตามเรื่องราวที่กำหนด
13. ปั้นรูปร่างต่างๆแล้วนำมาต่อกัน
14. ได้ทำกิจกรรมภาพพิมพ์
15. ได้ทำกิจกรรมปั้นฉีกปะ ประติษฐ์ โดยใช้วัสดุต่างๆ
16. ฝึกทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

2.7.1 การปูพื้นฐานให้เด็กมองเห็นความสวยงามของศิลปะ

เนื้อหาสำหรับอนุบาลควรมีการปูพื้นฐานของความสวยงามทางศิลปะให้แก่เด็ก ฝึกสังเกต
รูปร่างต่างๆ สัมผัส เล่นสีต่างๆ มีรูปร่างเหมือนกันและต่างกัน เด็กและครูช่วยกันจัดห้องให้สวยงาม
เพื่อให้เด็กสังเกตลักษณะต่างๆของรูป เส้น สี ผิวของวัสดุต่างๆ ครูหาหรือจัดสิ่งประดิษฐ์มาติดห้อง
เด็กและครูช่วยกันสะสมภาพต่างๆที่มีรูปร่าง เส้น สีที่สวยงามเพื่อใช้ตกแต่งห้องหรือให้เด็กดูตามใจ
ชอบ ไปชมการแสดงภาพเขียนหรือสิ่งประดิษฐ์ที่เด็กทำได้ (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2526 : 29-31)

2.7.2 การวาดเส้นและการวาดภาพ

ภรณ์ คุรุรัตน์ (2535 : 111) กล่าวว่า การวาดภาพ หมายถึง การวาดในลักษณะต่างๆ
ได้แก่

1. การวาดภาพตามใจชอบ ที่หมายถึงการให้โอกาสเด็กมีอิสระในการเลือกวาดภาพสิ่งที่เด็ก
พอใจและสามารถวาดได้ ซึ่งส่วนมากเด็กวัยนี้มักวาดรูปคน บ้าน สัตว์ ตุ๊กตา หรือภาพที่ตนเอง
ประทับใจ

2. การวาดภาพจากประสบการณ์ที่เด็กได้รับจากการไปเที่ยวสถานที่ต่างๆ ของขวัญวันเกิด สัตว์เลี้ยง ของเล่น

3. การวาดภาพจากนิทาน หมายถึงการให้เด็กวาดภาพจากนิทานที่ครูเล่าให้ฟัง เด็กจะแสดง ความรู้สึกนึกคิดด้านสติปัญญาและความรู้สึกทางด้านจิตใจถ่ายทอดออกมาเป็นภาพได้

4. การวาดภาพจากเสียงเพลง หมายถึง การให้เด็กได้ฟังเพลง วาดภาพตามความนึกคิด ของเด็ก เป็นภาพที่เด็กประทับใจจากการฟังเพลง

5. การวาดภาพจากการแสดงบทบาทสมมุติ คือ การให้เด็กวาดภาพจากสิ่งเร้าที่กำหนด หมายถึง การที่เด็กต่อเติมเสริมให้เป็นภาพจากสิ่งเร้าที่กำหนดให้ โดยที่การวาดภาพนี้มีจุดมุ่งหมาย คือ การส่งเสริมความคิดอิสระแก่เด็ก ส่งเสริมความมั่นใจ กล้าคิด กล้าแสดงออก ส่งเสริม จินตนาการ ส่งเสริมความคิดริเริ่ม ความคิดละเอียดลออ ความคิดยืดหยุ่น ความคิดคล่องตัว หรือ ความคิดอ่อนน้อม ส่งเสริมให้รู้จักการทำงานด้วยตนเอง (ภรณ์ คุรุรัตน์. 2535 : 68-69)

การวาดเส้นและวาดภาพเป็นภาพที่เกิดจากการขีดเขียนวัสดุบางชนิดลงบนกระดาษโดย แสดงลักษณะเป็นเส้น ยิ่งเด็กขีดเขียนมากเท่าใดก็จะเสริมสร้างโอกาสในการพัฒนาการเรียนรู้ เกี่ยวกับการคุมเส้นมากขึ้นเท่านั้น เด็กจะควบคุมเส้น ครูควรเข้าใจว่าพื้นฐานสำคัญคือการที่ครูเฝ้าดู ความสัมพันธ์ของมือและตาและความสามารถในการควบคุมเส้นที่ต้องการได้ ครูควรเปิดโอกาสให้ เด็กทำงานตามสบาย วาดเป็นเรื่องราวหรือไม่ไม่ต้องกังวล ช่วยแนะนำเด็กในเรื่องวัสดุที่ใช้ แสดง วิธีใช้ให้ดู (ชัยณรงค์ เจริญพานิชกุล. 2532 : 10-11) ซึ่งเด็กปฐมวัยมักจะชอบการวาดภาพเพราะ เป็นการแสดงสมรรถนะทางกายของเด็ก เด็ก 3 ขวบสามารถจับดินสอดได้โดยจะกำไปทางปลายดินสอด โดยใช้มือ 2 มือ รู้จักชื่อสี สนุกกับการใช้พู่กันระบายสีอย่างเพลิดเพลิน เมื่ออายุมากขึ้นเป็น 5 ขวบ เด็กจะชอบวาดบ้านที่มีประตู หน้าต่าง หลังคา (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2547 : 190)

ดังนั้นครูจึงสามารถจัดกิจกรรมการวาดภาพให้เด็กได้มากมาย เช่น ทำท้าวาดบนอากาศ วาดในกะบะทราย วาดบนกระดาษ หรือบนกระดาษ ตามใจชอบ หรือตามคำสั่งครู โดยอาจใช้ สีดินสอหรือปากกาวาดของเด็ก ให้เด็กวาดภาพด้วยดินสอสี สีเทียน ดินสอดำ หรือป้ายด้วย พู่กัน โดยอิสระแล้วเล่าเรื่องจากภาพนั้น หรืออาจใช้สีเทียนระบายลงบนกระดาษ โดยใช้ปลายหรือ ข้างสีเทียนโดยอิสระ หรือให้วาดรูประบายสีรูปทรงหรือเรื่องราวที่ครูกำหนดให้ และพาเด็กออกไป นอกสถานที่กลับมาวาดภาพระบายสีสิ่งที่ตัวเองประทับใจได้ (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2526 : 29-31) หรือ ครูอาจให้เด็กลากเส้น ลากรูปทรงต่างๆ เช่น วงกลม สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม ต่อเติมเป็นภาพตาม จินตนาการ และอธิบายให้ผู้ฟังหรือตั้งชื่อภาพ ส่วนนี้ช่วยให้เด็กได้ทำงานตามลำพังอย่างมีสมาธิ ได้เคลื่อนไหวอิสระ และถ่ายทอดมาเป็นภาพแทนคำพูดได้ (เยาวพา เตชะคุปต์. 2545 : 111)

2.7.3 การระบายสีและการทดลองเกี่ยวกับสี

เด็กปฐมวัยเป็นวัยที่มีความกระฉับกระเฉงพร้อมที่จะแสดงออกอยู่แล้ว การสอนระบายสีให้เด็กวัยนี้ผู้สอนควรคำนึงว่าการระบายสีเป็นประสบการณ์ใหม่สำหรับเขา ครูต้องอธิบายวิธีการใช้สี การถือพู่กัน การจุ่มสีมาระบาย การระบายสี การล้างทำความสะอาด หลังจากเรียนไประยะหนึ่งแล้วอาจสอนประสบการณ์ใหม่ๆ เช่น การผสมสีบางสี เด็กอาจจับได้บ้างไม่ได้บ้าง แต่ถือเป็นการเตรียมความพร้อมให้เข้าใจในเวลาต่อไป (ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์กุล. 2532 : 10-11) ครูอาจให้เด็กละเลงสีเดียวกันด้วยส่วนต่างๆของช่วงแขนเช่น ฝ่ามือ นิ้ว ท่อนแขน เล็บ กำปั้น ให้ละเลงสีเป็นภาพอิสระแล้วเล่าเรื่องราวจากภาพเขียน ละเลงสีตามที่ครูกำหนด ละเลงสีด้วยส่วนต่างๆของแขนโดยใช้สี 3 สี บนกระดาษอย่างอิสระ หยดสีฝุ่นหรือสีโปสเตอร์บนกระดาษแห้งแล้วสังเกตการผสมผสานกันของสีต่างๆโดยเทสีโปสเตอร์หรือสีฝุ่นบนกระดาษแห้งหลายๆสี เอียงไปมาให้สีผสมกัน ให้เด็กขีด ถู ลูบสี โดยใช้สีโปสเตอร์ละเลงหรือหยด เป่าสีบนกระดาษวาดเขียนโดยใช้สีใสๆ ใช้หลอดกาแฟเป่าให้กระจายผสมกัน หยดสีน้ำมันในอ่างแล้วดูการผสมผสานกันของสี หรือใช้ลูกแก้วกลิ้งบนสีโปสเตอร์ที่หยดไว้บนกระดาษ (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2526 : 29-31) เด็กควรได้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับสีที่หลากหลาย เช่น การใช้เทคนิคการชุดสีเทียน การพับสี การทาสี การเป่าสี การใช้เทคนิคสีซึม การเขียนภาพด้วยนิ้วมือ ครูควรเสริมให้เด็กใช้วัสดุหลากหลายและแปลกใหม่ เพื่อให้เด็กได้แสดงออกมากที่สุด นอกจากนี้การใช้สีที่มาจากธรรมชาติก็เป็นการใช้วัสดุที่มีโดยไม่ต้องหาซื้อและไม่เป็นอันตรายกับเด็ก เช่น การระบายสีด้วยใบตำลึง ขมิ้นชัน ปูนแดง ดินโคลน มะนาว สารส้ม ต่างทับทิม สีผสมทราย เหล่านี้เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กมองเห็นความงามที่มีอยู่ในธรรมชาติ ปลุกฝังความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็ก รู้จักสังเกตสีที่ได้จากวัสดุต่างๆและเข้าใจว่าสีมีอยู่ทั่วไปในธรรมชาติ (สัตยา สายเชื้อ. 2541 : 84-86) ซึ่งกิจกรรมการระบายสีด้วยนิ้วมือเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่เหมาะกับเด็กปฐมวัย เพราะเด็กจะรู้สึกอยากทดลองเกี่ยวกับสีโดยใช้นิ้วมือ มือ แขน ป้ายละเลงผสมสีต่างๆ สร้างความซาบซึ้งในสี รูปทรง ทั้งยังมีคุณค่าต่อเด็กมากมาย ได้แก่ เด็กได้ผ่อนคลายความตึงเครียดและความกดดันต่างๆได้ เด็กมีการเจริญเติบโตทางสังคมและใจกว้าง ทั้งเป็นการสนับสนุนให้เด็กได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์ โดยการติดต่อทางตรงระหว่างเด็กและผลงาน ให้เด็กมีโอกาสค้นพบตนเอง (เบญจา แสงมลิ. 2545 : 69) อุปกรณ์ที่ใช้ในการระบายสีคือ กระดาษ เชือก สบู่ ทราย สีชอล์ก สีเทียน สีน้ำ สีไม้ พู่กัน กิจกรรมนี้จะเปิดโอกาสให้เด็กได้ทำงานตามลำพังอย่างมีสมาธิ ให้เด็กได้เคลื่อนไหวอย่างอิสระและให้โอกาสเด็กทดลอง ค้นคว้า และแสดงความรู้ที่ออกมาเป็นภาพที่ไม่สามารถอธิบายเป็นคำพูดได้ (เยาวพา เดชะคุปต์. 2537 : 144)

2.7.4 การพิมพ์ภาพ

กรรมวิธีการพิมพ์ภาพมีหลายวิธีแต่ที่เหมาะสมกับเด็กคือ การพิมพ์จากแม่พิมพ์นูน ในขั้นต้นควรให้กิจกรรมที่ส่งเสริมให้เด็กเข้าใจว่าภาพพิมพ์คืออะไรเสียก่อน เช่น ใช้สีโปสเตอร์ทาด้านหลังของเศษวัสดุแล้วนำมาประทับบนกระดาษ เมื่อเด็กเข้าใจมากขึ้นแล้วควรทำแม่พิมพ์ให้ดู เช่น แกะหัวมันฝรั่งแล้วพิมพ์ด้วยสีโปสเตอร์ เด็กอาจยังทำแม่พิมพ์เองไม่ได้ แต่สามารถนำแม่พิมพ์ที่ครูทำมาพิมพ์ได้ เด็กวัยนี้ส่วนใหญ่จะชอบการพิมพ์มาก เพราะมีกิจกรรมมากมายหลายขั้นตอน น่าสนุก และเข้ากับวัยที่อยากรู้อยากเห็นของเด็กวัยนี้ (ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์กุล. 2532 : 11-12) การพิมพ์เป็นการสร้างการเรียนรู้ให้กับเด็กโดยใช้อุปกรณ์ ซึ่งอาจเป็นเศษวัสดุที่มีลายนูน สามารถทาสีและประทับลงบนกระดาษให้ภาพพิมพ์ที่มีลวดลายหรือรูปแบบที่เด็กสนใจได้ เป็นพิมพ์อาจทำขึ้นเองเป็นภาพนูนหรือนำมาจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ใบไม้ (กุลยา ตันติผลลาชีวะ. 2547 : 190)

นอกจากนี้ วิรุณ ตั้งเจริญ (2526 : 29-31) กล่าวถึงการสอนภาพพิมพ์ว่า ครูอาจให้เด็กพิมพ์ภาพโดยใช้สื่อหรือวัสดุต่างๆ พิมพ์ภาพโดยใช้แม่พิมพ์ที่ครูทำขึ้น หรือ พิมพ์ภาพโดยใช้ส่วนต่างๆของช่วงแขน หรือใช้กระดาษที่วางซ้อนวัสดุที่มีลายนูนแล้วใช้ดินสอดำหรือดินสอสีดู

สตัยา สายเชื้อ (2541 : 97-108) เสนอการพิมพ์ภาพโดยใช้วัสดุที่มีอยู่รอบตัว ได้แก่ การพิมพ์ภาพด้วยเส้นด้าย กระดาษขยำ ดินน้ำมัน ใบไม้ มันเทศ มะละกอก ก้านกล้วย ซึ่งครูสามารถช่วยเด็กหาได้ในท้องถิ่น ซึ่งการพิมพ์ภาพจากวัสดุนั้นช่วยให้เด็กฝึกกล้ามเนื้อมือและตาให้สัมพันธ์กัน ฝึกการสังเกต การแสดงออก การรับรู้ การมองเห็น ความคิดสร้างสรรค์และการรับรู้คุณค่าของสิ่งต่างๆ

2.7.5 การปั้น

การปั้นเป็นกิจกรรมที่ช่วยพัฒนากล้ามเนื้อมือให้ประสานสัมพันธ์กับตา ช่วยถ่ายทอดความนึกคิดของเด็ก ช่วยให้เด็กได้ใช้มือซึ่งถือเป็นตัวแทนของสมองในการถ่ายทอดสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม เด็กเริ่มเรียนรู้เรื่องเส้นต่างๆจากการปั้น ครูต้องให้เด็กถ่ายทอดคำพูดออกมาจากสิ่งที่เด็กปั้นด้วย (นที เถกิงศรี. 2548 : 77) ซึ่งกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับเด็กวัยนี้คืองานดิน ดินเหนียวอาจหาภายในท้องถิ่นแต่แห้งเร็วและเป็นอุปสรรคต่อการทำงานของเด็ก สิ่งที่ไม่ควรสอนอย่างยิ่งในการสอนปั้นคือ การบอกให้เด็กปั้นเป็นรูปร่างที่ครูรู้เรื่องเพราะเด็กยังปั้นตามคำบอกไม่ได้ ครูจึงสามารถให้เด็กเล่นดินเหนียว แบ่ง ปั้นแล้วเล่าเรื่องราวจากสิ่งที่ปั้น หรือ ใช้แป้งขนมผสมสีกดบนพิมพ์ ปั้นรูปทรงต่างๆแล้วนำมาต่อกัน ปั้นตามเรื่องราวนิทานหรือเรื่องที่แต่งขึ้นเอง (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2526 : 29-31) เด็กในวัย 3-5 ปีจะมีลักษณะผลงานปั้นออกมาในลักษณะการปั้น ทูบ คลึง แบ่งดินอย่างตั้งใจ บอกชื่อสิ่งที่ทำได้เพิ่มรายละเอียดของตนเองได้โดยที่เด็กได้รับคุณค่าในการสร้างเสริมกล้ามเนื้อมัดเล็กและกล้ามเนื้อใหญ่ การประสานสัมพันธ์ของมือและตา จัดประสบการณ์ด้านประสาทสัมผัสที่ให้ความ

พึงพอใจแก่เด็ก กระตุ้นให้เด็กรู้จักคิด สร้างความคิดรวบยอดเรื่องรูปทรงและปล่อยให้มีการเปลี่ยนแปลงได้ทั้งยังเป็นการช่วยให้เด็กผ่อนคลายความตึงเครียดและก้าวร้าว (เบญญา แสงมลิ. 2545 : 67) นอกจากนี้ การปั้นยังเป็นกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการกล้ามเนื้อเล็ก ความคิดจินตนาการ การเรียนรู้เกี่ยวกับรูปทรง พัฒนาการรับรู้ ลักษณะของการปั้นของเด็ก มี 2 แบบ คือ การปั้นแบบ วิเคราะห์ คือ การปั้นจากดินทั้งก้อนแล้วดึงส่วนต่างๆออกเป็นส่วนประกอบย่อย การปั้นแบบ สังเคราะห์ คือ การปั้นรายละเอียดส่วนย่อยแล้วนำมาปะติดปะต่อเป็นภาพรวม (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2547 : 190)

2.7.6 การพับ ฉีก ปะ

กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้เด็กได้หยิบ จับ ทำ สำรวจ แสดงจุดประสงค์ของการทำ จัด ประสบการณ์ให้เด็กมีโอกาสหยิบจับและประสานสัมพันธ์กล้ามเนื้อมือและตา ให้โอกาสในการผ่อนคลายทางอารมณ์และหาทักษะทางร่างกาย (เบญญา แสงมลิ. 2545: 68) ครูอาจให้เด็กฉีกไปไม้ต่างๆโดยอิสระ ฉีกกระดาษปะเป็นรูปภาพตามใจชอบแล้วบอกความหมายของภาพนั้น ฉีกกระดาษเป็นชิ้นเล็กๆแล้วปะลงบนภาพที่กำหนดให้พับหรือม้วนกระดาษเป็นแถบยาวๆหรือวงกลมแล้วนำมาประกอบเป็นรูป หรือ พับผ้าเช็ดหน้า ใบตอง ใบมะพร้าวต่างๆตามใจชอบ (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2526 : 29-31) ซึ่งการฉีกนั้นทำได้ 3 วิธี คือ การฉีกเบื้องต้น คือการฉีกโดยพับกระดาษ 2 ข้างเข้าด้วยกัน และฉีกส่วนกลางของรอยพับและคลี่ออกมาปะบนกระดาษ แบบที่ 2 คือ ฉีกตามแบบคือค่อยๆฉีกภาพที่มีอยู่ในนิตยสารหรือหนังสือพิมพ์แล้วมาทากาวแปะให้เป็นภาพที่สวยงาม ส่วนที่ 3 คือ ฉีกสร้างสรรค์ คือ การฉีกกระดาษสีต่างๆมาปะติดตามความคิดของเด็กเอง นอกจากนี้ยังสามารถทำภาพด้วยวิธีโมเสกได้อีกด้วย คือร่างภาพใหญ่ไว้แล้วฉีกกระดาษชิ้นเล็กๆมาปะติดให้เต็มภาพ (สัตยา สายเชื้อ. 2541 : 123-141) สำหรับเด็กเล็กๆ สามารถปะติดได้ก่อนฉีกกระดาษ หรือ ตัดกระดาษ ครูจึงควรสอนจากง่ายไปยากเพื่อให้เด็กคุ้นเคยกับกระดาษเสียก่อน (นที เกกิงศรี. 2548: 74)

เยาวพา เดชะคุปต์ (2542 : 110) กล่าวว่า ครูอาจให้เด็กได้ฝึกฉีก ฝึกตัดอย่างไม่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ทดลองดูว่าใช้อุปกรณ์ทำอะไรบ้าง ฝึกจับกรรไกรให้มั่นคง บอกชื่อรูปภาพที่เขาฉีกหรือตัดได้ หรือประดิษฐ์เป็นสิ่งต่างๆซึ่งกิจกรรมการตัดฉีกนี้เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้เด็กได้ฝึกกล้ามเนื้อมือและตา เปิดโอกาสให้เด็กแสดงความรู้สึกรัก พัฒนาความคิดสร้างสรรค์และความคิดรวบยอดเกี่ยวกับรูปทรงและลดอารมณ์รุนแรงต่างๆลง ครูควรจัดหากรรไกร กระดาษให้เด็ก สอนให้เด็กใช้อุปกรณ์ให้ถูกต้องปลอดภัย

2.7.7 การประดิษฐ์

การประดิษฐ์เป็นกิจกรรมที่ครอบคลุมกว้างขวาง สำหรับเด็กปฐมวัยอาจมีกิจกรรมศิลปะประดิษฐ์ไม่มากนัก และต้องมีครูช่วยให้เด็กมีส่วนร่วม ช่วยส่งเสริมให้เด็กได้ฝึกการใช้มือ ความคิดสร้างสรรค์ ฝึกกล้ามเนื้อและตาให้สัมพันธ์กัน กล้าแสดงออก มีความภูมิใจและเห็นคุณค่าของวัสดุต่างๆ (สัตยา สายเชื้อ. 2541: 155) ครูอาจให้เด็กประดิษฐ์ภาพจากเศษวัสดุต่างๆ ประดิษฐ์ของเล่นง่ายๆ จากเศษวัสดุ ร้อยลูกปัด หรือด้ายตามรอยเจาะรูภาพ (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2526: 29-31) อุปกรณ์ที่ใช้ในการประดิษฐ์ได้แก่ เศษผ้า ไหมพรม ลวดดอกไม้ไหว กระดาษสี กระดาษหนังสือพิมพ์ แป้งเปียก กาวลาเท็กซ์ การประดิษฐ์นี้จะช่วยให้เด็กได้รับประสบการณ์ในการประดิษฐ์ที่เป็นงานฝีมือ สร้างความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา มีโอกาสพัฒนาการเคลื่อนไหวต่างๆ ลดอารมณ์ที่รุนแรงลง ครูควรจัดสิ่งต่างๆ ให้เด็กได้ค้นคว้าและทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ช่วยให้เด็กใช้เครื่องมืออย่างสร้างสรรค์ (เยาวพา เดชะคุปต์. 2537: 141)

นอกจากนี้ในการสอนประดิษฐ์ ครูจำเป็นต้องแนะนำว่าจะทำอย่างไรด้วย ครูต้องรู้กระบวนการและเคยปฏิบัติด้วยตนเองเสียก่อน รวมทั้งต้องแนะนำเด็กในเรื่องการใช้อุปกรณ์ต่างๆ และการเก็บรักษา ซึ่งการประดิษฐ์นี้ไม่ได้มุ่งเน้นในการแสดงออกทางศิลปะเพียงอย่างเดียว แต่เน้นให้เด็กเรียนรู้การทำงานที่มีกระบวนการและขั้นตอนด้วย (ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์กุล. 2532 : 14-15)

2.8 การประเมินผลงานศิลปะเด็ก

โดยปกติการประเมินพัฒนาการเด็กอายุ 3- 5ปี เป็นการประเมินพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาของเด็ก โดยถือเป็นกระบวนการต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติที่จัดให้เด็กในแต่ละวัน ทั้งนี้มุ่งให้นำข้อมูลการประเมินมาพิจารณา ปรับปรุง วางแผน การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนได้รับการพัฒนาตามจุดหมายของหลักสูตร การประเมินพัฒนาการควรยึดหลัก คือ ประเมินพัฒนาการของเด็กครบทุกด้านและนำผลมาพัฒนาเด็ก ประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องตลอดปี สภาพการประเมินควรมีลักษณะเช่นเดียวกับการปฏิบัติกิจกรรมประจำวัน ประเมินอย่างเป็นระบบ มีการวางแผนเลือกใช้เครื่องมือและจัดบันทึกเป็นหลักฐานตามสภาพจริงด้วยวิธีการหลากหลายเหมาะสมกับเด็ก รวมทั้งใช้แหล่งข้อมูลหลายๆด้าน ไม่ควรใช้การทดสอบ สำหรับวิธีการประเมินที่เหมาะสมและควรใช้กับเด็กอายุ 3-6 ปี ได้แก่ การสังเกต การบันทึกพฤติกรรม การสนทนา การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลจากผลงานของเด็กอย่างมีระบบ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 53-54)

บลูม (Bloom, 1982 : 85) กล่าวว่า การจัดการศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 3 ด้าน คือ

1. พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและความสามารถทางสติปัญญา

2. จิตพิสัย (Affective Domain) มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ ค่านิยม ความสนใจและความซาบซึ้ง

3. ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาทักษะหรือความชำนาญในการใช้อวัยวะต่างๆ

กรูเบอร์ (Donald D. Gruber, 1994 : 45) กล่าวว่า ครูศิลปะจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการตั้งเกณฑ์เพื่อให้เกิดความสมดุล ซึ่งประกอบด้วยการประเมิน 4 ด้าน คือ

1. ประเมินผลด้านความรู้ เป็นการวัดเนื้อหาวิชาความจำ การคิดวิเคราะห์ โดยการสอบข้อเขียน

2. ประเมินด้านเจตคติ เป็นการวัดด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความเชื่อ ทัศนคติ และคุณค่า โดยจะแสดงออกในเรื่องคุณภาพของงานหรือการตอบแบบวิเคราะห์

3. ประเมินผลด้านทักษะ เป็นการวัดด้านพฤติกรรมในการเตรียมเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ โดยสังเกตจากการฝึกปฏิบัติงาน

4. ประเมินผลด้านพฤติกรรม เป็นการวัดพฤติกรรมในการทำงาน ระเบียบวินัย การร่วมมือในการทำงาน ความตั้งใจและความสำคัญในการทำงาน

โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld, 1987 : 109) นักจิตวิทยาพัฒนาการได้กล่าวเกี่ยวกับเกณฑ์การวัดผลทางศิลปะศึกษาไว้ว่า

1. ด้านร่างกาย (Physical Growth) เพื่อศึกษาความสามารถในการใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ อย่างคล่องแคล่ว มีความแม่นยำ แน่นนอน การปฏิบัติงานเป็นการแสดงออกที่สามารถวัดผลได้จากทักษะ การใช้เทคนิคต่างๆและจากงานที่สำเร็จ

2. ด้านอารมณ์ (Emotion Growth) เพื่อศึกษาความสามารถในการปฏิบัติงานที่ออกมาด้วยความเพลิดเพลินในการทำงานโดยอิสระ แสดงถึงสุขภาพจิตและอารมณ์ดี

3. ด้านสังคม (Social Growth) เพื่อศึกษาความสามารถในการทำงานด้วยตนเองและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

4. ด้านสติปัญญา (Intellectual Growth) เพื่อศึกษาความสามารถในการแสดงออกแก้ปัญหาได้อย่างฉลาดถูกต้อง ทำกิจกรรมสำเร็จด้วยดีอย่างมีหลักการและความรู้

5. ด้านสุนทรียภาพ (Aesthetic Growth) เพื่อศึกษาความเข้าใจในงานศิลปะ เข้าใจในความงามและธรรมชาติ สามารถแสดงข้อคิดเห็น บรรยาย วิเคราะห์ได้โดยใช้หลักการศิลปะได้อย่างเหมาะสม

6. ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Growth) เพื่อศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหา เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ริเริ่ม วางแผนอย่างอิสระ ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น แสดงความคิดเห็นอย่างเชื่อมั่นในตนเอง

7. ด้านการรับรู้ (Perceptual Growth) เพื่อศึกษาความสนใจในการแสดงออก บรรยาย อภิปราย เข้าใจ และแสดงความรู้ได้อย่างมั่นใจ

การวัดผลทางศิลปศึกษานั้นเป็นไปเพื่อที่จะรู้ว่าเด็กได้รับผลสำเร็จด้านคุณค่าความชำนาญ ค่านิยมและทักษะจากกิจกรรมศิลปะ ครูต้องรวบรวมหลักฐานเพื่อจุดมุ่งหมายในการวัดผล กลวิธีที่ครูใช้ มีดังนี้

1. ตัวอย่างผลงานของเด็ก ซึ่งใช้ในการสังเกตความก้าวหน้าเมื่อเด็กเคลื่อนจากลำดับขั้นตอนในการพัฒนาการขีดเขียนมายังรูปแบบที่เด็กคิดสร้างสรรค์จากสติปัญญา โดยจัดพื้นที่รวบรวม

2. การสนทนา มักจะทำในขณะที่เด็กกำลังทำกิจกรรม ครูและเด็กสนทนากันจะเป็นช่องทางให้ครูเข้าใจความคิด ความรู้สึกของเด็กที่มีต่อผลงานและตัวเด็กเอง

3. ระเบียบสะสม ปฏิบัติระหว่างเด็กระหว่างกระทำกิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญของพฤติกรรมเด็กเมื่ออยู่โรงเรียน

4. บันทึกการเลือกกิจกรรมของเด็กในแต่ละครั้ง ช่วยแสดงความสามารถของเด็กแต่ละคน บางคนอาจข้ามขั้นตอนการทำกิจกรรม บางคนใช้วัสดุได้อย่างฉลาดและรู้คุณค่า บางคนทำงานบางประเภทมาก การเลือกกิจกรรมของเด็กช่วยให้ครูเข้าใจเด็กดีขึ้น

5. การวัดประเมินผลของครู โดยการสรุปผลงานของเด็ก อาจรวมถึงปฏิบัติการหรือความเห็นของครูที่มีต่อเด็กและกิจกรรมศิลปะของเด็ก

6. การตีความผลงานด้านศิลปะของเด็ก ผลงานของเด็กเป็นเครื่องช่วยให้ครูตีความทางด้านจิตวิทยาและเป็นเครื่องมือในทำความเข้าใจอย่างชัดเจนเพื่อช่วยในการแก้ปัญหา

(เบญญา แสงมลิ. 2545 : 71-72)

พราวพรรณ เหลืองสุวรรณ (2537 : 216-217) กล่าวว่า การประเมินผลนั้นควรเป็นเพียงการสังเกตพัฒนาการด้านศิลปะ ไม่ควรให้คะแนนจากผลงานของเด็ก เพราะการทำงานศิลปะของเด็กวัยนี้หวังผลงานสำเร็จไม่ได้ การให้คะแนนจากการแสดงออกเป็นภาพนั้น ครูเป็นผู้วิเคราะห์ให้คะแนนโดยใช้ความคิดของตนเองเป็นหลัก เรื่องที่ควรพิจารณาเป็นอันดับแรกคือ ตัวครู ครูควรตอบคำถามตนเองเกี่ยวกับสิ่งที่เด็กวาดได้ก่อนที่จะประเมินเด็ก ซึ่งการประเมินนั้นครูอาจต้องประเมินโดยสังเกตพฤติกรรมเด็กในขณะที่ทำงาน ยึดพัฒนาการทางศิลปะเป็นเกณฑ์ เช่น สามารถวาดวงกลมได้ วาดสี่เหลี่ยมได้

หรรษา นิลวิเชียร (2535 : 130) มีทัศนะว่า การตัดสินผลงานของเด็กเล็ก ไม่ใช่การตัดสินความถูกต้องของการเลียนแบบ หรือทักษะวัสดุ ครูประเมินประสบการณ์และผลสำเร็จของงานโดยดูว่าเด็กมีความสุขและพอใจในประสบการณ์นั้นหรือไม่ ผลสำเร็จของงานแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการการใช้วัสดุ อุปกรณ์ทางศิลปะหรือไม่ เด็กแสดงความเข้าใจการใช้วัสดุและข้อจำกัดทางวัสดุหรือไม่ เด็กแสดงความสนใจในรูปทรง รูปร่าง สี พื้นผิว และรูปแบบหรือไม่

สิริพรรณ ตันติรัตน์ไพศาล (2545 : 106-107) กล่าวว่า การประเมินผลทางศิลปะอาจแยกได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นผลงานและส่วนที่เป็นพฤติกรรม

1. การประเมินด้านผลงาน

- สังเกตจากความสำเร็จของผลงานว่ามีความมากน้อยเพียงใด
- การพัฒนาการของการทำงานดีขึ้นหรือไม่ เช่น ทักษะการใช้มือ การใช้เครื่องมือ ข้อบกพร่องที่เคยมีในผลงานครั้งก่อนหมดไปแล้วหรือยัง
- มีทักษะในการวาดหรือระบายสี ภาพวาดมีลายเส้นมั่นคง ราบรื่น ต่อเนื่องหรือไม่ มีความคิดสร้างสรรค์เพียงใด

2. การประเมินด้านพฤติกรรม

- พัฒนาการด้านร่างกาย มีความสามารถการปฏิบัติงาน ใช้เครื่องมืออุปกรณ์ได้คล่องแคล่ว มั่นคง มีช่วงความสนใจสั้นยาวเพียงใด ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จหรือไม่
- พัฒนาการด้านอารมณ์ มีการแสดงออกถึงความพึงพอใจในงานที่ตนทำ มีความรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลิน มีความมั่นใจในการทำงาน
- พัฒนาการด้านสังคม มีความสามารถในการทำงานกลุ่มร่วมกับเพื่อน ปรับตัวให้เข้ากับหมู่คณะได้ มีความรับผิดชอบต่องาน รู้จักเก็บทำความสะอาดรักษาเครื่องมือขณะปฏิบัติงาน
- พัฒนาการด้านการสร้างสรรค์ มีความคิดแปลกใหม่ ไม่ลอกเลียนผู้อื่น แก้ปัญหาและมีความเชื่อมั่นในความคิดของตน

ดังนั้นการประเมินผลงานทางศิลปะของเด็กปฐมวัยเพื่อที่จะรู้ว่าเด็กได้รับผลสำเร็จด้านคุณค่า ความชำนาญ ค่านิยม และทักษะจากกิจกรรมศิลปะ ครูต้องรวบรวมหลักฐานเพื่อจุดมุ่งหมายในการวัดผล กลวิธีที่ครูใช้ คือ ครูต้องมีตัวอย่างผลงานเด็กซึ่งใช้ในการสังเกตความก้าวหน้าเมื่อเด็กเคลื่อนจากลำดับขั้นตอนในการพัฒนาการขีดเขียนมาเป็นรูปแบบที่เด็กคิดสร้างสรรค์จากสติปัญญา โดยจัดทำแฟ้มที่รวบรวมตัวอย่างผลงาน มีวันที่กำกับเพื่อเป็นประโยชน์ในการพูดคุยกับผู้ปกครอง และในขณะที่เด็กทำกิจกรรม ครูกับเด็กจะมีการสนทนากันซึ่งเป็นช่องทางให้ครูเข้าใจความคิดความรู้สึกของผลงานนั้น ครูจึงควรมีบันทึกการสนทนา รวมทั้งครูต้องมีระเบียบสะสมปฏิกริยาช่วงระหว่างทำ

กิจกรรมซึ่งเป็นสิ่งสำคัญเมื่อเด็กอยู่ในโรงเรียน ปฏิภาณยานี้จะเป็นสื่อความเข้าใจเด็ก ครูควรมีการบันทึกการเลือกกิจกรรมของเด็กในแต่ละครั้ง ช่วยแสดงความสามารถของเด็กแต่ละคน บางคนอาจข้ามขั้นตอนการทำกิจกรรม บางคนใช้วัสดุอย่างฉลาดรู้คุณค่า บางคนทำงานบางประเภทมาก การเลือกกิจกรรมของเด็กช่วยให้ครูเข้าใจเด็กมากขึ้น การวัดประเมินของครูโดยสรุปงานของเด็ก อาจรวมถึงปฏิภณหรือความคิดเห็นของครูที่มีต่อเด็กและกิจกรรมศิลปะของเด็กด้วย และในการตีความผลงานศิลปะของเด็ก ผลงานของเด็กเป็นเครื่องมือให้ครูตีความทางจิตวิทยาและเป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจเด็กชัดแจ้งเพื่อช่วยในการแก้ปัญหา ไม่ใช่การตีความเป็นคะแนน

นอกจากนี้ครูควรมีการจัดการแสดงผลงานศิลปะของเด็กด้วย เพราะเด็กจะรู้สึกภูมิใจกับการได้รับเกียรติในการแสดงผลงานของตนเองอย่างมาก ครูควรผลัดเวียนผลงานอยู่เสมอ เมื่อเด็กเห็นผลงานของตนเองและเพื่อนก็จะได้ชื่นชมผลงานของกันและกัน พร้อมช่วยให้เด็กเปรียบเทียบผลงานโดยไม่ต้องวิจารณ์งาน ครูอาจแสดงที่บอร์ดข้างกระดานดำ บอร์ดหลังห้องเรียน บอร์ดหน้าห้องเรียน หรือนิทรรศการพิเศษต่างๆ (นที เถกิงศรี. 2548 : 80-83)

2.8.1 เกณฑ์ในการวัดประเมินผลงานศิลปะ

อารี สุทธิพันธ์ (2525 : 92-95) กล่าวว่า เกณฑ์ในการพิจารณาผลงานศิลปะเด็ก จะแตกต่างกับเกณฑ์ที่ใช้กันในโรงเรียน เพราะเมื่อเด็กส่งงานเข้าประกวดนั้นมีแรงจูงใจที่ต่างกัน มีสิ่งเร้าต่างกัน จึงควรมีเกณฑ์การพิจารณาที่ต่างไปจากที่เคยใช้ในห้องเรียน

เกณฑ์จึงหมายถึง ข้อตกลงร่วมกันที่กำหนดขึ้นเพื่อนำไปใช้ในการประเมินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือ สภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่งที่สังคมจัดขึ้น แบ่งได้คือ เกณฑ์ในเชิงปริมาณ คือ เกณฑ์ที่มีการบังคับตรง กับเกณฑ์เชิงคุณภาพ คือ เกณฑ์ที่ไม่มีผลบังคับตรง เป็นข้อตกลงร่วมกันที่ใช้เป็นครั้งคราวโดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมทางด้านศิลปะ ดังนั้นเกณฑ์ในการประเมินผลงานศิลปะเด็กจึงอยู่ในเกณฑ์เชิงคุณภาพ มีลักษณะ 4 ประการ คือ เกณฑ์ในการพิจารณาทางอายุ เกณฑ์ในการพิจารณาทางด้านสื่อวัสดุ เกณฑ์ในการพิจารณาในด้านเนื้อหาสาระ เกณฑ์ในการพิจารณาทางการแสดงออก

ในเกณฑ์การพิจารณาด้านอายุนั้นมีความสำคัญมาก เพราะความพร้อมของเด็กที่ต่างวัยกันไม่เหมือนกันและการรับรู้ของเด็กก็ต่างกันด้วย

เกณฑ์ในการพิจารณาทางด้านสื่อวัสดุ ด้านนี้มีผลต่อผลงานเด็กเป็นอย่างมาก สิ่งแวดล้อมที่เด็กอยู่ เช่น ชนบท เมือง มีผลต่อการใช้วัสดุและมีผลต่อผลงานของเด็ก

เกณฑ์ในการพิจารณาในด้านเนื้อหาสาระ การพิจารณามักเป็นการจัดกลุ่มของเนื้อหาที่ใกล้เคียงกันได้ด้วยกัน แล้วแปลความจากสัญลักษณ์ที่เด็กแสดงออกในเนื้อหาสาระนั้นๆ

เกณฑ์ในการพิจารณาทางการแสดงออก ด้านนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสังเกต และถ่ายทอดรูปแบบของเด็ก มีความแตกต่างกันในด้านความกล้าแสดงความเป็นตัวของตัวเองในการใช้สี การถ่ายทอดความคิดให้เป็นรูปแบบตามที่ต้องการ จะมีความฉับไว ความกล้าในการใช้เส้น การใช้สี การแสดงท่าทางลีลา รูปแบบที่มีต่อเนื้อหาสาระที่สร้างสรรค์และความปรารถนาของเด็กต่อโลกภายนอกโดยตรงเมื่อถ่ายทอดรูปแบบแล้ว

พีระพงษ์ กุลพิศาล (2531 : 39-45) กล่าวว่า หลักการวิจารณ์ศิลปะเด็กนั้นมีเกณฑ์คือ เกณฑ์ที่กำหนดก่อนการวิจารณ์(Existing Standard) มีเกณฑ์ที่กำหนดก่อนการทำงาน ได้แก่ การรับรู้ จินตนาการ เทคนิค วัสดุ การจัดภาพ ลักษณะสร้างสรรค์ และเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานสากล ได้แก่ เอกภาพ(Unity) ความละเอียดซับซ้อน(Complexity) ความเข้มข้นของความรู้สึก(Intensity) รวมไปถึงเกณฑ์ที่กำหนดขณะวิจารณ์

ประภัสสร นิยมธรรม (2522 : 50-53) กล่าวว่า งานศิลปะที่ผลิตออกมาย่อมมีความแตกต่างระหว่างบุคคล เพราะเป็นผลมาจากบุคคลถึงการรับรู้ นำความประทับใจที่ได้จากอดีตมาใช้ ทำให้ผลงานศิลปะของเด็กยากที่จะมีลักษณะเหมือนกัน แม้ว่าจะได้รับการสอนแบบเดียวกัน การประเมินทางศิลปะจึงควรเป็นเรื่องของการช่วยให้เด็กมีพัฒนาการต่อไปมากกว่าที่จะทำให้เด็กท้อแท้ เบื่อหน่าย การประเมินศิลปะ จึงเป็นการวัดพัฒนาการของเด็กในด้านสร้างสรรค์ สุนทรียภาพ การรับรู้ อารมณ์ สติปัญญา สังคม และวิชาพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนวิชาศิลปะ ในด้านความรู้ ความเข้าใจ ความคิด ความนิยมในศิลปะ ทักษะ ทักษะ การนำไปใช้

2.8.2 การประเมินด้านเนื้อหา

อารี สุทธิพันธุ์ (2533 : 20-22) กล่าวว่า เนื้อหา หมายถึง เรื่องราวที่คนด้วยกันมองเห็นรับรู้ได้ หรือที่คนไม่เคยเห็นในโลกความเป็นจริง จัดได้ 4 หมวดหมู่ คือ

1. เรื่องราวที่เกี่ยวกับมนุษย์และความเชื่อทางศาสนา
2. เรื่องราวที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ธรรมชาติสร้าง มนุษย์สร้าง เช่น ภาพธรรมชาติ ทิวทัศน์ สิ่งก่อสร้าง
3. เรื่องราวที่เกี่ยวกับมนุษย์ และความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม เช่น ความรัก ความสัมพันธ์ของครอบครัว
4. เรื่องราวที่เกี่ยวกับความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

วิรุณ ตั้งเจริญ (2527 : 89-107) แบ่งเนื้อหาทางศิลปะไว้ ดังนี้

1. เนื้อหาส่วนตัว เป็นเนื้อหาที่เริ่มต้นจากชีวิตส่วนตัว ความรัก ความพอใจส่วนตัว แบ่งออกเป็น

- 1.1 การแสดงออกทางด้านจิตวิทยา
 - 1.2 ความรัก เพศ และชีวิตครอบครัว
 - 1.3 ความตายและอารมณ์ที่น่ากลัว
 - 1.4 ความศรัทธาส่วนตัว
 - 1.5 การแสดงออกทางด้านความประณีตงดงาม
2. เนื้อหาเพื่อสังคม
 - 2.1 การเมือง ลัทธิ ความเชื่อ
 - 2.2 บรรยายสังคม
 - 2.3 ถากถางสังคม

โบเวน (Bowen. 1992 : 111-143) จำแนกเนื้อหาเรื่องราวของการวาดภาพไว้ดังนี้

1. เรื่องราวเกี่ยวกับภาพสัตว์
2. เรื่องราวเกี่ยวกับธรรมชาติ
3. เรื่องราวเกี่ยวกับบ้านเมือง
4. เรื่องราวเกี่ยวกับโลกส่วนตัว
5. เรื่องราวเกี่ยวกับภาพคนเหมือน
6. เรื่องราวเกี่ยวกับภาพเปลือย
7. เรื่องราวเกี่ยวกับภาพท่าทาง
8. เรื่องราวเกี่ยวกับภาพลักษณะเหมือนจริง
9. เรื่องราวเกี่ยวกับเวลาและความเคลื่อนไหว
10. เรื่องราวเกี่ยวกับความลึกซึ้งมหัศจรรย์

2.8.3 การประเมินด้านหลักในการสร้างงานศิลปะ

การประเมินผลงานศิลปะเด็กนั้นสามารถใช้หลักในการสร้างงานศิลปะเข้ามาได้ ในการสร้างงานศิลปะหรือการประเมินงานศิลปะทั่วไปต้องคำนึงถึง เอกภาพ (Unity) ความสมดุล (Balance) การเน้น (Emphasis) จังหวะ (Rhythm) สัดส่วน (Proportion)

1. เอกภาพ (Unity)

ประเสริฐ ศิลรัตน์ (2525 : 64) กล่าวว่า เอกภาพหมายถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของแต่ละส่วนที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันจนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

บุญเยี่ยม แยมเมือง (2537 : 49) กล่าวว่า การจัดเอกภาพ หมายถึงการจัดองค์ประกอบให้เป็นหมวดหมู่ เมื่อมองดูแล้วเป็นหน่วยเดียวกัน

ชูด นิมเสมอ (2531 : 101) กล่าวว่า เอกภาพคือการรวมตัวกันอย่างมีระบบและดุลยภาพของเรื่อง แนวเรื่อง และรูปทรง

ดังนั้น เอกภาพ จึงหมายถึงการรวมตัวของส่วนประกอบขั้นมูลฐานทางศิลปะ ได้แก่ เส้น แสง สี เงา รูปทรง รูปร่าง เป็นต้น เมื่อมองดูแล้วมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน

2. ความสมดุล (Balance)

อารี สุทธิพันธุ์ (2535 : 83) กล่าวว่า ความสมดุล หมายถึง สถานะของรูปทรงที่สัมพันธ์กันกับสภาพส่วนรวมทั้งหมดภายในภาพ ทำให้รูปทรงส่วนรวมคงอยู่ในสถานะนั้นๆได้และกลมกลืนกับสภาพของรูปทรงส่วนรวมทั้งหมดด้วย ความสมดุลเป็นความรู้สึกที่เกิดจากประสาทตา สร้างประสบการณ์ทางการเห็น ให้ความรู้สึกไม่ขัดตา ความสมดุลจึงมีความสำคัญต่อการจัดภาพ

พีระพงศ์ กุลพิศาล (2531 : 63) กล่าวว่า ความสมดุล หมายถึงความสมดุลกันของซ้ายขวาทั้งที่เป็นจริง และตามความรู้สึก ความสมดุลจะช่วยย้าให้ผลงานดูมีความมั่นคง สง่า น่าสนใจ และมีเสน่ห์ แบ่งได้ 3 แบบคือ สมดุลแบบซ้ายขวาเหมือนกันหรือคล้ายกัน (Symmetrical or Formal Balance) สมดุลแบบซ้ายขวาไม่เหมือนกัน (Asymmetrical or Informal Balance) สมดุลแบบรัศมี (Radial Balance)

พจนานุกรมศัพท์ศิลปะราชบัณฑิตยสถาน (2541 : 37) กล่าวว่า ความสมดุลเป็นการแสดงออกให้เห็นน้ำหนักที่เท่ากันในความรู้สึกโดยการใช้สี เส้น องค์ประกอบ แสง เงา ความใกล้ไกล เพื่อให้ภาพมีน้ำหนักสมดุลกัน ไม่เอียงน้ำหนักไปข้างใดข้างหนึ่ง ดุลยภาพทางศิลปะนั้นใช้ความรู้สึกเป็นหลัก

ดังนั้นความสมดุล จึงหมายถึงความเท่ากันทางสายตาและความรู้สึก แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ สมดุลจากแกนกลาง เป็นความสมดุลที่มีองค์ประกอบ 2 ข้างเหมือนกัน เช่น ใบหน้าที่มีลักษณะเหมือนกันทั้งซ้ายและขวา อีกลักษณะคือความสมดุลจากความรู้สึก ซึ่งอาจต่างกันด้วยขนาด รูปทรง สี แต่มองแล้วเห็นว่าสมดุลกัน (ถาณินทร์ ศรีภาวินทร์. 2546 : 44)

3. การเน้น (Emphasis)

พีระพงศ์ กุลพิศาล (2531 : 64) กล่าวว่า การเน้น หรือ ความเด่นเป็นจุดสะดุดตาที่สุด หรือ ที่เรียกว่า จุดสนใจ ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี เช่น ใช้สีตัดกันหรือต่างวรรณะกัน ใช้เส้นที่มีลักษณะต่างไปจากส่วนรวม ใช้รูปทรงซึ่งมีขนาดต่างไปจากรูปอื่นๆในส่วนรวม เน้นความเข้มของสี ใช้น้ำหนักต่างไปจากบริเวณอื่น ให้อยู่ในบริเวณกึ่งกลางของภาพ

สวนศรี ศรีแพงพงศ์ (2534 : 94) กล่าวว่า การเน้นเป็นการเสริมองค์ประกอบมูลฐานของศิลปะให้เป็นทีสะดุดตากว่าส่วนอื่นๆ เป็นการเรียกร้องความสนใจ การสร้างจุดเด่นในการเขียน

ภาพหรือในการสร้างสรรค์งานศิลปะใดๆ อาจเน้นได้เพื่อให้ถูกจุดประสงค์ เช่น การตกแต่งสีให้เด่นเป็นพิเศษ เน้นด้วยเส้น เน้นด้วยแสงเงา เน้นด้วยการใช้ช่องว่าง

สุชาติ เกาทอง (2536 : 79) กล่าวว่า จุดเด่นของการสร้างงานศิลปะ เกิดจากการเน้นหรือส่งเสริมส่วนมูลฐานของศิลปะ เห็นเป็นที่สะดุดตาว่าส่วนประกอบมูลฐานอื่นๆ การเน้นให้เกิดจุดเด่นในงานทัศนศิลป์เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะจะเป็นเครื่องมือเรียกกรองความสนใจและความน่าดูของภาพ เช่น การเน้นโดยใช้สีให้เด่นเป็นพิเศษ การเน้นโดยการใช้เส้น รูปร่างและขนาดให้ตัดกัน การเน้นโดยการตกแต่ง การเน้นโดยการจัดช่องว่างให้เหมาะสม

4. จังหวะ (Rhythm)

บุญเยี่ยม แยมเมือง (2537 : 54) กล่าวว่า การจัดจังหวะของไฟเพื่อให้เกิดความงาม การจัดจังหวะลีลาที่ดีนั้นเป็นการหนีความจำเจ

สุชาติ เกาทอง (2538 : 77) กล่าวว่า จังหวะที่เกิดขึ้นระหว่างความสัมพันธ์ของเส้น รูปทรง รูปร่าง น้ำหนัก สี จังหวะมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันจะช่วยให้เกิดความเด่นและแก้ปัญหาของภาพได้

สวนศรี ศรีแพงพงศ์ (2534 : 94) กล่าวว่า จังหวะเป็นการเคลื่อนไหว การเว้นระยะ การต่อเนื่องกันขององค์ประกอบมูลฐานทางศิลปะ มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ ช่วงจังหวะที่เท่ากัน ทำให้เกิดความกลมกลืนจากขนาดที่ใกล้เคียงกันซ้ำกันหรือเหมือนกัน ช่วงจังหวะที่ไม่เท่ากันทำให้เกิดความตื่นเต้นสนุกสนานแปลกตา

ดังนั้น ช่องว่างหรือช่องไฟ หรือการจัดจังหวะ จึงมี 2 แนวทาง คือ การซ้ำ (Repetition) คือ การใช้รูปทรง รูปลักษณะ สี และเส้นซ้ำกันออกไป แนวทางที่สอง คือ การขยายเพิ่มมากขึ้นและการต่อเนื่องกัน (Progression & Continuity) เป็นการเพิ่มเส้น ความอ่อนแก่และขนาดให้ต่อเนื่องกันไป

5. สัดส่วน (Proportion)

สุชาติ เกาทอง (2538 : 71) กล่าวว่า สัดส่วนคือความสัมพันธ์ของขนาด ความยาว ความสูง และความลึก สัดส่วนจึงหมายถึง การได้ส่วนกันของรูปร่างรูปทรงทั้งในตัวเอง และสัมพันธ์กลมกลืนอย่างเหมาะสม มี 2 ลักษณะ คือ สัดส่วนที่พอเหมาะในตัวเอง และสัดส่วนที่พอเหมาะระหว่างตัวมันเองกับวัตถุอื่น

2.8.4 การประเมินด้านการใช้สี

ทวีเดช จิวบาง (2536 : 25) และ ขวลิขิต ดาบแก้ว (2526 : 213) กล่าวว่า สีเป็นองค์ประกอบมูลฐานในการสร้างงานศิลปะและมีบทบาทมาก สีมี่คุณสมบัติ 3 ประการ คือ

1. สีแท้ (Hue) หมายถึง คุณสมบัติที่แสดงลักษณะของตัวเองว่าเป็นสีอะไรตามวงจรสีธรรมชาติ ได้แก่ สีขั้นที่ 1 ได้แก่ เหลือง แดง น้ำเงิน

สีขั้นที่ 2 ได้แก่ ส้ม เขียว ม่วง

สีขั้นที่ 3 ได้แก่ ส้มเหลือง ส้มแดง เขียวน้ำเงิน เขียวเหลือง ม่วงแดง ม่วงน้ำเงิน

2. น้ำหนักอ่อนแก่ (Value) หมายถึง น้ำหนักจากสีอ่อนไปแก่ สีทั้ง 12 สี มีคุณสมบัติ คือ ความอ่อนแก่ด้วย ที่อาจมีความใกล้เคียงหรือต่างกัน น้ำหนักอ่อนแก่เฉพาะตัวนี้เรียกว่า น้ำหนักปกติ โดยเปรียบเทียบกับน้ำหนักขาวดำ และน้ำหนักปกติของทุกสีเปลี่ยนแปลงได้โดยผสมขาว เทา ดำ สีตรงข้าม หรือ ผสมน้ำ

3. มีความเข้มเฉพาะตัว (Intensity) เป็นคุณสมบัติของสีทั้ง 12 สี ความเข้มหมายถึง ความสดใส สีทุกสีมีความเข้มสูงสุดเมื่อเป็นสีแท้ และเมื่อสีแท้ถูกเปลี่ยนน้ำหนักความเข้มก็เปลี่ยนไปด้วย สีที่มีความเข้มสูงสุดคือ แดง ต่ำสุดคือม่วง เราพบว่าสีใดมีความเข้มมากน้อยแค่ไหนโดยการเปรียบเทียบกับสีเทา

การใช้สีนั้นมีจุดประสงค์เพื่อสร้างความสนใจ แสดงออกถึงอารมณ์และความรู้สึก จากการศึกษาเอกสารของ ชลอ พงษ์สามารถ (2526 : 45) และ กัลยาณี กาญจนกุล (2539 : 11) สรุปได้ว่า สีมี 3 ลักษณะ คือ

1. คุณค่าของสี (Value) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- ค่าน้ำหนักของสีหลายสี (Value of Different Color) คือน้ำหนักอ่อนไปแก่ในวงจรสีธรรมชาติ คือ เหลือง ส้ม ส้มแดง แดง ม่วงแดง ม่วง หรือ เขียวเหลือง เขียว เขียวน้ำเงิน น้ำเงิน ม่วงน้ำเงิน

- ค่าน้ำหนักของสีเดียว (Value of Single Color) คือน้ำหนักสีเดียวจากอ่อนไปแก่โดยผสมสีขาว

2. สีกลมกลืน (Harmony) คือสีที่อยู่ติดกันในวงจรสีธรรมชาติ เป็นการใช้สีเรียงตามกันไป จะวนทางใดก็ได้ 6 สี คือ

- สีกลมกลืนแบบข้างเดียว เช่น ถ้ากำหนดสีระยะแรกเป็นสีเขียว สีกลมกลืนต่อไปก็ต้องเป็นสีเขียวเหลือง เขียว เขียวน้ำเงิน และบวกสีใกล้เคียงต่อไป หรือจะใช้สีกลมกลืนทางสีส้มก็ได้ แต่ต้องเป็นการใช้สีกลมกลืนแบบเดียวกันหรือวรรณะเดียวกัน

- การใช้สีกลมกลืนแบบขนานข้าง เช่น กำหนดสีแดงเป็นสีกลางอยู่กึ่งกลางสีอีกด้านหนึ่งต้องเป็นสีใกล้เคียง คือ แดงเข้ม ม่วงแดง ม่วง หรือสีใกล้เคียงอีกด้านหนึ่งต้องเป็นส้มแดง ส้ม ส้มเหลือง

3. สีตรงข้าม (Complementary) หมายถึง นำสีที่อยู่ตรงข้ามกันในวงจรสีธรรมชาติ นำมาใช้ในงานเดียวกัน สีทุกสีจะมีสีคู่ของมัน เมื่ออยากรู้ว่าเป็นสีตรงข้ามกันให้นำมาผสมดู ถ้า

ผลลัพธ์เป็นสีกลางแสดงว่าต่างก็เป็นสีตรงข้าม เช่น ม่วง-เหลือง ม่วงน้ำเงิน-ส้มเหลือง น้ำเงิน-ส้ม
เขียวน้ำเงิน-ส้มแดง เขียว-แดง เขียวเหลือง-ม่วงแดง

นอกจากนี้จิตวิทยาของสียังมีอิทธิพลต่อผลงานศิลปะด้วย ณรงค์ ทองปาน (2526 : 86-87)
กล่าวว่า สีเป็นสิ่งเร้าอย่างหนึ่งที่มนุษย์สามารถรับได้ทางจักขุสัมผัส และก่อให้เกิดความรู้สึกต่างๆ
เช่น ตื่นเต้น กระวนกระวาย สดชื่น เศร้าหมอง สีทุกสีจึงมีความหมาย เช่น

แดง - กล้าหาญ ไม่ปลอดภัย	เหลือง - สดชื่น สดใส
ม่วงแดง - มั่นคง โอโถง	เขียว - สดชื่น เยือกเย็น
น้ำเงิน - ไศภ สงบ ชน	ดำ - เศร้า มีด
ขาว - บริสุทธิ์ ไร้เดียงสา	เทา - สุขุม สง่าผ่าเผย
ชมพู - นุ่มนวล	เขียว - ปลอดภัย

สีอุ่น (Warm Tone) คือ สีที่กระตุ้นประสาทตา เกิดความกระปรี้กระเปร่าและอบอุ่น ได้แก่
สีแดง ม่วงแดง ส้ม ส้มแดง สีอุ่นเหมาะที่จะนำมาวาดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก โดยเฉพาะ
เรื่องที่มีความสนุกสนานผจญภัย

สีเย็น (Cool Tone) คือ สีที่ให้ความรู้สึกเย็นตา สงบ ได้แก่ น้ำเงิน เขียว ม่วงน้ำเงิน
เขียวน้ำเงิน เขียวเหลือง

3. แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ

3.1 ความเป็นมาของแนวคิด

รูดอร์ฟ สไตเนอร์ (Rudolf Steiner) ได้จัดตั้งโรงเรียนวอลดอร์ฟแห่งแรกขึ้นที่ประเทศ
เยอรมัน โดยมีความเชื่อว่าการศึกษาคือการช่วยคนให้ดำเนินชีวิตแห่งตนที่ถูกต้องตามธรรมชาติด้วย
การให้เด็กทำกิจกรรมตามแต่ตนสนใจโดยมีครูและผู้ปกครองเป็นผู้ป้องกันเด็กจากการรบกวนของโลก
สมัยใหม่และเทคโนโลยี สิ่งที่ได้สัมผัสต้องเป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์ แนวคิดของการจัดการศึกษา
แบบวอลดอร์ฟเริ่มต้นเมื่อสไตเนอร์ได้รับเชิญจากผู้อำนวยการโรงเรียนยาสูวอลดอร์ฟ-เอสโทเนีย ให้ไป
บรรยายแนวคิดของเขาด้านการศึกษาและในครั้งนั้นเองก็เป็นที่มาในการเปิดโรงเรียนสำหรับเด็กใน
ค.ศ. 1919

แนวคิดของสไตเนอร์เน้นการเรียนรู้ของเด็กอย่างเป็นธรรมชาติ เพราะสไตเนอร์เชื่อว่าเด็ก
สามารถพัฒนาศักยภาพแห่งตนได้ภายใต้การเรียนรู้ที่ธรรมชาติไม่ต้องตกแต่ง การสอนของครู
ต้องเป็นการสร้างการเรียนรู้ที่นุ่มนวลและแทรกซึมไปกับความรู้สึกของเด็กโดยธรรมชาติโดยไม่ต้อง
สัมผัสเทคโนโลยีเลย (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2545 : 70)

การเรียนการสอนตามแนวคิดนี้จึงเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไข 4 ประการ คือ ต้องเป็นโรงเรียนสำหรับเด็กทุกคน ต้องเป็นการศึกษาร่วมกัน (Coeducational) ต้องเป็นโรงเรียนที่เป็นหนึ่งเดียว และต่อเนื่องกันเป็นเวลา 12 ปี คือมีตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 6 และครูต้องทำงานกับเด็กโดยตรงทั้งมีบทบาทเป็นผู้นำในการดำเนินการภายในของโรงเรียน โดยมีการแทรกแซงจากรัฐบาลหรือเงื่อนไขทางเศรษฐกิจน้อยที่สุด (ภานเนตร ธรรมบวร.2549 : 257)

3.2 ทฤษฎีและแนวคิดที่นำมาใช้

การเรียนการสอนตามแนวคิดวอลดอร์ฟเชื่อว่า การเรียนรู้ของคนเกิดจากความสมดุลของการคิด ความรู้สึกและเจตจำนงของคนนั้นๆ หากเด็กอยู่ในบรรยากาศแห่งความต้องการ ความรู้สึกสบายใจ ความผ่อนคลาย เด็กจะถ่ายทอดความคิดและการเรียนรู้อย่างแยกกายไปกับกิจกรรมที่เขากระทำอยู่ ซึ่งในบรรยากาศนั้นเด็กจะนำศักยภาพสูงสุดที่แฝงอยู่ในตัวออกมาใช้ด้วยความกระตือรือร้นเพื่อให้เกิดเจตจำนงแห่งตน การทำซ้ำ การทำซ้ำ จะเพิ่มความสามารถของการเรียนรู้และขยายขึ้นโดยลำดับ

การเรียนรู้ของเด็กไม่ควรมาจากการสอนสั่งของครู หากแต่ต้องมาจากการสอนที่ทำให้เด็กเรียนรู้จากตัวอย่างจากธรรมชาติ เด็กเห็นตัวอย่างก็จะซึมซับภาพที่เห็นนั้นไปสู่การเรียนรู้ภายในของตน ความสงบอ่อนโยนที่เด็กได้รับจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ความบริสุทธิ์ของครู ห้องเรียนและโรงเรียนที่ไม่บีบคั้น ไม่บังคับ จะสร้างให้เด็กเรียนรู้ได้ดีที่สุด การจัดการเรียนการสอนไม่มีหลักสูตรตายตัว หลักสูตรที่แท้จริงอยู่ในตัวของเด็กเอง เด็กต้องการพัฒนาทักษะทางปัญญา มีสุนทรียภาพ มโนธรรมและพลังแห่งความตั้งใจเป็นของตนเอง ไม่ใช่ผู้วาดภาพหรือเขียนภาพให้ ครูเป็นเพียงผู้ให้ความรักความเข้าใจและกระตุ้นให้เด็กไปเรียนรู้ด้วยตนเอง การอยู่กับครูนานๆ การได้เห็นตัวอย่างจากครู เด็กจะซึมซับการเรียนรู้จากครูได้เอง (ภรณ์ คุรุรัตน์และคณะ. 2542 : 27)

3.3 หลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

หลักสูตรการเรียนการสอนแบบวอลดอร์ฟมีหลักการที่เด่นชัดประการหนึ่ง คือ การให้การศึกษาแก่เด็กโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พัฒนาการในแต่ละขั้นตอนของเด็กเต็มไปด้วยประสบการณ์และความสนุกสนาน การศึกษาวอลดอร์ฟให้ความสำคัญกับวัยเด็กว่าเป็นวัยที่สำคัญของมนุษย์ซึ่งมนุษย์ทุกคนต้องก้าวผ่านและควรได้รับการเรียนรู้และประสบการณ์ที่เหมาะสมเพื่อจะได้เติบโตเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (พร พันธุ์โอสถ. 2543 : 7) แต่เด็กก็ไม่ควรถูกผลักดันให้เร่งรีบเพื่อเป็นผู้ใหญ่ ควรได้รับชีวิตที่สนุกสนานในวัยเด็ก การเรียนการสอนตามแนวคิดนี้จึงมุ่งส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) และการคิดอย่างอิสระ (free-thinking) โดยครูผู้สอนจะต้องยอมรับในความแตกต่างของเด็ก เปิดโอกาสให้เด็กเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มั่นใจในตนเอง ตรงกับที่สไตเนอร์กล่าวว่า “จินตนาการ ความจริง และความรับผิดชอบ ถือเป็นแกนหลักของการศึกษา”

เป้าหมายการเรียนการสอนของวอลดอร์ฟ คือช่วยให้มนุษย์บรรลุศักยภาพสูงสุดที่ตนมี สามารถกำหนดความมุ่งหมายและแนวทางแก่ชีวิตของตนเองได้อย่างอิสระตามกำลังความสามารถของตนด้วยการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมทางกาย อารมณ์ความรู้สึก การคิด โดยเฉพาะ 7 ปีแรกของชีวิต ประสบการณ์ที่ทำให้เกิดความรู้สึกสัมผัส ความรู้สึกสุข ความรู้สึกทุกข์ ความรู้สึกการจากเคลื่อนไหว ความรู้สึกสมดุลของร่างกาย เป็นการสัมผัสกับโลกที่เป็นจริงรอบตัวอย่างมั่นใจ ทำให้เด็กเรียนรู้ได้จากการสังเกต การเลียนแบบที่ไม่ใช่เฉพาะภายนอกแต่สัมผัสด้วยการซึมซับเข้าไปในตัวเอง การเรียนรู้เกิดจากการทำซ้ำเพื่อให้เกิดการซึมซับเป็นนิสัย กิจกรรมในโรงเรียนต้องมีจังหวะเวลาสม่ำเสมอ เหมือนลมหายใจเข้าออกเพื่อเด็กจะได้รู้สึกมั่นคงปลอดภัย และต้องสร้างให้เด็กเคารพและเห็นถึงคุณค่าของสิ่งต่างๆที่เด็กสัมผัส (ภรณ์ คุรุรัตน์และคณะ. 2542 : 24-30)

ดังนั้นในช่วง 7 ปีแรกของชีวิต เด็กมีความเข้าใจจากการเรียนรู้ในเชิงเชาวน์ปัญญาหรือสิ่งที่เป็นนามธรรมค่อนข้างน้อย ส่วนใหญ่เด็กจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดโดยผ่านรูปธรรม การปฏิบัติ หรือลงมือกระทำ ด้วยตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจในเชิงเชาวน์ปัญญาภายหลังจากที่เด็กบรรลุวุฒิภาวะแล้ว ด้วยเหตุนี้เราจึงมักพบว่าเด็กต้องการที่จะลงมือกระทำ มากกว่าที่จะเป็นผู้คอยนั่งฟังคำสอนหรือบทเรียนต่าง ๆ การเรียนรู้ผ่านการลงมือกระทำจึงเป็นการพัฒนาพลังเจตจำนงของเด็ก การได้ลงมือกระทำการต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ จะนำไปสู่ความเคยชินในการปฏิบัติ ดังนั้นสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กในช่วงวัยนี้ จึงต้องเป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีเพราะจะส่งเสริมให้เด็กได้เป็นผู้ลงมือกระทำ สิ่งต่าง ๆ ที่ดีงามอันเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่ดงามในบั้นปลายได้ ในทางตรงกันข้าม หากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ไม่เอื้อให้เด็กได้มีโอกาสกระทำ สิ่งต่าง ๆ ที่ดี พลังเจตจำนงของเด็กก็จะได้ไม่ได้รับการพัฒนา เมื่อเด็กเติบโตขึ้นมาแล้ว แม้ว่าจะมีความเข้าใจว่าสิ่งใดดีหรือไม่ดี แต่ในทางปฏิบัติก็จะเป็นไปได้ยาก หรือต้องใช้ความพยายามค่อนข้างมาก เนื่องจากขาดการปฏิบัติจนเป็นนิสัย (พร พันธุ์โอสถ. 2544 : 5)

ดังนั้นหัวใจหลักของการเรียนการสอนแบบวอลดอร์ฟ คือการมุ่งพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม (the whole child) มีองค์ประกอบคือ การลงมือปฏิบัติ (hands) ความรู้สึกหรือใจ (heart) ความนึกคิดหรือสมอง (head) (นภเนตร ธรรมบวร. 2549 : 260) จึงกล่าวได้ว่าวอลดอร์ฟมุ่งที่จะดึงศักยภาพที่แฝงเร้นในตัวเด็กแต่ละคนออกมาไม่ใช่มุ่งที่จะนำความรู้ข้อมูลจากภายนอกใส่เข้าไปในตัวเด็กเพื่อผลิตซ้ำ

3.4 วิธีการจัดการเรียนการสอน

การเรียนการสอนแบบวอลดอร์ฟจะต้องเป็นการจัดกระทำทั้งระบบตั้งแต่บรรยากาศ สิ่งแวดล้อมและห้องเรียนที่ต้องเป็นไปอย่างธรรมชาติ

สำหรับช่วง 7 ปีแรกของชีวิต เด็กจะอยู่ในช่วงที่พัฒนาการร่างกายก่อตัวอย่างรวดเร็ว และมี

โลกของการใช้จินตนาการค่อนข้างสูง ด้วยเหตุนี้ การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กวัยนี้จึงมุ่งเน้นที่ การเล่านิทาน การเล่นอิสระ และการเล่นสร้างสรรค์ เพื่อเตรียมเด็กสำหรับการเข้าสู่การเป็นผู้ใหญ่ที่ ตระหนักในตนเอง (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2545 : 72)

กิจกรรมที่จัดขึ้นสำหรับเด็ก 4-6 ขวบมักมีฐานมาจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก เช่น บ้านและ สวน การกวาดบ้าน ทำสวน ทำอาหาร ดูแลสัตว์ ร้องเพลง จัดโต๊ะอาหาร วาดภาพสีน้ำ ปั้นดินเหนียว เพราะการศึกษาแนววลอดอร์ฟส่งเสริมประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของเด็กโดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ซึ่งการจัด กิจกรรมในชั้นเรียนมีจังหวะ (rhythms) ที่สม่ำเสมอสอดคล้องกับจังหวะชีวิตธรรมชาติ

นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการเล่นสร้างสรรค์ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาจินตนาการ ของเด็ก คู่ไปกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โรงเรียนต้องจัดช่วงเวลาเล่นสร้างสรรค์ให้เด็กโดยเฉพาะ ครูจะเข้าไปแทรกแซงหรือชักนำน้อยมากในขณะที่เด็กเล่น ยกเว้นเด็กกำลังเล่นที่ก่อให้เกิดอันตราย หรือรบกวนเพื่อน การเล่นสร้างสรรค์อย่างอิสระนี้จะทำให้เด็กสามารถใช้จินตนาการของตนได้อย่าง เสรี เป็นพื้นฐานในการใช้ความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

การจัดการเรียนการสอนจึงมีลักษณะเด่นคือ ไม่มุ่งเน้นเนื้อหาที่เป็นรายวิชาโดยเฉพาะใน ระดับอนุบาล การสอนอ่านเขียนจะเป็นไปอย่างมีศิลปะโดยสัมพันธ์กับสิ่งรอบตัว เด็กจะมีครู ประจำชั้นคนเดิมไปเป็นระยะเวลาานเพื่อส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครอง การเรียนมุ่งเน้นการเรียนรู้ผ่านงานศิลปะ ดนตรีและธรรมชาติ นักเรียนชั้นประถมศึกษาไม่มีหนังสือ หรือตำราแต่จะมีหนังสือที่เด็กทำเองจากประสบการณ์และสิ่งที่รู้ การจัดหลักสูตรไม่เน้นการแข่งขัน ไม่ประเมินเด็กโดยการให้คะแนน หรือตัดเกรด แต่ใช้การสังเกต เขียนรายงาน ประเมินพัฒนาการเด็ก แต่ละคน ครูไม่ใช่สื่อการสอนที่เป็นอิเล็กทรอนิกส์ (พร พันธุ์โอสถ. 2544 : 15)

กระบวนการเรียนการสอนจะเกิดจากการให้ประเด็นหรือสัมผัสกับสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ จากนั้น ให้โอกาสเด็กทดลองทำ ปฏิบัติด้วยการค้นคิด ซึมซับ สร้างความรู้ กุลยา ตันติผลาชีวะ (2545 : 72) สรุปไว้ดังนี้

ค้น จากการเล่น การเห็นแบบแล้วเด็กซึมซับจากสิ่งที่เห็นเข้าไปในตน

คิด เกิดจากการคิดถึงการทำกระทำของตนเองที่เหมาะสมสัมพันธ์กับสิ่งที่กำลังเรียนรู้

ซึมซับ เกิดจากการทำซ้ำเพื่อให้ซึมลึกเข้าไปในการและใจ

สร้างสานความรู้ จากการซึมซับประสบการณ์และการเล่นของเด็กที่ได้เห็นตัวอย่างเป็น แรงผลักดันให้เด็กเกิดการเรียนรู้จากแบบโดยไม่ต้องอธิบาย

การเตรียมการสอน ครูต้องวางแผนกิจกรรมประจำวันว่าเด็กจะเรียนรู้จากกิจกรรมสำคัญอะไร กิจกรรมต้องหลากหลายและมีเวลาที่เหมาะสม โดยพิจารณาจากงานเทศกาล ประเพณี กิจกรรมงาน อาชีพที่เป็นชีวิตประจำวันของคนในท้องถิ่น

การดำเนินการในส่วนของผู้เรียนจำเป็นต้องสร้างบรรยากาศ อุปกรณ์ให้พร้อม เมื่อถึงชั่วโมงเรียนครูต้องเริ่มการเรียนการสอนด้วยตัวครูเอง ชั้นสอน ครูต้องเป็นตัวอย่างให้กับเด็ก ไม่สอนเด็กตอบคำถามและสนทนากับเด็กถ้าเด็กขอความเห็น ครูจะให้เด็กทำงานอย่างอิสระไปจนกว่าเด็กจะหมดความสนใจ เก็บรวบรวมผลงานของเด็กไว้สำหรับประเมินความก้าวหน้าของเด็ก ในขั้นสรุป ครูจะไม่มีกรสรุป ไม่ชม ไม่ตำหนิ สังเกตจากความก้าวหน้าของเด็ก การเรียนรู้และวุฒิภาวะจากพัฒนาการเด็ก เมื่อพบประเด็นแก้ไขครูจะเสริมให้กับเด็กอย่างเป็นธรรมชาติ

สไตเนอร์ (Steiner School Australia, 2000 : online) กล่าวว่า การศึกษาในโรงเรียนวอลดอร์ฟไม่ใช่เรื่องของระบบวิธีสอน แต่เป็นศิลปะ ศิลปะแห่งการปลูกฝังซึ่งแท้จริงแล้วดำรงอยู่ในตัวมนุษย์ ให้ตื่นขึ้นมาโดยไม่ต้องปรุงแต่ง การเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติคือผลของการปลูกของครูโดยรากฐานแล้วโรงเรียนวอลดอร์ฟมิได้มุ่งหมายจะให้การอบรมสั่งสอนหากแต่มุ่งหมายจะปลูกเนื่องจากปลูกสิ่งที่จำเป็นสำหรับคนทุกวันนี้ แรกสุดต้องปลูกครูขึ้นเสียก่อน แล้วครูจึงปลูกนักเรียนอีกต่อหนึ่ง

จากหลักการดังกล่าวการจัดการเรียนการสอนแบบวอลดอร์ฟ จะเน้นการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพในตนเองของเด็กที่เป็นธรรมชาติอย่างธรรมชาติ การประเมินการเรียนรู้คือการดูความองกวมในตนเองของเด็ก เป็นปัจเจกบุคคล ผลการประเมินที่ได้ครูจะนำไปเตรียมและพร้อมให้การเรียนรู้ต่อเนื่องแก่เด็กตามกาลเวลาและโอกาสของเด็กแต่ละคน (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2545 : 75)

3.5 การจัดสิ่งแวดล้อม

การเรียนรู้ของเด็กวอลดอร์ฟมาจากการซึมซับด้วยการสืบสานโดยธรรมชาติและตามธรรมชาติที่หล่อหลอมเข้าภายในตัวเด็กทั้งกายและจิตวิญญาณ บรรยากาศรอบตัวเด็กต้องเป็นบรรยากาศที่งดงามตามธรรมชาติที่บริสุทธิ์ สงบ อ่อนโยน ปราศจากการบงกชของอุปกรณ์สมัยใหม่

พร พันธุ์โอสถ (2543 : 20) กล่าวถึงทฤษฎีของเกอเธ่ต์(Johann Wolfgang von Goethea) และสถาปัตยกรรมแนวมนุษยปรัชญาว่า เป็นพื้นฐานในการจัดบรรยากาศการเรียนรู้สำหรับเด็กในศาสตร์ด้านการศึกษา

สีที่ใช้ในการทาสีผนังห้อง ฝ้าเพดานตกแต่งห้องเรียนต้องเป็นเฉดสีเย็นตา ให้ความอ่อนหวาน สีที่ต้องใช้ได้แก่ สีส้มอมชมพู เพราะจะทำให้เด็กสดชื่นแจ่มใส ไม่เคร่งเครียดในการเรียน ขณะเดียวกันก็ช่วยให้เด็กมีสมาธิต่อจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ไม่ตื่นตื้นลุกกลน

แสง ต้องเป็นแสงที่เป็นธรรมชาติ ไม่แสบตา ควรใช้ผ้าม่านกรองแสงเพราะแสงแดดที่ราไรทำให้ใจเป็นสุข

เสียง โสตประสาทเป็นส่วนรับรู้สิ่งที่ไว การรบกวนทางเสียงเป็นสิ่งที่ทำลายสมาธิและความรู้สึกที่ยังยวดในการเรียนรู้ บรรยากาศการเรียนต้องสงบที่สุด เสียงรบกวนน้อยที่สุด เสียงที่มีได้

ควรเป็นเสียงธรรมชาติเพราะเป็นการสร้างความหวานและความอ่อนโยนในจิตใจเด็กและจิตสำนึกที่นุ่มนวลของเด็ก

การสัมผัสบุคคล บุคคลเป็นองค์ประกอบที่ทำลายความรู้สึกและการเรียนรู้บุคคลที่จะสัมผัสเด็กควรเข้าถึงธรรมชาติของเด็ก ถ้าไม่จำเป็นเด็กควรสัมผัสกับบุคคลอื่นให้น้อยที่สุดนอกจากครูของตนเอง

อุปกรณ์การสอนและสื่อการสอน เป็นวัสดุธรรมชาติหาได้ในท้องถิ่นหรือเป็นผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ เช่น เชือก กรวด แทะไม้ ครูต้องจัดวางสื่อต่างๆอย่างกลมกลืนและเป็นธรรมชาติ ของเล่นสำเร็จรูปทำลายความคิดจินตนาการของเด็ก โรงเรียนแนวคิดนี้จึงไม่จัดหาสื่อของเล่นที่เป็นอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่ประดิษฐ์โดยเครื่องจักรสมัยใหม่

ธัชกร ณ ระนอง (2551 : สัมภาษณ์) กล่าวว่า บรรยากาศในโรงเรียนและในห้องเรียนตามแนวการศึกษาอลดอร์ฟมีผลต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะของเด็ก ประการสำคัญคือให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมในห้องเรียน และบรรยากาศในห้องเรียน เหล่านี้มีผลต่อการสร้างเด็กตลอดจนการเรียนการสอนของครู ครูผู้สอนก็มีผลต่อการสร้างเด็ก

ดาวรรณ บุญครอง (2551 : สัมภาษณ์) กล่าวว่า ตามแนวการศึกษาอลดอร์ฟ การจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อสุนทรียะมีผลต่อเด็กอย่างมาก โดยธรรมชาติเด็กไม่มีจิตสำนึกต่อสิ่งที่เด็กกำลังทำ เขาไม่ได้คิดถึงสิ่งที่ทำ แต่อยู่กับการกระทำอย่างเต็มที่ เขาจึงมีประสบการณ์ต่อสิ่งที่ทำอย่างลึกซึ้ง การทำสิ่งต่างๆอย่างมีจิตสำนึกจะเกิดขึ้นเองเมื่อเด็กโตขึ้น และเมื่อถึงเวลานั้นเด็กจะสามารถนำพาชีวิตตนเองได้ นี่คือนิสัยที่แท้ เพราะศิลปะไม่ใช่ความสวยงามที่เติมให้กับชีวิตจริง แต่เป็นแบบฝึกหัดของการแสวงหาอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นพื้นฐานและกำหนดชีวิตมนุษย์ที่แท้จริง เพราะในช่วง 7 ปี แรกเด็กจะรับสิ่งต่างๆเข้าไปในตัวเด็กทั้งหมด เพราะทั้งร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณของเด็กนั้นยังรวมเป็นหนึ่งเดียว เด็กเปิดรับประสบการณ์ต่อสื่ออย่างต่อสืได้อย่างเต็มที่และด้วยเหตุนี้ทำให้มีความจำเป็นต้องสร้างสิ่งแวดล้อมที่ทำให้เด็กมีการรับรู้ ประณีตต่อคุณภาพของงานศิลปะที่ดี สิ่งแวดล้อมของเด็กนั้นรวมตั้งแต่สีที่ปรากฏในสิ่งแวดล้อม รูปแบบการจัดห้อง การตกแต่ง เสียง ของเล่นที่ให้เด็กเล่น ซึ่งผลที่เกิดขึ้นนั้นจะลึกซึ้งกว่าการทำกิจกรรมศิลปะเพียงไม่กี่ชั่วโมง

3.6 บทบาทผู้ปกครอง

จันทร์เพ็ญ พันธุ์โอสถ (มปพ. : 32) กล่าวว่า ปัจจัยสำคัญในการศึกษาเด็กปฐมวัยมี 2 ประการคือ หลักเสียงซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเด็ก และเสริมสร้างพัฒนาการของเด็กในทางบวก ดังนั้นการจัดการศึกษาตามแบบอลดอร์ฟต้องสอดคล้องทั้งที่บ้านและโรงเรียน ที่บ้านต้องมีการดำเนินกิจวัตรประจำวันที่สม่ำเสมอเพื่อปลูกฝังอุปนิสัยที่ดี ให้โอกาสเด็กเรียนรู้อย่างอิสระ มีความคิดเป็นของตนเอง มีอิสระในการแสดงออกและอยู่ในมารยาทที่เหมาะสม

3.7 บทบาทครู

ครูมีหน้าที่จัดเตรียมสิ่งแวดล้อมที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่น ส่งเสริมให้เด็กใช้จินตนาการของตนเอง เรียนรู้ที่จะพัฒนาความคิดของตนเองจากภายในโดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ครูจึงมีบทบาทในการควบคุมการเรียนรู้และใช้ชีวิตอย่างเป็นธรรมชาติของเด็ก งานของครูที่โรงเรียนคือการจัดการเรียนการสอนด้วยการเป็นตัวอย่าง การจัดสิ่งแวดล้อมที่มีบรรยากาศอบอุ่นและผ่อนคลาย และครูต้องเป็นผู้เชื่อมประสานงานโรงเรียนสู่บ้านเพื่อสานภาวะกิจการสร้างพลังการเรียนรู้อย่างธรรมชาติให้เกิดขึ้นกับเด็ก

ครูต้องทำหน้าที่ในการติดตามประเมินผลความเจริญก้าวหน้าของเด็กในการเรียนรู้แต่ครูเป็นผู้ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ความมุ่งมั่น ความรักอย่างแท้จริงให้กับเด็กเพื่อให้เด็กได้พบโอกาสของการพัฒนาศักยภาพภายในของตนได้มากที่สุดและเต็มศักยภาพ โดยครูเป็นตัวอย่างที่ต้อง เป็นผู้สร้างบรรยากาศของโรงเรียนให้คล้ายบ้าน ให้ความรัก ความอบอุ่น

สรุปหน้าที่ของครูวอลดอร์ฟ คือ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามเวลาต่างๆให้มีบรรยากาศเหมือนบ้าน ให้โอกาสเด็กได้เห็นตัวอย่างที่ถูกต้อง ได้เลียนแบบ สร้างจินตนาการและใช้แรงบันดาลใจอย่างเต็มที่ พัฒนาเนื้อหาสาระที่เด็กต้องการเรียนรู้สู่การเล่านิทานตามพัฒนาการของเด็ก ครูต้องเป็นแม่ที่ปกป้องให้เด็กได้อยู่กับธรรมชาติที่บริสุทธิ์แท้จริง ป้องกันไม่ให้สิ่งรบกวนจากโลกทันสมัยและเทคโนโลยีภายนอกไปสัมผัสสมาธิเด็ก เป็นผู้สังเกตและประเมินความก้าวหน้าของเด็ก ประสานงานกับผู้ปกครองและให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆที่โรงเรียนจัดขึ้น

3.8 การจัดกิจกรรมศิลปะตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ

การเรียนการสอนตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ ต้องมีความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของศิลปะตามแนวปรัชญาการศึกษาบนพื้นฐานของมนุษยปรัชญา (Antroposophy) มุ่งพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ทั้งกาย ใจ สมอง และจิตวิญญาณ การเรียนการสอนศิลปะจึงเป็นการตอบสนองการใช้ความคิด ความรู้สึก ควบคู่กับการกระทำ ผู้สอนต้องตระหนักว่า เด็กทุกคนสามารถแสดงออกทางศิลปะได้จากการรับรู้ที่เกิดจากธรรมชาติของผู้เรียนตามช่วงวัย การจัดการเรียนศิลปศึกษาตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟประกอบด้วยกิจกรรมด้านต่างๆ ได้แก่ การละคร ดนตรี ทัศนกรรม งานปั้นขี้ผึ้ง และดิน งานวาดภาพพระบายสี ในระดับประถมศึกษาจะมีการนำการวาดภาพพระบายสีเข้าไปบูรณาการกับวิชาต่างๆเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างซึมซับด้วยศิลปะ ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ที่ผ่านงานศิลปะจะทำให้เกิดความรู้สึกทางสุนทรียะ ศิลปะในแนวการศึกษาวอลดอร์ฟจึงไม่ได้หมายความว่าแค่ผลงานที่เป็นศิลปะแต่เป็นศิลปะที่มีความหมายกับมนุษย์ (Art for the sake of Life) (Steiner School Australia, 2000 : online)

วอลดอร์ฟมีแนวคิดที่ว่า ศิลปะจะสามารถพัฒนาเด็กได้ดีก็ต่อเมื่อสอดคล้องกับความต้องการ เด็กจะรับสิ่งต่างๆเข้าไปละขั้นตอนการพัฒนาตามวัยของเด็ก ศิลปะสำหรับเด็กเล็กจึงมีวิธีการเรียนการ

สอนที่ต่างจากศิลปะของเด็กโตและผู้ใหญ่โดยปรกติภาพวาดของเด็กเป็นสิ่งที่เคลื่อนไหว มีชีวิตชีวา ไม่หยุดนิ่ง และเด็กใส่ใจกับภาพที่เกิดขึ้นภายในใจตนมากกว่าภาพที่ปรากฏในกระดาษตรงหน้า ด้วยภาพในใจเป็นภาพที่เกิดจากพลังจินตนาการและมีความมั่งคั่งที่สุดเทียบเท่ากับสิ่งที่เด็กกำลังคิดอยู่ (ภรณี คุรุรัตน์และคณะ. 2542 : 35)

ธัชกร ญ ระนอง (2551 : สัมภาษณ์) กล่าวว่า แนวการศึกษาวอลดอร์ฟอาจทำให้ผลงานศิลปะของเด็กมีรูปแบบเฉพาะ เพราะเด็กได้โอกาสใช้จินตนาการของเด็กอย่างเต็มที่ ความคิดของผู้ใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในผลงานของเด็กเลย ครูให้อิสระในความคิดแก่เด็กโดยไม่ได้ให้เด็กวาดภาพที่ครูบอก ไม่มีการให้คะแนน ไม่มีการตัดสินว่าภาพไหนสวยหรือไม่สวย ครูจะเก็บทุกภาพเอาไว้เพื่อดูพัฒนาการของเด็ก ทำให้ครูได้เห็นตัวเด็กอย่างแท้จริง

จุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ศิลปะเป็นการแนะนำ หรือ นำเสนอแนวทางให้เด็กได้รับประสบการณ์ศิลปะด้วยตนเองมากที่สุด ซึ่งจะเป็นผลให้เกิดการพัฒนาการอย่างเป็นขั้นตอน และพัฒนากระบวนการคิดเป็นลำดับขั้นอันเกิดจากการทำงานศิลปะที่ช่วยส่งเสริมให้รู้จักคิดวิเคราะห์ เกิดทักษะและความสามารถในส่วนต่างๆของมนุษย์ และยังทำให้เกิดพัฒนาการในจิตสำนึกรอบข้าง และพัฒนาด้านจิตใจซึ่งเป็นส่วนสำคัญในด้านสุนทรียศาสตร์และความงามในศิลปะ (Steiner School Australia, 2000 : online)

เป้าหมายการใช้ศิลปะ คือ ช่วยให้เกิดได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นของตนเอง โดยช่วยพัฒนาเด็กในด้าน จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์เป็นของตนเอง พัฒนาทักษะทุกด้าน พัฒนาสมอง อารมณ์ ความรู้สึก จินตนาการ กล้ามเนื้อมือ และการประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อ พัฒนาด้านสังคม และทำให้เด็กได้อยู่กับงานศิลปะตั้งแต่วัยเด็ก พัฒนาสุนทรียภาพให้เกิดขึ้นในใจ ซึ่งกิจกรรมศิลปะตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟมีความแตกต่างจากการเรียนการสอนศิลปะตามปกติ คือ ศิลปะตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟจะทำงานโดยที่ไม่มีการประดิษฐ์เข้ามาปน เด็กจะทำกิจกรรมวาดภาพสีน้ำ สีเทียน งานปั้น งานหัตถกรรม เป็นงานที่เด็กนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน (ธัชกร ญ ระนอง. 2551 : สัมภาษณ์)

กิจกรรมของวอลดอร์ฟ เน้นผลงานศิลปะ 3 ประเภท คือ วาดภาพระบายสีน้ำ วาดภาพระบายสีเทียน การปั้นขี้ผึ้ง กิจกรรมเหล่านี้จะกระตุ้นการค่อยๆตื่นขึ้นของจิตสำนึกในวัยเด็ก และช่วยให้เด็กเรียนรู้ที่จะคุมร่างกาย เด็กเรียนรู้การใส่ใจต่อพลังหรือคุณภาพอันละเอียดอ่อนของสี และการแปรเปลี่ยนเมื่อลงมือระบายสีนั้น เด็กสามารถปรับศักยภาพทางจิตวิญญาณอย่างเดียวกันนั้นในการเข้าสังคม เช่น ความมั่นใจในตนเอง และ อารมณ์ในการคุมบางสิ่งหรือความสามารถในการสนทนา ซึ่งเด็กมีเหตุผลของตนเอง และสามารถเปิดใจกว้างต่อเพื่อนๆได้อีก กระบวนการคิดอย่างเป็นเหตุเป็น

ผลของผู้ใหญ่นั้นก็ได้รับการส่งเสริมจากการมีลำดับในการระบายสีอยู่ในใจ (ดาววรรณ บุญครอง. 2551 : สัมภาษณ์)

อัคร ญ ระนอง (2551 : สัมภาษณ์) กล่าวว่า ศิลปะวาดภาพสีน้ำ ทำให้เด็กเกิดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ มีความเป็นตัวของตัวเอง รู้จักขั้นตอนในการเตรียมอุปกรณ์ มีระเบียบ เพราะการวาดภาพระบายสีน้ำเป็นงานศิลปะที่ออกมาจากข้างในจิตวิญญาณ เด็กจะสังเกตเห็นการรวมตัวของสีแต่ละสี ส่วนศิลปะวาดภาพสีเทียน ซึ่งเป็นการวาดภาพโดยใช้สี แม่สี 3 สี โดยที่สีเทียนจะเป็นแท่งสีเหลี่ยมซึ่งเหมาะกับการหยิบจับ การใช้กล้ามเนื้อมัดเล็ก ทำให้เด็กวาดได้หลายรูปทรงตามเหลี่ยมตามมุมของแท่งสี และงานปั้นขี้ผึ้ง จะใช้ขี้ผึ้งจากธรรมชาติ มีคุณสมบัติในตัวของมันเองคือมีความอ่อนนุ่ม มีความยืดหยุ่น หรือมีกลิ่นหอม

นอกจากนี้วอลดอร์ฟให้ความสำคัญกับสีที่มีความสัมพันธ์กับความรู้สึก ดังนั้นสีจึงเป็นสื่อสำหรับประสบการณ์ของดวงจิต การมองสีคือการมองเข้าไปในดวงจิต สำหรับเด็กเล็กต้องมีประสบการณ์เกี่ยวกับสี เช่น เมื่อสีเหลืองอยู่ติดกับสีฟ้า เด็กรู้สึกอย่างไร เมื่อสีเขียวถูกล้อมด้วยสีแดง เด็กรู้สึกอย่างไร เมื่อสีต่างๆกลมกลืนกัน ความงามจะเกิดขึ้น เช่น เมื่อสีแดงและสีเหลืองเข้าไป สีฟ้าและสีม่วงจะลดพลังลง เด็กเล็กสามารถรู้สึกถึงคุณสมบัติของสีต่างๆได้โดยไม่ต้องโยงสีกับวัตถุที่มันอยู่ การใช้สีเป็นการจูงใจให้เกิดจินตนาการและพัฒนาการมองให้เข้าไปถึงความรู้สึก (ภรณ์ี คุรุรัตน์ และคณะ. 2542 : 35)

กระบวนการที่เด็กวาดภาพจึงเป็นการที่เด็กใช้พลังจินตนาการของตนสร้างสรรค์งานขึ้นมา ด้วยเหตุนี้หากจะพัฒนาจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก กระบวนการพัฒนาทางศิลปะต้องเป็นอิสระ เปิดช่องให้เด็กได้มีประสบการณ์ที่หลากหลายและจากแง่มุมต่างๆ อีกทั้งต้องให้ออกาสเด็กได้ใช้จินตนาการอย่างล้นเหลือไปตามกระแสความคิดของตน โดยนัยนี้การทำศิลปะในโรงเรียนอนุบาลวอลดอร์ฟจึงไม่ใช่การฝึกวาดภาพ หากแต่เป็นการปล่อยให้เด็กได้วาดตามจินตนาการของตน โดยที่ครูจะไม่เข้าไปแทรกแซงการวาดของเด็ก เว้นแต่เมื่อเห็นภาพของเด็กมีความงดงามพอแล้ว ครูก็จะบอกว่าเด็กวาดภาพเสร็จแล้ว แต่หากเด็กยังต้องการที่จะวาดภาพนั้นต่อ ครูก็จะอนุญาตซึ่งครูต้องพึงระลึกไว้เสมอว่า จะไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ผลงานของเด็ก หากครูจะชี้ให้เด็กเห็นความสวยงามของสี ซึ่งแปรเปลี่ยนจากสีหนึ่งไปสู่อีกสีหนึ่งยามที่ไหลไปกระทบกับสีอื่น และก่อให้เกิดความน่าตื่นตาตื่นใจ เหล่านี้ก็เป็นสิ่งที่กระทำได้

ดาววรรณ บุญครอง. (2551 : สัมภาษณ์) กล่าวว่า การระบายสีนั้นเด็กจะทำงานศิลปะโดยให้อิสระแก่เด็กทำให้เด็กมีประสบการณ์ตรง เด็กได้เรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น เมื่อสีน้ำเงินมากระทบกับสีเหลืองก็จะได้สีเขียวเกิดขึ้นเอง เด็กจะได้เรียนรู้ความมหัศจรรย์ของสีที่มากกระทบ ผสมกันแล้วเกิดสีหลายสี เพราะโดยธรรมชาติของโลกเรามีสีล้วนอย่างเป็นธรรมชาติอยู่แล้ว

พร พันธุ์โอสถ (2543 : 19) กล่าวว่า การใช้สีน้ำและแม่สีเพียง 3 สี เป็นการใช้สีสี้นำเด็กเข้าสู่โลกแห่งจินตนาการ ให้เด็กมีประสบการณ์กับโลกในจินตนาการของตนโดยใช้สีเป็นสื่อ ความมหัศจรรย์จากการก่อเกิดของสีใหม่ ๆ จะกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นของเด็ก ทำให้เด็กสนุกสนานเพลิดเพลินพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ทฤษฎีสีโดยไม่ต้องท่องจำโลกของวิทยาศาสตร์ถูกประสานเข้ากับโลกแห่งจินตนาการในกระดาษที่อยู่ตรงเบื้องหน้าเด็ก ขณะที่เด็กวาดภาพนั้น เด็กจะมีความสุขกับสีสันทะและจินตนาการ เป็นความสุขที่เกิดกับกระบวนการวาดภาพ ไม่ใช่กับตัวภาพวาดเอง เมื่อเด็กได้รับความสุขกับกระบวนการนั้น ๆ จนเต็มเปี่ยมแล้ว ก็จะก้าวไปสู่สิ่งใหม่ สิ่งที่ยิ่งตระหนักก็คือ การระบายสีน้ำและสีเทียนสำหรับเด็กวัยนี้เป็นการฝึกหัดใช้จินตนาการ ไม่ใช่จดจำ จินตนาการ เด็กอาจจะไม่สามารถเล่าเรื่องที่ปรากฏในภาพวาดของตนเสมอไป แต่ก็ไม่ใช่ว่าสิ่งที่เด็กเรียนรู้จากสิ่งเหล่านั้นจะถูกลืมเลือน ในความเป็นจริงแล้ว ทุกสิ่งถูกเก็บไว้ในใจเด็กที่ระมัดระวังได้สำนึก และอาจจะถูกนำกลับมาใช้อีกในยามที่เด็กต้องการ ไม่ใช่ในยามที่ผู้ใหญ่ต้องการ

ดาวรรณ บุญครอง (2551 : สัมภาษณ์) กล่าวว่า เมื่อเด็กรู้จักสีด้วยวิธีทางที่สอดคล้องกับประสบการณ์และตัวตนภายใน ต่อมาเขาจะพบสิ่งเหล่านี้อีกครั้งท่ามกลางธรรมชาติอย่างละเอียดอ่อน โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของแสงสี แม้ว่าเด็กจะไม่ได้เกิดมาเป็นจิตรกรแต่เด็กก็เข้าใจและชื่นชมต่อโลกมากขึ้น สิ่งเหล่านี้จะช่วยปลูกวิญญาณแห่งการเคารพในความงามตามธรรมชาติ อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำกิจกรรมศิลปะได้แก่ กระดาษ กระดาษ พู่กัน ผ้าสำหรับเช็ดพู่กัน โหลแก้วล้างพู่กัน สีแม่สี 3 สี ส่วนกิจกรรมระบายสีเทียน ได้แก่ กระดาษ กระดาษ สีเทียนแท่งทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าแบบหนา สีเทียน 3 สี โดยที่เป้าหมายของการจัดกิจกรรมศิลปะตามแนวการศึกษา วอลดอร์ฟ เน้นให้เด็กใช้จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์อย่างเต็มที่ โดยที่ครูไม่มีการกำหนดหัวข้อให้เด็กเลย เน้นไปที่เรื่องของขั้นตอนการทำงานศิลปะมากกว่า เช่น ครูจะคอยดูว่าเด็กล้างพู่กันไหม เช็ดพู่กันแล้วหรือยัง

สตรีส (Strauss. 1978 : 120) กล่าวว่า การระบายสีของเด็กอนุบาล คือ การเฝ้ามองวิธีที่ครูจับพู่กันและสังเกตเวลาที่ครูจับพู่กันปาดกับถ้วยของสี ทำความสะอาดพู่กันก่อนที่จะเปลี่ยนสี ดูสีต่างๆกระจายเข้าไปในอีกสีหนึ่งที่มีการเปลี่ยนไป การเปลี่ยนรูปทรงก็จะเกิดขึ้น เด็กระบายสีจากความรู้สึกของสี เด็กมองวิธีการที่สีในภาพเกี่ยวกันและกันในสีต่างๆ เด็กจะรู้สึกถึงสีกลางที่เปลี่ยนไปเมื่อสีรอบข้างเปลี่ยนไปด้วย ไม่ควรมีการบอกให้เด็กทำงานในวัยนี้เลยเพราะเด็กไม่ควรมีความกังวลใจในการที่จะทำ ไม่ควรมีแบบฝึกหัดในการระบายสีและการวาดรูปสำหรับเด็กวัยนี้เพียงต้องการให้ผลงานศิลปะอยู่บนฐานของการเลียนแบบ

ส่วนการวาดภาพด้วยสีเทียนก็เฉกเช่นเดียวกับสีน้ำ เนื่องจากภาพที่เด็กวาดเป็นการวาดตามความคิดที่เคลื่อนไหวของตน เพราะฉะนั้นภาพก็จะมีภาพแปรเปลี่ยนไม่หยุดนิ่ง นอกจากนั้นการวาดภาพของเด็กแต่ละวัยยังแตกต่างกันไปตามวัยอีกด้วย ในแง่นี้ภาพวาดของเด็กจึงแสดงถึงพัฒนาการของเด็กออกมา หากภาพของเด็กคนใดผิดแผกไปจากพัฒนาการที่ควรจะเป็น ก็แสดงถึงปัญหาทางพัฒนาการให้ต้องใส่ใจดูแล และหากแก้ไขปัญหาด้านเหตุจนเด็กพัฒนากลับขึ้นมาแล้ว ภาพของเด็กก็จะแปรเปลี่ยนไปด้วย ข้อพึงตระหนักก็คือ ครูจะไม่เข้าไปแทรกแซง แนะนำ หรือวิพากษ์วิจารณ์ แก้ไขภาพวาดของเด็ก สิ่งที่คุณควรกระทำ ก็คือเฝ้าสังเกตพิจารณาภาพวาดของเด็ก และเมื่อเห็นว่าสีสันของภาพอยู่ในระดับที่งดงามดี ก็อาจบอกว่าเด็กวาดเสร็จแล้ว แต่ถ้าเด็กยังยืนยันจะวาดต่อ ครูก็จะอนุญาต การถามเด็กว่าวาดภาพอะไร แต่ละภาพหมายถึงอะไร จะไม่ช่วยอะไรมากนักต่อการทำความเข้าใจเด็ก เพราะความคิดของเด็กจะแปรเปลี่ยนไปตลอดเวลา ภาพที่เคยเป็นอย่างหนึ่งเมื่อสักครู้อาจเปลี่ยนเป็นสิ่งใหม่ในเวลาไม่นาน อย่างไรก็ตาม หากภาพใดที่เด็กนำมาบอกแก่ครูในทันทีที่วาด อาจบ่งบอกให้ครูรู้ว่าคุณคิดในตอนที่ได้วาดกำลังมุ่งไปสู่สิ่งนั้น ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่กำลังมีผลกระทบต่อชีวิตของเด็ก (ภรณ์ คุรุรัตน์. 2542 : 35)

ในขณะที่ทำกิจกรรมครูจะเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อม เช่น ภาพสีเทียน ครูจะเตรียมกระดาษให้พร้อม เมื่อเด็กๆ ได้กระดาษแล้วก็จะใช้สีได้ตามใจชอบ ครูจะไม่รบกวนเด็กขณะวาดรูป ปล่อยให้เด็กใช้อิสระอย่างเต็มที่ ในขณะที่เด็กทำงาน ครูจะไม่สอนเด็ก ถ้าเด็กทำไม่ได้ครูก็จะทำไปด้วย เช่น ภาพสีน้ำ ถ้าเด็กใช้พู่กันชุบสีกระดาษเป็นรอย ขุย ครูก็จะจับมือแล้วลากไปเบาๆ 2-3 ครั้ง แล้วก็ปล่อยให้เด็กได้ระบายสีด้วยตนเองต่อ ครูจะไม่มีการสอนเทคนิคใดๆ ให้กับเด็ก ปล่อยให้เด็กใช้อิสระในการทำงานศิลปะอย่างเต็มที่ เมื่อเด็กวาดเสร็จก็จะนำมาให้ครูดู บางคนจะบอกครูว่าวาดภาพอะไร ครูมีหน้าที่บันทึกวัน เดือน ปีที่เด็กทำ ซึ่งครูจะไม่ถามว่าเด็กวาดรูปอะไร และครูต้องทำให้เด็กที่รู้ว่าผลงานของทุกคนมีคุณค่าและมีความงามทั้งหมด ไม่มีของใครสวยกว่าใคร เพราะความงามนั้นเกิดขึ้น ในใจของเด็ก จะเห็นได้ว่างานที่ออกมาจะมีความหลากหลายไม่ซ้ำใคร ไม่มีใครเหมือนงานของเด็กจะมีเอกลักษณ์โดดเด่นเป็นของตนเอง (ดาวรรณ บุญครอง. 2551 : สัมภาษณ์)

ธีษกร ณ ระนอง (2551 : สัมภาษณ์) กล่าวว่า เนื้อหาผลงานศิลปะมาจากจินตนาการและความคิดของเด็กหรือจากประสบการณ์ตรงของเด็ก เด็กจะมีจินตนาการพร้อมกับการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน มีความกล้าที่จะวาดลงบนกระดาษโดยไม่มีรูปแบบให้ แล้วดูการเปลี่ยนแปลงของสี 3 สีที่มาเจอกันบนกระดาษ โดยที่ครูไม่มีส่วนร่วมในการเลือกใช้สีหรือสอนให้เด็กเลือกสีเลย ครูทำแค่เพียงบอกขั้นตอนในการทำงานให้เด็กเกิดระเบียบวินัยเท่านั้น และครูก็ไม่มีส่วนร่วมในการสอนออกแบบ การใช้เทคนิคใดๆ ในผลงานของเด็ก แต่เคร่งครัดในเรื่องการลงมือทำเท่านั้น เช่น ก่อนเปลี่ยนสีต้องล้างพู่กันให้สะอาดก่อนทุกครั้ง

ดังนั้นการระบายสีจึงเป็นการวางรากฐานของคุณค่าแห่งสี การเคลื่อนไหวของสีที่ผสมกัน การเคลื่อนไหวของสีที่ปราศจากขอบเขตทำให้เด็กรับรู้ตัวตนที่แท้จริงของสี ไม่มีคุณสมบัติของวัตถุเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง การผสมกันของสีต่างๆจึงเหมือนกับสีรุ้ง โดยมีฐานทฤษฎีสีของเกอเธ่ (Johann Wolfgang Von Goethe. 1949-1832) เป็นฐานแนวคิด จุนแมน (Junemann . 1999 : 76) กล่าวว่า สีถือเป็นการกระทำของแสง มีการเคลื่อนไหว สีแต่ละสีต่างมีบุคลิกที่ชัดเจน มีชีวิตและไม่หยุดนิ่ง และเพื่อให้ได้ประสบการณ์บริสุทธิ์จากสีจึงใช้สีที่เหลวใสบระบาย คุณสมบัติสีน้ำจึงมีความเหมาะสมเมื่อระบายลงบนกระดาษขาวดูเสมือนเสรีภาพในการเคลื่อนไหวและเห็นถึงความโปร่งใสของแสง การระบายสีแนวนี้จะทำให้เด็กเรียนรู้เรื่องเส้นและลวดลายที่เกิดขึ้นด้วย ซึ่งสไตเนอร์ (Rudolf Steiner. 1973 : 123) กล่าวว่าวิธีการนี้จะทำให้เด็กพบว่าสีหนึ่งไปปะทะอีกสีหนึ่งจนเกิดเป็นรูปร่างขึ้นมา และทำให้การค้นพบนี้นำไปสู่การวาดรูป จึงต้องระวังอย่าให้เด็กติดนิสัยการร่างรูปด้วยการลากกรอบล้อมและระบายข้างในให้เต็มเช่นการลงสี เพราะไม่มีสิ่งในอาณาจักรทั้งมวลสร้างขึ้นจากกรอบนอกเข้าสู่ภายใน ผลจากการเรียนแบบนี้จะทำให้เด็กรู้ว่าสีคือสิ่งที่เคลื่อนไหวได้มิใช่การมองเห็นอย่างผิวเผิน ส่วนเส้นคือขอบเขตสีที่เคลื่อนไหวไปมา การวาดภาพระบายสีจะเกิดบนสำนึกแห่งเส้นและสีที่เคลื่อนไหวแทนที่จะหยุดนิ่งตายตัว โดยมีธรรมชาติของสีซึ่งเป็นหลักสำคัญสำหรับสีนั้นๆซึ่งตั้งอยู่บนฐานคุณภาพของการกระจายรังสี ประกอบด้วยคุณลักษณะพื้นฐานของสีทั้ง 3 สี คือ

1. สีเหลือง เป็นลักษณะการกระจายออกสู่ภายนอก เป็นสีที่กระจายและละลายออกนอกขอบเขต เป็นสีแห่งความร่าเริง สนุกสนาน เต็มไปด้วยจิตวิญญาณ
2. สีน้ำเงิน มีลักษณะการกระจายเข้าสู่ภายใน เป็นสีที่กั้นตนเองออกจากขอบ และเพิ่มความสว่างให้ตนเองผ่านจุดกลาง แสดงถึงความรุ่งโรจน์ทางจิตวิญญาณ
3. สีแดง มีลักษณะการกระจายทั้ง 2 ทิศทาง คือ กระจายออกภายนอก เคลื่อนเข้าภายใน เป็นสีเติมเต็มช่องว่าง แสดงถึงความมีชีวิตชีวา และเข้มแข็ง

วอลดอร์ฟจึงฝึกให้เด็กระบายสีด้วยวิธีการระบายสีโดยไร้เส้นร่างตั้งแต่ในระดับอนุบาล เพื่อให้เด็กลงสีได้ด้วยความมั่นใจโดยไม่มีการผิดพลาดในการวาดภาพเมื่อเด็กโตขึ้นเพราะเมื่อเด็กอายุ 10 ปี มักจะกังวลและไม่มั่นใจในการวาดภาพระบายสี เด็กมักจะเริ่มด้วยโครงร่าง แก้วไขส่วนนั้นส่วนนี้และลืมนามเรื่องสี จึงต้องมีการฝึกให้เด็กใช้สีตั้งแต่อนุบาล โดยในชั้นอนุบาลถึงประถมปีที่ 1 มีจุดประสงค์ให้เด็กสามารถคุมพู่กันละเลงสีบนกระดาษเปียกจากการระบายสีเดียวไปจนถึง 3 สี ใช้พู่กันในเทคนิคระบายแนวอนันต์ แนวทแยงได้ (ดุสิตา เหลือจันทร์. 2546 : 46-48)

อีกประการหนึ่ง คือการทำหัตถกรรมและงานปั้น เป็นการฝึกประสาทสัมผัสระหว่างมือกับตาที่ดี การแปรสภาพจากวัสดุพื้น ๆ เช่น ด้าย ผ้า ไหมพรมไปเป็นสิ่งของที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ ช่วยเสริมสร้างการมองและการคิดอย่างสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน การปั้นขี้ผึ้งหรือดินเหนียวเป็นกิจกรรมที่

ทำให้เด็กได้มีโอกาสใช้จินตนาการของตนอย่างเต็มที่จากของพื้น ๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติ กลับกลายมาเป็นสิ่งต่าง ๆ ชวนสนุกสนาน เช่นเดียวกับการเล่นผ้า ซึ่งโดยปรกติแล้ว ครูจะไม่ใช้แบบสำเร็จรูป แต่จะให้เด็กเย็บตุ๊กตาแบบง่าย ๆ หรือของใช้ เช่น ถุงผ้า ตามแต่จินตนาการของเด็ก งานหัตถกรรมแต่ละชิ้น ไม่จำเป็นต้องทำให้สำเร็จในคราวเดียว เด็กอาจจะทำติดต่อกันหลายสัปดาห์จนเสร็จก็ได้ เพราะสิ่งนี้จะช่วยส่งเสริมให้เด็กรู้จักอดทนรอคอย

ดังนั้นบทบาทศิลปะศึกษาแนวการศึกษาชาวออลดอร์ฟ จึงแสดงออกในเรื่องของการเรียนรู้ใน ความงามและสุนทรีย์ภาพส่วนบุคคล ซึ่งเล็งเห็นว่าความสามารถทางศิลปะของเด็กเกิดจากพัฒนาการทางสติปัญญาและความสามารถที่มีอยู่ตามช่วงพัฒนาการ การเรียนการสอนวาดภาพระบายสีตามแนวการศึกษาชาวออลดอร์ฟจึงมุ่งเน้นความสามารถทางศิลปะที่เพิ่มขึ้นของผู้เรียน แต่มีหนทางที่นำศิลปะให้ เป็นสื่อกลางเชื่อมผสานทางด้านกายภาพและทางด้านภายในจิต และเชื่อมผสานการคิด ความรู้ และจินตนาการ (Engene Schwartz. 2002 : 65)

4. แนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย (Reggio Emilia Approach)

การจัดการศึกษาตามแนวคิดเรกจิโอเอมิเลีย เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยที่พัฒนาจากความเชื่อที่ว่า การเรียนการสอนนั้นไม่ใช่การถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนสู่ผู้เรียนเท่านั้นและไม่ใช่การมองว่าเด็กคือแก้วที่ว่างเปล่าที่ครูจะเทน้ำตามความต้องการของครูไปสู่เด็ก แต่การเรียนรู้ของเด็กและการสอนของครูเป็นการผสมผสานของวัตถุจากแก้ว 2 ใบรวมกัน การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเด็กได้เรียนรู้ในสิ่งที่ตนสนใจหรือน่าสนใจสำหรับเด็ก บทบาทของครูจะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กได้เรียนรู้ในสิ่งที่สนใจได้อย่างเต็มศักยภาพของเด็ก ครูจะต้องมีความเข้าใจว่าเด็กมีวิธีการเรียนรู้ได้อย่างไรและเด็กมีความสามารถในการสื่อความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่รู้ด้วยวิธีใด การจัดประสบการณ์แบบเรกจิโอเอมิเลียจึงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่สนองต่อความอยากรู้และแรงจูงใจภายในของเด็กในการเรียนรู้ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมที่เหมาะสมกับการพัฒนาเด็กแต่ละคน (ธิดา พิทักษ์สินสุข และ สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์. 2543 : 1) การเรียนตามแนวคิดนี้เด็กจะได้รับสิ่งที่ดีที่สุดในตรงกับความ ต้องการ ความสนใจและความสามารถของเด็ก เพราะเป็นการสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างของเด็กแต่ละคน พัฒนาศักยภาพที่หลากหลาย ได้เรียนรู้วัฒนธรรม ทั้งสนับสนุนความสามารถของเด็กตามแนวคิดพหุปัญญา (Multiple Intelligences) ของโฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) ด้วย (reggioemilliaapproach. 2007 : Online)

ในประเทศสหรัฐอเมริกาแนวคิดนี้ไปใช้และพบว่าเด็กที่เรียนตามแนวคิดเรกจิโอเอมีเลียนั้น เมื่อจบออกไปแล้วเรียนในโรงเรียนอเมริกันปกติจะเป็นเด็กที่มีความสามารถในการปรับตัวดี เป็นเด็กที่มีความอยากรู้อยากเห็น (curiosity) และมีสติปัญญาดี (intellecture) (wikipedia. 2007 : online)

ในประเทศอังกฤษ ซู ฟาวซัน (Sue Fawson) ผู้เขียนบทความ Study and Observation of Theory and Practice in Reggio Emilia will Enrich Students' Understanding of Early Years Education กล่าวว่า การสอนตามแนวคิดเรกจิโอเอมีเลียมีความแตกต่างจากการเรียนการสอนระดับเตรียมอนุบาลของประเทศอังกฤษในด้านหลักสูตรที่ยืดความสนใจของเด็กเป็นหลักโดยไม่มีรัฐบาลเข้ามากำหนดกฎเกณฑ์และมีการวางแผนการเรียนการสอนของเด็กน้อยมาก ไม่มีการสอนอ่านหรือเขียน จนกระทั่งเด็กอายุ 7 ปี ไม่มีการแบ่งหลักสูตรเป็นวิชาต่างๆ หลักสูตรที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปโดยอิสระตามโครงการระยะสั้นและระยะยาวโดยความริเริ่มของเด็กเอง การเรียนเป็นไปโดยไม่มีวันหยุด แต่สิ่งที่น่าสนใจคือ เด็กที่อยู่ในสถานรับเลี้ยงเด็กและโรงเรียนเรกจิโอเอมีเลียตั้งแต่อายุ 3 เดือนถึง 6 ปี มีความมั่นใจในการแก้ปัญหาและใช้หนทางศิลปะที่หลากหลายในการแสดงออก ซึ่งเรกจิโอเอมีเลียเรียกว่า ร้อยภาษา โดยใช้ปรัชญาสิ่งแวดล้อมเป็นแนวทางทั้งสถาปัตยกรรม การตกแต่งภายใน ภายนอก ซึ่งถือเป็นหัวใจหลักของพื้นฐานปรัชญาเรกจิโอเอมีเลีย เด็กจึงสร้างผลงานที่สร้างสรรค์ได้ดี และมีความกระตือรือร้น (University of Wolverhampton. 2007 : online)

4.1 ความเป็นมาของแนวคิด

ชื่อของแนวคิดนี้มาจากคำว่าเรกจิโอเอมีเลีย (Reggio Emilia) ซึ่งเป็นเมืองที่อยู่ทางตอนเหนือของประเทศอิตาลีและเป็นจุดเริ่มต้นของความงอกงามของแนวคิดนี้ในปี ค.ศ. 1945 หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีแม่บ้านกลุ่มหนึ่ง มีความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กๆ ในหมู่บ้านที่ทรุดโทรมจากผลสงคราม (ธิดา พิทักษ์สินสุข และ สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์. 2543 : 2)

วิธีเรียนแบบเรกจิโอเอมีเลียอยู่บนพื้นฐานที่ว่า สิ่งแวดล้อมทางการศึกษาคือตัวกระตุ้นให้เด็กอยากเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบนี้เน้นการเรียนแบบโครงการเป็นฐาน ประสานกับการแสดงออกทางความคิดและภาษาด้วยงานศิลปะสร้างสรรค์ วิธีการจัดการเรียนการสอนแบบเรกจิโอเอมีเลียได้รับการยอมรับและแพร่หลายไปสู่ประเทศต่างๆ ตั้งแต่ ค.ศ. 1970 เป็นต้นมา

ลอริส มาลากุซซี (Loris Malaguzzi) ซึ่งเป็นครูสอนมัธยมในขณะนั้นได้พบว่าแม่บ้านหลายๆคนกำลังช่วยกันขนและล้างก้อนหินที่ขนาบมาจากซากปรักหักพังจากสงคราม กลุ่มผู้ก่อตั้งชวนมาลากุซซีทำงานก่อตั้งโรงเรียนนี้ด้วยกันเมื่อรู้ว่ามาลากุซซีเป็นครู ชาวบ้านกลุ่มนี้ตั้งใจที่จะก่อตั้งโรงเรียนด้วยตนเองที่ก่อสร้างโรงเรียนเป็นดินจากการบริจาคจากชาวบ้านคนหนึ่ง ก้อนอิฐ คานเหล็ก คานไม้ ได้มาจากบ้านที่ถูกระเบิด ส่วนทรายขนมาจากแม่น้ำ แรงงานในการก่อสร้างเป็นงาน

อาสาสมัครจากคนในหมู่บ้าน โดยทุกคนจะหมั่นเวียนทำงานในตอนเย็นของทุกวันและวันอาทิตย์ เงินที่ใช้จ่ายในการก่อสร้างในระยะเริ่มต้นนั้นได้มาจากการขายรถถัง รถบรรทุกและ ม้า ส่วนงบประมาณในการดำเนินโรงเรียนนั้น ชาวบ้านบอกอย่างมุ่งมั่นว่าจะจัดหาภายหลัง ทำให้มาลา กุซซีหันมาทำงานด้านเด็กเล็กอย่างจริงจัง โดยเริ่มทำงานกับเด็กที่มีปัญหาด้านการเรียนที่ศูนย์สุขภาพจิตซึ่งดำเนินการโดยเทศบาลเมืองด้วยประสบการณ์ทางจิตวิทยาที่เรียนรู้เพิ่มเติม ส่วนในช่วงบ่ายถึงเย็นจะไปทำงานกับโรงเรียนเล็กๆที่ดำเนินการโดยกลุ่มผู้ปกครองซึ่งโรงเรียนนี้ มาลา กุซซีได้ทำงานกับกลุ่มครูที่มีคุณสมบัติแตกต่างจากครูโรงเรียนอื่นๆ ครูเหล่านี้มีความคิดมากมาย กระตือรือร้น มาลา กุซซีทำงานร่วมกับครูเหล่านี้ด้วยทัศนคติว่าในขณะที่ครูกำลังสอนนักเรียนอยู่นั้นครูกำลังเรียนรู้จากนักเรียน การเรียนในด้านสุขภาพอนามัยภาวะทุพโภชนาการ การใช้ภาษาท้องถิ่นที่เคยชิน มาลา กุซซีและกลุ่มครูเพิ่มเป้าหมายของการทำงานสู่กลุ่มผู้ปกครองในการช่วยแก้ปัญหาที่พบในเด็ก การทำงานร่วมกับผู้ปกครองเพื่อเป็นประโยชน์ต่อเด็ก จากจุดเริ่มต้นนี้กลุ่มครูและผู้ปกครองก็สามารถทำให้การปกครองท้องถิ่นในระดับเทศบาลยอมรับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยเป็นสวัสดิการจากการปกครองท้องถิ่น เป็นบริการทางสังคมที่เทศบาลจัดสรรให้แก่ประชาชน ผู้ปกครองต้องการโรงเรียนปฐมวัยรูปแบบใหม่ที่มีคุณภาพดีขึ้นนอกเหนือจากการทำหน้าที่เป็นเพียงผู้ดูแลเด็กเท่านั้น มาลา กุซซีและกลุ่มนักการศึกษาได้ทำการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี บทควม งานวิจัยข้อคิดเห็นจากศาสตร์สาขาต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ทดลองปฏิบัติ แล้ววิเคราะห์สะท้อนผลการปฏิบัติ ทำการปรับปรุงจนได้แนวคิดและการปฏิบัติในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย และประสบความสำเร็จจนเป็นที่รู้จักของนักการศึกษาในกลุ่มประเทศยุโรป อเมริกาเหนือ และอเมริกาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1980 เรกจิโอเอมิเลียจึงกลายเป็นชื่อของแนวคิดในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยเป็นต้นมา (ภรณ์ี คุรุรัตน์. 2542 : 62-64)

4.2 ทฤษฎีและแนวคิดที่นำมาใช้

หลักเบื้องต้นที่ก่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนการสอนใน Reggio Emilia พัฒนามาจากแนวคิดและทฤษฎีของนักการศึกษา นักวิทยาศาสตร์ นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยา ในช่วงทศวรรษ 1960 ซึ่งเป็นคลื่นลูกแรกของแหล่งแนวคิดที่มีผลต่อแนวการจัดการศึกษาในยุคนี้ เช่น แนวคิดของ Jean Piaget John Dewey Henri Wallon Edward Chaparede Ovide Decroly Anton Makarenko Lev Vygotsky และ Erik Erikson Urie Bronfenbrenner ศึกษา The New Education ซึ่งเขียนโดย Pieree Bovet และ Adolfe Ferriere เรียนรู้เทคนิคการสอนจาก Celestine Freinet ในประเทศฝรั่งเศส เรียนรู้การทดลอง progressive education ที่โรงเรียน Dalton ทำให้การศึกษาต่างๆเป็นแนวทางขับเคลื่อนประสบการณ์การทำงานของเรกจิโอเอมิเลียให้มีความชัดเจนขึ้น (thaikids. 2008 : online)

เลสลี่ แอ็บบ็อต และ แคธี นัทบราวน์ (Lesley Abbott and Cathy Nutbrown. 2001 : 1) กล่าวไว้ในหนังสือ Experiencing Reggio Emilia ว่าเรกจิโอเอมีเลียนับเป็นการศึกษาสำหรับเด็กในยุคใหม่ซึ่งการศึกษาแนวนี้จะทำให้ตอบสนองความแตกต่างของเด็กแต่ละคนที่มีความแตกต่างกันซึ่งเป็นความแตกต่างที่ดีกว่าในยุคก่อนศตวรรษที่ 21 การนำความแตกต่างของรุ่งนุ่ยมาศึกษานั้นทำให้เกิดแนวคิดนี้ขึ้นมาและความต่างนี้ก็เป็นหัวใจหลักในการจัดการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย สิ่งที่ครูสอนเด็กที่เรียนตามแนวคิดนี้คือ การวาดภาพบนกล่องไฟ การเล่นภาพถ่ายสไลด์ ภาษาของเด็ก ศิลปะ และการทำงานเป็นกลุ่ม

หลักเบื้องต้นที่ก่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนการสอนในเรกจิโอเอมีเลีย พัฒนามาจากแนวคิดและทฤษฎีจากนักการศึกษา นักวิทยาศาสตร์ นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยา ในช่วงทศวรรษ 1960 ซึ่งเป็นกระแสคลื่นลูกแรกของแหล่งแนวคิดที่มีผลต่อแนวทางการจัดการศึกษาในยุคนี้ การศึกษาอย่างจริงจังถึงผลงานต่างเป็นแนวทางขับเคลื่อนกระแสประสบการณ์ของกลุ่มทำงานการศึกษาปฐมวัยในเรกจิโอเอมีเลียไปในทิศทางที่ชัดเจนขึ้น

ในทฤษฎีข้อค้นพบ ข้อสังเกต ข้อมูลจากการทดลอง ข้อมูลทางการวิจัย ได้ถูกนำมาปรับใช้โดยคำนึงถึงสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของชุมชนในเรกจิโอเอมีเลียเช่นเดียวกัน คำเตือนของเพียร์เจย์ (Jean Piaget) ที่ว่าความผิดพลาดและความวิกฤติของวิธีการสอนสำหรับเด็กเกิดขึ้นจากการขาดความสมดุลระหว่างข้อมูลทางวิทยาศาสตร์และการประยุกต์ใช้ข้อมูลวิทยาศาสตร์มาเป็นข้อปฏิบัติในสภาพสังคมที่เป็นจริง มาลากุซซี (Loris Malaguzzi) และครูในเรกจิโอเอมีเลียเชื่อแนวความคิดตามหลักของดิวอี้ (John Dewey) ที่ว่าการเรียนรู้จะต้องเกิดจากการที่ผู้เรียนสนใจที่จะเรียนรู้และลงมือปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดประสบการณ์ตรงที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ในตัวผู้เรียน การศึกษาไม่ใช่เกิดจากการกำหนดหลักสูตรล่วงหน้าตายตัวและปฏิบัติตามแผนการสอนนั้นตลอดเวลา ค้นหาในสิ่งที่ศึกษาว่าเด็ก ๆ เป็นผู้ลงมือปฏิบัติจริง (ภรณ์ คุรุรัตน์. 2542 : 65-66)

นักการศึกษาเรกจิโอเอมีเลียมีความเชื่อว่าเด็กมีความสามารถในการรับรู้ตั้งแต่กำเนิดและเจริญตามพัฒนาการ เด็กเป็นผู้มีความพร้อมและมีศักยภาพในการเรียนรู้ หากสิ่งที่เด็กเรียนรู้นั้นสนใจได้รับการสนับสนุนจากผู้ใหญ่ และสามารถถ่ายทอดความคิดด้วยภาษาที่ถนัด เช่น งานศิลปะ เด็กจะมีความสุขและช่วยเสริมการเรียนรู้ของเด็ก (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2545 : 94) ซึ่งแนวคิดสำคัญที่นำไปสู่การปฏิบัติในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของเด็กปฐมวัยแบบเรกจิโอเอมีเลียมีดังนี้

1. วิธีการมองเด็ก (The image of the Child) เด็กในสายตาของครูเรกจิโอเอมีเลียคือเด็กแต่ละคนมีความสามารถในการรับรู้และเรียนรู้ตั้งแต่วินาทีแรกที่กำเนิดขึ้นมา เด็กมีวิธีการเรียนรู้ไปตามระยะของพัฒนาการในแต่ละวัย เด็กแต่ละคนจะเต็มไปด้วยพลัง ความปรารถนาที่จะเติบโต

และงอกงาม ความอยากรู้อยากเห็น ความสามารถในการแสดงออกถึงความต้องการที่จะสัมพันธ์ และสื่อสารกับผู้อื่นด้วยการแสดงออกทางแวตาสีหน้า อากัปกริยา การจับต้องสัมผัส โดยเฉพาะ ความต้องการที่จะสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นปรากฏออกตั้งแต่แรกเกิด ความสามารถในการสื่อสารนี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับเด็กเพื่อการอยู่รอด ละคงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับ เผ่าพันธุ์ที่กำลังเกิดขึ้นมา

2. โรงเรียนเป็นสถานที่บูรณาการสิ่งมีชีวิตที่หลากหลาย การใช้ชีวิตและมีสัมพันธภาพ ร่วมกันระหว่างผู้ใหญ่และเด็ก โรงเรียนเปรียบเหมือนสิ่งก่อสร้างที่ดำเนินอยู่ตลอดเวลา และมีการ ปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ครอบครัวของเด็กต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตของเด็กในโรงเรียน นอกจากครอบครัวแล้วชุมชนต้องมีส่วนร่วมและรับรู้ถึงความเป็นไปในโรงเรียนเช่นกัน เพื่อให้สังคมได้ ตระหนักถึงสิทธิที่พึงได้ของเด็กปฐมวัยและการยอมรับเด็กในฐานะของการเป็นผู้รับช่วงหน้าที่ในการ จรรโลงสังคมในอนาคต

3. ครูและเด็กเรียนรู้ไปด้วยกัน การสอนและการเรียนต้องควบคู่ไปด้วยกัน แนวคิดเรกจิโอ เอมิเลียจะให้ความสำคัญของการเรียนมากกว่าการสอน ก่อนจะเริ่มเข้าสู่การสอน ถ้าครูสังเกตเห็นเด็กอยู่ ข้างๆสักครู และเรียนรู้จากห้องเรียนนั้นว่าเด็กกำลังทำอะไรอยู่ และถ้าครูสามารถเข้าใจได้อย่าง ถูกต้อง บางทีการสอนในวันนั้นอาจแตกต่างจากวันที่ผ่านมา วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา เรกจิโอเอมิเลียคือการจัดสิ่งแวดล้อมและให้โอกาสเด็กได้คิดประดิษฐ์และค้นพบด้วยตนเอง การ เรียนรู้ที่มีคุณค่าสำหรับเด็กจึงมิใช่การสอนจากการที่ครูเป็นผู้บอกเล่าโดยตรงแต่เป็นการจัด สถานการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนเป็นกุญแจสำคัญที่นำไปสู่การสอนวิธีใหม่ที่ครูเป็นผู้ ประสานงาน ส่งเสริมและจัดสิ่งแวดล้อมให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ ครูต้องมีการนำเสนอ ทางเลือกที่หลากหลาย การเสนอความคิดเห็นและเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ ครูสำหรับเด็กปฐมวัย ตามแนวคิดเรกจิโอเอมิเลียต้องปฏิบัติตัวเป็นนักศึกษา ค้นคว้าวิจัย เป็นนักสำรวจและตระเวนเก็บ ข้อมูลจากทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของทุกคนจากการประชุมปฏิบัติการ การสัมมนา หรือการ มีโอกาสพบปะกับผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญการในสาขาวิชาชีพหรืออาชีพต่างๆ เพื่อเป็นประสบการณ์ และข้อมูลในครูแต่ละคน เพื่อที่จะโยงเข้าสู่การจัดสถานการณ์หรือกิจกรรมที่นำเด็กไปสู่ประสบการณ์ เรียนรู้ที่ก้าวสู่การพัฒนาการทางสติปัญญาในขั้นต่อไป (สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์และธิดา พิทักษ์สินสุข. 2543 : 3-4)

4.3 หลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

เรกจิโอเอมิเลียจึงเป็นปรัชญาการศึกษาที่มุ่งเน้นไปที่เตรียมอนุบาลและเด็กก่อนวัยเรียน หลายโรงเรียนในประเทศสหรัฐอเมริกา นำแนวคิดนี้ไปประยุกต์ใช้โดยมองเห็นคุณค่าที่ว่าการเรียนการ สอนตามแนวคิดนี้ทำให้เด็กได้ควบคุมการเรียนรู้ของตนเอง เด็กเรียนรู้โดยได้รับประสบการณ์ การ

สัมผัส (touching) ฟัง (listening) ดู (Seeing) และได้ยิน (hearing) ทั้งเด็กได้มีสัมพันธภาพร่วมกับคนรอบข้างและสิ่งต่างๆในโลกซึ่งเด็กเป็นคนค้นพบสิ่งเหล่านั้นด้วยตนเองและมีโอกาสแสดงออก เรกจิโอเอมิเลียให้ความสำคัญกับการสอนที่พัฒนาเด็กให้เป็นไปโดยธรรมชาติโดยเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ดีกว่าการปิดกั้นการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมของเด็ก การทำโครงการแล้วประสบความสำเร็จเป็นสิ่งที่เด็กเรียนรู้ร่วมกัน แบ่งปันกัน และเด็กก็จะสามารถควบคุมกิจกรรมในแต่ละวันให้เป็นไปตามความสนใจของเด็กได้ (wikipedia. 2007 : online)

นอกจากนี้การจัดกิจกรรมในแต่ละวันจึงต้องคำนึงความสมดุลระหว่างกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ การดำเนินความต่อเนื่องของกิจกรรมจะลื่นไหลและเป็นไปอย่างราบเรียบตามธรรมชาติ ไม่เร่งรีบ และมีความปลอดภัยเป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดกิจกรรม การจัดกิจกรรมต้องสนองต่อความต้องการและพัฒนาการเด็ก ลักษณะกิจกรรมต้องเอื้อให้เด็กได้เรียนรู้จากการสำรวจและทดลอง สัมผัสกับสื่อวัสดุอุปกรณ์นานาชนิดโดยไม่คาดหวังให้เด็กทำงานเป็นชิ้นเป็นอันเป็นสิ่งสำคัญของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ แต่เน้นให้เด็กมีประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติที่นำไปสู่การเรียนรู้ที่ถาวร ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทัศนคติของการดูแล เอาใจใส่และห่วงใยผู้อื่น การรับรู้ถึงความต้องการที่จำเป็น ความตื่นตัว สนุกสนานและความสงสัยใคร่รู้ในโลกที่อยู่รอบตัวเด็ก ส่งเสริมให้เด็กได้ฝึกฝนการควบคุมตนเองและการมีวินัยในตนเอง ฝึกฝนทักษะทางสังคมในการมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กคนอื่นและผู้ใหญ่ที่อยู่รอบตัวเด็กโดยจัดกิจกรรมที่มีการฝึกให้เด็กแบ่งงานกันทำ ฝึกการรอคอยการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกัน การเคารพสิทธิและสิ่งของของผู้อื่น ตลอดจนการมีบทบาทที่เหมาะสมในการเป็นสมาชิกของกลุ่ม และส่งเสริมเด็กให้เกิดการเรียนรู้ยอมรับกันอย่างมีเหตุผล เรียนรู้การปฏิบัติตัวที่มีการยึดหยุ่นในบางสถานการณ์ เพื่อคำนึงถึงความปลอดภัยของตนเองและส่วนรวม การปฏิบัติสุขนิษัยเพื่อสุขภาพอนามัยที่ดีของตนเองและผู้อื่น การจัดกิจกรรมในแต่ละวันโรงเรียนแนวคิดเรกจิโอเอมิเลียคำนึงถึงการส่งเสริมพัฒนาการในทุกๆด้าน โดยจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ คือพัฒนาการด้านภาษา พัฒนาการด้านกล้ามเนื้อ ความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาการด้านประสาทสัมผัส ดนตรีและการเคลื่อนไหว การเล่นเกม พัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางอารมณ์ (สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์. 2543 : 14-16)

เรกจิโอเอมิเลียจึงเป็นแนวคิดที่มุ่งพัฒนาการดูแลเด็กและให้การศึกษาเด็กที่ตอบสนองเด็กอายุแรกเกิดถึง 6 ปี แนวคิดนี้จะทำให้เด็กมีคุณสมบัติที่ดี มีความรู้ มีความอยากรู้อยากเห็น มีจินตนาการและมีความคิดสร้างสรรค์รวมทั้งสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เด็กเรกจิโอเอมิเลียจึงเป็นเด็กที่มีความเข้มแข็ง หลักสูตรของเรกจิโอเอมิเลียจึงมีความก้าวหน้าแต่ไม่เจาะจงไม่เรียงลำดับ ครูจะดำเนินกิจกรรมตามความสนใจของเด็กและไม่มีการเจาะจงอ่านเขียน เพราะเรกจิโอเอมิเลียให้ความสำคัญ

ความสำคัญกับการเรียนรู้ร่วมกัน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ครู เพื่อน และสิ่งแวดล้อมมากกว่า (Brainy-child. 2007 : online)

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบเรกจิโอเอมีเลียเป็นการสอนที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง หลักสูตรที่ใช้ในการดำเนินการเรียนการสอนจึงไม่ใช่หลักสูตรที่กำหนดเนื้อหาที่แน่นอนชัดเจนดังหลักสูตรที่ใช้ในโรงเรียนสำหรับเด็กปฐมวัยโดยทั่วไป โรงเรียนตามแนวคิดเรกจิโอเอมีเลียไม่มีหลักสูตรที่เขียนเป็นหน่วยใหญ่หรือหน่วยย่อย ครูไม่มีการเขียนแผนการสอนที่กำหนดขั้นตอนกิจกรรมการสอนที่ชัดเจน วัตถุประสงค์คือ แต่ละโรงเรียนที่ปฏิบัติตามแนวคิดเรกจิโอเอมีเลียในประเทศอิตาลีจะรวบรวมรายชื่อหัวข้อโครงการที่คาดว่าจะอยู่ในความสนใจของเด็ก หัวข้อโครงการที่เตรียมอยู่ในมือครูนั้นจะมีทั้งโครงการระยะสั้น ระยะยาว แต่ถ้าเด็กสนใจในเรื่องที่อยู่นอกเหนือรายการหัวข้อที่ครูกำหนดไว้ล่วงหน้า กิจกรรมโครงการในห้องเรียนก็จะปรับเปลี่ยนไปตามความสนใจของเด็ก สภาพการจัดกิจกรรมและประสบการณ์จะสลับไปมาตามสภาพการณ์ที่สนองต่อความสนใจของเด็กในขณะนั้นโดยครูมีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนให้จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของเด็กให้ปรากฏออกมา และสื่อออกมาด้วยวิธีการที่หลากหลาย การเรียนรู้อย่างกลมกลืนจากโครงการเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่โดดเด่นในโรงเรียนตามแนวคิดเรกจิโอเอมีเลีย ก่อนการเริ่มทำโครงการในชั้นเรียนครูทุกคนจะประชุมพูดคุยกันถึงหัวข้อโครงการที่อาจเกิดขึ้นได้จากความสนใจของเด็ก และคำนึงถึงความคิดที่คล้ายคลึงกับโครงการที่อาจเกิดขึ้นตามสมมุติฐานทางเลือกหรือตัวเลือกสำหรับเด็ก ครูจะวางกรอบความคิดถึงขั้นตอนแต่ละระยะของโครงการ ตลอดจนการเตรียมการที่พร้อมสำหรับสิ่งที่ไม่คาดหวังที่อาจเกิดขึ้นจากความคิดความสนใจของเด็ก (ภรณี คุรุรัตน์. 2542 : 68-69) โดยมีองค์ประกอบพื้นฐานในกระบวนการเรียนการสอนที่สำคัญ 4 ประการ คือ โครงการที่เด็กต้องเรียนรู้ ศิลปะ สร้างสรรค์ที่เด็กใช้เป็นภาษาสื่อการเรียนรู้ การจัดสิ่งแวดล้อมสนับสนุนการเรียนรู้ที่สุนทรีย์งดงาม และการยอมรับอย่างสอดประสานระหว่างเด็ก ครู และผู้ปกครอง ซึ่งเรกจิโอเอมีเลียเชื่อว่าเด็กที่เรียนรู้ตามรูปแบบหรือวิธีการนี้จะเป็นผู้มีสมรรถนะและพลังความคิดสูงเพราะเด็กต้องใช้ความสามารถและปัญญาของตนเองในการค้นหาคำตอบที่ต้องการรู้ และสามารถคิดด้วยภาษาของเด็กที่เป็นงานศิลปะได้ด้วย แนวทางการเรียนการสอนตามแนวคิดเรกจิโอเอมีเลียด้วยการสอนแบบโครงการด้วยเชื่อว่าเด็กเรียนรู้ได้ดีจากการค้นหาปัญหาด้วยการลงมือทำด้วยตนเอง สื่อศิลปะเป็นรูปแบบโดยธรรมชาติที่ทำให้มีการแสดงออกและค้นคว้าที่นำไปสู่การเรียนรู้ของเด็กและเข้าใจโลก ครูเป็นเหมือนผู้ร่วมเสริมสร้างให้แก่เด็ก (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2545 : 96) ดังนั้นครูจึงต้องมีความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนที่สนองตอบศักยภาพของเด็กอย่างเหมาะสม ครูและผู้ปกครองต้องทำงานร่วมกัน สถานที่ต่างๆ ในโรงเรียนต้องแสดงผลงานของเด็กได้ สนับสนุนให้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ครูต้องทำหน้าที่เหมือนผู้ส่งงานศิลปะ เด็กคือผู้ผลิตงานศิลปะ ครูและนักเรียนจะร่วมกันสื่อการเรียนรู้ด้วยงานศิลปะ

หลักสูตรการเรียนต้องเกิดจากการตัดสินใจเลือกของเด็กกับครู โดยมีโครงการเป็นหัวใจสำคัญของ
ประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็กและครู (Wikipedia. 2007 : online)

แนนซี บี เฮอร์ทซ็อก (Nancy B. Hertzog) กล่าวว่า จากการที่ได้ศึกษาโรงเรียนเรกจิโอเอมิ
เลียพบว่า ครั้งหนึ่งเด็กเรียนเรื่องต้นไม้ก็เข้าไปศึกษาธรรมชาติ ปีนต้นไม้ด้วยกัน ส่วนในห้องเรียนครูก็
ช่วยเด็กในการใช้น้ำเพื่อติดดินที่ปั้นเข้าด้วยกัน ครูคนอื่นที่อยู่ในห้องเดียวกันก็สาธิตการใช้ใบไม้จริง
มาพิมพ์ลายบนดินได้อย่างไร เห็นได้ว่าเด็ก ๆ มีจังหวะในการเรียนที่น่าสนใจ ได้ฝึกฝน ประยุกต์ใช้
เทคนิคที่เกี่ยวข้องกับทัศนศิลป์ (Early Childhood Research and Practice. 2007 : Online)

ดังนั้นการเรียนรู้ตามรูปแบบนี้เด็กจะเป็นผู้มีส่วนร่วมและพลังความคิดสูงเพราะเด็กต้องใช้
ความสามารถและปัญหาในการค้นหาคำตอบที่ต้องการเรียนรู้ ทั้งยังสามารถสื่อความคิดด้วยภาษา
ของเด็กเป็นงานศิลปะด้วย ซึ่งเป็นความถนัดและเป็นความสุขของวัยเด็ก แนวทางการสอนเรกจิโอ
เอมิเลียด้วยการเสริมการสอนแบบโครงการด้วยเชื่อว่า

1. เด็กเรียนรู้ได้ดีจากการค้นปัญหาและลงมือทำด้วยตนเอง
2. สื่อศิลปะเป็นรูปแบบธรรมชาติที่ทำให้มีการแสดงออกและค้นคว้าที่นำไปสู่การ
เรียนรู้ของเด็กและเข้าใจโลก
3. ครูเปรียบเสมือนกับผู้ร่วมเสริมสร้างให้แก่เด็ก

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2545 : 96) สรุปหลักการสอนแนวคิดเรกจิโอเอมิเลียไว้ ดังนี้

1. ครูต้องมีความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนที่สนองต่อศักยภาพของเด็กแต่
ละคนเพราะเด็กทุกคนมีความพร้อม มีศักยภาพ มีความกระตือรือร้น สนใจที่จะสัมพันธ์กับสังคมและ
สร้างสัมพันธ์ภาพ สร้างการเรียนรู้และพร้อมเรียนรู้กับทุกสิ่ง
2. การศึกษาของเด็กมีความเกี่ยวข้องกันสัมพันธ์กันระหว่างเด็ก ครอบครัว ชุมชน
ครู โรงเรียน และสังคมอย่างกลมกลืนและเป็นระบบ การเรียนการสอนจึงต้องเป็นการกระทำที่สนับสนุน
ซึ่งกันและกันเพื่อพัฒนาเด็ก
3. เด็ก ครู ผู้ปกครอง มีสิทธิที่จะทำงานร่วมกันในการดูแลและให้การศึกษาที่มี
คุณภาพเพื่อพัฒนาศักยภาพเด็ก
4. ผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญในการจัดประสบการณ์และสวัสดิการให้แก่เด็กใน
โรงเรียน
5. ทุกชอกทุกมุมในโรงเรียนต้องเป็นสถานที่สำหรับให้เด็กแสดงผลงานการเรียนรู้ที่
เด็กและครูสามารถนำมาจัดและตกแต่งด้วยตนเองได้
6. ครูต้องสนับสนุนให้เด็กทำงานกับเพื่อนสัก 2-4 คน เพราะกลุ่มเล็กจะทำให้เด็กได้
สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดและพัฒนากลไกการสื่อสารอย่างทั่วถึง

7. ให้เวลาแก่เด็กในการศึกษาเต็มที่และต่อตนเอง ไม่กำหนดเวลาและกิจกรรมของเด็กเพราะการทำโครงการการเรียนรู้ของเด็กอาจทำทั้งวันก็ได้ขึ้นอยู่กับงานและความสนใจของเด็กซึ่งจะคั่นกับเพื่อนและครูตลอด 2 ช่วง คือ ทารก-3 ปี และ 3-6 ปี

8. ครูต้องเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมคิด ร่วมทำ ครูต้องรับรู้แผนและกระบวนการดำเนินการเรียนรู้ของเด็ก พร้อมทั้งเป็นแหล่งข้อมูล เป็นผู้ให้กำลังใจ สนับสนุน สนทนา ตอบคำถาม แนะนำ และสังเกตการณ์ทำงานของเด็กให้เป็นไปตามโครงการที่กำหนดหรือปรับเปลี่ยนเมื่อเด็กต้องการ

9. การสอนตามแนวคิดเรกจิโอเอมีเลีย เน้นถึงการทำงานของครูเป็นคู่ที่ต้องการทำงานแบบร่วมมือกัน งานหลักคือการพัฒนาเด็กให้เกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมายของการศึกษา ความร่วมมือร่วมใจนี้ประสานถึงความร่วมมือของผู้ปกครอง ผู้บริหาร ชุมชน

10. ครูเปรียบเสมือนผู้สื่อข่าวศิลปะ เด็กคือผู้ผลิตงานศิลปะ ครูและนักเรียนจะร่วมกันสื่อการเรียนรู้ด้วยงานศิลปะที่บ่งบอกถึงความรู้ความเข้าใจของเด็ก ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนจึงต้องมีครูที่มีความสามารถทางทัศนศิลป์ทำงานร่วมกันอยู่ด้วยเพื่อให้การจัดการแสดงเชิงศิลปะที่มุ่มศิลปะ

11. การจัดทำสารนิทัศน์เป็นสิ่งสำคัญของการทำงานสร้างสรรค์ เอกสารที่ครูจัดเก็บและแสดงเป็นงานศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นภาพถ่ายหรือผลงานศิลปะของเด็กที่มีความหมายมากมายสำหรับครูและเด็ก ผลงานที่จัดแสดงจะบอกถึงงานครู ความก้าวหน้าของเด็กที่ผู้ปกครองควรทราบและงานที่เด็กต้องภูมิใจ

12. หลักสูตรหรือประสบการณ์การเรียนรู้ต้องเกิดจากการตัดสินใจเลือกของเด็กจากการสนทนาและอภิปรายระหว่างเด็กกับครูหรือเด็กกับเด็ก

13. โครงการเป็นหัวใจหลักของการจัดประสบการณ์เรียนรู้ของเด็กกับครูซึ่งอาจมาจากการอภิปรายหรือจัดประสบการณ์ของเด็กได้ โครงการจะเป็นจุดสร้างทางการศึกษาของเด็กที่จะให้ได้มาซึ่งความรู้และการค้นพบ การใช้เวลาสั้นยาวมากน้อยขึ้นอยู่กับขนาดของโครงการ

4.4 วิธีการจัดการเรียนการสอน

ตารางเวลากิจวัตรประจำวันจะมีความยืดหยุ่นและปรับได้ตลอดเวลาเพื่อความเหมาะสมต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของเด็ก เด็กจะเป็นผู้กำหนดจังหวะเวลาโดยตนเองในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมและโครงการ เพื่อเด็กจะสามารถทำกิจกรรมหรือโครงการให้ลุล่วงอย่างไม่ต้องรีบเร่ง โดยครูเรียนรู้ถึงจังหวะเวลาของเด็กแต่ละคน เด็กจะอยู่กับครูคนเดิมเพื่อกลุ่มเดิมเป็นเวลา 3 ปี ในแต่ละปีเด็กจะเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับความต้องการตามพัฒนาการและความสนใจที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน เด็กและเพื่อนจะเป็นกลุ่มเดิม การเรียนจะต้องใช้ศิลปะเป็น

สื่อความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจกระบวนการคิด จินตภาพของเด็กต่อสิ่งแวดล้อมที่เด็กสัมผัสรับรู้มา (thaikids. 2008 : online)

กฤษยา ตันติผลาชีวะ (2545 : 99-100) สรุปขั้นตอนการสอนตามแนวคิดเรกจิโอเอมีเลียไว้ ดังนี้

1. ขั้นเตรียม ถึงแม้ว่าเด็กจะมีบทบาทในการเป็นผู้เลือก แต่การเตรียมส่วนหนึ่งนั้น เป็นของครู สิ่งที่ครูเตรียมได้แก่ เตรียมสื่อและอุปกรณ์สร้างสรรค์สำหรับงานศิลปะเด็ก จัดเตรียม หัวข้อโครงการที่คาดว่าเด็กจะสนใจทั้งระยะสั้น ระยะยาว สำหรับให้เด็กเลือกหรือไม่มีความเห็นว่าจะ เรียนอะไร

2. ขั้นดำเนินการ ครูนำประเด็นให้เด็กคิดหัวข้อที่สนใจด้วยการนำเสนอปัญหาที่เด็ก คิดแก้ไข ถามแล้วให้แนวทางซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดหัวข้อเรื่องที่จะเรียน โดยครูอาจใช้วิธีสังเกต ความสนใจของเด็กและนำมาแนะนำหัวข้อให้กับเด็กเมื่อเห็นว่าสำคัญ หัวข้อที่เรียนอาจเป็น ความสนใจของครูและความต้องการทางวิชาชีพที่เห็นว่าเด็กต้องเรียน ความสนใจร่วมกันระหว่างครูกับเด็ก หรือบางหัวข้ออาจนำมาจากความสนใจของผู้ปกครองหรือชุมชน

3. ขั้นสอน เมื่อมีหัวข้อโครงการแล้วครูตั้งคำถามที่จะนำไปสู่การดำเนินงานตาม ขั้นตอนการเรียนรู้คือ

- ขั้นวางแผนงานให้เด็กหาคำตอบว่า อยากรู้อะไรบ้าง จะใช้เครื่องมืออะไรในการ สื่อความคิด และจะดำเนินการอย่างไร ระหว่างนี้ครูต้องบันทึกความเห็นของเด็ก แนวทางการ ดำเนินการของเด็กแล้วนำไปวิเคราะห์ร่วมกัน

- ขั้นดำเนินการ เด็กออกหาคำตอบตามแผนการที่กำหนด ครูบันทึกความก้าวหน้า ของเด็กโดยจัดทำสารนิทัศน์จากผลงานของเด็กแล้วนำมาเสนอเป็นงานเชิงศิลปะแสดง เช่น ภาพถ่าย ที่เกี่ยวข้อง ภาพวาดของเด็ก สิ่งประดิษฐ์ สิ่งก่อสร้าง ภาพปั้น วัสดุที่เด็กเก็บมาศึกษาก็สามารถ นำมาแสดงเป็นผลงานได้ ซึ่งในขั้นนี้ต้องส่งเสริมให้เด็กสังเกต ใช้กระบวนการคิด สร้างสรรค์แล้วสื่อ งานออกมาตามระดับความสามารถของเด็กเพื่อเสนอให้ผู้อื่นทราบ

- ขั้นสรุป นำเสนอเป็นนิทรรศการให้ดูไว้เพื่อให้เห็นการทำการกิจกรรมของเด็กและ ความก้าวหน้าของเด็ก

4. การประเมินผล เด็กจะสัมผัสสิ่งที่เด็กเรียนรู้จากความคิดของตนเองและเสนอ ออกมาเป็นงานศิลปะ แก้ปัญหาและเพิ่มสาระจากการโต้ตอบปัญหาอภิปรายกับครูไปสู่การปรับ ผลงานศิลปะและบันทึกซ้ำอีกครั้งจากการได้เห็นของจริงว่าเป็นสิ่งของ ธรรมชาติ และชุมชนและปรับ ความรู้อีกครั้ง ผลงานศิลปะทุกชิ้นของเด็กเป็นภาพสะท้อนการเรียนรู้ที่ลุ่มลึกและประทับใจ

งานที่ครูสามารถนำมาประเมินได้แก่ การแสดงออกทางความคิดด้วยงานศิลปะของเด็ก ผลการเรียนรู้จากการค้นหาคำตอบของเด็ก ผลงานของเด็ก

4.5 การจัดสิ่งแวดล้อม

การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน มุ่งให้ทุกคนที่เข้ามาสัมผัสกับโรงเรียนแล้วรู้สึกอบอุ่นเหมือนอยู่ในบ้านที่เปี่ยมไปด้วยไมตรีจิต (An amiable school) ลักษณะตัวอาคารและพื้นที่ในโรงเรียนจึงส่งเสริมให้มีการพบปะ การติดต่อสื่อสารกัน และมีความสัมพันธ์กันของบุคคลทุกระดับที่เกี่ยวข้องกับระบบโรงเรียน การจัดรูปแบบทางโครงสร้าง สิ่งของวัตถุ ตลอดจนการจัดกิจกรรมต่างๆ กระตุ้นให้เกิดขบวนการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วย การเลือกสิ่งที่สนใจ การแก้ปัญหา และการค้นพบ การจัดสถานที่ในอาคารเรียน ครูจัดที่สำหรับที่ที่ครูพบกับนักเรียนทั้งกลุ่ม ที่สำหรับนักเรียนทำกิจกรรมกันเอง ที่ที่ครูจะพบปะกับเด็กกลุ่มเล็ก หรือแม้กระทั่งที่นักเรียนจะอยู่เพียงลำพัง ครูรับรู้ว่าคุณเด็กนั้นสามารถเรียนรู้จากกันและกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเด็กทำกิจกรรมร่วมกันในกลุ่มเล็กๆ (thaikids. 2008 : online)

ดังนั้นในโรงเรียนเรกจิโอเอมิเลีย ครูจึงมีบทบาทในการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเป็นอย่างมาก เพราะสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งที่ยิ่งใหญ่สำหรับการมองเห็นของเด็กและเกิดความรู้สึกต่อห้องเรียน เรียกได้ว่าสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเป็นครูคนที่สามของเด็ก สถานที่ในโรงเรียนเรกจิโอเอมิเลียต้องสวยงาม ครูต้องจัดบรรยากาศของห้องเรียนให้เหมาะกับการเรียน สิ่งแวดล้อมต่างๆต้องเหมาะกับการเรียน สิ่งแวดล้อมต่างๆจึงต้องสามารถใช้งานได้มีประสิทธิภาพ ยั่วยุ เชิญชวนให้เด็กได้ค้นพบสิ่งต่างๆและสามารถแก้ปัญหา มีสถานที่ที่ให้เด็กได้ทำกิจกรรมกลุ่มเล็กๆบ่อยๆ เพื่อฝึกการทำงานร่วมกันรวมทั้งต้องมีพื้นที่ให้เด็กแสดงผลงานและสะสมผลงานของเด็ก (Brainy-Child. 2007 : online) จึงกล่าวได้ว่าการจัดสภาพแวดล้อมภายนอกห้องเรียนและภายในห้องเรียนที่สะท้อนถึงความพึงพิถันของการออกแบบที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของเด็กอย่างสนุกสนาน มุมกิจกรรมแต่ละมุมโต๊ะที่จัดวางวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ล้วนท้าทายและเชิญชวนให้เด็กเข้าไปค้นหาเรียนรู้ ทำกิจกรรมตามความสนใจของเด็กได้ตลอดเวลา

เลสลี่ แอ็บบ็อต และ แคธี นัทบราวน์ (Lesley Abbott and Cathy Nutbrown. 2001 : 2-3) กล่าวว่าในศูนย์เด็กเล็กหรือสถานรับเลี้ยงเด็กของเรกจิโอเอมิเลีย เป็นเหมือนสถานที่ที่เด็กจากรอบๆ จะมาเล่นและคุยกัน ที่นั่นจะมีกระจกอยู่จำนวนมาก เด็กจะยืน นั่งกับพื้น นั่งกับเพื่อน และดูท่าทางของพวกเขาจากกระจกซึ่งเป็นไปตามหลักการสำคัญที่ว่า “สำรวจตนเอง” (seeing oneself) ในศูนย์เด็กเล็กและโรงเรียนเปรียบเหมือนพื้นที่ทำงานศิลปะ (atelier) จะมีห้องทำงานศิลปะ (art studio) และมีผู้เชี่ยวชาญศิลปะ (atelierista) ซึ่งเป็นครูที่มีความเชี่ยวชาญด้านศิลปะ ภายในศูนย์เด็กเล็กและโรงเรียนจะจัดให้มีแสงสว่างมากๆ มีหน้าต่างและกระจกใสกว้างจากพื้นถึงเพดาน มีกำแพงสีขาวเป็นส่วนใหญ่แต่ใช้สีที่หลากหลายในบริเวณโดยรอบ ซึ่งเอื้อให้เด็กได้ทำงานศิลปะจากกำแพงไปจน

สุดเขตแดน เหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญในการจัดสิ่งแวดล้อมในศูนย์เด็กเล็กหรือโรงเรียนเรกจิโอเอมีเลีย หลายโรงเรียนถูกออกแบบสถาปัตยกรรมเป็นพิเศษ ใช้กำแพงของโรงเรียนเป็นพื้นที่แสดงผลงานของเด็กแต่ละกลุ่มซึ่งทำให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการทำโครงการ มาลากูซซี่ เน้นย้ำเสมอว่าสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญมากในแนวคิดเรกจิโอเอมีเลีย

แนนซี บี เฮอร์ทซ์ (Nancy B. Hertzog) กล่าวว่า ศิลปะและความคิดสร้างสรรค์มีปรากฏอยู่ในโรงเรียนเรกจิโอเอมีเลียเสมอ โดยเฉพาะในสิ่งก่อสร้าง มีบริเวณที่จัดสรรสำหรับห้องทำงานศิลปะ (Art Studio) สำหรับเป็นห้องทำงานศิลปะของโรงเรียน ส่วนในแต่ละห้องจะมีมุมศิลปะเล็กๆหรือเรียกว่า mini-atelier เป็นมุมเก็บอุปกรณ์ศิลปะมากมายและเด็กสามารถเลือกหยิบได้ นอกจากนี้ในมุมศิลปะจะมีอุปกรณ์และวัสดุที่นำกลับมาใช้ใหม่ เช่น แก้ว ไม้ เซรามิกชิ้นเล็กๆ รวมไปถึงวัสดุธรรมชาติ เช่น ถั่ว เมล็ดพืช ดอกไม้ ทั้งหมดเป็นวัสดุชิ้นๆแต่ถูกแยกออกเป็นสีต่างๆเพื่อสะดวกในการนำมาใช้ออกแบบ สิ่งแวดล้อมทั้งโรงเรียนจะถูกออกแบบอย่างมีจุดมุ่งหมาย ในห้องน้ำจะมีกระจกสำหรับเด็กระบายสีน้ำได้ ในห้องเรียนมีโต๊ะทำงานของเด็กและผู้ใหญ่ มีเก้าอี้ขนาดต่างๆถือเป็นระดับของการตกแต่ง บางโรงเรียนมีกระจกบานใหญ่ที่มีโทนสีต่างๆกัน เช่น ส้มเหลือง ชมพูม่วง เขียวน้ำเงิน ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะของโรงเรียนกล่าวว่าเป็นการผสมสีให้เด็กรู้จักเรื่องของความรู้สึกของโทนสี โรงเรียนหลายโรงเรียนมีผังการผสมสีติดไว้ที่กำแพง มีบอร์ดเกี่ยวกับการปั้นแบบต่างๆ เช่น วงกลม สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม ดวงอาทิตย์ที่ครูติดไว้ให้เด็กๆได้ดู (Early Childhood Research and Practice, 2007 : online)

บุญเรือง หอมหวาน (2551 : สัมภาษณ์) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมในโรงเรียนเรกจิโอเอมีเลียมีผลต่อการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของเด็ก เพราะมีส่วนร่วมในการสร้างสมาธิและเน้นความหลากหลายของรูปแบบ

ดวงอมร วงศ์ใหญ่ (2551 : สัมภาษณ์) กล่าวถึงการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเรกจิโอเอมีเลียว่า สภาพแวดล้อมมีความจำเป็นต่อการเรียนของเด็ก เช่น เด็กเรียนเรื่องต้นมะพร้าว ครูต้องจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนให้เด็กเห็น นำต้นมะพร้าว ลูกมะพร้าว ใบมะพร้าวของจริงมาให้เด็กดู มีบรรยากาศของมะพร้าวในห้องเรียน สิ่งเหล่านี้มีผลต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

4.6 บทบาทของผู้ปกครอง

เรกจิโอเอมีเลียให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้ปกครองเป็นอย่างมาก ผู้ปกครองต้องเป็นผู้ช่วยเหลือในการเรียน เป็นผู้ทำงานร่วมกันและสนับสนุนการเรียนของเด็ก ซึ่งผู้ปกครองเป็นครูคนแรกของเด็กที่ช่วยให้เกิดมุมมองใหม่ๆต่อหลักสูตร ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ธรรมดาที่จะเห็นผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมอยู่ในห้องเรียน เพราะการเรียนตามแนวคิดนี้จะไม่สิ้นสุดแต่เพียงในห้องเรียน ผู้ปกครองที่ให้ลูกเรียนตามแนวคิดนี้จึงนำไปใช้ร่วมกับชีวิตในบ้านได้ด้วย นับเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างบ้านกับโรงเรียน

(wikipedia. 2007 : online) ผู้ปกครองจึงต้องทำหน้าที่สังเกตการณ์เรียนของเด็กๆ ชมการแสดงผลงานของเด็ก มีส่วนร่วมในการจัดหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเรียนของเด็กเข้าไปมีส่วนร่วมและเข้าใจการเรียนของเด็ก มีส่วนร่วมกับกิจกรรมของโรงเรียน รวมทั้งสร้างแรงบันดาลใจให้กับเด็กในการพัฒนาการศึกษาของเด็กที่บ้านต่อไป (Reggio Emilia Approach. 2007 : online)

จึงกล่าวได้ว่า ครูไม่ใช่เป็นเพียงผู้ที่ทำให้เด็กพอใจหรือเป็นเพียงผู้ตอบคำถามสำหรับเด็ก แต่ต้องช่วยให้เด็กค้นหาคำตอบด้วยตนเอง และที่สำคัญว่านั่นคือการช่วยให้เด็กสามารถถามคำถามที่ดีต่อตัวเด็กเองด้วย ครูจะเป็นผู้สังเกตและฟังเด็กอย่างใกล้ชิดเพื่อวางแผนและดำเนินการตามโครงการร่วมกับเด็ก ข้อมูลและความเข้าใจเด็กที่เพิ่มพูนขึ้น มีผลให้ครูวางตนเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับเด็ก ครูถามคำถามที่ก่อให้เกิดการล่องรู้ถึงความคิด สมมติฐาน และความคิดของเด็ก และคอยอำนวยความสะดวกและสิ่งแวดล้อมที่让孩子ค้นพบและเกิดการเรียนรู้ ครูจะคำนึงถึงตนเองเป็นผู้ร่วมงานในการเรียนและผลิตผลกับการค้นพบร่วมกับเด็ก (Teachers as partners) (thaikids. 2008 : online)

4.7 บทบาทของครู

บทบาทของครูเรกจิโอเอมิเลียนั้นมีความซับซ้อนและถือว่ามีสำคัญเป็นอันดับหนึ่ง เพราะครูและมีความสำคัญที่สุดสำหรับผู้เรียน ครูต้องทำงานกับครูด้วยกัน ทำงานร่วมกับเด็ก และผู้ปกครอง ครูเป็นเหมือนผู้วิจัยร่วมและแนะแนวทางให้กับเด็ก ที่สำคัญครูต้องเป็นผู้ฟังที่ดี รู้จักสังเกตและช่วยเด็กหาข้อมูลในการทำงาน ยั่วยุให้เด็กเกิดความคิด (wikipedia. 2007 : online)

เลสลี่ แอ็บบ็อต และ แคธี นัทบราวน์ (Lesley Abbott and Cathy Nutbrown. 2001 : 3-4) กล่าวว่า ครูในศูนย์เด็กเล็กและโรงเรียนเรกจิโอเอมิเลียนี้มีลักษณะพิเศษ คือพูดจาชัดเจน มีความมั่นใจ ครูแบ่งปันความคิดกันกับเด็ก งานของเด็กจะเป็นศูนย์กลาง Vea Vecchi (Lesley Abbott and Cathy Nutbrown. 2001 : 5) ผู้เชี่ยวชาญศิลปะ (atelierista) กล่าวว่าเด็กมีความจำเป็นพื้นฐานในการมีส่วนร่วมและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เด็กจะพยายามที่จะสัมพันธ์กันและกันซึ่งไม่ใช่เรื่องงาน เพราะบางครั้งเด็กก็ไม่เข้าใจคำที่จะเลือกใช้ในการคุยสื่อสารกัน ดังนั้นเราจะสร้างโรงเรียนที่ดีไม่ได้เลยหากในโรงเรียนไม่มีการมีส่วนร่วม ไม่มีสังคม การมองเด็กด้วยสายตาของเรกจิโอเอมิเลียนี้จะพบว่าครูสอนเด็กด้วยการฟังเด็ก มีส่วนสำคัญคือเวลาและการทำงานร่วมกัน เวลาในที่นี้หมายถึงเวลาที่มีให้เด็กได้พูดคุย ถกเถียงกันเกี่ยวกับงานของตนเอง พัฒนางานของตนเอง ซึ่งครูก็ใช้เวลานี้ในการพัฒนาตนเองไปพร้อมๆกับเด็ก ส่วนการทำงานร่วมกันนับเป็นคุณลักษณะสำคัญของครูเรกจิโอเอมิเลียนี้ ครูจะทำงานร่วมกันเป็นคู่อย่างมีบทบาทเท่าเทียมกัน เป็นงานที่ยากสำหรับผู้บริหารโรงเรียนที่จะทำให้อุบลากรทั้งหมดทำงานร่วมกัน เพราะการทำงานร่วมกันในที่นี้คือการทำงานร่วมกันในทุกอย่าง เช่น เด็กกับผู้ปกครอง เด็กกับเด็ก ครูกับครูศิลปะ พ่อครัวกับเด็ก พ่อครัวกับครู ในขณะที่เลสลี่ แอ็บบ็อต และ แคธี นัทบราวน์ ได้เดินทางไปเยี่ยมศูนย์เด็กเล็กและโรงเรียนเรกจิโอเอมิเลียนั้น

พบว่าพนักงานในโรงเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของเด็ก ทุกคนมีความเชื่อว่าเด็กเป็นผู้ที่มีความแข็งแรง มีพลัง มีความสามารถ เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมที่เขาอยู่และเรียนรู้ไปด้วยกันในสังคมนั้น สำหรับครู ครูต้องเรียนรู้มากมายเกี่ยวกับตัวเด็ก และการเรียนรู้ของเด็กรวมไปถึงสังคมที่เด็กต้องเรียนรู้ด้วย ประสบการณ์ของเด็กแต่ละคนมีความหลากหลายและแตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างเหล่านี้มีมากมายในศูนย์เด็กเล็กและโรงเรียนเรกจิโอเอมิเลีย

จึงกล่าวได้ว่าบทบาทครูที่สำคัญมากบทบาทหนึ่งคือ การบันทึกข้อมูลสาระการเรียนรู้ของเด็ก นับตั้งแต่เด็กแต่ละคนก้าวเข้าสู่ศูนย์เด็กเล็กหรือโรงเรียนอนุบาล ครูจะเอาใจใส่และดูแลเด็กอย่างใกล้ชิดพร้อมกับเก็บข้อมูลของเด็กในทุกๆด้าน การบันทึกข้อมูลสาระการเรียนรู้จะครอบคลุมถึงกิจกรรมทุกๆด้านตลอดเวลาที่เด็กอยู่ในสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์การเรียนรู้ โดยเฉพาะตลอดระยะเวลาของการดำเนินโครงการที่เด็กมีการเรียนรู้อย่างลุ่มลึก ครูจะมีบทบาทสำคัญในการบันทึกเหตุการณ์ที่โดดเด่นที่สะท้อนถึงการทำงานและเรียนรู้อย่างชัดเจน การแสดงและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การคัดค้าน การหาข้อตกลงร่วมกันเมื่อมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน ตลอดจนศักยภาพของเด็กในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการเรียนรู้อย่างลุ่มลึก ครูจะทำการบันทึกข้อมูลเหล่านี้ด้วยการใช้เทปบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ กล้องถ่ายวิดีโอ การจดบันทึก ครูจะจัดระบบข้อมูลที่บันทึกเป็นบอร์ดนิทรรศการในห้องเรียนที่สะท้อนถึงการดำเนินกิจกรรมโครงการจนเสร็จสิ้น

ครูสำหรับเด็กปฐมวัยตามแนวคิดเรกจิโอเอมิเลียต้องปฏิบัติตัวเป็นนักศึกษา ค้นคว้าวิจัย เป็นนักสำรวจและตระเวนเก็บข้อมูลทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับชีวิตทุกคนจากการประชุมปฏิบัติการ การสัมภาษณ์ หรือการมีโอกาสพบปะกับผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญการในสาขาวิชาชีพ อาชีพต่างๆ เพื่อเป็นประสบการณ์และข้อมูลให้ครูแต่ละคน เพื่อที่จะโยนเข้าสู่การจัดสถานการณ์หรือกิจกรรมที่นำเด็กไปสู่ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ก้าวสู่การพัฒนาการทางสติปัญญาในขั้นต่อไป สิ่งที่นักการศึกษาได้จากการพูดคุยอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแล้วนำไปสู่การปฏิบัติแนวใหม่สิ่งเหล่านี้ไม่ได้เป็นเครื่องมือในการทำงานเท่านั้นแต่ยังเป็นหลักปฏิบัติที่เป็นปกติในการทำงานศึกษาวิจัย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มนักการศึกษาและกลุ่มปฏิบัติการการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ นำมาซึ่งสิ่งที่มีคุณค่า คือการเป็นส่วนร่วมของกลุ่มและก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างเหนียวแน่นจากแนวคิดสำคัญประการต่างๆ ที่กล่าวมาเป็นปรัชญาทางการศึกษาที่กลุ่มนักการศึกษาในเรกจิโอเอมิเลียกำหนดเงื่อนไขเป็นกรอบความคิด เป็นฐานของความเชื่อและเป็นเข็มทิศที่นำไปสู่การกำหนดหลักสูตรและการปฏิบัติการจัดสภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยมีเด็กเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน (สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์ และธิดา พิทักษ์สินสุข .2543 : 6-7)

ดังนั้นครูเรกจิโอเอมิเลียต้องเป็นผู้ที่เรียนรู้เกี่ยวกับตัวเด็กให้มาก รวมไปถึงการเรียนรู้ของเด็กด้วย ครูต้องเข้าใจเด็กแต่ละคนมีสังคมที่แตกต่างกัน มีประสบการณ์หลากหลายต่างกันไปในแต่ละ

คนซึ่งความแตกต่างเหล่านี้มีให้เห็นมากในโรงเรียนเรกจิโอเอมิเลีย แต่ครูก็ต้องให้เด็กแต่ละคน แบ่งปันการเรียนรู้และแบ่งปันความสามารถให้กันและกัน คาร์ล่า ไรนาลดี (Lesley Abbott and Cathy Nutbrown. 2001 : 6) กล่าวว่า ครูเรกจิโอเอมิเลียต้องสร้างคำถามว่าในการเรียนการสอน เรกจิโอเอมิเลียนั้น ครูคาดหวังให้เด็กทำอะไร เราต้องการอะไรจากเด็ก สิ่งใดคือความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับการวิจัย โรงเรียนกับการศึกษา โรงเรียนกับครอบครัวหรือสังคม และโรงเรียนกับชีวิต คำถามเหล่านี้คือหัวใจสำคัญ

ครูเรกจิโอเอมิเลียจึงมีวิธีการมองเด็กว่า เด็กแต่ละคนมีความพร้อม มีศักยภาพ มีความสามารถ และมีความอยากเรียนรู้ด้วยตนเอง ครูมีบทบาทในการสนับสนุนจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของเด็กให้ปรากฏออกมาด้วยวิธีการที่หลากหลาย

ครูที่ทำการสอนตามแนวคิดเรกจิโอเอมิเลียต้องทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดเรกจิโอเอมิเลีย อย่างเข้มข้น เพิ่มประสบการณ์ของตนเองในเรื่องทฤษฎีของเพียเจต์ (Piaget) บรูเนอร์ (Bruner) ดิวอี้ (Dewey) การ์ดเนอร์ (Gardner) มาประยุกต์ใช้ในการสอนของตนเอง ฝึกฝนการใช้เทคโนโลยี อย่างสม่ำเสมอเพราะเป็นวิธีที่จะหาเอกสารอย่างกว้างขวางและเผยแพร่ผลงานโครงการของเด็กได้ (Reggio Emilia Approach. 2007 : online)

แนนซี บี เฮอร์ทซ์อก (Nancy B. Hertzog) กล่าวว่า ครูผู้เชี่ยวชาญศิลปะของโรงเรียนมีความสำคัญมากและเป็นผู้นำในการแสดงออก นอกจากการช่วยเหลือเด็กในการหาวิธีแสดงออกทางความคิดผ่านงานศิลปะแล้ว ครูยังมีส่วนในด้านการนำเสนอด้วย งานหลายชิ้นของเด็กถูกรวบรวม เพื่อทำเป็นหนังสือ งานศิลปะที่ทำบางอย่างก็สามารถนำมาออกร้านขายได้ จึงถือได้ว่าศิลปะเป็นประตูที่ทำให้ครูเข้าใจเด็กและสำหรับเรกจิโอเอมิเลีย ศิลปะเป็นสื่อกลางที่ครูสนับสนุนให้เด็กเข้าสู่สังคมโดยการที่ครูเป็นผู้ฟังที่ดีของเด็กด้วย (Early Children Research and Practice. 2007 : online)

4.8 การจัดกิจกรรมศิลปะตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย

นักการศึกษาเรกจิโอเอมิเลียมีความเชื่อว่าศิลปะเป็นหนทางสำคัญที่เด็กสามารถสื่อความหมายให้กับผู้ที่อยู่รอบข้างได้เข้าใจถึงกระบวนการคิดตลอดจนจินตภาพของเด็กต่อข้อมูลความรู้ที่เด็กรับรู้มา เด็กจึงมีครูศิลปะที่มีความสามารถทางทัศนศิลป์เป็นครูประจำในห้องศิลปะ ครูศิลปะจะทำงานอย่างใกล้ชิดกับครูอื่นๆ เพื่อทำกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็ก ครูที่ได้รับการฝึกอบรมเป็นพิเศษทางศิลปะนี้ เรียกว่า “atelierista” ครูศิลปะจะจัดสื่อวัสดุอุปกรณ์ทางศิลปะเพื่อให้เด็กสามารถใช้ทักษะเหล่านี้สื่อออกมาถึงการเรียนรู้ ความเข้าใจและการรับรู้ของเด็กแต่ละคนต่อสิ่งที่อยู่รอบตัว (ภรณ์ี คุรุรัตน์. 2542 : 71-72)

ดวงอมร วงศ์ใหญ่ (2551 : สัมภาษณ์) กล่าวว่า การเรียนการสอนตามแนวการศึกษา เรกจิโอเอมิเลีย ผลงานศิลปะของเด็กถือว่ามีค่าอย่างมาก เช่น เด็กกำลังเรียนเรื่องต้นมะพร้าว ในครั้งแรกเด็กที่ไม่เคยเห็นก็จะวาดตามจินตนาการของตนเอง แต่เมื่อได้เรียนอย่างลุ่มลึก ได้เห็นและรู้จักส่วนต่างๆของต้นมะพร้าว ได้เห็นของจริง มีผู้ให้ความรู้ที่ชัดเจน เด็กก็วาดได้เหมือนจริงมากขึ้น มีรายละเอียดเยอะขึ้นในภาพ หรือ แม้กระทั่งผลงานศิลปะสื่อประสมก็สามารถทำได้ ใกล้เคียงต้นมะพร้าว หรือ เมื่อเด็กเห็นลูกมะพร้าวและอยากประดิษฐ์ลูกมะพร้าวพร้อมทั้งนำมาจัดวางร่วมกับลูกมะพร้าวของจริง ก็ต้องมาช่วยกันคิดว่าจะทำอย่างไรให้ได้ผลงานนั้นออกมา เด็กๆ ช่วยกันคิดว่าเอาลูกไปมาเป่า แล้วฉีกกระดาษหนังสือพิมพ์ติดเข้าไปรอบลูกโป่งแล้วทาสี จากนั้นนำมาจัดวาง ดังนั้นการที่เด็กได้ทำงานศิลปะช่วยเด็กมีความสุข มีความคิดสร้างสรรค์ในการวาดรูปต่างๆ รู้จักการวางแผนคาดคะเนในการทำสิ่งต่างๆ และศิลปะก็สามารถพัฒนาเด็กได้ทุกด้าน

เรกจิโอเอมิเลียให้ความสำคัญกับผลงานทุกชิ้นที่เด็กทำเพราะมีความสำคัญต่อประสบการณ์ของเด็ก รวมไปถึงการพูดของเด็กในขณะที่กำลังทำงานศิลปะด้วย ครูต้องทำการจดบันทึกสิ่งเหล่านี้ เพราะเป็นส่วนหนึ่งที่ใช้ให้เห็นว่าเด็กมีความคิดความรู้ ความรู้สึกต่อเรื่องต่างนั้นอย่างไร (wikipeddia. 2007 : online)

นักการศึกษาเรกจิโอเอมิเลียมองการแสดงออกทางศิลปะของเด็กที่ผ่านสื่อกลางที่หลากหลาย เป็นความสามารถในการสื่อสารที่เปรียบเสมือน “ร้อยภาษา” (The Hundred Languages of Children) ศักยภาพของเด็กในส่วนนี้ไม่ใช่เป็นส่วนพิเศษที่แยกออกจากหลักสูตร แต่เป็นองค์ประกอบที่จะต้องรวมอยู่ในหลักสูตรซึ่งนักการศึกษาต้องตระหนักถึงการแสดงออกที่ผ่านสื่อกลางนานาชนิด เป็นการแสดงออกถึงความสามารถทางสติปัญญาและการใช้สัญลักษณ์สื่อความหมายในกระบวนการเรียนรู้ ผลงานของเด็กที่สื่อออกมาโดยวิธีต่างๆ เช่น การวาด การระบายสี การปั้น การประดิษฐ์จากเศษวัสดุต่างๆ ซึ่งเป็นทั้งภาพสองมิติและสามมิติ การเล่นละคร การเคลื่อนไหว การเล่นเกมบทบาทสมมุติ การเล่นเกม ทั้งหมดนี้จะสะท้อนกระบวนการคิดแก้ปัญหา ความเข้าใจตลอดจนการตีความหมายของสิ่งที่เด็กสัมผัสและเรียนรู้ แล้วครูศิลปะต้องนำผลงานต่างๆมารวมกับเด็กจัดเป็นนิทรรศการ

แนนซี บี เฮิร์ทซ็อค (Nancy B. Hertzog) ผู้เขียนบทความเรื่อง Reflection and Impressions from Reggio Emilia “It’s not about Art” ซึ่งได้เข้าไปอยู่ในศูนย์เด็กเล็กและโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดนี้ โดยทำการศึกษาจากครูชาวอเมริกัน 250 คน รวมทั้งสังเกตการณ์บรรยายภาควิชาในโรงเรียน พบว่า งานศิลปะเด็กในโรงเรียนและศูนย์เด็กเล็กนั้น มีหลายรูปแบบ ซึ่งโรงเรียนที่ใช้แนวคิดอื่นสามารถส่วนนี้ไปใช้ได้หากมีครูที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางศิลปะประจำห้องเรียน ผลงานของเด็กนั้นบอกถึงคุณค่า แต่ก็ไม่เกี่ยวกับศิลปะ เพราะครูมุ่งความสนใจไปที่สิ่งที่เด็กคิดและเขียน

ครูพยายามทำสิ่งที่เด็กกำลังเรียนนั้นให้สมบูรณ์ด้วยการมุ่งประเด็นว่าเด็กคิดอะไรโดยใช้ศิลปะเป็นสื่อกลางแทนความคิดและนำเสนอความคิดนั้นออกมา ในขณะที่เดียวกันครูก็พยายามให้เด็กใช้ศิลปะภาษา ในการนำเสนอประสบการณ์ที่ให้มองเห็นชัดเจนขึ้น เด็กทำงานศิลปะโดยเสนอข้อเท็จจริงจากการเห็น การฟัง เด็กจึงทำงานศิลปะแบบเดียวกับที่ศิลปินนำเสนองานศิลปะ โดยเลือกใช้สื่อ ใช้ความคิด ลงมือทำ รู้สึก เรียนรู้และเกิดประสบการณ์ ครูจึงต้องสอนให้เด็กใช้เทคนิคศิลปะที่หลากหลายเพื่อให้เด็กมีหนทางที่จะแสดงออกทางความคิดของเขา (Early Children Research and Practice, 2007 : online)

สุบรร บุญพันธ์ (2551 : สัมภาษณ์) มีทัศนะเกี่ยวกับกิจกรรมศิลปะตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลียว่า งานศิลปะทุกชิ้นเชื่อมโยงมาจากการเรียนเรื่องต่างๆ การที่เด็กถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานศิลปะถือว่าศิลปะเป็นสื่อภาษาที่เหมาะสมกับเด็กที่สุด ในขณะที่ทำกิจกรรมครูมีส่วนร่วมในการทำงานของเด็กโดยเป็นผู้สร้างคำถามเพื่อให้เด็กตอบแล้วสร้างผลงานออกมาเพื่อสื่อความหมายตามที่เด็กตอบ

บุญเรือง หอมหวาน (2551 : สัมภาษณ์) กล่าวว่า ตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย จะเป็นภาพสีน้ำ ดินสอ ปั้น ประติมากรรม ระบายสี สื่อประสมที่มีความหลากหลาย ซึ่งเด็กจะได้ทำงานศิลปะเป็นหลักของการเรียนช่วยในการพัฒนากล้ามเนื้อมือและจินตนาการ โดยเนื้อหาที่เด็กทำในผลงานนั้นจะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เด็กเรียนด้วยการเลือกและความสนใจของเด็ก ในการทำกิจกรรม ครู และเด็กมีส่วนร่วมในการเลือกอุปกรณ์ ส่วนผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการสนับสนุนเตรียมอุปกรณ์การเรียนการสอน และในระหว่างทำกิจกรรมจะมีกิจกรรมกลุ่มค่อนข้างบ่อย ครูมีส่วนร่วมในการสอนการใช้เทคนิคต่างๆ ในผลงานศิลปะของเด็ก เช่น เวลาวาดภาพเด็กวาดเนื้อหาคือวาดอย่างเดียว ครูก็จะแนะนำให้เด็กเพิ่มเติมตรงที่ว่างอยู่ให้เต็ม สมบูรณ์และมีเรื่องราวเพิ่มขึ้นโดยการบอกให้เด็กคิดว่าในวัดมีอะไรอีก แล้ววาดเพิ่มเติมขึ้นมา การระบายสีควรระบายสีให้เต็มกรอบระบายสี ครูจะอธิบายก่อนทำงานเมื่อสำเร็จแล้วงานของเด็กจะดูสวย หรือ เวลาระบายสีจะแนะนำให้เด็กใช้สีอ่อนก่อนแล้วค่อยใช้สีเข้มหรือ ควรระบายสีไปทิศทางเดียวกัน

ดวงอมร วงศ์ใหญ่ (2551 : สัมภาษณ์) กล่าวถึงกิจกรรมศิลปะตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลียว่า เด็กเรียนแบบโครงงานผ่านประสบการณ์ซึ่งงานศิลปะเป็นกิจกรรมสำคัญและมีหลายรูปแบบ เช่น การวาดภาพตามจินตนาการด้วยสีเทียน สีชอล์ก สีไม้ สีน้ำ การปั้นจากดิน แป้งโดว์ กระดาษหนังสือพิมพ์ งานศิลปะจากเศษวัสดุ เช่น เมล็ดพืช ใบไม้แห้ง กิ่งไม้แห้ง กล่องกระดาษ กล่องนม ซึ่งผลงานศิลปะมาจากเนื้อหาที่เด็กเรียน อุปกรณ์ที่ใช้ก็มาจากสิ่งของที่ไม่ใช้แล้ว เช่น หลอด เศษผ้า ใบไม้แห้ง ถูพลาสติก ผู้ปกครองจะมีส่วนร่วมในการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆมาให้ร่วมกับการหาเองภายในโรงเรียน เด็กจะมีส่วนร่วมในการเลือกใช้ด้วยตนเอง เพราะในการจัดกิจกรรมครูยึดความคิด

ของเด็กเป็นหลัก ครูมีหน้าที่เตรียมและแนะนำบ้างโดยยึดหลักการดูจากของจริงที่ได้เรียนและได้สัมผัส ในเบื้องต้นครูจะสอนการออกแบบบ้าง เช่น การต่อเติมรูปจากรูปทรงเรขาคณิตเพื่อให้เด็กนำไปประยุกต์ใช้กับการทำงานศิลปะของตนเองได้ในคราวต่อไป

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยภายในประเทศ

โกศล ภูพลอย (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 10 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีตามเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนประถมศึกษา มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่สร้างขึ้นจากหลักเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ผลการวิจัยพบว่าการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสี กลุ่มตัวอย่างสามารถแสดงลักษณะต่างๆแต่ละด้านตามขั้นตอนพัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ชั้นที่ 4 คือ ชั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริงได้ทุกลักษณะ ซึ่งนักเรียนจะถ่ายทอดสิ่งที่ตนเคยพบจากประสบการณ์จริงละสิ่งแวดล้อม โดยวาดเลียนแบบสิ่งต่างๆ การแสดงออกของนักเรียนทั้งหมดในแต่ละด้านมีลักษณะดังนี้คือ ด้านการวาดภาพคน แสดงออกได้มากที่สุด คือ เน้นความแตกต่างระหว่างเพศด้วยเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย น้อยที่สุดคือ การแสดงออกปฏิกิริยาท่าทางการเคลื่อนไหวของร่างกาย ด้านการใช้พื้นที่ว่าง แสดงออกมากที่สุดคือ การแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆในภาพได้ถูกต้องตามความจริง น้อยที่สุดคือ การแสดงลักษณะสามมิติหรือส่วนลึกของวัตถุ ด้านการใช้สี แสดงออกมากที่สุดคือ การแสดงรอยแปร่งหรือเส้นในการระบายสีเข้าไปในแนวหรือทิศทางเดียว น้อยที่สุดคือ การแสดงความแตกต่างของสีที่ใกล้เคียงกันได้ ด้านการออกแบบ แสดงออกมากที่สุดคือ การแสดงรายละเอียดความแตกต่างของเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย น้อยที่สุดคือ เรื่องราวของการแสดงถึงความแตกต่างระหว่างเพศ

พรพิมล ศิริวัฒน์ (2539) ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ภาพระบายสีของเด็กญี่ปุ่นอายุ 9 ถึง 12 ปี ตามทฤษฎีของวิคเตอร์โลเวนเฟลด์ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพระบายสีของเด็กญี่ปุ่นอายุ 9 ถึง 12 ปี ตามทฤษฎีของวิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ในด้านการวาดภาพคน การจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง การใช้สี และการออกแบบ ตัวอย่างประชากร คือ เด็กญี่ปุ่นอายุ 9 ถึง 12 ปี จากโรงเรียนสมาคมไทย-ญี่ปุ่น ในประเทศไทย จำนวน 20 คน และเด็กญี่ปุ่นจากมูลนิธิคามิอิจิ ประเทศญี่ปุ่น จำนวน 32 คน ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมภาพระบายสีของเด็กญี่ปุ่นทั้งสองกลุ่ม แล้วนำมา วิเคราะห์โดยใช้แบบวิเคราะห์ภาพระบายสีที่สร้างขึ้นจากหลักเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของโลเวนเฟลด์ร่วมกับ

ผู้เชี่ยวชาญและครุศิลป์ศึกษา ผลการวิจัยพบว่า เด็กญี่ปุ่นทั้งสองกลุ่มสามารถวาดภาพระบายสีได้ตาม ทฤษฎีของโลเวนเฟลด์ ในขั้นที่ 4 คือ ขั้นเริ่มต้นวาดภาพอย่างจริง ในด้านการวาดภาพคน เด็กมีการเน้นความแตกต่างระหว่างเพศด้วยเสื้อผ้า ทรงผม และเครื่องประดับมากที่สุด วาดภาพคนที่แสดงอารมณ์บนใบหน้าชัดเจนปานกลาง วาดภาพคนที่มีขนาดใหญ่ เต็มหน้ากระดาษ วาดภาพคนคล้ายการ์ตูนจากหนังสือ หรือ ภาพยนตร์โทรทัศน์ ด้านการจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง เด็กสามารถแสดงขนาดของสิ่งต่าง ๆ ที่วาดเหมาะสมกับพื้นที่ว่างมากที่สุด มีการจัดวางภาพให้สมดุลสองข้างเท่ากัน มีการใช้เส้นฐาน ด้านการใช้สี เด็กใช้สีตามความคิดและประสบการณ์ทุกคน ระบายสีโดยแสดงลักษณะรอยแปรงไปในทิศทางเดียวกัน ระบายสีในหลายทิศทาง ใช้สีแบบจินตนาการ ใช้สีตามความเป็นจริงตามธรรมชาติ ด้านการออกแบบ เด็กสามารถออกแบบเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายเครื่องประดับได้ทุกคน ออกแบบเรื่องราวแสดงให้ เห็นถึงประสบการณ์จากเหตุการณ์ประทับใจ ออกแบบสิ่งแวดล้อม ล้อมธรรมชาติ และชีวิตที่เรียบง่าย

พวงรัตน์ อุดลย์ (2542) ทำการศึกษาพัฒนาการทางศิลปะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามทฤษฎีของวิกเตอร์โลเวนเฟลด์ โดยใช้การประเมินผลแฟ้มสะสมงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการทางศิลปะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ โดยใช้การประเมินผลแฟ้มสะสมงาน กลุ่มตัวอย่างประชากรคือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาค การศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2541 โรงเรียนเขาฉกรรจ์วิทยาคม จำนวน 25 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสังเกตพฤติกรรมพัฒนาการทางศิลปะตามทฤษฎีของ วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ แผนการสอน วิชาศิลปะกับชีวิต แบบประเมินผลงานปฏิบัติ แบบประเมิน แฟ้มสะสมงานศิลปะ ทำการวิเคราะห์ ข้อมูลโดยการหาค่ามัธยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานแล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบ ความเรียง ผลการวิจัยจากแบบสังเกตพฤติกรรมพัฒนาการทางศิลปะตามทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ พบว่า พัฒนาการทางด้านร่างกาย ในสัปดาห์ที่ 1 นักเรียนมีพัฒนาการในระดับน้อย และมีพัฒนาการ ต่อเนื่องจนถึงสัปดาห์ที่ 6 ในระดับปานกลาง พัฒนาการทางด้านอารมณ์ ในสัปดาห์ที่ 1 นักเรียนมีพัฒนาการในระดับปานกลาง และมีพัฒนาการ ต่อเนื่องจนถึงสัปดาห์ที่ 6 ในระดับปานกลาง พัฒนาการทางด้านสังคม ในสัปดาห์ที่ 1 นักเรียนมีพัฒนาการในระดับปานกลาง และมีพัฒนาการ ต่อเนื่องจนถึงสัปดาห์ที่ 6 ในระดับปานกลาง พัฒนาการทางด้านสติปัญญา ในสัปดาห์ที่ 1 นักเรียนมีพัฒนาการในระดับน้อย และมีพัฒนาการ ต่อเนื่องจนถึงสัปดาห์ที่ 6 ในระดับปานกลาง พัฒนาการทางด้านความคิดสร้างสรรค์ ในสัปดาห์ที่ 1 นักเรียนมีพัฒนาการในระดับปานกลาง และมีพัฒนาการ ต่อเนื่องจนถึงสัปดาห์ที่ 6 ในระดับมาก พัฒนาการทางด้านสุนทรียภาพ ในสัปดาห์ที่ 1 นักเรียนมีพัฒนาการในระดับน้อย และมีพัฒนาการ ต่อเนื่องจนถึงสัปดาห์ที่ 6 ในระดับปานกลาง พัฒนาการทางด้านความรู้ ในสัปดาห์ที่ 1 นักเรียนมีพัฒนาการในระดับน้อย และมีพัฒนาการ ต่อเนื่องจนถึง

สัปดาห์ที่ 6 ในระดับปานกลาง ผลการประเมินผลงานปฏิบัติจากการใช้เพิ่มสะสมงานโดยการประเมินตนเอง เพื่อนนักเรียน และครูพบว่านักเรียนประเมินตนเอง เรื่องภาพสร้างสรรค์ที่สุด และเรื่องสีต่ำที่สุด เพื่อนนักเรียน ประเมินเรื่องพื้นผิวสูงที่สุด และเรื่องเส้นต่ำที่สุด ครูประเมินเรื่องพื้นผิวสูงที่สุด และเรื่องสีต่ำที่สุด ผลการประเมินเพิ่มสะสมงานศิลปะ โดยการประเมินตนเอง เพื่อนนักเรียนและครูพบว่า นักเรียนประเมินตนเองเรื่องการยอมรับในตนเองและยอมรับผู้อื่นสูงที่สุด และวางแผนทำงานตามขั้นตอนการทำงานต่ำที่สุดเพื่อนนักเรียนประเมินเรื่องการยอมรับในตนเองและยอมรับผู้อื่น สูงที่สุด และการนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาระหว่างปัญหาปฏิบัติงานต่ำที่สุด ครูประเมินเรื่องการยอมรับในตนเองและยอมรับผู้อื่นสูงที่สุดและความสมบูรณ์ของงานต่ำที่สุด

จารุณี เนตรบุตร (2542) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9-12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกันโดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้าน การวาดภาพระบายสี ระหว่างเด็กอายุ 9-12 ปี ที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน โดยใช้ทฤษฎี ของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) ซึ่งมีรายละเอียด 4 เรื่องคือการวาด ภาพคน การใช้สี การจัดพื้นที่ในภาพและการออกแบบ สำหรับเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ คำสั่งวาดภาพระบายสี และแบบ วิเคราะห์พัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กอายุ 9-12 ปี ซึ่งมีคำอธิบายรายละเอียดพัฒนาการดังกล่าวตามทฤษฎีของโลเวนเฟลด์ โดยผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างสามกลุ่มคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จาก โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย, นักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดบางปะกอก สังกัดกรุงเทพมหานคร และเด็กเร่ร่อนอายุระหว่าง 9-12 ปี ที่อาศัยอยู่ในบริเวณสถานีรถไฟหัวลำโพง และสนามหลวง จำนวนกลุ่ม ละ 30 คน ซึ่งทำการวิเคราะห์ภาพวาดโดยกรรมการจำนวน 5 ท่านและทำการเปรียบเทียบ ความแปรปรวนของคะแนนจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มโดยใช้สถิติทดสอบคือ Analysis of Variance (One - Way) ผลการวิจัยพบว่าเด็กที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน มีพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาด ภาพระบายสีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 จากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีพัฒนาการดังกล่าวอยู่ใน ระดับสูงสุด เด็กเร่ร่อนมีพัฒนาการอยู่ในระดับปานกลาง และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดบางปะกอกมีพัฒนาการอยู่ในระดับ ต่ำสุด

วิณา กวีสสมบูรณ์ (2542) วิจัยเรื่องการศึกษาพัฒนาการและการใช้หลักสูตรของโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวการศึกษาแบบมอนเตสซอรีและวอลดอร์ฟ ในกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาและการใช้หลักสูตรในโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาทั้งสองแบบ ทำการศึกษาในโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดมอนเตสซอรี 1 แห่ง และโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิด

วอลดอร์ฟ 2 แห่ง เก็บข้อมูลโดยใช้เทคนิคการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ และการศึกษา เอกสาร ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอรีและวอลดอร์ฟ ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและการใช้หลักสูตร สำหรับการพัฒนหลักสูตร ผู้บริหารจะมีการปรับให้เหมาะกับสังคมไทย

อาวุธ มะกล้าทอง (2542) ศึกษาเรื่องมิติสัมพันธ์ในภาพวาดของเด็กวัยระหว่าง 5-9 ปี : อิทธิพลของพื้นภาพรูปวงกลมที่มีต่อเส้นฐาน ของเด็กวัยระหว่าง 5-9 ปี โดยเน้นปรากฏการณ์เส้นฐาน และอิทธิพลของพื้นภาพรูปวงกลมที่มีต่อการวาดเส้นฐาน รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลของขอบพื้นภาพรูปวงกลมที่มีต่อการวาดเส้นฐาน กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นเด็กนักเรียน ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1,2 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียน อนุบาลบ้านหมอ (พัฒนราษฎร์) สังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี ปีการศึกษา 2541 จำนวน 320 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย กระดาษวาดภาพรูปสี่เหลี่ยมและรูปวงกลม สีเทียนและดินสอดำ คำสั่งที่ใช้ในการ วาดภาพ เกณฑ์ในการวิเคราะห์เส้นฐาน ผลการวิจัยพบว่าในการวาดภาพบนพื้นภาพรูปวงกลมทั้ง 2 ครั้ง ภาพจำนวนหนึ่งโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กเล็ก แสดงว่าขอบพื้นภาพรูปวงกลมมีอิทธิพลต่อการวาด เส้นฐานของเด็ก ปริมาณของอิทธิพลขอบกระดาษในกลุ่มเด็กวัย 5 ปี และในกลุ่มเด็กวัย 6 ปี ปรากฏการณ์ลักษณะนี้จะลดลงอย่างรวดเร็วในเด็กที่มีวัยสูงขึ้น การหาความสัมพันธ์ระหว่างการ วาดเส้นฐานแสดงอิทธิพลของขอบพื้นภาพรูปวงกลมกับวัยของเด็กพบว่า มีความสัมพันธ์อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ในการวิจัยนี้ยังพบข้อมูลน่าสนใจเกี่ยวกับพฤติกรรมกรวดภาพ ของเด็ก พบว่าในกระบวนการวาดภาพนั้นเด็กทั้งหมดใช้ดินสอร่างภาพก่อนการระบายสี เด็กจำนวน หนึ่งในทุกกลุ่มวัยหมุนพื้นภาพระหว่างการวาดภาพและระบายสีซึ่งจะมีน้อยลงในเด็กเล็ก

อิชยา สารสันติกุล (2544) ศึกษาการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์การวาดภาพจากการทำ กิจกรรมเคลื่อนไหวประกอบเพลง ของเด็กปฐมวัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความคิด สร้างสรรค์การวาดภาพ จากการทำกิจกรรมเคลื่อนไหวประกอบเพลงแบบอิสระกับแบบครูชี้แนะของ เด็กปฐมวัย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2543 โรงเรียน ชุมชนวัดไทรมา จังหวัดนนทบุรี จำนวน 60 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แผนการจัดกิจกรรมวาดภาพ และกิจกรรมเคลื่อนไหว ประกอบเพลงของเด็กปฐมวัย แบบอิสระ และครูชี้แนะ แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ ของ อาร์วี รังสินันท์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหา ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม (t-test) ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัย ที่ทำกิจกรรมวาดภาพแบบอิสระมีความคิดสร้างสรรค์ ด้านความคิดคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่ม ความคิดละเอียดลออ สูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ทำ กิจกรรมวาดภาพแบบครูชี้แนะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

วุฒิ วัฒนสิน (2539) ทำการศึกษาภาพเขียนทิวทัศน์ของเด็กเล็ก มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพเขียนทิวทัศน์ของเด็กเล็ก คือ นักเรียนชั้นอนุบาล 1-3 อายุ 4-6 ปี ในจังหวัดปัตตานี ตามเกณฑ์การพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ศึกษาคือ เด็กเล็กที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาล 1-3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2538 อายุ 4-6 ปี ในโรงเรียนระดับอนุบาล ในอำเภอเมืองจังหวัดปัตตานี จำนวน 120 คน เป็นเด็กเล็กชาย 60 คน และเด็กเล็กหญิง 60 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างประชากรแบบง่ายเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สร้างขึ้นจากหลักเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ โดยผู้วิจัยได้ทำการทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างของประชากรด้วยตนเอง แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกับนักวิชาการทางศิลปะศึกษา และครูสอนศิลปะ ผลการวิจัยพบว่า การแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสี ภาพทิวทัศน์ของเด็กเล็ก ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างประชากร สามารถแสดงออกถึงลักษณะต่างๆแต่ละด้านเป็นไปตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ชั้นที่ 2 คือขั้นก่อนสัญลักษณ์ การแสดงออกของเด็กเล็กทั้งหมดในแต่ละด้านจะมีลักษณะดังต่อไปนี้ 1.ด้านลักษณะนิสัยการวาดภาพ ลักษณะของเด็กเล็กที่แสดงออกมากที่สุดคือ วาดภาพดวงอาทิตย์โดยใช้เส้นเรขาคณิตเป็นสัญลักษณ์(คิดเป็นร้อยละ 98.33) ขนาดและการจัดวางดวงอาทิตย์(คิดเป็นร้อยละ 98.33)ภูเขา(คิดเป็นร้อยละ 75) บ้าน(คิดเป็นร้อยละ 100)และต้นไม้(คิดเป็นร้อยละ 92.50)ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของเด็ก และลักษณะที่แสดงออกน้อยที่สุดคือวาดภาพดวงอาทิตย์(คิดเป็นร้อยละ 83.33) ภูเขา(คิดเป็นร้อยละ 46.66) บ้าน(คิดเป็นร้อยละ 68.33)และต้นไม้(คิดเป็นร้อยละ 61.66)โดยมีความเกี่ยวเนื่องกับสิ่งอื่นในภาพ 2.ด้านการวาดภาพคน ลักษณะที่เด็กเล็กแสดงออกมากที่สุดคือ ใช้เส้นเรขาคณิตเป็นสัญลักษณ์แทนอวัยวะต่างๆคิดเป็นร้อยละ 94.16 ลักษณะที่แสดงออกน้อยที่สุดคือวาดภาพรายละเอียดของเสื้อผ้า ผม และสิ่งที่สนใจคิดเป็นร้อยละ 42.50 3.ด้านการใช้พื้นที่ว่าง ลักษณะที่เด็กเล็กแสดงออกมากที่สุดคือวาดภาพโดยจัดองค์ประกอบที่กระจุกกระจายไม่เป็นระเบียบคิดเป็นร้อยละ 55.83 ลักษณะที่แสดงออกน้อยที่สุดคือวาดภาพโดยหมุนกระดาษโดยอิสระ คิดเป็นร้อยละ 5.83 4.ด้านการใช้สี ลักษณะที่เด็กเล็กแสดงออกมากที่สุดคือระบายสีบ้านตามอารมณ์ของเด็กคิดเป็นร้อยละ 91.16 ลักษณะที่แสดงออกน้อยที่สุดคือระบายสีต้นไม้ตามอารมณ์ของเด็กและไม่เหมือนจริงตามธรรมชาติคิดเป็นร้อยละ 60

ดุสิตา เหลือจันทร์ (2546) ทำการศึกษากิจการจัดการเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ในระดับชั้นประถมศึกษา ที่ใช้แนวทางการศึกษาวอลดอร์ฟ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย ผู้บริหารงานวิชาการ จำนวน 2 คน ผู้สอนในระดับประถมศึกษา จำนวน 9 คน จากโรงเรียนที่จัดการศึกษาแนววอลดอร์ฟ และผู้เชี่ยวชาญในการเรียนการสอนตามแนวทางการศึกษาวอลดอร์ฟ ที่เป็นผู้เผยแพร่ความรู้ให้กับโรงเรียนแนววอลดอร์ฟในประเทศไทย จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลโดย การหาค่าร้อยละ ค่าความถี่ และการวิเคราะห์

เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนการสอนวาดภาพระบายสี ในระดับชั้นประถมศึกษาที่ใช้แนว การศึกษาวอลดอร์ฟ ผู้บริหาร ครู และผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน ในการจัดการเรียนการ สอนวาดภาพระบายสี ที่เป็นไปตามแนวปรัชญาการศึกษาวอลดอร์ฟ แบ่งได้เป็น 8 ด้าน ดังนี้ 1) ด้าน ผู้สอน มีการสร้างความเข้าใจร่วมกันในแนวการศึกษาวอลดอร์ฟทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ศึกษา ด้วยตนเองจากหนังสือ ตำรา หน้าที่และบทบาทสำคัญของผู้สอนคือประจำชั้นประถม 1 เลื่อนชั้นเรียน ตามผู้เรียนถึงประถม 6 2) ด้านผู้เรียน มุ่งเน้นพัฒนาการผู้เรียนด้านจิตใจ ความละเอียดอ่อน และให้ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน โดยให้มีประสบการณ์ปฏิบัติงานศิลปะด้วยตนเองทุกชั้นตอน 3) ด้านหลักสูตรเนื้อหา มีการดำเนินการจัดทำโดยศึกษาหลักการพื้นฐานจากหลักสูตรวอลดอร์ฟ หลักสูตรโรงเรียนวอลดอร์ฟต่างประเทศ และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมกัน จัดทำหลักสูตร บูรณาการแบบสหวิทยาการ เนื้อหาทฤษฎีวิชาเชื่อมผสานกัน โดยจัดกิจกรรมวาดภาพระบายสีเป็น 3 ลักษณะคือ การระบายสีน้ำ การวาดรูปทรง และการวาดภาพประกอบบทเรียน เนื้อหาการเรียนที่ใช้ เป็นนิทาน และเรื่องราวที่ให้จินตนาการไม่เน้นหลักการทางศิลปะ และนำเนื้อหาบางส่วนในรายวิชา อื่นๆ มาใช้ในการวาดภาพ 4) ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน เป็นการบูรณาการศิลปะในการเรียน ในส่วนของการวาดภาพประกอบบทเรียน เป็นการรับรู้ประสบการณ์เกี่ยวกับสีในส่วนของการระบายสี น้ำ และเป็นพื้นฐานการเขียน การเคลื่อนไหวร่างกายในส่วนของ การวาดรูปทรง 5) ด้านวิธีการสอน ใช้ วิธีการสอนแบบสาธิต อธิบาย แนะนำ การสอนกึ่งเล่นโดยการเคลื่อนไหวร่างกาย หลักการสอนวาด ภาพเป็นแบบไม่มีเส้นร่างแต่ลงสีเป็นรูปภาพขึ้นทีละน้อย 6) ด้านสื่อการสอน ใช้วัสดุจากธรรมชาติ และสื่อทางนามธรรมเรื่องราว นิทาน หัวข้อ เพื่อช่วยในการถ่ายทอดภาพ

5.2 งานวิจัยของต่างประเทศ

คิปปี้ มากาเรต (Keppie Margaret. 2000) ทำการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของ ศิลปะในระบบการศึกษาวอลดอร์ฟและการใช้ปรัชญานี้ในแคนาดา (Questioning the role of art in Waldorf and English Canadian Mainstream Education) โดยศึกษาจากระบบการศึกษาเอกชน โรงเรียนแนววอลดอร์ฟ ศึกษาข้อมูลจากแนวปรัชญาของเกอเธ่ต์(Johann Wolfgang von Goethea) ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนระบบการศึกษาวอลดอร์ฟ ส่งเสริมภาระหน้าที่ในสังคมกับผู้เรียน พัฒนา ความรู้ความเข้าใจ ก่อเกิดความสามัคคีในความแตกต่างกันของมนุษย์ผ่านหลักสูตร โดยเข้าถึง กิจกรรมศิลปะซึ่งเป็นใจกลางหลักของระบบการศึกษานี้ และพบว่าการเล่นกับกิจกรรมศิลปะคือมู ลฐานที่เป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงความรู้สึกกับการปฏิบัติ เป็นการพัฒนาความคิดให้เข้ากับ ความชำนาญ ทักษะต่างๆเพื่อเสริมสร้างหรือลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น ความก้าวร้าว ความรุนแรง และทัศนคติบางประการ ศิลปะช่วยในการปรับความรู้สึก อารมณ์ให้สมดุล เกิดความกระฉับกระเฉง

คล้องตัว กิจกรรมศิลปะในระบบวอลดอร์ฟจึงเป็นตัวกลางให้เกิดความเข้าใจในการเรียนรู้ของผู้เรียนเองทั้งความคิดและการปฏิบัติ

มูรีน และ โรลแลนด์ (Cox, Maureen V. and Anna Rowlands. 2000) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการวาดภาพของนักเรียน 3 ที่เรียนในโรงเรียนแนวคิด คือ วอลดอร์ฟ มอนเตสซอรีและแบบสามัญ (The effect of three different educational approaches on children's drawing ability: Steiner, Montessori and traditional.) มีวัตถุประสงค์ในการเปรียบเทียบความสามารถในการวาดภาพของเด็กที่อยู่ในโรงเรียน 3 แนวคิด โดยใช้เครื่องมือทดสอบการวาดภาพทั้งสิ้น 3 กิจกรรม คือ การวาดเส้นอิสระ การวาดภาพสถานการณ์ และการวาดภาพจากการสังเกต มีประชากรเป็นนักเรียนอายุ 5-7ปีจำนวน 60 คน โดยการสุ่มมาจากโรงเรียนแต่ละแนวคิด โรงเรียนละ 20 คน ผลการวิจัยพบว่า การวาดเส้นอิสระและวาดภาพจากสถานการณ์ชี้ให้เห็นว่า นักเรียนวอลดอร์ฟมีค่าคะแนนในการวิจัยสูงกว่าเด็กนักเรียนมอนเตสซอรีและสามัญ ถึงแม้ว่านักเรียนวอลดอร์ฟจะไม่ได้ใช้สีที่หลากหลายกว่าแต่ระบายมีทิศทางดีกว่านักเรียนอีก 2 ระบบและการวาดภาพจากการสังเกต พบว่า นักเรียนวอลดอร์ฟมีการจัดวางหน้ากระดาษและวางแผนการวาดเป็นระบบ ในการวาดภาพเล่าเหตุการณ์มีการใส่รายละเอียดมากกว่า นักเรียนมอนเตสซอรีวาดภาพลักษณะรูปทรงเรขาคณิตทำให้ไม่มีชีวิตชีวา วาดภาพคนมีจำนวนน้อยกว่าเด็กระบบอื่นที่ใช้ในการวิจัย ในทางกลับกัน นักเรียนวอลดอร์ฟวาดภาพมีความน่าสนใจและมีคะแนนดีกว่านักเรียนระบบอื่นๆ

เอสตัน (Easton. 1992) ได้ศึกษามุมมองและการจัดการศึกษาวอลดอร์ฟในฐานะโรงเรียนที่ให้การศึกษาศิลปะโดยองค์รวม ใช้การบูรณาการศิลปะและวิชาการ จากการศึกษพบว่าด้านองค์ความรู้ทำให้เด็กพบมิติสำคัญของการจัดการศึกษาแบบวอลดอร์ฟ ได้แก่ มิติมนุษย์ 3 ด้าน ทฤษฎีการพัฒนามนุษย์ 3 ชั้น คือ การพัฒนาตนเอง หลักสูตรที่บูรณาการศิลปะกับทุกวิชา การสอนอย่างเป็นศิลปะ การบูรณาการสอนและการบริหาร โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ ชุมชนวอลดอร์ฟที่ใหญ่ขึ้นและมีการอภิปรายการจัดการศึกษาวอลดอร์ฟจากการรับรู้ของคุณ นักเรียนผู้ปกครอง พบว่ามีความสอดคล้องของกลุ่มเกี่ยวกับความสำเร็จของการศึกษาที่ตั้งไว้

แนนซี (Nancy B. Hertzog. 2004) ทำการศึกษาครูชาวอเมริกัน 250 คน รวมทั้งสังเกตการณ์บรรยากาศในโรงเรียน พบว่า งานศิลปะเด็กในโรงเรียนและศูนย์เด็กเล็กนั้นมีหลายรูปแบบ ผลงานของเด็กไม่เกี่ยวกับศิลปะ เพราะครูมุ่งความสนใจไปที่สิ่งที่เด็กคิดและเขียน ครูพยายามทำสิ่งที่เด็กกำลังเรียนอยู่นั้นให้สมบูรณ์ด้วยการมุ่งประเด็นว่าเด็กคิดอะไรโดยใช้ศิลปะเป็นสื่อกลางแทนความคิดและนำเสนอความคิดนั้นออกมา ในขณะเดียวกันครูก็พยายามให้เด็กใช้ศิลปะภาษาในการนำเสนอประสบการณ์ให้มองเห็นชัดเจนขึ้น เด็กทำงานศิลปะโดยเสนอข้อเท็จจริงจากการ

เห็น การฟัง เด็กๆจึงทำงานศิลปะแบบเดียวกับที่ศิลปินนำเสนองานศิลปะ โดยเลือกใช้สื่อ ใช้ความคิด ลงมือทำ รู้สึก เรียนรู้และเกิดประสบการณ์ ครูจึงต้องสอนให้เด็กใช้เทคนิคศิลปะที่หลากหลายเพื่อให้เด็กมีหนทางที่จะแสดงออกความคิดของเขา

จากแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัย การจัดกิจกรรมศิลปะ แนว การศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย และแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ พบว่า ทั้งสองแนวการศึกษามีความแตกต่างกันคือ แนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลียจะเน้นการให้เด็กได้ใช้วิธีการทางศิลปะที่หลากหลายเพื่อเป็นสื่อ ภาษาในการเรียนรู้ ส่วนแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ เน้นการเรียนศิลปะเพื่อพัฒนากาย ใจ สมอง และให้เด็กได้มีสุนทรียภาพ ดังนั้นทั้งสองแนวการศึกษาจึงมีความมุ่งหมายในการเรียนการสอนศิลปะ ที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามทั้งสองแนวการศึกษาก็จัดกิจกรรมโดยให้ความสำคัญกับกิจกรรมศิลปะ กระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 58-59) กล่าวว่า ศิลปะมีความสำคัญอย่างมาก และสอดคล้องกับ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546 ที่กำหนดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ไว้ในกิจกรรมเสรี ช่วยให้เกิด แสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ จินตนาการ

ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นครูศิลปะ จึงมีความสนใจในการศึกษาผลงานศิลปะของเด็กที่ได้รับการ จัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟและแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย โดยใช้หลักการ ศิลปะศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับครูศิลปะศึกษาต่อไป

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการวิจัยครั้งนี้มีวิธีการดำเนินงานตามขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือ
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากร

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผลงานศิลปะจำนวน 197 ชิ้น ของนักเรียนอายุ 5-6 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก (แนวทางการศึกษาวอลดอร์ฟ) และผลงานศิลปะจำนวน 328 ชิ้นของนักเรียนอายุ 5-6 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 โรงเรียนอนุบาลมณีรัตน์ (แนวทางการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย) รวมทั้งสิ้น 525 ชิ้น ทั้งสองโรงเรียนเป็นโรงเรียนต้นแบบที่ใช้แนวคิดกรรมการเรียนรู้ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มประชากรที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบประเมินผลงานศิลปะ ประกอบด้วย

1. แบบประเมินผลงานวาดภาพระบายสี
2. แบบประเมินผลงานปั้น
3. แบบประเมินผลงานศิลปะสื่อประสม

การสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

การสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีขั้นตอนคือ

1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับศิลปะระดับปฐมวัย
 - 1.1 ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะของเด็กระดับปฐมวัย

1.2 ศึกษาทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Victor Lowenfeld) สเซอร์มาเชอร์ (Schirmacher) โกลอมบ์ (Golomb) มาเยสกี (Mayesky)

2. นำความรู้ที่ได้จากการศึกษาเอกสารทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะของ วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Victor Lowenfeld) สเซอร์มาเชอร์ (Schirmacher) โกลอมบ์ (Golomb) มาเยสกี (Mayesky) มาประมวลแล้วเรียบเรียงเพื่อสร้างแบบประเมินผลงานวาดภาพระบายสี แบบประเมินผลงานปั้น แบบประเมินผลงานศิลปะสื่อประสม

3. นำแบบประเมินผลงานวาดภาพระบายสี แบบประเมินผลงานปั้น แบบประเมินผลงานศิลปะสื่อประสมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ นักวิชาการศิลปะศึกษาที่มีประสบการณ์การทำงานกับเด็กปฐมวัย และครูผู้สอนระดับปฐมวัยที่มีประสบการณ์ทำงานกับเด็กไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวนทั้งสิ้น 3 ท่าน ได้แก่

3.1 รองศาสตราจารย์เกริก ยุ้นพันธ์ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

3.2 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ผดุง พรหมมูล อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

3.3 อาจารย์พัชนี เล้าแสงชัยวัฒน์ อาจารย์ประจำโรงเรียนเซนต์ฟรังซิสซาเวียร์คอนแวนต์

4. นำแบบประเมินผลงานวาดภาพระบายสี แบบประเมินผลงานปั้น แบบประเมินผลงานศิลปะสื่อประสม โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องซึ่งต้องมีค่า IOC มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 (บุญเชิด ภิญโญ อนันตพงษ์. 2526 : 89) ซึ่งแบบประเมินมีค่า IOC ระหว่าง 0.6-1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. พบผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านรักและโรงเรียนอนุบาลมณีรัตน์ เพื่อขอความร่วมมือและขออนุญาตในการทำวิจัย

2. นำจดหมายจากบัณฑิตศึกษาไปยังโรงเรียนบ้านรักและโรงเรียนอนุบาลมณีรัตน์

3. ประสานงานกับครูประจำชั้นโรงเรียนบ้านรักและโรงเรียนอนุบาลมณีรัตน์ให้เก็บผลงานศิลปะของเด็กทุกชิ้น

3.1 เดือนพฤษภาคม 2551 พบครูประจำชั้น ชี้แจงกระบวนการทำวิจัย

3.2 เดือนมิถุนายน 2551 ศึกษาผลงานศิลปะของเด็ก สัมภาษณ์ และบันทึกภาพผลงานด้วยกล้องถ่ายรูป ครั้งที่ 1

3.3 เดือนกรกฎาคม 2551 ศึกษาผลงานศิลปะของเด็ก สัมภาษณ์ และบันทึกภาพผลงานด้วยกล้องถ่ายรูป ครั้งที่ 2

3.4 เดือนสิงหาคม 2551 ศึกษาผลงานศิลปะของเด็ก สัมภาษณ์ และบันทึกภาพ ผลงานด้วยกล้องถ่ายรูป ครั้งที่ 3

4. เดือนกันยายน 2551 นำผลงานศิลปะของเด็กมาแยกประเภท ได้แก่

4.1 ประเภทที่ 1 ผลงานวาดภาพระบายสีของแนวการศึกษาออลดอร์ฟ 166 ชิ้น

ผลงานวาดภาพระบายสีของแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย 206 ชิ้น

4.2 ประเภทที่ 2 ผลงานปั้นของแนวการศึกษาออลดอร์ฟ 31 ชิ้น

ผลงานปั้นของแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย 45 ชิ้น

4.3 ประเภทที่ 3 ผลงานศิลปะสื่อประสมของแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย 77 ชิ้น

5. นำผลงานศิลปะของเด็กมาวิเคราะห์โดยใช้แบบประเมินประเมินผลงานวาดภาพระบายสี แบบประเมินผลงานปั้น แบบประเมินผลงานศิลปะสื่อประสม

6. ยืนยันผลการวิเคราะห์ผลงานศิลปะของเด็กร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิโดยใช้แบบประเมิน ประเมินผลงานวาดภาพระบายสี แบบประเมินผลงานปั้น แบบประเมินผลงานศิลปะสื่อประสม โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิดูผลงานศิลปะของเด็กทั้งหมด 525 ชิ้น

7. อภิปรายและสรุปผลร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิโดยใช้ข้อตกลง 3 ใน 4 จากการวิเคราะห์ พบว่า เห็นด้วยระดับ 3 ใน 4 หรือ ทั้งหมด 4 คน จึงนำเสนอเป็นผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์ผลงานศิลปะของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟจำนวน 197 ชิ้น และแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย จำนวน 328 ชิ้น โดยบันทึกข้อมูลจากการวิเคราะห์ภาพในแบบประเมินผลงานวาดภาพระบายสี แบบประเมินผลงานปั้น แบบประเมินผลงานศิลปะสื่อประสม โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่านที่มีประสบการณ์ ในการสอนศิลปะเด็กปฐมวัยไม่ต่ำกว่า 5 ปี ร่วมประเมิน ได้แก่

1. อาจารย์ภคพร ชำนาญเวช ครูผู้สอน โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ มีประสบการณ์ในการสอนศิลปะเด็ก 19 ปี

2. อาจารย์ภักดี แสนทวีสุข ครูผู้สอน โรงเรียนเซนต์ปอลคอนแวนต์ มีประสบการณ์ในการสอนศิลปะเด็ก 10 ปี

3. อาจารย์อรรณสิทธิ์ ปกป้อง ครูผู้สอน โรงเรียนบ้านสอนศิลป์ มีประสบการณ์ในการสอนศิลปะเด็ก 8 ปี

และนำข้อมูลที่ได้จากแบบประเมินประเมินผลงานวาดภาพระบายสี แบบประเมินผลงานปั้น แบบประเมินผลงานศิลปะสื่อประสมจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่านมาเป็นการยืนยันผลการวิเคราะห์ตามแนวคิดของ Inductive Analysis

สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ

1. สถิติที่ใช้หาคุณภาพของเครื่องมือ

1.1 การแสดงหลักฐานในความเที่ยงตรงของเนื้อหาของแบบประเมินผลงานวาดภาพระบายสี แบบประเมินผลงานปั้น แบบประเมินผลงานศิลปะสื่อประสม โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างลักษณะที่ปรากฏในผลงานศิลปะกับผลงานศิลปะ ใช้สูตรของ บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์ (2526 : 89)

$$IOC = \frac{\sum r}{n}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างลักษณะที่ปรากฏในผลงานศิลปะกับผลงานศิลปะ

$$\frac{\sum r}{n} \text{ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดผู้เชี่ยวชาญ}$$
$$n \text{ แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ}$$

2. สถิติสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 การหาค่าร้อยละ

$$P = \frac{fx100}{n}$$

เมื่อ P แทน ร้อยละ

f แทน จำนวนที่ต้องการแปลงให้เป็นร้อยละ

n แทน จำนวนทั้งหมด

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5- 6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา
วอลดอร์ฟและเด็กอายุ 5- 6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย จำนวน
525 ชิ้น จำแนกเป็น ผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา
วอลดอร์ฟ ในโรงเรียนอนุบาลบ้านรัก จำนวน 197 ชิ้น และผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับ
การจัดประสบการณ์ตามการศึกษาเรกจิโอเอมีเลียในโรงเรียนอนุบาลมณีรัตน์ จำนวน 328 ชิ้น ทั้ง 2
โรงเรียนเป็นโรงเรียนต้นแบบที่ใช้วัตรกรรมการเรียนรู้ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ และมีผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประเภทของผลงานศิลปะ

ตาราง 1 ประเภทผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5- 6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา
วอลดอร์ฟและแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย

ประเภทของผลงานศิลปะ	แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ		แนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย	
	จำนวน (ชิ้น)	ร้อยละ	จำนวน (ชิ้น)	ร้อยละ
1. ผลงานวาดภาพระบายสี	166	84.27	206	62.80
2. ผลงานปั้น	31	15.73	45	13.72
3. ผลงานศิลปะสื่อประสม	-	-	77	23.48
รวม	197	100.00	328	100.00

จากตาราง 1 พบว่า ผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5- 6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนว
การศึกษาวอลดอร์ฟและแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย ส่วนใหญ่เป็นผลงานวาดภาพระบายสี ร้อยละ
84.27 และ ร้อยละ 62.80 ตามลำดับ

ส่วนผลงานศิลปะสื่อประสม พบว่าแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ ไม่มีผลงานศิลปะสื่อประสม แต่
แนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลียมีร้อยละ 23.48

ภาพประกอบ 1 ผลงานวาดภาพพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา
วอลดอร์ฟ

ภาพประกอบ 2 ผลงานวาดภาพพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา
เรกจิโอเอมิเลีย

ภาพประกอบ 3 ผลงานปั้นของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ

ภาพประกอบ 4 ผลงานปั้นของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย

ภาพประกอบ 5 ผลงานศิลปะสื่อประสมของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา
เรกจิโอเอมิเลีย

2. ผลงานวาดภาพระบายสี

ตาราง 2 เปรียบเทียบผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตาม
 แนวการศึกษาวอลดอร์ฟและแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย

	ลักษณะการถ่ายทอดตามพัฒนาการศิลปะ	แนวการศึกษา วอลดอร์ฟ		แนวการศึกษา เรกจิโอเอมิเลีย	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1	มีการวาดภาพสิ่งที่เด็กเห็น สิ่งที่เกี่ยวข้องรอบตัว หรือสิ่งแวดล้อม	14	8.43	145	70.39
2	ผลงานแสดงถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆในภาพ	12	7.23	183	88.83
3	มีการแสดงความสำคัญของภาพด้วยรูปร่างที่ใหญ่กว่าปกติ	10	6.02	33	16.02
4	มีการวาดภาพโดยพยายามเรียบเรียงสิ่งที่ตนเองรู้จักลงในภาพ	9	5.42	21	10.19
5	มีการใช้รูปสัญลักษณ์ (Schema) หรือรูปลักษณะคล้ายเดิม	7	4.22	110	53.39
6	วาดภาพโดยมีรายละเอียด	6	3.61	74	35.92
7	มีการจัดแบ่งช่องว่าง ระยะที่ห่างในผลงาน	114	68.67	44	21.36
8	มีการวาดภาพด้านหน้าของสิ่งต่างๆ	20	12.05	163	79.13
9	มีการใช้รูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตในภาพ	20	12.05	77	62.62
10	มีการใช้รูปร่างหรือรูปทรงอิสระในภาพ	166	100	196	95.15
11	มีการจัดวางภาพอยู่บนเส้นฐาน	12	7.23	113	54.85
12	มีการจัดวางภาพสิ่งสำคัญอยู่กลางหน้ากระดาษ	154	92.77	183	88.83
13	มีการใช้สีตามจินตนาการ	166	100	206	100
14	ระบายสีอยู่ในขอบเขตรูปร่าง	12	7.23	171	83.00
15	ผลงานแสดงถึงทักษะทางความคิดสร้างสรรค์	166	100	206	100

จากตาราง 2 พบว่า ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์
 ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟและแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย ทั้งสองแนวการศึกษามีการใช้สีตาม
 จินตนาการ ร้อยละ 100 และผลงานแสดงถึงทักษะทางความคิดสร้างสรรค์ ร้อยละ 100

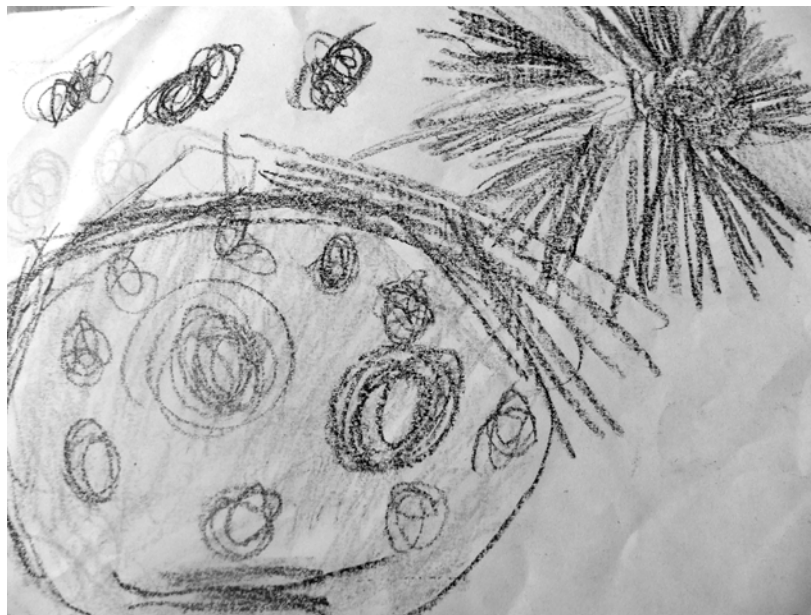
สำหรับผลงานที่มีลักษณะการถ่ายทอดตามพัฒนาการศิลปะมากกว่าร้อยละ 70 ขึ้นไป ได้แก่
 แนวการศึกษาวอลดอร์ฟมีการจัดวางภาพสิ่งสำคัญอยู่กลางหน้ากระดาษ ร้อยละ 92.77 มีการใช้
 รูปร่างหรือรูปทรงอิสระ ร้อยละ 100 ตามลำดับ ส่วนแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย มีการวาดภาพสิ่ง
 ที่เด็กเห็น สิ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งรอบตัว ร้อยละ 70.39 ผลงานแสดงถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆในภาพ
 ร้อยละ 88.83 มีการวาดภาพด้านหน้าของสิ่งต่างๆ ร้อยละ 79.13 มีการจัดวางภาพสิ่งสำคัญอยู่
 กลางหน้ากระดาษ ร้อยละ 88.83 มีการระบายสีอยู่ในขอบเขตรูปร่าง ร้อยละ 83.00

ภาพประกอบ 6 ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา
 วอลดอร์ฟที่แสดงให้เห็นถึงการจัดวางภาพสิ่งสำคัญอยู่กลางหน้ากระดาษ

ภาพประกอบ 7 ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา
 เรกจิโอเอมิเลียที่แสดงให้เห็นถึงการจัดวางภาพสิ่งสำคัญอยู่กลางหน้ากระดาษ

ภาพประกอบ 8 ผลงานวาดภาพพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา
 วัลดอร์ฟที่แสดงให้เห็นถึงการใช้สีตามจินตนาการ

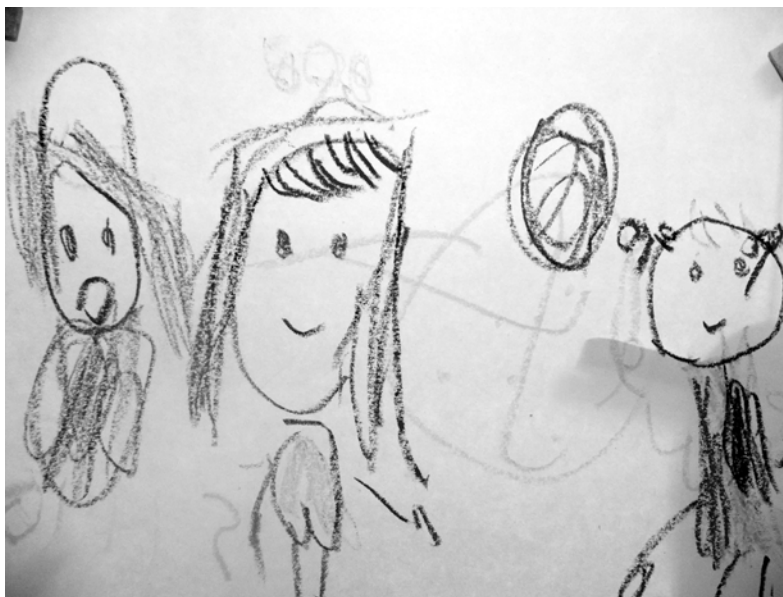
ภาพประกอบ 9 ผลงานวาดภาพพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา
 เรกจิโอเอมิเลียที่แสดงให้เห็นถึงการใช้สีตามจินตนาการ

ภาพประกอบ 10 ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา
 วอลดอร์ฟที่เป็นการวาดภาพสิ่งที่เด็กเห็นและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งรอบตัว

ภาพประกอบ 11 ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา
 เรกจิโอเอมิเลียที่เป็นการวาดภาพสิ่งที่เด็กเห็นและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งรอบตัว

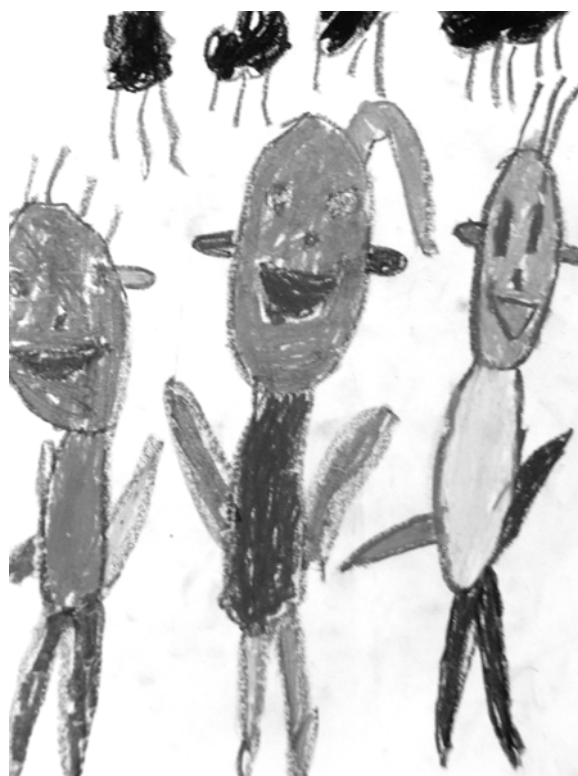
ภาพประกอบ 12 ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา
วอลดอร์ฟที่แสดงให้เห็นถึงการวาดภาพเฉพาะด้านหน้า

ภาพประกอบ 13 ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา
เรกจิโอเอมิเลียที่แสดงให้เห็นถึงการวาดภาพเฉพาะด้านหน้า

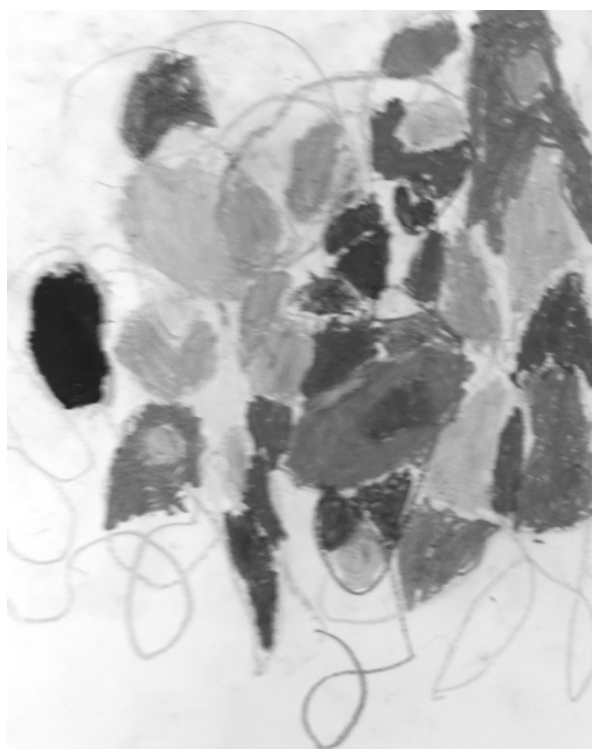
ภาพประกอบ 14 ผลงานวาดภาพพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา
วอลดอร์ฟที่แสดงให้เห็นถึงการระบายสีอยู่ในขอบเขตรูปร่าง

ภาพประกอบ 15 ผลงานวาดภาพพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา
เรกจิโอเอมิเลียที่แสดงให้เห็นถึงการระบายสีอยู่ในขอบเขตรูปร่าง

ภาพประกอบ 16 ผลงานวาดภาพพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา
วอลดอร์ฟที่แสดงให้เห็นถึงการวาดภาพโดยใช้รูปร่างอิสระ

ภาพประกอบ 17 ผลงานวาดภาพพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา
เรกจิโอเอมิเลียที่แสดงให้เห็นถึงการวาดภาพโดยใช้รูปร่างอิสระ

3. ผลงานปั้น

ตาราง 3 ผลงานปั้นของเด็กอายุ 5- 6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟและแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย

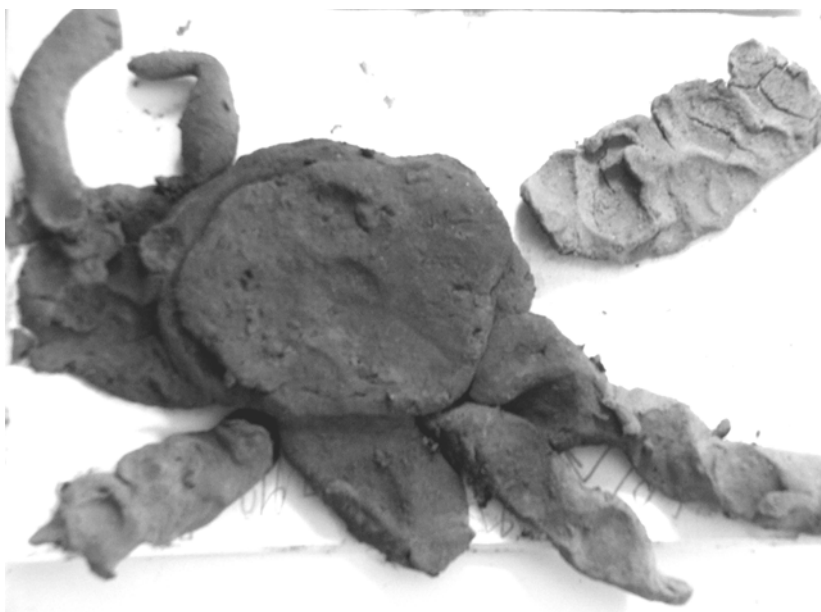
ข้อ	ลักษณะการถ่ายทอดตามพัฒนาการศิลปะ	แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ		แนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1	ปั้นเรื่องราวอย่างมีความหมาย	5	16.13	45	100.00
2	มีการใช้รูปเรขาคณิตในผลงาน	9	29.03	22	48.89
3	มีการใช้รูปทรงอิสระในผลงาน	31	100.00	45	100.00
4	มีการปั้นส่วนประกอบเพิ่มเติมลงบนโครงสร้างหลัก	2	6.45	45	100.00
5	มีการปั้นรูปแล้วนำมาต่อกันมากกว่า 2 ส่วนโดยทำให้เป็นรูปร่างขึ้นเดียวกัน	2	6.45	14	31.12
6	มีการทำพื้นผิวต่างๆลงบนวัสดุปั้น	0	0.00	4	8.89
7	มีการใส่รายละเอียดย่อยในผลงาน	5	16.13	45	100.00
8	ผลงานแสดงออกได้ตรงตามที่เด็กต้องการ	31	100.00	45	100.00
9	ผลงานมีลักษณะเฉพาะตน	31	100.00	45	100.00
10	ผลงานแสดงให้เห็นความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อมือ	31	100.00	33	73.34

จากตาราง 3 พบว่า ผลงานปั้นของเด็กอายุ 5- 6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟและแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย ทั้งสองแนวการศึกษามีการใช้รูปทรงอิสระในผลงาน ผลงานแสดงออกได้ตรงตามที่เด็กต้องการ และผลงานมีลักษณะเฉพาะตน ร้อยละ 100

ผลงานปั้นของเด็กอายุ 5- 6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ เป็นผลงานที่แสดงให้เห็นความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อมือ ร้อยละ 100 ส่วนแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลียเป็นผลงานที่ปั้นเรื่องราวอย่างมีความหมาย ร้อยละ 100 มีการปั้นส่วนประกอบเพิ่มเติมลงบนโครงสร้างหลัก ร้อยละ 100 มีการใส่รายละเอียดย่อยในผลงาน ร้อยละ 100 และผลงานแสดงให้เห็นความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อมือ ร้อยละ 73.34

ภาพประกอบ 18 ผลงานปั้นของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟที่แสดงให้เห็นถึงการปั้นโดยใช้รูปทรงอิสระ

ภาพประกอบ 19 ผลงานปั้นของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลียที่แสดงให้เห็นถึงการปั้นโดยใช้รูปทรงอิสระ

ภาพประกอบ 20 ผลงานปั้นของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ
ที่แสดงให้เห็นถึงการปั้นอย่างมีความหมาย

ภาพประกอบ 21 ผลงานปั้นของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเดีย
ที่แสดงให้เห็นถึงการปั้นอย่างมีความหมาย

ภาพประกอบ 22 ผลงานปั้นของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟ
ที่แสดงให้เห็นถึงการปั้นส่วนประกอบเพิ่มเติมลงบนโครงสร้างหลัก

ภาพประกอบ 23 ผลงานปั้นของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย
ที่แสดงให้เห็นถึงการปั้นส่วนประกอบเพิ่มเติมลงบนโครงสร้างหลัก

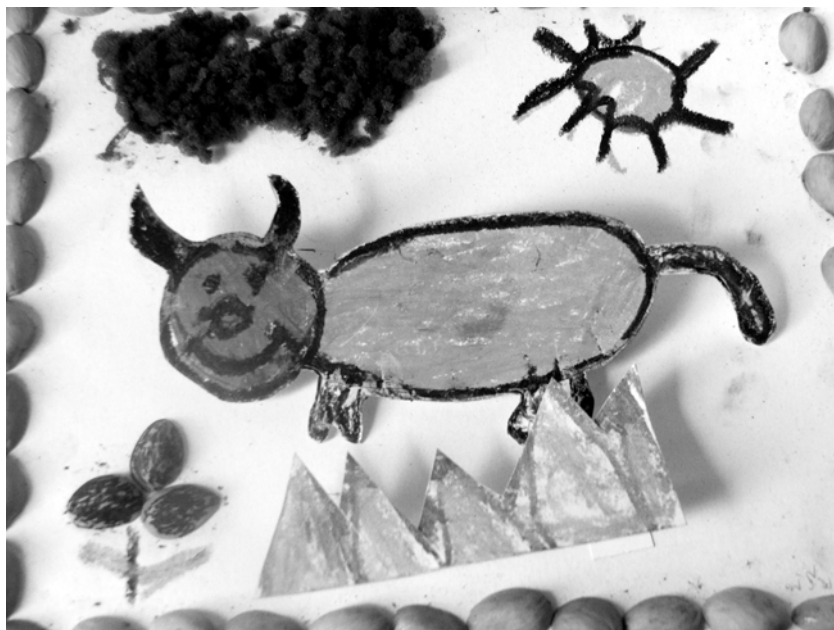
4. ผลงานศิลปะสื่อประสม

ตาราง 4 ผลงานศิลปะสื่อประสมของเด็กอายุ 5- 6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา เรกจิโอเอมิเลีย

ข้อ	ลักษณะการถ่ายทอดตามพัฒนาการศิลปะ	แนวการศึกษา วอลดอร์ฟ		แนวการศึกษา เรกจิโอเอมิเลีย	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1	มีการใช้วัสดุหลากหลายในการทำงาน	-	-	50	64.94
2	มีการผสมผสานสื่อต่างๆให้เกิดเป็นผลงานที่มีเอกภาพ	-	-	45	58.44
3	มีการตกแต่งผลงานด้วยวัสดุต่างๆ	-	-	20	25.97
4	มีการทำผลงานเป็นกลุ่มร่วมกัน	-	-	15	19.48
5	มีวิธีการสร้างสรรค์ผลงานที่แปลกใหม่แตกต่างไปจาก กลุ่ม	-	-	5	6.49

จากตาราง 4 พบว่า ผลงานศิลปะสื่อประสมของเด็กอายุ 5- 6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย มีการใช้วัสดุหลากหลายในการทำงาน ร้อยละ 64.94 และมีการผสมผสานสื่อต่างๆให้เกิดเป็นผลงานที่มีเอกภาพ ร้อยละ 58.44

ส่วนแนวการศึกษาวอลดอร์ฟไม่มีการทำผลงานศิลปะสื่อประสม

ภาพประกอบ 24 ผลงานศิลปะสื่อประสมของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา
เรกจิโอเอมิเลียที่มีการใช้วัสดุหลากหลายในการทำงาน

ภาพประกอบ 25 ผลงานศิลปะสื่อประสมของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษา
เรกจิโอเอมิเลียที่มีการผสมผสานสื่อต่างๆให้เกิดเป็นผลงานที่มีเอกภาพ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลงานศิลปะของเด็กปฐมวัยอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์แตกต่างกัน ได้แก่ แนวการศึกษาออลดอร์ฟและแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผลงานศิลปะจำนวน 197 ชิ้นของนักเรียนอายุ 5-6 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก (แนวการศึกษาออลดอร์ฟ) และผลงานศิลปะจำนวน 328 ชิ้นของนักเรียนอายุ 5-6 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2551 โรงเรียนอนุบาลมณีรัตน์ (แนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย) รวมทั้งสิ้น 525 ชิ้น ทั้งสองโรงเรียนเป็นโรงเรียนต้นแบบที่ใช้ในวัตกรรมการเรียนรู้ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มประชากรที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มประชากรที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบประเมินผลงานศิลปะ ประกอบด้วย

1. แบบประเมินผลงานวาดภาพระบายสี
2. แบบประเมินผลงานปั้น
3. แบบประเมินผลงานศิลปะสื่อประสม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. พบผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านรักและโรงเรียนอนุบาลมณีรัตน์ เพื่อขอความร่วมมือและขออนุญาตในการทำวิจัย
2. นำจดหมายจากบัณฑิตศึกษาไปยังโรงเรียนบ้านรักและโรงเรียนอนุบาลมณีรัตน์
3. ประสานงานกับครูประจำชั้นโรงเรียนบ้านรักและโรงเรียนอนุบาลมณีรัตน์ให้เก็บผลงานศิลปะของเด็กทุกชิ้น

- 3.1 เดือนพฤษภาคม 2551 พบครูประจำชั้น ชี้แจงกระบวนการทำวิจัย
- 3.2 เดือนมิถุนายน 2551 ศึกษาผลงานศิลปะของเด็ก สัมภาษณ์ และบันทึกภาพผลงานด้วยกล้องถ่ายรูป ครั้งที่ 1
- 3.3 เดือนกรกฎาคม 2551 ศึกษาผลงานศิลปะของเด็ก สัมภาษณ์ และบันทึกภาพผลงานด้วยกล้องถ่ายรูป ครั้งที่ 2
- 3.4 เดือนสิงหาคม 2551 ศึกษาผลงานศิลปะของเด็ก สัมภาษณ์ และบันทึกภาพผลงานด้วยกล้องถ่ายรูป ครั้งที่ 3
4. เดือนกันยายน 2551 นำผลงานศิลปะของเด็กมาแยกประเภท ได้แก่
 - 4.1 ประเภทที่ 1 ผลงานวาดภาพระบายสีของแนวการศึกษาออลดอร์ฟ 166 ชิ้น
ผลงานวาดภาพระบายสีของแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย 206 ชิ้น
 - 4.2 ประเภทที่ 2 ผลงานปั้นของแนวการศึกษาออลดอร์ฟ 31 ชิ้น
ผลงานปั้นของแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย 45 ชิ้น
 - 4.3 ประเภทที่ 3 ผลงานศิลปะสื่อประสมของแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย 77 ชิ้น
5. นำผลงานศิลปะของเด็กมาวิเคราะห์โดยใช้แบบประเมินประเมินผลงานวาดภาพระบายสีแบบประเมินผลงานปั้น แบบประเมินผลงานศิลปะสื่อประสม
6. ยืนยันผลการวิเคราะห์ผลงานศิลปะของเด็กร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิโดยใช้แบบประเมินประเมินผลงานวาดภาพระบายสี แบบประเมินผลงานปั้น แบบประเมินผลงานศิลปะสื่อประสม โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิดูผลงานศิลปะของเด็กทั้งหมด 525 ชิ้น
7. อภิปรายและสรุปผลร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิโดยใช้ข้อตกลง 3 ใน 4 จากการวิเคราะห์ตามหลักการศิลปศึกษา พบว่า เห็นด้วยระดับ 3 ใน 4 หรือ ทั้งหมด 4 คน จึงนำเสนอเป็นผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาศึกษาวิเคราะห์ผลงานศิลปะของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟและเรกจิโอเอมีเลียโดยบันทึกข้อมูลจากการวิเคราะห์ภาพด้วยการหาค่าร้อยละ

สรุปผลการวิจัย

1. ผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ และแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย ส่วนใหญ่เป็นผลงานวาดภาพระบายสี ร้อยละ 84.27 และ ร้อยละ 62.80 ตามลำดับ ส่วนผลงานศิลปะสื่อประสม พบว่าแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ ไม่มีผลงานศิลปะสื่อประสม แต่แนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย ร้อยละ 23.48

2. ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟและแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย ทั้งสองแนวการศึกษามีการใช้สีตามจินตนาการ ร้อยละ 100 และผลงานแสดงถึงทักษะทางความคิดสร้างสรรค์ ร้อยละ 100

สำหรับผลงานที่มีลักษณะการถ่ายทอดตามพัฒนาการศิลปะมากกว่าร้อยละ 70 ขึ้นไป ได้แก่ แนวการศึกษาวอลดอร์ฟ เป็นการจับดวงภาพสิ่งสำคัญอยู่กลางหน้ากระดาษ ร้อยละ 92.77 มีการใช้รูปร่างหรือรูปทรงอิสระ ร้อยละ 100 ตามลำดับ แนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย มีการวาดภาพสิ่งที่เด็กเห็น สิ่งที่เกี่ยวข้องกับสิ่งรอบตัว ร้อยละ 70.39 ผลงานแสดงถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ในภาพ ร้อยละ 88.83 มีการวาดภาพด้านหน้าของสิ่งต่างๆ ร้อยละ 79.13 มีการจับดวงภาพสิ่งสำคัญอยู่กลางหน้ากระดาษ ร้อยละ 88.83 มีการระบายสีอยู่ในขอบเขตรูปร่าง ร้อยละ 83.00

3. ผลงานปั้นของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟและแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย ทั้งสองแนวการศึกษามีการใช้รูปทรงอิสระในผลงาน ผลงานแสดงออกได้ตรงตามที่ต้องการ และผลงานมีลักษณะเฉพาะตน ร้อยละ 100

ผลงานปั้นของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ เป็นผลงานที่แสดงให้เห็นความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อมือ ร้อยละ 100 ส่วนแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลียเป็นผลงานที่ปั้นเรื่องราวอย่างมีความหมาย ร้อยละ 100 มีการปั้นส่วนประกอบเพิ่มเติมลงบนโครงสร้างหลัก ร้อยละ 100 มีการใส่รายละเอียดย่อยในผลงาน ร้อยละ 100 และผลงานแสดงให้เห็นความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อมือ ร้อยละ 73.34

4. ผลงานศิลปะสื่อประสมของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย มีการใช้วัสดุหลากหลายในการทำงาน ร้อยละ 64.94 และมีการผสมผสานสื่อต่างๆ ให้เกิดเป็นผลงานที่มีเอกภาพ ร้อยละ 58.44 ส่วนแนวการศึกษาวอลดอร์ฟไม่มีการทำผลงานศิลปะสื่อประสม

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอการอภิปรายในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ประเภทของผลงานศิลปะ

1.1 ประเภทของผลงานศิลปะ พบว่าผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟและเรกจิโอเอมิเลีย สามารถจำแนกได้ 3 ประเภท คือ ผลงานวาดภาพระบายสี ผลงานปั้น และผลงานศิลปะสื่อประสม โดยทั้งสองแนวการศึกษาเป็นผลงานวาดภาพระบายสี ร้อยละ 84.27 และร้อยละ 62.80 ตามลำดับ ซึ่งสามารถอภิปรายได้ว่าการวาดภาพระบายสีเป็นการพัฒนาการเรียนรู้เกี่ยวกับการคุมเส้น การสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อและตา (ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์กุล. 2532 : 10-11) ซึ่งเด็กปฐมวัยชอบการวาดภาพเพราะเป็นการแสดงสมรรถนะทางกายของเด็ก (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2547 : 190)และนภเนตร ธรรมบวร(2549 : 260) กล่าวว่าหัวใจหลักของการเรียนการสอนแบบวอลดอร์ฟ คือ การมุ่งพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม ได้แก่ การลงมือปฏิบัติ (hands) ความรู้สึกหรือจิตใจ (heart) และสมอง (head) เพื่อตั้งศักยภาพในตัวเด็กออกมาและการทำซ้ำทำซ้ำเป็นการเพิ่มความสามารถในการเรียนรู้ของเด็ก ดังนั้นจึงทำให้ผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ มีผลงานศิลปะเพียง 3 ประเภทโดยที่เด็กจะทำกิจกรรมเพียง 3 ประเภทสลับกัน ไม่มีการทำงานศิลปะประเภทอื่นอีก และสังเกตว่ามีการทำกิจกรรมสัปดาห์น้อยครั้งเพื่อให้เด็กได้มีประสบการณ์กับสี รู้อารมณ์อันเกิดจากสี (ดุสิตา เหลือจันทร์. 2546 : 46) เช่นเดียวกับแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลียที่กล่าวว่า ศิลปะคือหนทางสำคัญที่เด็กจะสามารถสื่อความหมายกับผู้อื่นที่อยู่รอบข้างได้เข้าใจกระบวนการคิด จินตภาพของเด็ก และข้อมูลที่ได้รับรู้มา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องจัดสื่อวัสดุอุปกรณ์และจัดกิจกรรมศิลปะที่หลากหลายให้มากที่สุดเพื่อให้เด็กรู้วิธีการและเทคนิคทางศิลปะหลายๆประเภทเพื่อสื่อถึงการเรียนรู้ความเข้าใจ และการรับรู้ของเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ภรณ์ี คุรุรัตน์. 2542 : 71-72) และสอดคล้องกับคำกล่าวของนักการศึกษาเรกจิโอเอมิเลียที่ว่าศิลปะของเด็กเป็นสื่อกลางที่มีความหลากหลาย เป็นความสามารถในการสื่อสารเปรียบเทียบ “ร้อยภาษา” (The Hundred Language of Children) (Early Children Research and Practice. 2007 : online) จากแนวคิดดังกล่าวจะเห็นว่าแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลียมีผลงานศิลปะครบทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ ผลงานวาดภาพระบายสี ผลงานปั้น และผลงานศิลปะสื่อประสม เพราะการทำงานศิลปะของเด็กเป็นการสื่อข้อเท็จจริงจากการเห็น การฟัง เลือกใช้สื่อ ใช้ความคิด ลงมือทำ รู้สึก เรียนรู้ เกิดประสบการณ์ ครูจึงต้องสอนให้เด็กใช้เทคนิคหลากหลายเพื่อให้เด็กมีหนทางแสดงออกทางความคิด (Early Children Research and Practice. 2007 : online)

2. ผลงานวาดภาพระบายสี

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟและแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย ทั้งสองแนวการศึกษามีการใช้สีตามจินตนาการและมีความคิดสร้างสรรค์ ร้อยละ 100 ซึ่งอยู่ในระดับสูงมากทั้งสองแนวการศึกษา สามารถอธิบายได้ว่า

2.1 การพัฒนาจินตนาการ ھرรษา นิลวิเชียร (2535 : 177) กล่าวไว้ว่า เด็กวัยนี้จะตื่นต้นกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งของกับการวาดมากกว่าความสัมพันธ์ของสิ่งของกับสี รูปทรงมีความสำคัญกับเด็กมาก สีของวัตถุจึงไม่ตรงตามความจริง เช่น วาดคนสีเขียว สีแดง ตามความชอบของเด็กแต่ละคนและสอดคล้องกับพัฒนาการด้านการใช้สีของวิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (1987 : 56-57) กล่าวว่า เด็กวัย 4-7 ปีจะใช้สีที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ใช้สีตามความรู้สึก แต่ก็มีส่วนในผลงานที่เด็กจะใช้สีที่ตรงกับความเป็นจริงบ้างซึ่งเป็นสิ่งที่เด็กมีความประทับใจในสิ่งนั้น ในทัศนะของนักวิชาการนั้นกิจกรรมศิลปะมีความสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546 ที่กำหนดให้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมประจำวัน เพื่อให้เด็กแสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 58-59)

2.2 การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ สอดคล้องกับวิรุณ ตั้งเจริญ (2526 : 17) กล่าวถึงพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยไว้ว่า ศิลปะเด็กแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์และผลงานศิลปะของเด็กก็เป็นผลมาจากความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ผลงานศิลปะทุกชิ้นจึงแสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ของเด็กไว้ด้วยเช่นกัน สามารถแบ่งได้เป็น 1) ความคิดสร้างสรรค์ด้านรูปทรงเพราะสิ่งที่เด็กวาดเป็นรูปทรงที่อยู่ในความคิดของเด็กตามความคิดคำนึง เด็กวาดจากการรับรู้และความเข้าใจ ไม่สนใจสิ่งที่ผิดหรือถูก แต่มาจากความพอใจส่วนตัว รูปร่างรูปทรงที่ปรากฏในผลงานศิลปะจึงเป็นรูปทรงที่สร้างสรรค์ตลอดเวลาเพราะไม่ได้มาจากการเลียนแบบธรรมชาติ 2) ความคิดสร้างสรรค์ด้านการใช้สี เพราะเด็กไม่ได้ใช้ทฤษฎีสี ไม่มีการเปรียบเทียบสี และไม่ได้วางแผน แต่ใช้ประสาทสัมผัสเกี่ยวกับความงามที่สะสมไว้ โดยเลือกสีมาอย่างรวดเร็วและระบายไปทันใด ไม่กังวลว่าจะเหมือนกับธรรมชาติหรือไม่ แต่เมื่องานเสร็จก็แสดงถึงความเป็นเอกภาพ และมีการสร้างสรรค์ในการใช้สี 3) ความคิดสร้างสรรค์ด้านการจัดภาพ การขยายขนาด ลดขนาดของเด็ก เป็นผลจากการแสดงออกถึงสิ่งที่มีความสำคัญมากน้อย และเกี่ยวข้องกับการจัดภาพด้านขนาดของรูปทรง เล็กใหญ่ บริเวณกว้างมากและน้อย บนและล่าง เป็นการแก้ปัญหาและใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการจัดภาพแต่ละภาพ 4) ความคิดสร้างสรรค์ด้านจินตนาการ เนื้อหาหลายอย่างที่เด็กนำมารวมกันไว้ในภาพเดียว บางภาพอาจมีหลายสิ่งที่ไม่น่าจะรวมกันได้แต่เด็กสามารถจัดเอาไว้ในภาพเดียวกันได้ แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ด้านจินตนาการ ดังนั้นผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟและเรกจิโอเอมีเลียจึงมีลักษณะของผลงานที่แสดงถึงทักษะความคิดสร้างสรรค์

2.3 การจัดวางภาพ พบว่า แนวการศึกษาออลดอร์ฟและแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย มีการจัดวางภาพสิ่งสำคัญอยู่กลางหน้ากระดาษ ร้อยละ 92.77 และ ร้อยละ 88.83 ตามลำดับ พิระพงษ์ กุลพิศาล (2531 : 64) กล่าวว่า การเน้น หรือ ความเด่นเป็นจุดสะดุดตาที่สุด หรือ จุดสนใจ สามารถทำได้โดยใช้รูปทรงซึ่งมีขนาดต่างไปจากรูปอื่น ๆ ในส่วนรวม เน้นความเข้มของสี ใช้น้ำหนักต่างไปจากบริเวณอื่นหรือให้อยู่ในบริเวณกึ่งกลางของภาพซึ่งสอดคล้องกับพัฒนาการศิลปะในช่วงวัย 5-6 ปี วิรุณ ตั้งเจริญ (2526 : 13) กล่าวว่า เด็กวัยนี้อยู่ในวัยที่ยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลาง การเขียนภาพจึงขึ้นอยู่กับความรู้สึกของเด็ก ไม่ได้เกิดจากการมองเห็น ดังนั้น เด็กวัยนี้จึงมักวาดภาพที่เป็นสิ่งสำคัญกลางหน้ากระดาษ ถ้ามีสิ่งอื่นที่อยากวาดก็จะวาดไว้รอบๆ รูปที่เป็นจุดสำคัญนั้น (นที เกกิงศรี. 2548 : 37)

2.4 การใช้รูปร่างรูปทรง พบว่าแนวการศึกษาออลดอร์ฟและแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย มีการใช้รูปร่างหรือรูปทรงอิสระ ร้อยละ 100 และร้อยละ 95.15 ตามลำดับ สอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ที่กล่าวถึงพัฒนาการทางศิลปะของเด็กวัยนี้ไว้ว่าเด็กจะวาดรูปร่างรูปทรงเรขาคณิตมาต่อกันเป็นภาพ และวาดรูปร่างรูปทรงอิสระ (นที เกกิงศรี. 2548 : 36) จะเห็นได้ว่า ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟนั้นเป็นผลงานที่ไม่เน้นในเรื่องความหมายที่ปรากฏในภาพ ไม่มีการแสดงการวาดภาพโดยมีรายละเอียด ไม่ปรากฏการแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ในภาพ มีเพียงแต่การแสดงออกในเรื่องการใช้รูปร่างรูปทรงอิสระ ใช้สีตามจินตนาการ และแสดงถึงทักษะความคิดสร้างสรรค์ที่โดดเด่นเป็นไปแนวการศึกษาออลดอร์ฟ รูดอร์ฟ สไตเนอร์ (ดุสิตา เหลือจันทร์. 2546 : 43) กล่าวว่า เด็กจะเริ่มวาดภาพที่มีความหมายมากขึ้น วาดคน ต้นไม้ซึ่งเป็นสิ่งที่พบเห็นอยู่ทุกวัน แต่ก็เป็นที่ถูกแทนด้วยสัญลักษณ์แห่งความรู้สึกที่ไม่เหมือนจริง และสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการจัดกิจกรรมศิลปะตามแนวการศึกษาออลดอร์ฟ ที่กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของกิจกรรมศิลปะนั้นมุ่งให้เกิดความรู้สึกภายใน คือ จิตใจ วิญญาณ ความรู้สึก พร้อมกับการปฏิบัติทางกายและการคิดจินตนาการด้วยสติปัญญา เพื่อให้เด็กได้สัมผัสประสบการณ์ของสีเชิงความรู้สึก รับรู้อารมณ์ของสีมากกว่าการเลียนแบบวัตถุหรือสิ่งต่างๆ ทำงานศิลปะเพื่อความผ่อนคลาย (ดุสิตา เหลือจันทร์. 2546 : 127) ประกอบกับการเรียนการสอนของครู ไม่มีการถามเด็กว่าเด็กกำลังวาดภาพอะไร หรือ ไม่มีการกำหนดหัวข้อให้เด็ก ยกเว้นเด็กจะเล่าเองและครูจดบันทึก ซึ่งครูก็ไม่ต้องการให้เด็กวาดภาพอะไรที่มีความหมายมากนักเพราะเป็นการจำกัดความคิดจินตนาการของเด็ก(ดาวิวรรธ นบุญครอง. 2551 : สัมภาษณ์) ครูจึงไม่เข้าไปแทรกแซง แนะนำ วิพากษ์วิจารณ์ เพราะการทำงานศิลปะของเด็กวัยนี้เป็น การฝึกหัดใช้จินตนาการ เด็กอาจไม่เล่าเรื่องที่ที่กำลังทำอยู่แต่ก็ได้หมายความว่าสิ่งที่เด็กเรียนรู้จากสิ่งเหล่านั้นจะถูกซึมซับ ในความเป็นจริงแล้วทุกสิ่งจะถูกเก็บไว้ในใจในระดับจิตใต้สำนึก และอาจถูกนำกลับมาใช้อีกในยามที่เด็กต้องการ ไม่ใช่ในยามที่ผู้ใหญ่ต้องการ (ภรณี คุรุรัตน์และคณะ. 2542 : 40)

และสอดคล้องกับทฤษฎีศิลปศึกษาของเจนนิน (อ้างอิงในหรรษา นิลวิเชียร. 2535 : 189) กล่าวว่า ครูไม่ควรถามเด็กว่าวาดรูปอะไร ภาพอะไร เพราะเป็นการทำลายความมั่นใจของเด็ก การบอกให้เด็ก พูดถึงผลงานหรือตั้งชื่อจะทำให้เด็กเรียนรู้ว่าครูต้องการให้เด็กทำในสิ่งที่สามารถพูดหรือตั้งชื่อได้ ซึ่งจะ ทำให้เด็กละอายเพราะเด็กยังไม่มีความสามารถที่จะพูดหรือบรรยายผลงานของตนเอง นักทฤษฎี ศิลปะศึกษาบางกลุ่มจึงชี้แจงว่างานศิลปะเป็นงานทัศนศิลป์ที่ไม่จำเป็นต้องมีการอธิบายประกอบเพียง แค่เปิดโอกาสให้เด็กพูดแสดงความคิดความรู้สึกโดยไม่บังคับ

2.5 ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆในภาพ พบว่า ผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กที่ได้รับการจัด ประสิทธิภาพตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย พบว่า มีการวาดภาพสิ่งที่เด็กเห็น สิ่งที่เกี่ยวข้องกับ สิ่งรอบตัว ร้อยละ 70.39 ผลงานแสดงถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆในภาพ ร้อยละ 88.83 มีการ วาดภาพด้านหน้าของสิ่งต่างๆ ร้อยละ 79.13 มีการระบายสีอยู่ในขอบเขตรูปร่าง ร้อยละ 83.00 มี ความสอดคล้องกับพัฒนาการทางศิลปะของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (อ้างอิงในลลิตพรพรณ ทองงาม. 2539 : 85-87) ที่กล่าวว่าพัฒนาการของเด็กวัยนี้อยู่ในขั้นเริ่มเขียนภาพอย่างมีความหมาย สิ่งที่เด็ก วาดมักจะเป็นด้านหน้าของสิ่งต่างๆ เด็กจะวาดสิ่งที่เด็กเห็นหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว ถือเป็นจุดเริ่มต้น ของการสื่อสารโดยใช้เส้นวาดเป็นลวดลายรูปทรง พยายามเรียบเรียงสิ่งที่ตนเองรู้จักลงในภาพ พร้อมทั้ง มีการเริ่มพิจารณาการจัดวางวัตถุ เริ่มใส่ใจความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆในภาพ ถึงแม้ขนาดของวัตถุ อาจจะยังไม่มีความเป็นสัดส่วนต่อกัน นอกจากนี้ นที เกกิงศรี (2548 : 34) ยังกล่าวว่า เด็กวัยนี้ รู้จักระบายสีให้อยู่ในขอบเขตได้ และสามารถเรียนรู้กิจกรรมศิลปะมากมายที่โรงเรียน ครูจึงมีบทบาท สำคัญที่ทำให้เด็กพัฒนาไปอย่างถูกต้อง เด็กจะมีความทรงจำมากขึ้นจากการได้ใช้วัสดุหลายชนิด เด็กจะเริ่มมีความพยายามในการวาดภาพให้สมบูรณ์มากที่สุด และซึมซับเอาวิธีการวาดแบบผู้ใหญ่ที่ แฝงมากับการสอนของครูไปใช้ในวัยต่อไป ทั้งยังมีความสอดคล้องกับแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลียที่ กล่าวไว้ว่า ผลงานศิลปะที่เด็กทำมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เด็กกำลังเรียนอยู่หรือโครงการที่เด็กเลือกเรียน และสนใจ รวมทั้งครูมีส่วนร่วมในการสอนการใช้เทคนิคต่างๆในผลงานศิลปะของเด็ก เช่น เวลาวาด ภาพเด็กวาดเนื้อหาคือวัตถุอย่างเดียว ครูก็จะแนะนำให้เด็กเพิ่มเติมตรงที่ว่างอยู่ให้เต็ม สมบูรณ์และมี เรื่องราวเพิ่มขึ้นโดยการบอกให้เด็กคิดว่าในวัตถุมีอะไรอีกแล้ววาดเพิ่มเติมขึ้นมา (บุญเรือง หอมหวล, ดวงอมร วงศ์ใหญ่, สุบรร บัญพันธ์. 2551 : สัมภาษณ์) การทำผลงานศิลปะมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ เด็กแสดงความคิดความรู้สึกจากเรื่องที่ได้เรียนไป ครูกำหนดหัวข้อในการสร้างงานศิลปะให้เด็ก แต่เด็กจะเป็นผู้ถ่ายทอดตามประสบการณ์และความรู้ของตัวเอง ผลงานของเด็กแต่ละคนจึงมีเนื้อหา หลักเป็นเนื้อหาเดียวกันแต่รายละเอียดปลีกย่อยนั้นมีความแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ของเด็ก ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของธรรมชาติ สัตว์ คน ต้นไม้ ดอกไม้ สิ่งที่คนสร้างขึ้น วิทยาศาสตร์ สถานการณ์บ้านเมือง วันสำคัญต่างๆ เหล่านี้เป็นไปตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลียที่เป็นการสอน

แบบโครงการที่เน้นให้เด็กหาคำตอบอย่างลุ่มลึกเพื่อสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองแล้วนำเสนอเป็นผลงานศิลปะที่งดงามเพราะการแสดงออกทางศิลปะเป็นสื่อภาษาที่เรียกว่าร้อยภาษา (The Hundred Languages of Children) สอดคล้องกับแนวคิดทางศิลปศึกษา พีระพงษ์ กุลพิศาล (2545 : 49) กล่าวว่า การวาดภาพของเด็กก็คือการแต่งประโยค แต่ต่างกันตรงที่ว่าเป็นประโยคที่ผูกขึ้นด้วยส่วนประกอบที่มองเห็นได้ (Visual Elements) ได้แก่ เส้น สี พื้นผิว ฯลฯ ผลงานศิลปะของเด็กจึงมีค่าเท่ากับสมุดบันทึกประสบการณ์ของเด็ก เป็นประสบการณ์การรับรู้ทางประสาทสัมผัสที่เด็กได้รับระหว่างเผชิญหน้ากับวัตถุต่างๆ เรื่องราวต่างๆ และถ่ายทอดออกมาโดยอาจมีการเติมจินตนาการเข้าไปบ้าง ทั้งยังสอดคล้องกับวิรุณ ตั้งเจริญ (2526 : 13) กล่าวว่า การสื่อสารด้วยงานศิลปะเป็นสิ่งสำคัญสำหรับเด็กที่ยังไม่รู้จักรับเขียนหนังสือ หน้าที่ของศิลปะต่อเด็กวัยนี้คือตัวการสำคัญที่จะสื่อสารข้อมูลต่างๆ นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับวิรุณ ตั้งเจริญ (2539 : 5,42) ที่กล่าวว่า เด็กได้แสดงออกเพื่อให้สัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวร่างกาย แสดงออกเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน และแสดงออกเพื่อเรียนรู้การสร้างสรรค์และเรียนรู้สิ่งแวดล้อม โดยผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลียจัดเป็นผลงานศิลปะที่มุ่งแสดงประสบการณ์ สร้างสรรค์รูปแบบ มากกว่าเสนอจินตนาการ สำหรับผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟเป็นผลงานศิลปะที่มุ่งเสนอจินตนาการและแสดงประสบการณ์มากกว่า ทั้งนี้มีความสอดคล้องกับการศึกษาภาพวาดของเด็ก ของ โฮโรวิทซ์ (Horovitz. 1976 : 64 อ้างอิงในจารุณี เนตรบุตร. 2543 : 38) ศึกษาพบว่าภาพวาดของเด็กได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม แบ่งออกเป็น 4 แบบ คือ วาดตามความสนใจของตัวเอง วาดอิสระจากหัวข้อที่กำหนด วาดภาพจากแบบจริงที่จัดเป็นตัวอย่างให้ วาดภาพตามแบบที่กำหนดมีการลอกเลียนเหมือนทุกประการ ซึ่งผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลียจัดอยู่ในแบบวาดอิสระจากหัวข้อที่กำหนดให้ ส่วนผลงานศิลปะของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟจัดอยู่ในแบบวาดตามความสนใจของตัวเอง นอกจากนี้ยังพบว่ากระบวนการสร้างผลงานวาดภาพระบายสีของเด็กอายุ 5-6 ปีที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลียพบว่าเป็นการวาดเส้นและลงสีในรูปร่าง (Coloring) มากที่สุด เป็นไปตามกระบวนการสร้างงานทั่วไปของเด็กวัยนี้ ซึ่งจะสามารถระบายสีในขอบเขตที่ร่างได้เรียบร้อยสวยงามมากขึ้น (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2547 : 190) รวมทั้งเป็นไปตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมีเลียด้วย บุญเรือง หอมหวล, ดวงอมร วงศ์ใหญ่, สุบรร บุญพันธ์. (2551 : สัมภาษณ์) กล่าวว่า การระบายสีควรระบายสีให้เต็มกรอบระบายสี ครูจะอธิบายก่อนทำงานเมื่องานสำเร็จแล้วงานของเด็กจะดูสวย หรือ เวลาระบายสีจะแนะนำให้เด็กใช้สีอ่อนก่อนแล้วค่อยใช้สีเข้ม หรือ ระบายสีไปทิศทางเดียวกัน

3. ผลงานปั้น

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า มีประเด็นต่างๆ ดังนี้

3.1 การใช้รูปทรง ผลงานปั้นตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟและแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย ทั้งสองแนวการศึกษามีการใช้รูปทรงอิสระในผลงาน ร้อยละ 100 ผลงานแสดงออกได้ตรงตามที่ได้ก ต้องการ ร้อยละ 100 และผลงานมีลักษณะเฉพาะตน ร้อยละ 100 มีความสอดคล้องกับทฤษฎี ศิลปะศึกษา ที่กล่าวว่า การปั้นสนองความต้องการของเด็กในเรื่องการแสดงออก โดยที่การปั้นรูปทรง อิสระนั้นเป็นแบบหนึ่งในการปั้นโดยไม่ต้องคำนึงว่าผลที่ออกมาจะเป็นรูปอะไร (ประเสริฐ ศิลรัตน์. 2529 : 49) และผลงานของเด็กทั้งสองแนวการศึกษามีผลงานที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง นั้นแสดงว่าเด็กได้ทำงานด้วยกระบวนการความคิดสร้างสรรค์เป็นอย่างดี แสดงถึงความสามารถในการ ถ่ายทอดความคิด (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2526 : 335)

3.2 การพัฒนากล้ามเนื้อมือ การจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ เป็นผลงาน ที่แสดงให้เห็นความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อ ร้อยละ 100 การปั้นด้วยวัสดุขี้ผึ้ง ไม่ปรากฏรอย นิ้วมือ และสามารถสร้างผลงานต่างๆได้แสดงให้เห็นว่าเด็กมีความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อได้ดี สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการปั้นตามทฤษฎีศิลปะศึกษาที่กล่าวว่า การปั้นช่วยส่งเสริมการเคลื่อนไหว ด้านการใช้กล้ามเนื้อย่อย การทำงานประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อ และทำให้เด็กแก้ปัญหาได้ (อาร์โนไฮม์. 1962 : 132) สำหรับเด็กควรให้การปั้นเป็นกิจกรรมที่สร้างความเพลิดเพลิน โดยไม่หวัง ผลสำเร็จของงานว่าต้องมีคุณค่าเหมือนจริงตามธรรมชาติ ทั้งยังสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมศิลปะ ตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ ที่มุ่งเน้นให้พัฒนาเด็กที่กาย สมอง วิญญาณ ศิลปะช่วยสนองตอบ ความคิด ความรู้สึกต่อการกระทำ เด็กควรได้แสดงออกทางศิลปะได้จากกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจาก ธรรมชาติตามช่วงวัย ทำให้เกิดประสบการณ์สุนทรีย์ (ดุสิตา เหลือจันทร์. 2546 : 39) ดังนั้น กิจกรรมปั้นจึงมุ่งเน้นที่การพัฒนาอารมณ์ กล้ามเนื้อมือ และความคิดจินตนาการของเด็ก

3.3 ความหมายของผลงาน การจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลียเป็นผลงาน ที่ปั้นเรื่องราวอย่างมีความหมายร้อยละ 100 มีการปั้นส่วนประกอบเพิ่มเติมลงบนโครงสร้างหลัก ร้อย ละ 100 มีการใส่รายละเอียดย่อยในผลงานร้อยละ 100 และผลงานแสดงให้เห็นความสามารถในการ ใช้กล้ามเนื้อร้อยละ 73.34 แสดงให้เห็นว่าเด็กแสดงออกถึงการคิดที่เป็นเหตุผลมากขึ้นจึงมีการปั้น ส่วนประกอบเพิ่มเติม มีการใส่รายละเอียดย่อยและผลงานทุกชิ้นปรากฏเรื่องราวที่มีความหมาย เป็นไปตามทฤษฎีการปั้นของที่กล่าวว่าเด็กวัยนี้จะมีการปั้นรูปทรงแล้วนำมาต่อกันมากกว่า 2 ส่วนโดย ทำให้เป็นรูปชิ้นเดียวกัน มีการใช้รูปทรงต่างๆในผลงานมากขึ้น มีการปั้นส่วนประกอบเพิ่มเติมลงบน โครงสร้างหลักและมีการใส่รายละเอียดย่อยในผลงานซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิ เลียที่มุ่งให้เด็กมีความสามารถในการถ่ายทอดเรื่องที่เรียนไปด้วยผลงานศิลปะเพราะศิลปะคือหนทาง สำคัญที่เด็กจะสามารถสื่อความหมายกับผู้อื่นที่อยู่รอบข้างได้เข้าใจกระบวนการคิด จินตภาพของเด็ก

และข้อมูลที่ได้รับรู้มา ดังนั้นการปั้นจึงเป็นผลงานที่มีความหมายและมีการใส่รายละเอียดย่อยลงใน ผลงานเพื่อถ่ายทอดสิ่งที่เรียนให้ผู้อื่นเข้าใจและผลจากการเรียนอย่างลุ่มลึกก็มีผลให้ผลงานศิลปะของเด็กมีรายละเอียดเพิ่มขึ้นเพราะเด็กไม่ได้ปั้นจากจินตนาการเท่านั้นแต่มีความรู้เข้ามาประกอบในผลงาน

4. ผลงานศิลปะสื่อประสม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าแนวการศึกษาวอลดอร์ฟ ไม่มีผลงานศิลปะสื่อประสม เนื่องจากแนวการศึกษาวอลดอร์ฟเชื่อว่าการวาดภาพระบายสีเทียน การระบายสีน้ำ การปั้นขี้ผึ้งเป็นกิจกรรมศิลปะที่ตรงตามแนวคิดของวอลดอร์ฟในแง่ที่วัสดุ วิธีการมีความเป็นธรรมชาติมากที่สุดตรงตามแนวการศึกษา ตามที่กุลยา ตันติผลาชีวะ (2545 : 70) กล่าวว่าแนวคิดของการศึกษาวอลดอร์ฟเน้นให้เด็กมีการเรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติด้วยเชื่อว่าเด็กสามารถพัฒนาศักยภาพของตนได้ภายใต้การเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติโดยไม่ต้องตกแต่งและไม่สัมผัสเทคโนโลยีเลยและรัชกร ณ ระนอง (2551 : สัมภาษณ์) กล่าวว่า ศิลปะตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟมีความแตกต่างจากการเรียนการสอนศิลปะตามปกติ คือศิลปะตามแนวการศึกษาวอลดอร์ฟจะทำงานโดยที่ไม่มีการประดิษฐ์เข้ามาปน เด็กจะทำกิจกรรมวาดภาพสีน้ำ สีเทียน งานปั้น งานหัตถกรรม เป็นงานที่เด็กนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ดังนั้นจึงไม่มีผลงานศิลปะสื่อประสม แต่ผลงานศิลปะสื่อประสมของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลีย มีการใช้วัสดุหลากหลายในการทำงาน ร้อยละ 64.94 และมีการผสมผสานสื่อต่างๆให้เกิดเป็นผลงานที่มีเอกภาพ ร้อยละ 58.44 สอดคล้องกับแนวการศึกษาเรกจิโอเอมิเลียที่กล่าวว่า การทำงานศิลปะของเด็กเป็นการสื่อข้อเท็จจริงจากการเห็น การฟัง เลือกใช้สื่อ ใช้ความคิด ลงมือทำ รู้สึก เรียนรู้ เกิดประสบการณ์ ครูจึงต้องสอนให้เด็กใช้เทคนิคหลากหลายเพื่อให้เด็กมีหนทางแสดงออกทางความคิด (Early Children Research and Practice. 2007 : online) ทั้งกิจกรรมศิลปะสื่อประสมก็เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็ก วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529 : 54) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์ศิลปะศึกษาไม่ควรยึดติดกับรูปแบบหรือวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ควรให้เด็กได้ทำกิจกรรมหลายๆรูปแบบโดยมีความสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน แต่จะเห็นได้ว่าผลงานศิลปะสื่อประสมนั้นมีการใช้วัสดุหลากหลาย ร้อยละ 64.94 ซึ่งยังไม่โดดเด่นมากนัก อาจเป็นด้วยข้อจำกัดในเรื่องของการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่เด็กยังไม่มีอิสระในการเลือกอย่างหลากหลายด้วยตนเอง และนอกจากนี้ยังพบว่าผลงานมีความคิดสร้างสรรค์ที่แปลกใหม่ต่างจากกลุ่ม ร้อยละ 6.49 อาจเนื่องมาจาก ข้อจำกัดของวัสดุและกระบวนการจัดกิจกรรมจึงอาจต้องมีการเสริมในด้านการกระตุ้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การตัดสินใจการทำงานด้วยตนเอง การใช้วิธีการที่หลากหลาย (นิรมล ช่างวัฒนชัย. 2539 : 9) ซึ่งจะช่วยให้กิจกรรมศิลปะสื่อประสมมีคุณค่าที่สมบูรณ์มากขึ้น สเชอร์มาเชอร์ (Schirmacher. 1988 : 190-192) กล่าวว่า ควรสนับสนุนให้เด็กได้ทำกิจกรรมศิลปะที่หลากหลาย ให้เด็กค้นคว้าด้วยตนเอง ศิลปะสื่อประสม (Mixed Media) ถือเป็น การค้นพบหนทางในการใช้วัสดุ วิธีการที่หลากหลายมากขึ้นในการ

สร้างงานศิลปะ เช่น ใช้สีน้ำกับสีเทียนระบายด้วยกัน การปะติดกับการระบายสี การติดวัสดุกับการวาดภาพระบายสี ศิลปะสื่อประสมจึงมีการผสมผสานกันอย่างไม่มีการสิ้นสุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. กิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมที่จำเป็นสำหรับการศึกษาปฐมวัย จากข้อสังเกตการวิจัยพบว่า แนวทางการศึกษาออลดอร์ฟและแนวทางการศึกษาเรกจิโอเอมีเลีย มีการใช้กิจกรรมศิลปะเป็นสื่อการเรียนรู้ควบคู่กับการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก แต่ขึ้นอยู่กับปรัชญาและจุดประสงค์ของแต่ละรูปแบบ กล่าวคือ แนวทางการศึกษาออลดอร์ฟใช้กิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ในขณะที่แนวทางการศึกษาเรกจิโอเอมีเลียจะเพิ่มการเรียนรู้เข้าไปด้วยจึงทำให้ผลงานศิลปะของแนวทางการศึกษาเรกจิโอเอมีเลียมีรูปแบบมากกว่าแนวทางการศึกษาออลดอร์ฟ ซึ่งการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา ครูศิลปะสามารถมีส่วนส่งเสริมให้กิจกรรมศิลปะมีส่วนในการพัฒนาสุนทรียภาพให้มากกว่ามุ่งที่การเรียนรู้อย่างเดียว

2. ครูศิลปะมีส่วนในการจัดการศึกษาปฐมวัยได้ใน 2 ลักษณะ คือ

2.1 สนับสนุนปรัชญาและแนวคิดการเรียนการสอนตามรูปแบบและแนวทางการศึกษาที่โรงเรียนยึดถือโดยใช้หลักการศิลปศึกษาส่งเสริมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.2 การจัดการกิจกรรมศิลปะที่เน้นศิลปะเสรีเพื่อสร้างสุนทรียภาพและความรักในการทำงานศิลปะโดยอิสระให้กับเด็ก

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาความคิดเห็นของครูผู้จัดการกิจกรรมศิลปะตามแนวทางการศึกษาออลดอร์ฟและแนวทางการศึกษาเรกจิโอเอมีเลียว่ามีความคิดเห็นอย่างไรต่อการจัดการกิจกรรมศิลปะให้เป็นไปตามแนวทางการศึกษานั้นๆ

2. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ของเด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์แตกต่างกันเพื่อนำผลการศึกษามาประยุกต์ใช้ในการจัดการกิจกรรมศิลปะเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

3. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษาที่ต่างกันว่าเด็กมีความสุขกับการเรียนศิลปะตามแนวทางการศึกษาใดเพื่อนำผลการศึกษามาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนศิลปะให้มีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็ก

4. ควรมีการศึกษาผลของการจัดการกิจกรรมศิลปะตามแนวทางการศึกษาออลดอร์ฟหรือเรกจิโอเอมีเลียที่มีผลต่อศักยภาพทางสมองของเด็ก เพื่อนำผลการศึกษามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนศิลปะเพื่อพัฒนาศักยภาพสมอง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยตามแนวคิดเรกจิโอเอมีเลีย. (n.d.) Retrieved March 15, 2008, from http://www.thaikids.org/schools/page8_1.htm
- กัลยาณี กาญจนดูล. (2539). *พื้นฐานการออกแบบกราฟฟิก*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาออกแบบทัศนศิลป์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2545). *รูปแบบการเรียนการสอนปฐมวัยศึกษา*. กรุงเทพฯ : เอดิชั่นเพรสโปรดักส์.
- . (2547). *การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ : เอดิชั่นเพรสโปรดักส์.
- . (2547,ตุลาคม). การออกแบบสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย. *การศึกษาปฐมวัย*. 8(4): 26-36.
- เกษร ธิตะจारी. (2543). *กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็ก*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- . (ม.ป.ป.) *ศิลปะขั้นนำ*. กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โกศล ภูพลอย. (2532). *การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 10. วิทยานิพนธ์ ค.ม.(ศิลปศึกษา)*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2538). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- จรัสพิมพ์ วังเย็น. (2547). *การศึกษาผลการจัดกิจกรรมศิลปะที่มีผลต่อพัฒนาการของเด็กสายตาเลื่อนรางระดับก่อนประถมศึกษา*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จันทร์เพ็ญ พันธุ์โอสถ. (2546). *การศึกษาวอลดอร์ฟ รากฐานพัฒนาการชีวิตงานและเล่นในช่วงปฐมวัย*. กรุงเทพฯ : รัตถยาคม.
- จารุณี เนตรบุต. (2542). *การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสีระหว่างเด็กอายุ 9-12 ปีที่มีภูมิหลังแตกต่างกันโดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์โลเวนเฟลด์*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ :บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จีระพันธ์ พูลพัฒน์และคำแก้ว ไกรสนพงษ์. (2543). *การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยไทยตามแนวคิดมอนเตสซอรี*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

- ชลอ พงษ์สามารถ. (2526). *ศิลปะสำหรับครูมัธยม*. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยครูสวนดุสิต.
- ชลูด นิมเสมอ. (2531). *องค์ประกอบของศิลปะ*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ชวลิต ดาบแก้ว. (2537). *วิธีสอนศิลปศึกษา*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ชัยณรงค์ เจริญพานิชกุล. (2532). *กิจกรรมศิลปะเด็กอนุบาล*. กรุงเทพฯ : แปลนพับลิชชิง.
- ณรงค์ ทองปาน. (2526). *การสร้างหนังสือสำหรับเด็ก*. กรุงเทพฯ : ภาคพัฒนาตำราและเอกสารวิชาการ กรมการฝึกหัดครู.
- ดวงอมร วงศ์ใหญ่. (2551, 2 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดยจรรยาทัศน์ วงศ์ข้าหลวง ที่โรงเรียนอนุบาล มณีรัตน์ ถ. นราธิวาสราชนครินทร์ แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพฯ.
- ดาวีวรรณ บุญครอง. (2551, 8 สิงหาคม). สัมภาษณ์โดยจรรยาทัศน์ วงศ์ข้าหลวง ที่โรงเรียนอนุบาล บ้านรัก แขวงพระโขนง เขตคลองเตย กรุงเทพฯ .
- ดุสิตา เหลือจันทร์. (2546). *การจัดการเรียนการสอนวาดภาพระบายสีแนววอลดอร์ฟ*. วิทยานิพนธ์ ค. ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ทวีเดช จิวบาง. (2536). *เรียนรู้ทฤษฎีสี*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ธานินทร์ ศรีภาวินทร์. (2546). *การศึกษามผลงานการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนในระดับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ตามแนวทางของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในเขตพื้นที่การศึกษาสำนักงานเขตบางขุนเทียน สังกัดกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ธัชกร ณ ระนอง. (2551, 8 สิงหาคม). สัมภาษณ์โดยจรรยาทัศน์ วงศ์ข้าหลวง ที่โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก แขวงพระโขนง เขตคลองเตย กรุงเทพฯ.
- นที เกกิงศรี. (2548). *ศิลปะสำหรับเด็ก*. กรุงเทพฯ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- นภเนตร ธรรมบวร. (2549). *หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นวลลออ ทินานนท์. (2542). *เอกสารประกอบการสอนหลักสูตรและการสอนศิลปศึกษา*. กรุงเทพฯ : คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บำรุง กัดเจริญ และฉวีวรรณ กินาวงศ์. (2547). *วิธีสอนทั่วไป*. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.
- บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. (2526). *การทดสอบแบบอิงเกณฑ์ : แนวคิดและวิธีการ*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุญเรือง หอมหวาน. (2551, 2 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดยจรรยาทัศน์ วงศ์ข้าหลวง ที่โรงเรียนอนุบาล มณีรัตน์ ถ. นราธิวาสราชนครินทร์ แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพฯ.

- เบญจมา แสงมลิ. (2545). *การพัฒนาเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- ประเทิน มหาพันธุ์. (ม.ป.ป.). *ศิลปะในโรงเรียนประถม*. กรุงเทพฯ : (ม.ป.พ.).
- ประภัสสร นิยมธรรม. (2522). *ศิลปะของเด็กเชิงจิตวิทยา*. เอกสารนิเทศการศึกษานิตยสารฉบับที่ 216. ภาค
พัฒนาตำราและเอกสารวิชาการ : หน่วยการศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู.
- ประเวศ วิชาญ. (2545). *ปฏิรูปการศึกษาก้าวอย่างมั่นใจ*. กรุงเทพฯ : เจริญทรัพย์การพิมพ์.
- ประเสริฐ ศิลรัตน์. (2525). *ความเข้าใจศิลปะ*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ผดุง พรหมมูล. (2524). *ศิลปะช่วยให้เด็กเรียนรู้ได้อย่างไรในโลกศิลปะ*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- พร พันธุ์โสด. (2544). *การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยไทยตามแนวคิดวอลดอร์ฟ*. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สถาบันแห่งชาติเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย.
- พรพิมล ศรีวิวัฒน์. (2539). *การวิเคราะห์ภาพระบายสีของเด็กญี่ปุ่นอายุ 9 ถึง 12 ปี ตามทฤษฎีของ
วิกเตอร์โลเวนเฟลด์*. วิทยานิพนธ์ ค.ม.(ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- พรพวงพรพรรณ เหลืองสุวรรณ. (2537). *ปฐมวัยศึกษา*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พวงรัตน์ อดุลย์. (2542). *การศึกษาพัฒนาการทางศิลปะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตาม
ทฤษฎีของวิกเตอร์โลเวนเฟลด์ โดยใช้การประเมินผลแฟ้มสะสมงาน*. วิทยานิพนธ์ ค.ม.
(ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- พัชรี ผลโยธินและคณะ. (2543). *การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยไทย*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์เอนด์พับลิชชิ่ง.
สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ. (2546). *คู่มือการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัยตามหลักสูตร
การศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546*. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- พีระพงศ์ กุลพิศาล. (2531). *มโนภาพและการรับรู้ทางศิลปะ*. กรุงเทพฯ : ตำราเอกสารวิชาการ
ฉบับที่ 19 ภาคพัฒนาตำราและเอกสารวิชาการ. หน่วยการศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู.
----- (2536). *สมองถูกพัฒนาได้ด้วยศิลปะ*. กรุงเทพฯ : โครงการหนังสือเล่มอันดับที่ 72 ชุด
จิตวิทยาเด็ก. พิมพ์ดี.
- ภรณ์ คุรุรัตน์. (2535). *การเล่นของเด็ก*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาหลักสูตรการสอน คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ภรณ์ คุรุรัตน์และคณะ. (2542). *การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ
ศึกษาแห่งชาติ.
- เยาวพา เดชะคุปต์. (2537). *กิจกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาหลักสูตรการสอน
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
----- (2542). *การศึกษาปฐมวัย*. กรุงเทพฯ : แม็ค.

- . (2542). *กิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์.
- รัตนา ศิริพานิช. (2523). *หลักการสร้างแบบทดสอบทางจิตวิทยาและการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สาขาจิตวิทยา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เรกจิโอเอมิเลีย. (n.d.) Retrieved August 14, 2007, from <http://www.wikipedia>.
- ลลิตพรรณ ทองงาม. (2540). *การศึกษาปฐมวัย*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาหลักสูตรการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิชากร, กรม. (2540). *คู่มือหลักสูตรก่อนประถมศึกษา*. กรุงเทพฯ : ครูสภา.
- . (2546). *หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2546*. กรุงเทพฯ : ครูสภา.
- วินัย ไสุมดี. (ม.ป.ป.). *ศิลปะ*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิรัตน์ พิษณุไพบูลย์. (2529). *ศิลปะในโรงเรียนประถม*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- วิรัตน์ พิษณุไพบูลย์. (2504). *ศิลปะวิจักษ์ณ์*. กรุงเทพฯ : มงคลการพิมพ์.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2535). *ศิลปะและความงาม*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- . (2537). *มนุษย์กับความงาม*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- . (2539). *ศิลปะศึกษา*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- . (2540). *ศิลปะพินิจ*. กรุงเทพฯ : ต้นอ่อนแกรมมี.
- วีณา กวิยสมบุญ. (2542). *การศึกษาการพัฒนาและการใช้หลักสูตรในโรงเรียนอนุบาลที่ใช้แนวคิดทางการศึกษาแบบมอนเตสซอร์รี่และวอลดอร์ฟ*. วิทยานิพนธ์ ค.ม.(ประถมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- วุฒิ วัฒนสิน. (2539). *การศึกษาภาพเขียนทิวทัศน์ของเด็กเล็ก*. ปัตตานี : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ศึกษานิกร, กระทรวง. (2547). *คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย*. กรุงเทพฯ : ครูสภา.
- สมศักดิ์ ลินธุระเวชญ์. (2546). *คู่มือครูแผนจัดประสบการณ์การเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาพหุปัญญาตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546*. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- สวนศรี ศรีแพงพงศ์. (2534). *สุนทรียะทางทัศนศิลป์*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาศิลปศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทระเกษม.
- สัตยา สายเชื้อ. (2541). *กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน*. กรุงเทพฯ : โอเอสพริ้นติ้งเฮ้าส์.
- สันติ คุณประเสริฐ. (2535). *ศิลปะศึกษา ศึกษาศิลปะ*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิริพรรณ ตันติรัตน์ไพศาล. (2545). *ศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. (2537). *ประมวลสาระชุดวิชาหลักการและแนวคิดทางปฐมวัยศึกษาหน่วยที่ 9-12*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

- สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์และธิดา พิทักษ์สินสุข. (2543). *การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยไทยตามแนวคิดเรกจิโอ เอมิเลีย*. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค.
- สุชาติ เกาทอง. (2536). *หลักการทัศนศิลป์*. กรุงเทพฯ : อักษรกราฟฟิค.
- สุบรร นุญพันธ์. (2551, 2 กรกฎาคม). สัมภาษณ์โดย จารุทัศน์ วงศ์ข้าหลวง ที่โรงเรียนอนุบาล มณีรัตน์ ถ. นราธิวาสราชนครินทร์ แขวงช่องนนทรี เขตยานนาวา กรุงเทพ..
- หรรษา นิลวิเชียร. (2535). *ปฐมวัยศึกษา หลักสูตรและแนวปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ : โฮเดียนสโตร์.
- อารี ถิ่นหวี. (2544). *นวัตกรรมปฐมวัยศึกษา*. กรุงเทพฯ : แวนแก้ว.
- อารี สุทธิพันธุ์. (2535). *ศิลปนิยม*. กรุงเทพฯ : โฮเดียนสโตร์.
- อารุธ มะกล่ำทอง. (2542). *มิติสัมพันธ์ในภาพวาดของเด็กวัยระหว่าง 5-9 ปี : อิทธิพลของพื้นภาพรูปร่างกลมที่มีต่อเส้นฐาน*. วิทยานิพนธ์ ค.ม.(ศิลปศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- อิชยา สารสันติกุล. (2544). *การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์การวาดภาพจากการทำกิจกรรม เคลื่อนไหวประกอบเพลงของเด็กปฐมวัย*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (เทคโนโลยีการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- อุบล ตูจันดา. (2535). *หลักและวิธีสอนศิลปะ*. กรุงเทพฯ : โฮเดียนสโตร์.
- Abbott ,Lesley and Nutbrown, Cathy. (2001). *Experiencing Reggio Emilia*. Retrieved January 21, 2008, from <http://www.ncgraw-hill.co.uk/apenup/chapter/0335207030.pdf>.
- Bloom, BS. (1982). *Human characteristic and School Learning*. New York : MC Graw-Hill book.
- Bowen, Ron. (1992). *Drawing Masterclass*. London : Ebury Press.
- Cox, Maureen V. and Anna Rowlands. (2000). *The effect of three different educational approaches on children's drawing ability : Steiner, Montessori, Traditional*. *British Journal of Educational psychology*. Retrieved January 25, 2008, from <http://ecrp.edu/v3n1/hertzog.html>.
- Easton, F. (1992). *The Waldorf Impulse in Education*. Dissertation Abstracts International. 56 : 2554A
- Edwards, C., Gandini, L. and Forman, G. (1993). *The Hundred Languages of Children-The Reggio Emilia Approach to Early Childhood Education*. NJ : Ablex.
- Engene, Schwartz. (2002). *A virtual exhibit of Waldrof Student artwork*. Retrieved April 11, 2008, from <http://www.millennialchild.com/art01.html>.

- Golomb, Claire. (2004). *The Child's creation of a pictorial world*. Mahwah, N.J. : L. Erlbaum Associates
- Gruber, Donald D. Education of Student Achievement in K- 12. *Art Education Programs : A Balanced Approach Art Education*. Vol.47 No.2 (March 1994) : 22-26
- Hughes, K. (2000). Filled Color. *A Journal for Waldorf Education*. Retrieved June 14, 2008, from <http://ecrp.edu>.
- Junemann, M. and Weitmann, F. (1999). *Drawing and Painting in Rudolf Steiner*
- Karyn Callaghan, Corol Anne Wien and Jennifer Armstrong. (n.d.) *More About the Reggio Approach*. Retrieved November 3, 2007, from <http://zerosei.comune.re.it/inter>.
- Keppie, Margaret. (2000). *Questioning the role of art in Waldorf and English Canadian Manstream Education* : ERIC Dissertation Abstracts.
- Lowenfeld, Viktor and W. Lambert Britain. (1987). *Creative and Mental Growth*. New York : Collins Publishers.
- Malaguzzi, Loris. (n.d.) *Reggio Emilia Approach*. Retrieved October 15, 2007, from http://zerosei.comune.re.it/inter/rc_contacts.htm.
- Mayesky, M. (1998). *Creative Activities for Young Children*. New York : Delmar Merrill.
- Nancy B. Hertzog. (2005). *Reflections and Impressions from Reggio Emilia : It,s Not about Art*. Retrieved January 25, 2008, from <http://ecrp.edu/v3n1/hertzog.html>.
- Reggio Emilia Approach*. (n.d.) Retrieved February 17, 2008, from <http://www.brainy-child.com/article/reggioemilia.html>.
- Reggio Emilia Approach*. (n.d.) Retrieved February 17, 2008, from <http://talk2@reggioemiliaapproach.net>.
- Schirmacher, R. (1998). *Art and Creative Development for Young Children*. New York : School. Germany : Cromwell Press.
- Steiner School in Australia. *Overview of Steiner Education*. Retrieved March 21, 2008, from <http://www.steiner-australia.org/other/overview.html>
- Steiner, Rudolf. (1973). *The Education of the Child*. M.O. : Antroposophical Publishing.
- Strauss, Michaela. *Understanding Children'Drawings*. London : Rudolf Steiner.

Sue Fawson. (n.d.) *Study and Observation of Theory and Practice in Reggio Emilia will Enrich Students' Understanding of Early Years Education*. Retrieved November 3, 2007, from <http://www.wlv.ac.uk/Default.aspx?page=13503>.

The Reggio Emilia Approach. (n.d.) Retrieved February 17, 2008, from [http://en.wikipedia.org/wiki/Reggio Emilia approach](http://en.wikipedia.org/wiki/Reggio_Emilια_approach).

The Reggio Emilia Approach. Retrieved February 17, 2008, from <http://www.reggioemilliaapproach.net/about.php>.

Theodora Patheodorou. (n.d.) *Seeing the Wider Picture Reflections on Reggio Emilia Approach*. Retrieved March 1, 2008, from <http://ecrp.edu>.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบประเมินผลงานศิลปะสื่อประสมตามหลักการศิลปศึกษา

ข้อ	รายการ	ผู้ ประเมิน คนที่ 1	ผู้ ประเมิน คนที่ 2	ผู้ ประเมิน คนที่ 3	รวม
1	มีการใช้วัสดุหลากหลายในการทำงาน				
2	มีการผสมผสานสื่อต่างๆให้เกิดเป็นผลงานที่มีเอกภาพ				
3	มีการตกแต่งผลงานด้วยวัสดุต่างๆ				
4	มีการทำผลงานเป็นกลุ่มร่วมกัน				
5	มีวิธีการสร้างสรรค์ผลงานที่แปลกใหม่แตกต่างไปจาก กลุ่ม				

แบบประเมินผลงานปั้นตามหลักการศิลปศึกษา

ข้อ	รายการ	ผู้ ประเมิน คนที่ 1	ผู้ ประเมิน คนที่ 2	ผู้ ประเมิน คนที่ 3	รวม
1	ปั้นเรื่องราวตามที่กำหนด				
2	มีการใช้รูปเรขาคณิตในผลงาน				
3	มีการใช้รูปทรงอิสระในผลงาน				
4	มีการปั้นส่วนประกอบเพิ่มเติมลงบนโครงสร้างหลัก				
5	มีการปั้นรูปแล้วนำมาต่อกันมากกว่า 2 ส่วนโดยทำให้เป็นรูปร่างขึ้นเดียวกัน				
6	มีการทำพื้นผิวต่างๆลงบนวัสดุปั้น				
7	มีการใส่รายละเอียดย่อยในผลงาน				
8	ผลงานแสดงออกได้ตรงตามที่ได้ต้องการ				
9	ผลงานมีลักษณะเฉพาะตน				
10	ผลงานแสดงให้เห็นความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อมือ				

แบบประเมินผลงานวาดภาพระบายสีตามหลักการศิลปะศึกษา

ข้อ	รายการ	ผู้ ประเมิน คนที่ 1	ผู้ ประเมิน คนที่ 2	ผู้ ประเมิน คนที่ 3	รวม
1	มีการวาดภาพสิ่งที่เด็กเห็น สิ่งที่เกี่ยวข้องรอบตัว หรือ สิ่งแวดล้อม				
2	ผลงานแสดงถึงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆในภาพ				
3	มีการแสดงความสำคัญของภาพด้วยรูปร่างที่ใหญ่กว่า ปกติ				
4	มีการวาดภาพโดยพยายามเรียบเรียงสิ่งที่ตนเองรู้จักลงในภาพ				
5	มีการใช้รูปสัญลักษณ์ (Schema) หรือรูปลักษณะ คล้ายเดิม				
6	วาดภาพโดยมีรายละเอียด				
7	มีการจัดแบ่งช่องว่าง ระยะถี่ห่างในผลงาน				
8	มีการวาดภาพด้านหน้าของสิ่งต่างๆ				
9	มีการใช้รูปร่างหรือรูปทรงเรขาคณิตในภาพ				
10	มีการใช้รูปร่างหรือรูปทรงอิสระในภาพ				
11	มีการจัดวางภาพอยู่บนเส้นฐาน				
12	มีการจัดวางภาพสิ่งสำคัญอยู่กลางหน้ากระดาษ				
13	มีการใช้สีตามจินตนาการ				
14	ระบายสีอยู่ในขอบเขต				
15	ผลงานแสดงถึงทักษะทางความคิดสร้างสรรค์				

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวจารุทัศน์ วงศ์ข้าหลวง
วันเดือนปีเกิด	1 กุมภาพันธ์ 2523
สถานที่เกิด	จังหวัดชลบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	151/311 หมู่7 หมู่บ้านคันทรี่โฮม 2 ซอย 19 ตำบลสุรศักดิ์ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี 20110
ตำแหน่งหน้าที่ทำงานปัจจุบัน	ผู้รับใบอนุญาตจัดตั้งและดำเนินการ สถานดูแลและพัฒนาเด็กบ้านรักเนอร์สเซอรี (Banruk Nursery School)
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สถานดูแลและพัฒนาเด็กบ้านรักเนอร์สเซอรี (Banruk Nursery School) สังกัดสำนักงานพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดชลบุรี กระทรวงการพัฒนา สังคมและความมั่นคงของมนุษย์
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2540	มัธยมศึกษาจากโรงเรียนเซนต์ปอลคอนแวนต์
พ.ศ. 2544	ศิลปศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) สาขาวรรณกรรมสำหรับเด็ก จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2549	ศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาปฐมวัยศึกษา จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
พ.ศ. 2551	การศึกษามหาบัณฑิต สาขาศิลปศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ